

Hottmann

1966 OKT 19
A REGÉNYÍRÁS MESTEREI

Digitized by the Internet Archive
in 2026

E. T. A. H O F F M A N N

AZ ÖRDÖG BÁJITALA

A KAPUCINUSRENDI MEDARDUS BARÁT
HÁTRAHAGYOTT FELJEGYZÉSEIBŐL

FRANKLIN - T Á R S U L A T K I A D Á S A

A mű eredeti címe
DIE ELIXIERE DES TEUFELS
Első kiadása 1815–16-ban jelent meg
A magyar fordítás
KOLOZSVARI GRANDPIERRE EMIL
műve
A bevezetés RÓNAY GYÖRGY munkája

E. T. A. HOFFMANN

1.

Vannak írók, akiket megvénít a messzeség, és vannak, akik egyre fiatalodnak az idővel. Hoffmann az utóbbiak, az egyre fiatalodók, a mind frissebbek, mind meglepőbbek, mind időszerűbbek közül való.

Nagyságára csak az utókor eszmélt rá. A kortársak idegenkedve nézték, tanácstalanul álltak különös világa előtt, s többnyire csak furcsaságait látták meg. Goethe közepes szórakoztató szerzőnek tartotta, egyoldalú és beteges tehetségnek. Jean Paul 1814-ben kedvező előszót írt ugyan első könyvéhez, a «Fantasiestücke in Callots Manier»-hoz, hét esztendővel később viszont egy másik előszavában annál gúnyosabban tagadta meg egykori ajánlását is, meg az azóta népszerűvé lett Hoffmann is. Tieck, akit oly sokra becsült s akire hatott is, így nyilatkozott róla: «Nála a költészet karikatúrává vált, s bár akad, amit jól el tud mondani, szinte valamennyi elbeszélése torzszülemény». Íme, az egykorúak véleményei; velük szemben nem sokat nyom a latban Chamisso jóindulata, De la Motte Fouqué néhány fellengős jelzője vagy Brentano ájtatos elismerése. Eichendorff 1847-ben tanulmányt tett közzé az újabb német romantikus költészet erkölcsi és vallásos jelentőségéről; ebben Hoffmannra is kitért, s oly szigorral, mely már-már megvetésnek hat. Szerinte ugyanis zenésznek, festőnek, költőnek és szerelmesnek egyformán dilettáns volt; a természet iránt érzéketlen (főbenjáró bűn Eichendorff szemében!); élete nem más: tartalomnélküli szellemes capriccio; és: «er schrieb um zu trinken, und er trank um zu schreiben». A zordon bíró azonban végül is belezavarodik szempontjaiba s ítélete csöppet sem meggyőző: a vádlott vétke ugyanis — vallja — inkább etikai, mint esztétikai természetű; nem csoda hát, ha a francia «úgynevezett romantika» jóformán egyedül csak őt méltányolja igazán a német írók közül.

Lehet, hogy a vándor dalosélet költőjét bosszantotta Hoffmannnak ez a francia népszerűsége; annyi bizonyos: akkor sem érthette volna meg, ha a legteljesebb odaadással közeledik hozzá — két homlokegyenest ellenkező természet! Annál több vonzalmat érzett iránta egyik első fölfedezője és értékelője, Heine, aki főként a «Prinzessin Brambilla»-ért lelkesedett, meg a drámaíró Hebbel, akit Hoffmann «végtelenül mély kedélye» ejt ámulatba s aki «Az ördög bájitalá»-t tartja legjobb munkájának: «Sok műve — írja 1842-ben — elavult, Az ördög bájitala azonban nagyjelentőségű könyv és az is marad».

Ekkor, a negyvenes években a franciák már túl is jutottak a Hoffmann iránti lelkesedés első hullámán. 1829 óta állandóan fordítják — ha nem is valami kimagasló szövegűséggel! — s olyan költők terjesztik dicsőségét, mint Gérard de Nerval, Théophile Gautier és Baudelaire. (Érdekesség kedvéért írjuk ide Balzac véleményét is: szerinte Hoffmannak nagyobb a híre, mint amit ér; van benne valami, de csöppet sem különös; jól ért a zenéhez, de asszonyról, szerelemről fogalma sincs!) Baudelaire, meglepően, különleges komikumát emeli ki, abban tartja utolérhetetlennek; s művei közül legjobban — akár csak Heine — ő is a «Prinzessin Brambilla»-t szereti: «un cathéchisme de haute esthétique» — mondja róla.

Ha nem is ilyen mozgalmas, mindenesetre nem kevésbé jelentős Hoffmann «utóélete» Oroszországban. Már itt is korán lefordítják műveit. Legkomolyabb méltatója a század nagy, nyugtalan szellemű orosz kritikusa, Herzen; hatásának nyomai ott érezhetők Puskin, Lermontov, Gogoly művein, és Dosztojevszki is komoly ösztönzéseket kapott tőle. Tudjuk: 1838-ban Hoffmann összes munkáit elolvasta, oroszul és németül; két évvel később pedig egy szép estéről emlékezik meg egyik levelében: barátaival téli életük emlékeit idézgették, s vitáikat Homéroszról, Schillerről és Hoffmannról, akit «nagy buzgalommal olvastak és akiről rengeteget beszéltek».

Hazájában maradt a legidegenebb, s halála után hatvan-hetven esztendővel már ott sem igen emlegették, ahol korábban még lelkesedtek érte. Valahogyan fölszívódott az irodalomban, és jellemző: mindenütt a legjobbakban; Dosztojevszkit már említettük, nálunk Kemény Zsigmond nevét hozhatjuk föl, a dánoknál Andersenét. Általában azonban elfeledték, az irodalomtörténet is szinte szemérmes zavarral szólt róla; s ő apró termetével, groteszk arcával lassankint maga is bevonult saját művei fantasztikus arcképcsarnokába, művészei, varázslói és szörnyetegei közé — legendaalaknak.

A legenda varázsolta vissza élőnek? Vagy ellenkezőleg: akik életre varázsták, éppen a legendák Hoffmannját akarták elűzni? Mindegy; mindenesetre kétségtelen, hogy él, s száz évvel a halála után legtöbb kortársánál frissebben és gazdagabban. Elhagyta az irodalomtörténetet, fittyet hány a komoly kutatóknak, akik «a modern lélektan világánál» igazolják fantasztikumát. A kis Zaches története, egyik furcsa-szép «meséje» mintha valami akaratlan jelképes értelmet kapna: a győztes személyében mintha maga Hoffmann diadalmaszkodna időn, látszaton, mindenfajta félreértésen. Hogy ki ez a győztes? — a szerelmes ifjú, Balthasar diák vagy pártfogója, Prosper Alpanus varázsló? A kettő együtt és egy személyben: az örökké fiatal költő és a halhatatlan bűvész: E. T. A. Hoffmann.

2.

1776 január 24-én született Königsbergben. Szülei egyben közeli rokonok is, s erükben germán-szláv-magyar keverék-vér folyt. Az anya Königsberg egyik legrégibb, legtekintélyesebb családjából származott: Dörffer-lány volt: apja kitérő tehetségű férfi, tekintélyes bíró, nagy zenerajongó — és fegyelmezetlen bohém. Három gyerekük közül az első kiskorában elhalt, a második valószínűleg elzüllött. Tizenegy esztendeig éltek együtt, Hoffmann születése után két évvel elváltak, s az anya kisebbik fiával visszatért a szülői házba, ott aztán szinte állandóan szobájába zárkózva élt elhatalmasodó idegbaja rabjaként... 1796 március 13-ának reggelén Hoffmann fölsietett a szobájába, üdvözölni akarta; benyitott: az asszony a padlón feküdt, kihűlve, megmerevedve, borzalmasan eltorzult arcú — szívroham végzett vele... S az apa? Csakhamar egy Isten háta mögötti zugba nevezték ki büntetőbírónak, valahová az orosz határszélre, fia nem is igen látta többé, csak néhány mély, furcsa emléket őrzött meg róla. Azt például, hogy mikor viola de gambáján játszott, rajta — három vagy négy éves volt ekkor! — rohamszerű sírás vett erőt s alig tudták lecsöndesíteni. Pedig az öreg Hoffmann állítólag nem sokat értett a rendes muzsikáláshoz, s egy alkalommal nagy vidáman menüettet lejtett egy polonaise ritmusára!...

A szülők igazságosan megosztottak gyermekükön. Félig anyja, félig apja fia, attól neuraszténias idegérzékenységet örökölte, ettől zenével, fantasztikum iránti hajlamokkal átjárt, könnyen romló vérét. Ezzel a kettős hagyatékkal lépi át a Dörffer-ház küszöbét.

Nagyanyja uralkodott itt, a hatalmas természetű, ájtatos özvegy

és fia, Otto Wilhelm, az apró, pocakos ex-ügyvéd, akit anyja negyven esztendőskorára még mindig Totónak becézett s úgy kezelt, akár egy kis kölyköt, s aki most annál könyörtelenebb buzgalommal vetette magát boldogtalan unokaöccse nevelésére. A házban élt még lassan vénlánnyá fonnyadó Sophie nagynénje — ő vezette a háztartást — meg ennek húga, a «Kater Murr» bájos Tante Füsschen-je, akinek csodálatos hárfajátéka és éneke első szép emlékei közé tartozik, s aki valóban mintha csak azért tűnt volna föl életében, hogy emlékké nemesedjék: négy éves sem volt még a kis Hoffmann, amikor Tante Füsschen meghalt...

Otto bácsi viszont fáradhatatlanul tovább tevékenykedett! Pontos napirendet készített a fiúcskának, s ráadásul zenélni tanította! Igaz: ő pattantotta ki a jövőndő karikaturistából az első gyilkos ötletet is. Hoffmann ugyanis, bizonyára kárpótlásul, Otto Wilhelm bácsit a könnyebbség kedvéért nevének egyszerűen csak a kezdőbetűivel jelölte, s így lett a komoly O. W.-ből a csúfondáros és kegyetlenül jellemző «Owéh!» vagyis: ojjé!

A makacs pedagógus szerdánkint elvonult hazulról, látogatásokat tett vagy zenélni járt a város és a család hozzá hasonló csodabogaraikhoz, ódon hangszerek specialistáihoz; Wolff, Stannitz voltak kedves szerzőik, meg Philipp Emanuel Bach; Haydn, Mozart csak ritkán került sorra, s inkább afféle ízelítőnek: őket még túl modernnek tartották. S mert a nagybácsi otthon is rendezett zeneestéket, a kis Hoffmann alaposan megfigyelhette e furcsa, mulatságos és valószínűtlen alakokat, amint fantasztikus hangszereikkel éles árnyakként táncolni kezdenek a falon. Kilenckor feküdni küldték, de a groteszk árnyékrajzolatok szobája sötétjébe is elkísérték s a gyermek ideges, félős borzongásaiban föl-fölrémledek a későbbi hoffmanni mesevilág csodálatos figurái...

Otto azonban nemcsak a gyökér-emberkéék és Schönfeld Péterek távoli, s nem is egészen közvetlen, inkább csak halvány emlékszerű őse: megtestesítője a filiszternek is! Ezt a típust benne gyűlölte meg döntően Hoffmann, s amikor majd férfikori műveiben ki-kiront a nyárspolgár, a filiszter ellen — s oly hevesen, mint Arnimon s Brentanón kívül senki más — haragja egy kicsit a megboldogult Otto bácsinak is szól. (S ráadásul oly nehezen jutott hozzá az utána járó örökséghez!) E filizsterségből egyébként volt valami Königsberg tiszteletreméltó nevezetességében, Kantban is; Hoffmann mindenestre legfőllebb csak pedáns és mulatságos vaskalapost láthatott benne; maga bevallotta, hogy nem értette; s egyebet nem is tanult

tőle, mint azt — s ezt is a szerencsétlen Otto bácsi révén! — hogy az ebédutáni séta hasznos az emésztésre.

Mit adott még Königsberg? A baltikumi és lengyel szelek örökös zúgását a város fölött, s valami különös, bizarr szellemet és hangulatot, mely félig pietizmus, félig fölvilágosodás, félig konzervatív polgári jámborság, félig frivoltság; hogy neveket mondjunk: Hamann, a misztikus «északi mágus», aztán Kant, a polgári racionalizmus megtestesülése, s végül Scheffner, ez a jellegzetes tizenharmadik századi pajzán tollforgató... Az utóbbit Hoffmann olvasta, sőt, a névtelenül megjelent «*Natürlichkeiten der sinnlichen und empfindsamen Liebe*» szerzőségét — az író határozott tiltakozása ellenére is — ő tulajdonítja először Scheffnernek. Mégsem az a döntő: olvasta-e mindezeket az írókat, tudósokat és prófétákat; a lényeges az a légkör, amely e sokféle egyéniség és irány hatásából kialakult, és amelyet Hoffmann a königsbergi levegővel együtt szívott be magába.

S hogy mit adott még a város, a szülőföld? Egy sápadt, merev ifjú arcát, s mögötte egy eszelős asszony alakját, aki istenanyának tartja magát és Zakariás fiában a Bibliában megígért új megváltót köszönti. Ezzel a fellegjáró új evangelistával majd Varsóban találkozik Hoffmann: Zacharias Werner — vele együtt bírósági tisztviselő — ott írja meg a poroszok megtéréséről szóló hatalmas drámai költeménye, a «*Das Kreuz an der Ostsee*» első felét; egy részét föl is olvassa barátainak, két lobogó gyertya közt, tragikus arccal idézve a pogány isteneikhez rikoztató poroszokat...

És Königsberg adta az első, sirig tartó nagy barátságot meg az első fájdalmas szerelmet: Theodor Hippel és Cora Hattot.

3.

Hippel a Königsberg melletti Arnau leklipásztornának a fia és Königsberg egyik legtekintélyesebb polgárának az unokaöccse volt. 1786-ban Hoffmann Arnában töltötte a vakációt, ekkor barátkoztak meg; a következő évben viszont Hippel került ugyanabba az iskolába, ahová Hoffmann járt. Mint osztálya első tanulója, Ottó bácsi szívesen meghívta a Dörffer-házhoz: hadd hasson jó példájával a gondjaira bízott kis rokonra. A két kamasz — egyformán tizenegyedik évükben jártak — nagy örömmel fogadta e szellemes pedagógiai ötletet: kitűnő alkalom nyílt ezzel arra, hogy egyikük se tanuljon többé! Szorgalmasan olvasták Cicero és Seneca helyett

a «Werther»-t és Rousseau vallomásait, — ez utóbbi Hoffmann legkedvesebb könyve maradt élete fogytáig — zenéltek és rajzoltak vagy a ház mögötti hatalmas kertben játszottak. Néha meg is tréfálták Ottó bácsit! Hű barátságukat, egy múltó kis haragtól eltekintve, nem zavarta meg soha semmi, levelezésük és Hippel Emlékezései a Hoffmannra vonatkozó legértékesebb forrásmunkák közé tartoznak. Amikor, élete végén, a «Meister Floh» miatt komoly kellemetlenségei támadtak, Hippel támogatta leghatározottabban; halálos betegségében, ha csak tehetette, naponta meglátogatta; búcsújukról is ő maga számol be, megható, egyszerű szavakkal. Barátságuk mélységét e jelenetnél szebben semmi sem mutathatja. Hoffmann ekkor már menthetetlen volt, odaszögezve berlini betegágyához. «Április 14-én — (1822-ben) — este kilenckor láttam utoljára — írja Hippel. — Kegyetlen percek voltak! Egymásután több este is elmentem hozzá s meg akartam mondani neki, hogy hamarosan el kell válnunk. Hetek óta halasztgattam elutazásomat, s tovább már nem lehetett, de nem mertem közölni vele. Ő észrevette szomorúságomat és szemrehányásokat tett miatta, főként az utolsó estén. Nem titkolhattam tovább a valóságot. Magán kívül volt; mintha a fájdalom minden elveszett erejét visszaadná. Izgatottan hánykolódott ágyában s azt kiáltozta: Nem, ez lehetetlen! Nem utazhatsz el! Nem, nem fogsz magamra hagyni! — És búcsúzóul nem akarta kezembe tenni már félig halott kezét. Mikor aztán nagy nehezen meggyőztem utazásom halaszthatatlanságáról, megnyugodott, kezét nyujtott, azt mondta, majd még találkozunk és sírt — nagyon ritkán láttam sírni — s én eltávoztam és soha nem láttam többé»...

De térjünk vissza Königsbergbe! Hoffmann többek között zongoraleckéket is ad. Tanítványai közé tartozik egy helybeli kereskedő, a mogorva, kellemetlen, jó hatvan esztendős Hatt fiatal, szép és szomorú felesége, Johanna Dorothea. Szerelem szövődik köztük, 1794 telén a bálokon Hoffmann nem foglalkozik mással, csak Corával, — (így keresztelte el az asszonyt, egy divatos regényhősnő nevét adva neki) — de már februárban «aljas fondorlatok» támadnak ellenük, — mint Hoffmann Hippelhez írt leveleiből értesülünk róla — egy ideig nem is látják egymást; talán a férj féltékenykedik, talán a kisvárosi pletyka hozza hírbe őket; a következő télen ismét találkoznak, de ekkor már a Dörffer-család is sokallja a dolgot s elhatározza, hogy szétválasztja a szerelmeseket: Hoffmann június elején útnak indul a sziléziai Glogauba, viszontagságos pályája első állomáshelyére.

Ekkor még csak készülődik, s maga sem tudja, mire: rajzhoz,

zenéhez egyforma hajlamot érez, de már megpróbálkozik az irodalommal is, — talán Cora szerelme csalja ki belőle a költőt? — két regényt is ír, az egyiknek «Cornaro» a címe s alighanem Schiller a mestere, a másik meg egy titokzatos hősről szól, — mindkét kézirat elveszett — és gondolatokat ró egybe különféle tárgyakról; de közben a muzsikához sem lesz hűtlen: motettát szerez Goethe «Faust»-jának egy jelenetére — (ez a «Faust» egyik első zenei feldolgozása).

Elutazása előtt még néhány megrendítő családi esemény történik. Apját Isterburgban kétszer egymás után szélütés éri (a következő évben meg is hal), bátyja ekkor rövid időre a Dörffer-házba költözik, de oly fesletten viselkedik, hogy hamarosan elküldik, s ettől fogva nyoma vész. Márciusban eltemeti édesanyját. S június elején búcsút vesz Corától.

Nem örökre. 1797 májusában Hoffmann újra Königsbergben tölt néhány napot. Glogauban is egyre Corára gondolt, s szerelmük most, a viszontlátáskor ismét föllángol; terveket szőnek arról, hogy az asszony elválik, ők meg elmenekülnek, együtt... S a regény vége? — Hatt nemsokára meghalt, elúsztatva valami gyanús üzleten felesége hozományát is; Cora a gyász leteltével férjhez ment egy iskolamesterhez, s rövidesen — 1802 februárjában — ő is eltávozott az élők sorából.

4.

Hoffmann szívesebben ment volna Marienwerderbe, ahol Hippel hivatalnokoskodott, vagy Danzigba; Glogaut a család választotta, nyilván azért, mert így védő szárnyai alatt tarthatta az ifjút: egyik nagybátyja a glogai bíróság vezető tisztviselője volt. Az ő házába került hát Hoffmann.

Két évet töltött a sziléziai városkában, két eseménytelen, unalmas esztendőt. Kiábrándult, kedvetlen leveleket ír Hippelnek. Lehet, hogy Königsberg pokol volt; Glogau viszont sivatag, — mindenképpen rosszul járt a cserével. Fojtogatja a kisváros nyomott polgári levegője; zenét, irodalmat egyformán abbahagy; lassankint befonja a hivatalnokélet, a filiszter családiasság: rövid königsbergi látogatásából visszatérve eljegyzi unokanővérét, a glogai nagybácsi leányát, Dörffer Minnát.

Mégis történik valami ezekben az eseménytelen években, ami e sorsába savanyodó ifjában az alvó — s egyre mélyebben alvó — művészt keltegeti. A helybeli jezsuita templom freskóinak elkészí-

tésére Glogauba érkezik egy Molinari nevű olasz művész, fekete-hajú, Apolló-szépségű férfi, viharos, büszke egyéniség, szemében valami villámló, sátáni fénnel. Hoffmann tüstént a nyomába szegődik, segítkeznek neki, Molinari viszont «fölébreszti a benne szunnyadó tehetséget». Rányítja szemét az igazi művészetre, de megsejteti vele azt a vad, lázas, valószínűtlen és varázsló világot is, amelyben a valóságnak és az igazságnak másfajta törvényei vannak, mint a perrendtartásban, s az életnek másfajta értéke, mint a Dörfferek népes, langyos kávé- és kalácsillatú családi körében.

1798 nyarán rövid utazást tett az Óriás-hegységben és Drezdában; Drezdában a múzeumokat járja és festmények tanulmányoz, a hegyek közt — levelei szerint — a technikai csodák és érdekességek ragadják meg figyelmét; a természet már most is hidegen hagyja.

S nyár derekán könnyű szívvel mond búcsút Glogaunak: a nagybácsit kinevezik Berlinbe az udvari bírósághoz, a család a fővárosba költözik, s ő velük tart. A két év mérlege: egy jegygyűrű, meg egy emlék, Molinariról. A gyűrűt hamarosan leveti majd, de az emlék elkíséri. Később egy novellája, a «Jesuitenkirche» Bertholdjában bukkan föl a démoni festő, s talán «Az ördög bájitala» rejtelmes piktorjában is él egy-egy vonása.

Berlinben meglepi, elragadja az élet szabadabb üteme. Képtárakat látogat, operába jár, így áldoz két szenvedélyének, a festészetnek és a zenének. A Dörffer-család nagy meglepéssel szemlélhette a derék vőlegényt. Annál nagyobb kiábrándulást hoztak a következő évek! Hoffmann 1799-ben kinevezik a pozeni bírósághoz; egyszerre belecsöppen a város kedélyes, félig lengyel, félig német társasági életébe; hamarosan megkedvelik, némi hírre is szert tesz: rövid kis vígoperát szerez Goethe szövegére s elő is adatja a műveskét; egyik fölöttesének felesége megismerteti egy Maria Tekla Mihajlovna Rohrer nevű szép, tizenkilenc esztendőes lengyel leánnyal, az egykori városi irodavezető árvájával... 1801-ben nagyanyja temetésére Königsbergbe utazik, közben Danzigban meglátogatja Hippelt, s az megdöbbenve jegyzi meg róla naplójában, menynyire megváltozott: csupa furesa, groteszk vidámság, merész tréfákat kockáztat meg, csak a nők érdeklik, csak a gyönyörűség vonzza. Pár hét múlva fölbontja eljegyzését.

1802-ben történik élete első döntő fordulata. Pozen egyik legnépszerűbb polgára, egy Kühtze nevű ügyvéd súlyosan összekülbözött a német városparancsnokkal s ezért várfogságra ítélték. A bör-

tönben öngyilkos lett. Az eset nagy megdöbbenést keltett, ezek és ezek vettek részt a tüntetés-szerű temetésen; Berlin is aggódni kezdett s a nyugtalanság lecsillapítására a könyörtelenségéről és erélyéről híres Zastrow tábornokot ültették a város nyakára. Ebbe a jellegzetesen középeurópai kis forradalomba kapcsolódik bele tragikomikus módon Hoffmann sorsa. Egy sereg torzképet rajzolt ugyanis a generálisról, s ezeket barátai 1802 farsangján szélteben-hosszában osztogatták a bálokon. Zastrow kívánságára Berlin vizsgálatot indított, s bár a bűnöst nem sikerült kideríteni, a gyanú Hoffmannra is ráterelődött. Tél végén utoléri a végzet: elmozdítják Pozenből, s a nyomorúságos Visztula-parti fészekbe, Plozkba nevezik ki.

Pozen után valóságos számkivetés! A lakosság, — kétezeröttszáz fő, — gazdálkodó lengyel parasztok és zsidó kereskedők. A házak hitvány sár- és szalmakunyhók, kőből mindössze harminc épült, meg a templomok és kolostorok: a tizenegy templom és hét kolostor. Az egyikben premontrei apácák élnek; éneküket Hoffmann elviselhetetlennek találja: misét komponál hát számukra, orgonára, énekre és hegedűre. Közben keserűségében tovább rajzolja torzképeit, most már magáról; az egyikben nyakig merülve küszködik a híres lengyel sárban. A vidám pozeni életből nem maradt meg semmi. Csak Mihajlovna kísérté el, vagy ahogyan ő hívja: Misa, — a felesége. 1802 július 26-án vezette oltárhoz, öt hónappal azután, hogy Cora Hatt meghalt.

«Hová lettek terveim, szép művészi szándékaim!» — kiált föl kétségbeesetten naplójában. Idézzük néhány följegyzését: «Sötét nap. Éjfélíg dolgoztam.» — «Újra sötét nap.» — «Egész nap dolgoztam. Nyomorúság! A múzsa elhagy, az akták pora jövőm minden kilátását elfödi.» Aztán: «Október 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25. Dies tristes et miserabiles». Mi nyújthat hát vigasztalást? Semmi! Feledést legalább? Plozkban remek lengyel és magyar borokat kapni. És Hoffmann keresni kezdi a feledést a lengyel és magyar borokban.

S talán a múzsa sem menekült el olyan messzire, mint első kétségbeesésében hitte. Kezébe kerül egy berlini lap, Kotzebue szerkeszti, az akkori idők nagyhírű drámaiparosa. «Egy remete levele fővárosi barátjához» címen dramaturgiai tanulmányt ír; Kotzebue közli. Hoffmannnt valósággal elönti a boldogság! Kotzebue vígjáték-pályázatát hirdet: megnyeri, — igaz, a díjat nem kapja meg érte. De az igazi Hoffmann nem ezekben a kísérletekben jelentkezik, hanem a naplóban, a bormámor s a magányos éjszakák egyre borzongóbb vallomásaiban. Egy éjszaka bezörgetnek ajtaján: egy halott vesz

búcsút tőlük. Október egyik estéjén egy Wiegleb nevű kompilátor szörnyeteg művét olvassa a természetes mágiáról. «Egy szép napon majd automatát kell szerkesztenem barátaim okulására» — jegyzi meg ekkor. És egy januári napon: «Délután négytől este tízig ittam. Estére rettenetes feszültség. Idegeimet a végletekig fölizgatta a fűszeres bor. Halálsejtelmek és képmások látogatnak meg...» Plozk sáros, mozdíthatatlan nyugalmaiban Hoffmann lába alatt észrevétlenül megrepedezik a talaj. A hasadékokon kisurrannak az élet mögötti élet árnyai, angyalai és szörnyetegei. S a szoba padlója alól már hallani ama képmás mocorgását, aki majd «Az ördög bájjitala» kísérteties lapjain tör ki Medárdus előtt a börtön kőcockái alól...

1804 március elején végre végetér a száműzetés:] Varsóba nevezik ki.

Mintha újjászületne! Operát akar írni a «Szöktetés a szerályból» mintájára, aztán vígoperát ír, kettőt is, s előadatja őket a város színházban; megalakul a Varsói Zeneakadémia, kibérlik a leégett Mniszek-palotát, hangversenytermet rendeznek be benne; Hoffmann karmester, díszleteket fest s a megnyitó ünnepségen Gluck, Mozart és Beethoven műveit dirigálja. A bíróságon egyik kartársa Zacharias Werner, egy másik pedig Eduard Hitzig, a romantikusok híve és Schlegel tanítványa; az ő révén ismeri meg a haladó irodalmat, Novalis, Tieck, Brentano műveit, — Tieck «Sternbald»-ja különösen mélyen hat rá. A bor mérge után az irodalomé: álmok, látomások, ködképek, és megnyíló egek-poklok, az egész romantikus univerzum... Közben lánya születik; a zene védőszentjének tiszteletére Ceciliának keresztelteti. És 1806 november 28-án Napoleon seregei bevonulnak Varsóba. Nemzeti kormányzat alakul, a porosz tisztviselőket elbocsátják. Hoffmann élete másodszor is összeomlik. A sors vaskos ökölcspásokkal tereli igazi hivatása felé.

5.

A francia megszállás szétszórta a varsói kört, egyedül Hoffmann maradt a városban, mind nyomorúságosabb körülmények között, úgy, hogy családját is kénytelen volt hazaküldeni Pozenba, anyósához. Ő maga a Mniszek-palotában húzta meg magát s a ciszterciákhoz járt ebédelni. Ráadásul súlyosan meg is betegedett. Fölépülve mindenáron szabadulni akart Varsóból; Bécsbe nem kapott útlevelet, erre Berlinbe ment s Hitzig révén végre közvetlen kapcsolatba jutott az irodalommal. Ekkor ismerkedett meg Chamissoval

is. Nyomora azonban mind gyötrelmesebb lett, egy hangjegynyomdában vállalt korrektori állást, oly silány bérért, hogy abból semmiképpen nem tudott megélni, s előfordult, hogy öt napon át nem evett egyebet, csak kenyeret. Kislánya közben meghalt Pozenban, felesége is ágyának dőlt, s ő nem segíthetett rajtuk; kétségbeesetten kóborolt Berlin utcáin, hirdetést tett közzé a lapokban, karmesternek, színgazgatónak ajánlkozott... Végre, 1808 tavaszán megcsillan némi remény: kilátás nyílik rá, hogy megbízzák a bambergi színház zenei vezetésével; de itt is nehézségek támadnak, a szerződést megkapja ugyan, de állását csak szeptember elején foglalhatja el. Addig? Hampehoz, egykori glogauai muzsikusz barátjához menekül, a sziléziai városka csöndjében megnyugszik kissé; aztán elhozza Pozenből feleségét és szeptember első napjaiban megérkezik a fényes császári mult álmaikat őrző Majna-parti Bambergba.

A közönség meglehetősen hűvösen fogadta, a társulat gyatra volt, de egy alkalmi tákolmánnyal megnyeri a hercegi család kegyeit, Werner ajánlására pedig több előkelő ház ajtaja megnyílik előtte; s ő szorgalmasan oktatja zenére a gyermekeket és szórakoztatja a felnőtteket. A színház közben megbukik, majd ismét talpra áll; új háború tör ki Ausztria és Napoleon közt, — Wagram lesz a vége, — s Bambergen seregek vonulnak át; aztán a színház vezetését egy régi barátja, a híres színész, Holbein veszi át s Hoffmann lelkesen támogatja, rendez, vezényel, betanít, díszletet tervez, díszletet fest, világít, ezermesterkedik; kitűnően érzi magát a színészek és muzsikusok társaságában, mely Kauerné asszonynak a Rózsához címzett fogadójában szokott egybegyülni és iszogatni; barátokat szerez, köztük két orvost, Marcust és Speyert, egy borkereskedőt, Kunzot... símán és kedélyesen folyik az élet. (Híres novellája, a «Don Juan, mesébe illő eset, mely egy utazó entuziasztával történt», híven írja le a színteret: a fogadót s a fogadóból folyosón megközelíthető vendégpáholyt.) Közben cikkeket is ír Lipcse híres zenei folyóiratába, többek között Beethoven zenekari műveiről, és novellát, berlini nyomora halhatatlan emléké: találkozását Gluck lovaggal. Beethovennak ő egyik első igazi méltányolója: az elsők közt mutat rá zenéje roppant nagyságára, szenvedélyességére, romantikájára; «Beethoven Musik — írja róla, — erweckt eben jene unendliche Sehnsucht, welche das Wesen der Romantik ist».

Ami a két orvossal való barátságot illeti: mély irodalmi ösztönzést is merített belőle. Amily kevés érzéke volt a természethez, annyira érdekelte minden — korában oly divatos — orvostani és

«természettudományi» kísérlet és elmélet. Az ilyenfajta kompilációk, — amilyen a már említett Wiegleb-féle is, — legkedvesebb olvasmányai közé tartoztak. Élénken foglalkoztatta a romantikus természetbölcselet is és általában mindaz a félig tudományos, félig fantasztikus anyaghalmoz, amely részben a fölvilágosodás hagyatéka, részben az Európában ekkoriban nagy számban kóborló és működő sarlatánok, bűvészek és Cagliostro-utánpótlók «tudománya», részben pedig az ébredező és népszerűsödő kísérleti természettudományok kuriózumai. Egy-egy ilyen rejtélyes föltaláló és titokzatos találmánya fél Európát lázba ejti ezidőtájt, mint Mária Terézia kamarai tanácsosának, a magyar Kempelen Farkasnak sokat emlegetett sakkozógépe, amelyről 1789-ben egész könyvet írt a német Freiherr zu Rackwitz. Hasonló automatákkal mások is kísérleteztek; mi sem természetesebb, mint hogy a tudományos különlegességeket annyira kedvelő Hoffmann képzeletét e törekvések valósággal megigézték; varázslói — mint maga mondja Prosper Alpanusról — Cagliostro mesészerű rokonai, akár a «Sandmann» Spalanzani professzora automatalányával, Olimpiával, vagy a típus szatirikus változata, az ellen-Cagliostro, a «Klein Zaches» Mosch Terpinje.

Marcus és Speyer is hasonló, orvosi jellegű, kísérleteket végeztek kórházukban az állati magnetizmusról meg az idegbetegségekről, s Hoffmann nagyrészt tőlük tanulta, amit az elmebetegségekről tudott. Néha tanuja is lehetett munkájuknak, boncolásokat nézett végig, egy ízben pedig azt, hogyan ejtett magnetikus álomba Speyer egy környékbeli parasztlánykát. Mindennek novelláiban is nyoma van, így többek között a «Magnetiseur»-ben.

Érdeklődésének ebbe a vonalába esik majd kapcsolata a természetfilozófus Heinrich Schuberthoz is. Egyelőre azonban csak magán folytat kísérletet, fájdalmasat és kegyetlent, hogy eredményeit azután átadja hősének, Kreisler karmesternek.

6.

Hoffmann élete, viszonya a nőkhöz korántsem olyan mozgalmas és viharos, mint Zacharias Werneré. A maga módján élete végéig híven kitartott Misa mellett. Amikor 1822 márciusában, halálos betegen, megírja végrendeletét, azt mondja róla: «Hűsz esztendőn át éltünk együtt, változatlanul boldog házasságban. Gyermeünk nem maradt életben, Isten mégis sok örömet nyújtott nekünk. Sok szenvedéssel is megpróbált, s mi bátran viseltük el őket. Kölcsönösen

támaszai voltunk egymásnak, mint házastársakhoz illik, akik becsülik és tiszta szívből szeretik egymást». Ki tudja, minő megpróbáltatásokra gondolt «matrácsírájában», végakarátát mondvá tollba; de Misának, mikor az ünnepélyes szavakat fölolvasták neki, bizonyára eszébe jutott Julia Marc, e számára esztelen, képtelen s oly gyötrelmes szenvedély, bambergi éveinek megkeserítője.

Ez a Júlia tanítványa volt Hoffmannak. Tizennégy éves és gyönyörűen énekelt. Megismétlődött a varázslat, mely Novalist ejtette meg nemrég a tizenhárom esztendő, angyali Sophie von Khun ártatlan, komoly szeméből? 1811 februárjában Hoffmann ezt írja naplójába, franciául, hogy Misa meg ne értse, s Kätchennek nevezve Júliát, ugyanezért: «Ktch: plus belle, que jamais, et moi — amoureux, comme quatre-vingts diables». S ettől kezdve két hosszú esztendőn át németül, olaszul, franciául, vagy görög betűkkel, a napló e szerelem szenvedéseiről szól. Remény és kétségbeesés, vívódás és megnyugvás, a halál kísértései... végül a botrány: Júliát eljegyzik egy Gröpel nevű esetlen hamburgi kereskedővel, Hoffmann egy kirándulás alkalmával összetűz vele, becsmérlő megjegyzéseket tesz az ittas vőlegényre... az anya kitiltja házából... De az író csak nyer a szenvedéssel: ekkor írja egyik legszebb novelláját, a «Don Juan»-t. Júlia végül is Gröpel felesége lesz és elutazik vele Hamburgba; csakhamar hír érkezik róla, hogy áldott állapotban van, — Hoffmannra az újság úgy hat, «mint a gutaütés», s viszonzásul könyörtelenül tollára tűzi a boldog férjet is, az örömanyt is novellájában, a «Nachricht von den neuesten Schicksalen des Hundes Berganza»-ban. Februárban Seconda, a lipcei színház impresszáriója meghívja karmesternek; őt nem köti már semmi Bamberghez, s jobb menekülnie innét, ahol minden kő Júliára emlékezteti: elfogadja az ajánlatot. Március tizennyolcadikán pedig, éppen Júlia születésnapján, szerződést köt a borkereskedőből könyvkiadóvá sznobosodó Kunzcal a «Fantasie-stücke» kiadására. (Kunz nem tagadta meg magát: alaposan becsapta!) Ezzel búcsúzott Bambergtól.

Drezdába igyekezett, azt hitte, ott találja Secondát. Útját a Napoleon elleni német-orosz fölvonulás kellős közepén tette meg, csodálatosképpen baj nélkül. Április 25-én ért Drezdába, ott megtudta, hogy az impresszárió Lipcsében van, de nem mehetett utána: a háború beszorította a városba. Május 20-án végre útra kelhetett, 23-án ért Lipcsébe, egy nappal azután, hogy Wagner Frigyes urat egészséges fiú-babával ajándékozta meg felesége, aki a Seconda-féle társulat egyik színészével, Geyerrel tartott fönn bensőséges viszonyt...

Napoleon győzelme után az egész trupp visszatér Drezdába, onnét küldözgeti Hoffmann Bambergba a készülő kötet anyagát, — a «Magnetiseur»-t Speyerrel is átnézeti, nehogy tévedés essék benne ; — aztán újra kitör a háború, Dreza körül csaták zajlanak, a várost bombázzák, Hoffmann kíváncsian járja az utcákat, míg a golyók elől födél alá nem kell menekülnie, egy ütközetet is végignéz, szorgalmasan lejegyzí az eseményeket, részben naplójában, részben bambergi barátai számára, augusztusban, a legforróbb harcok közepett fölbukkan a «Der goldene Topf» témája, és december 9-én — már Lipcsében újra — elkezdí e tán legcsodálatosabb remekművét. Február 15-én fejezí be.

1814-ben megjeleník első könyve, a «Fantasiestücke in Callots Manier» : a Kreizleriának — melyek később Schumannnt ihletík meg, — a Gluck és Don Juan novella, Berganza kutya története, a «Magnetiseur», az arany cserép meséje...

Az utolsó esztendőben ismerkedett meg Schubert természetbölcséletével, illetve két művével, az egyik «Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft», a másik «Die Symbolik des Traumes». Mindkettőt Kunztól kapta ; levelei szerint «szomjazík e lángeszű író» műveire. Belőle merítette a világ három korszakának egyébként Novalisnál is megílelhető tanát, a regény szalamander-mítoszának alapját. E három kor : az első a természet boldog ősi egységének ideje ; a második, amelyben élünk, a fölbomlottság állapota, mikor szellem és természet, lélek és test, eszmény és valóság különválva tengődík ; a harmadík ismét az egység lesz, amelyet kivételes pillanaíban már most megsejthet az ember a költészet vezetéseével. Anzelmus diák előtt két lehetőség nyílık : a híg polgári élet langyos boldogsága Veronika oldalán (kiben mintha Dörffer Minna emlékei kísértének), vagy a szalamander szerelme s a magasabb élet birtoklása Lindhorst arhivárius körében, Atlantisz csoda-bírodalmában. A tűz-liliom a természet ősi egységének jelképes virága : ez Anzelmus szerelmének jutalma. Ő maga vallja Szerpentinának : «Hitem tebened s szerelmem, az nyitá fel a természet kebelét nekem. Elhozád a liliomot, mely az aranyból kelt ki, a föld ősselejéből, mielőtt Phosphorus gondolata fölgýúlt. Ő minden teremtmény szent összhangzásának fölismerése... Én fölismertem mindezt s üdvöm föllelém...» S hogy mit jelent a költészet, s mily értelmet tulajdonít a költő művészetének Hoffmann e bölcsélet távlatában, azt szintén elmondátja Lindhorsttal : aki végighallgatja a mesét, az Atlantiszban jár s birtokot szerez ott. Mert Anzelmusz boldogsága nem egyéb,

«mint maga az élet a poézisban, mely előtt a természet legmélyebb csodája, minden teremtetten szent összhangzása megmutatkozik.» A költészet lebbenti föl a természet arcán a fátylat, akár Novalis «Lehrlinge zu Sais»-ában, mellyel a «Der goldene Topf»-nak szöveg-szerű rokonságai is vannak.

E szerint mese és csoda az élet ama magasabb formájának megnyilatkozása; mindennapi és kivételes nem szeszélyesen keverednek, hanem szinte hierarchikus rendben egymás fölött állnak, s a csoda mindig megtalálja a maga természetes magyarázatát. A valóság a felsőbbrendű világ közvetítője. S a költészet föladata, mint Novalis is hirdeti, nem más, mint «das gewöhnliche Leben zu poetisieren».

7.

Callotnak, a tizenhetedik század első fele e ragyogó rajzolójának és rézmetszőjének neve voltaképpen véletlenül került a kötet címlapjára. Hoffmann először valamelyik modern festőre gondolt, aztán a tizennyolcadik századi angol karikaturistára, Hogarthre, de Kunznak egyik cím sem tetszett, fölhívta az író figyelmét Callot metszeteire s Hoffmann nyomban ujjongani kezdett: rokonára talált. Sebtében megírta a kötet élén álló kis tanulmányt a francia mesterről, mintegy önmagát jellemezve akaratlanul is, a pontosság és ironia mesterét dicsérve benne, meg a mindig áttekinthető zsúfoltságot, a kis tér kihasználását. Ne feledjük el: Hoffmann festő is volt, karikaturista is, így véletlenül sem egészen véletlen, hogy Callottól igyekszik módszert tanulni. Hogy kép ihlessen versre, novellára: egyébként sem ritkaság a romantikában, Hoffmannál meg egészen természetes. Így keletkezett a «Fermate» egy Hummel nevű festő képe nyomán, így a «Doge und Dogaressa» az ifjabb Karl Wilhelm Kolbe egy műve alapján, és így a legragyogóbb, a «Prinzessin Brambilla», egy Callot-sorozat, a «Balli di Sfessiana» ösztönzésére. És talán «Az ördög bájitala» ihletői közt is lappang egy ilyen kép-élmény, egy ismeretlen Szent Rozália-festmény.

Mindez azonban már Berlinbe vezet. Hoffmann beleúnt a fáradtságos színházi életbe és Hoppel tanácsára kérvénnyel fordult a kormányzathoz: vegyék vissza a bírói karba. Kívánsága teljesült, s 1814 végén útnak indult élete utolsó állomására, Berlinbe.

Példás és tekintélyes bíró volt, döntvényei máig fönmaradtak. De csodálatos bíró is! Bűnösök fölött ítél, és bűnösökkel tölti éjsza-

káit; nappal igazságot oszt, s éjjel, mámorosan, ámokfutásszerű gyilkosság-sorozatot követ el Medárdus kezével. Mert ekkor már «Az ördög bájitala»-n dolgozik, e sokáig kevésbé méltányolt s csak újabban fölfedezett nagy művén, a romantikus Doppelgänger-téma e legbravúrosabb és legborzongatóbb földolgozásán, és önnön fölbomló életének, beteljesedő végzetének e megrázó vallomásán. A romantika egyik nagy problémája a költészet: erre megfelelt a «Der goldene Topf»-ban. A másik az «én» problémája: ez «Az ördög bájitala» magva. Amikor Medárdus belép az ismeretlen kastélyba, első gondolata: «A viszony, melyet Viktorin folytatott a bárónéval, az én fejemre száll, mert én magam vagyok Viktorin. Én az vagyok, aminek látszom, de nem annak látszom, ami vagyok; — magam előtt is megfejtethetlen rejtély: saját énemmel vagyok meghasonolva!» Meddig vagyok az, aki vagyok; tetteimet én teszem-e; hol van örület és józanság határa?... — ezek magának Hoffmannnak a kérdései, amint a puncs gőzébe hajolva sűrű sorait rója s néha fölkelti Misát, maga mellé ülteti, mert retteg a szörnyektől, akiket megidézett, a képmásoktól, akik körülötte huhognak, Schönfeld Pétertől, aki az ő fülébe is belesúgja az örület varázsigéit.

A regény rémeit tán még vissza kényszerítheti valaminő valóságba az átöröklés és terheltség modern elmélete, mellyel megelőzte a naturalizmust, — de a képzelet már végkép szövetséget kötött a fantasztikus árnyvilággal. Az élet — ismét mély romantikus élmény — egyre bábjátékszerűbbnek látszik számára; s Callot most már nem csak technikájának lesz mestere, hanem valósággal világnézetének is. «Az ördög bájitala» 1815—16-ban keletkezett, a «Die Serapionsbrüder» novellaciklusa 1819-21-ben, a «Prinzessin Brambilla» 1820-ban; szinte nyomon lehet követni, hogyan hatol egyre mélyebbre a betegség: ami az elsőben még csak gondolat, rettegés és idegfeszültség, az a Serapion-novellák közül való «Klein Zaches»-ban, meg a «Prinzessin Brambilla»-ban már a látás eltolódása, a szemidegek zavara: kötél tánccá, bábjátékká delirizálódott valóság. A «Bájital» még emberi szenvedés sikolya. Az utóbbi kettő már borzongatóan játékos nevetés.

Serapion testvérei a borban és a rumban voltak testvérek: Chamisso, aki azonban hamarosan északsarki útra indult, Hitzig, Contessa, La Motte-Fouqué, aztán Koreff doktor és egy színész, a jegyhívebb ivótárs: Devrient. Ő maga fáradt, kedvetlen, beteg; multján rágódik, a «Fermate» Ottó bácsi alakját idézi, fölbukkan Glogau-

ból a démoni Molinari a «Jesuitenkirche»-ben, s még egyszer Júlia Marc, egyik remekművében, a «Rat Krespel»-ben; aztán egyik utolsó művében, s az egyik legszebben, a Kreisler karmester történetét tovább szövő s részben önéletrajzi «Kater Murr»-ban Sophie nénje, Tante Füsschen...

Utolsó éveit még egy kellemetlenség keseríti meg: a «Meister Floh»-ban Berlin gyűlölt rendőrfőnökét Kamptz-ot fugurazza ki, a dolog még a könyv megjelenése előtt kitudódik, vizsgálat indul, lefoglalják a kéziratot, mely csak törlésekkel jelenhetik meg; — ő ekkor már súlyos beteg, május elején még elküldi a «Meister Floh» egy példányát utolsó szerelmének, Johanna Eunicke színésznőnek, de fölkelni többé nem tud és június 25-én reggel meghal...

Sírkövére rávésték, hogy egyformán kiváló volt hivatalnoknak, költőnek, zenésznek és festőnek.

Mint zenész valóban kítűnő volt, s operája, az «Undine», melyet La Motte Fouqué szövegére szerzett, Weber legfontosabb előzménye, s a vezérmotívumok alkalmazásával Wagner felé mutat. 1816-ban komoly sikkerrel adták Berlinben, de a tizennegyedik előadás után leégett a színház, s aztán már nem került színre: a következő darab 1821-ben az újraépült színházban a «Bűvös vadász» volt... Berlingen kívül csak egyszer és egy helyen mutatták be: Prágában, hű barátja Holbein.

S mint író? Láttuk sikertelenségét a kortársaknál és sikerét az utókorban. Romantikus volt, tudatosan, de nem álmatag, ködös, szétfolyó fantom: ő álmaiban is valószerű és plasztikus. Amikor legmesszebbre kanyarodott a valóságtól, a «Der goldene Topf»-ban, akkor festette legbájosabb, reális ízű képeit a polgári életéről: Veronikáról és családjáról. Említettük: gyűlölte a filisztereket; de nem Brentano talajtalan ádázásával, — ő szerette is a valóságot, még gyűlöletében is, és «Az ördög bájitala» legnapfényesebb lapjai a kedves vadászak boldogságáról szólnak. Soha nem fellengzős, — ettől oly elavult némely romantikus; — iróniája, szellemessége mindig megvédi az unalomtól, és kedélye — igaza volt Hebbelnek! — a ridegségtől. Stílusa csupa szikra és ötlet, líra és gúny, tele a nagyképű jogi nyelv kifigurázásával, meg találó realizmussal. Nagyságának egyik pillére pedig éppen a fölénye. Regényei, novellái lapjain minduntalan fölbukkan az arca, két-három változatban is; egész műve nem más: önnön lelkének drámája. Mégsem ömlengő vallomás: objektív alkotás. Hatalmas perspektívája Novalistól Gozziig ível, s a zenétől a karika-

túraig. Játéka mélységet takar, és mélységei is az élet valóságát tükrözik.

«Elmondhatom, nyájas olvasó, — írta a «Prinzessin Brambilla»-ban, — egyszer-másszor sikerült már nékem mesés kalandokat — épp abban a pillanatban, mikor a fölizgatott képzelet délibábjaiként semmivé készültek mosódni — megragadni és úgy alakítani, hogy akiknek szemei voltak effajta dolgokra, valósággal, élethíven láthatták azokat s éppen ezért hittek bennük.» Rabulejtett délibábok és tettenért csodák világába vezet, de nem bűvész: mester. Hiszünk benne.

RÓNAY GYÖRGY.

AZ ÖRDÖG BÁJITALA

A KIADÓ ELŐSZAVA.

Oh, ha elvezethetnélek, kegyes olvasó, ama sötét platán alá, ahol először olvastam Medardus testvér különös történetét! Mellém ülnél az elrejtett kőpadra, az illatozó cserjék és tarka szirmú virágok között; akárcsak én, te is vágyódva néznéd a kéklő hegyeket, amelyek csodálatos alakzatokban tornyosodnak az árnyas fasor végén, a nap-sütésben terpeszkedő völgy fölé. De aztán körültekintesz és alig húsz lépésnyire mögöttünk egy gótikus épületet pillantasz meg, amelynek kapuját sok-sok szobor ékesíti. A platán sötét lomboszatán át szentek képmásai figyelnek rád tiszta, csillogó szemekkel, a hatalmas falakat élénk színekkel díszítő freskók.

A nap izzó piros fényben áll a hegyen, esti szellő kél, élet, mozgás mindenütt. Különös, suttogó és zizegő hangok futkosnak a fák és bokrok között; messziről úgy hat, mintha lassan, lassan énekké és orgonazúgássá hangosodnának. A kert fasorain égre emelt, áhítatos tekintettel komor, hallgatag férfiak járnak, bórancú ruhában. A szentképek elevenedtek volna meg és szálltak le a magas párkányzatról?

Az ott ábrázolt csodás mondákból és legendákból titokzatos borzongás árad s leng körül téged; mintha most játszódna le a szemed előtt, s bármi történjék, mindenben hiszel.

Ha ebben a hangulatban olvasnád Medardus történetét, többé te se tartanád a lázas képzelet összevissza játékainak a barát fura látomásait.

Kegyes olvasóm, szentképeket, kolostort és szerzeteseket látál — valljam-e be, hogy a b.-i kapucinus-kolostor pompázatos kertjébe vezettelek?

Egyszer valamikor néhány napot töltöttem itt s a tiszteletre-méltó rendfőnök, mint afféle érdekességet, megmutatta Medardus barátának a levéltárban őrzött feljegyzéseit. Nagynehezen legyőztem

aggályoskodásait s a feljegyzéseket el is olvashattam; az aggastyán szerint ezeket az irományokat rég el kellett volna égetni.

Félek, kegyes olvasóm, hogy te is a rendfőnök véleményén leszel s ezzel a félelemmel nyujtom át neked a feljegyzésekből írt könyvet. Ám ha rászánod magad, hogy hűségese jóbarátként csatlakozz Medardushoz, a sötét keresztfolyosókon és cellákon s a tarka — lehető legtarkább — világon áthaladó útján, s vele együtt vállald élete minden borzalmát, rémületét, esztelenségét és bohóságát, úgy talán gyönyörködni is tudsz majd a Camera obscura előtted felsorakozó változatos képeiben. Megeshetik az is, hogy mindaz, amit testetlen tüneménynek hittél, egyszeriben érezhetővé, kézzelfoghatóvá válik, csak mert erősebben rányitod a szemedet. Megtalálod a rejtett csírákat, amelyet a sötét végzet küldött e világra, s amely buja növénné fejlődve, ezer, meg ezer indát bocsát, amíg csak egyetlen virága gyümölcsé nem érik, gyümölcsé, amely minden éltető nedűt magába szív s a csírákat megöli.

Amikor Medardus feljegyzéseit nagybuzgón végigolvastam, — ami nem ment könnyen, mert a megboldogult igen apró, olvashatatlan szerzetes-betűkkel írt — magam is arra a véleményre jutottam, hogy amit mi általában álomnak és képzelgésnek nevezünk, valójában annak a titokzatos fonáknak a látható megnyilatkozása, amely egész életünket áthatja s minden vonatkozásban megrögzíti; ám elveszett ember az, aki azt hiszi, hogy e felismeréssel együtt oly erő birtokába jutott, hogy kényekedvére szétszakíthatja e szálát és ellenszegülhet a fölöttünk uralkodó sötét hatalomnak.

Kedves olvasóm, talán te is ugyanezt fogod érezni, — nyomós okaim vannak, hogy tiszta szívből ezt kívánjam neked.

ELSŐ RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

GYERMEKÉVEK ÉS ÉLET A KOLOSTORBAN.

Anyám sohasem mondta meg, hogy apám mily körülmények között élte le életét e földön; de ha emlékezetembe idézem mindazt, amit kora-gyermekségem óta mesélt róla, arra kell következtetnem, hogy mély tehetséggel megáldott, tapasztalt ember volt. Ugyancsak anyám elbeszéléseiből, egykori életsoráról elejtett megjegyzéseiből tudom, — persze mindezt értelmem csak később fogta fel, — hogy szüleim nagy vagyon birtokában élvezett kényelmes életmódjukból egyszerre a legnyomasztóbb, legkeservesebb szegénységre jutottak s apám a Sátán kísértésére valamilyen szörnyű gonoszságot követett el s általa halálos bűnbe esett, majd öregkorában az isteni kegyelem megvilágította lelkét s vétkét levezekelni zarándokútra indult a Szent Hárshoz, a messzi-messzi hideg Poroszországba.

Sok-sok év után, e megpróbáltató vándorlás közben fogta el anyámat először az az érzés, hogy házassága mégsem marad meddő. Apám is tartott attól, hogy nem lesz utóda, most szegénységében is nagy volt az öröme, hisz megvalósulás felé közeledett az a látomása, melyben Szent Bernát egy fiúgyerek világra jöttét ígérte meg neki, aki vigasztalást és bűneire bocsánatot hoz majd. A Szent Hárs kegyhelyén apám megbetegedett, s mert testi gyengeségével nem törődve, az előírt fárasztó lelkigyakorlatokat nem hagyta abba, állapota egyre rosszabbodott; bűneitől feloldva s megvigasztalt lélekkel abban az órában halt meg, amikor én születtem.

Ébredező első gondolataimban már ott dereng a kolostor és a Szent Hárs pompázatos templomának feledhetetlen képe. Még most is itt susog köröttem az árnyas erdő, — itt illatozik a buján tenyésző fű, gyermekkorom bölcsője, a sok tarka virág. A Szűz tiszteletére szentelt helyen semmiféle mérges vad, ártalmas rovar nem tanyázott; egyetlen légy zümmögése, egyetlen tücsök cirpelése sem zavarja meg az áldott csendet, amelyben csupán a papok ájtatos

éneke csendül, ahogy arany füstölőt lóbáló zarándokokkal lassú menetben elvonulnak s a magasba tömjénillat száll fel. Magam előtt látom még most is a templom közepén az ezüsttel bevont hársfát, amelyre angyalok helyezték a Szent Szűz csodatévő képmását. Még egyre rám mosolyog a templom falairól s mennyezetéről az angyalok és szentek sokszínű serege! — Anyám meséi a csodálatos kolostorról, amelyben leggyötrőbb fájdalommal kegyes vigasztalásban részesült, annyira áthatották egész valómat, hogy úgy érzem, magam láttam magam éltet át mindent, pedig jól tudom, hogy ez merőben lehetetlen, hisz emlékező tehetségem nem hatolhat ily messzire, anyám meg másfél év multán már elhagyta a szent helyet.

Többek közt ezért emlékszem arra is, hogy egyszer egy különös, komoly embert pillantottam meg a teljesen üres templomban, az idegen festőt, aki valamikor ősrégi időkben betoppant ide, beszédét senki nem értette, a templomot meglepően rövid idő alatt kifestette, majd elkészülvén munkájával, ismét eltűnt. Ugyanilyen módon emlékszem vissza arra az idegen divat szerint ruházkodó, hosszú szürke szakállú öreg zarándokra is, aki gyakran hordott a karján, az erdőben mindenféle mohát és színes kavicsot keresett nekem és el-eljátszadozott velem; ugyanakkor bizonyos vagyok benne, hogy ez az élénk kép róla csak anyám leírása alapján rajzolódtott ki lelkemben. Egy alkalommal egy páratlan szépségű ismeretlen fiút hozott magával, aki velem egykorú lehetett. Leültünk a földre, cirógattuk, csókolgattuk egymást, én oda ajándékoztam valamennyi színes követet s azokból ő mindentéle alakokat rakott ki a földre, de úgy, hogy végül mindig a kereszt alakja formálódott ki a keze alatt. Anyám mellettünk ült egy kőpadon, mögötte ott állt az aggastyán és jóságos komolysággal figyelte gyermeki játékainkat. Ekkor néhány ifjú lépett elő a bozótból, öltözkük, egész megjelenésük arra vallott, hogy csak kíváncsiságból, a látványosság kedvéért jöttek el a Szent Hárshoz. Alig láttak meg bennünket, egyikük így kiáltott: — Nézzétek, a szent család! No, ez aztán igazán a rajztömbömbbe kívánczik!

És papirost, írót szedett elő s máris hozzákezdett a rajzoláshoz, az aggastyán azonban haragosan felegyenesedett és rárivallt:

— Csúfondáros szájú gonosz! te akarsz művész lenni, akinek lelkében a hit és szeretet lángja sohasem lobogott! Bármilyen fogsz, halott és merev lesz, amilyen magad vagy s nyomorúságod csak arra lesz jó, hogy kitaszítottként üres magányban, kétségekben élj és pusztulj el!

Az ifjak megriadva rebbentek szét. Az öreg zarándok most anyámhoz fordult :

— Egy csodálatos gyermeket hoztam el ma hozzátok, hogy fiadban a szeretet szikráját gyujtsa meg. De ismét el kell vinnem tőletek és sem őt, sem engem nem fogtok többé látni. Fiad tele van értékes adományokkal, de vérében ott forr és erjed apja bűne ; ám csak törekedjék s a hit vitéz bajnokává válhatik ; neveld Isten szolgájának.

Anyám nem győzte elismételni, hogy a zarándok szavai milyen mély és kiolthatatlan hatást tettek rá ; mégis úgy határozott, hogy hajlamaimat semmiféle erőszakkal nem befolyásolja, hanem bevárja, míg megvilágosodik, mi a sors szándéka velem, merre akar vezetni, hisz arra nem gondolhatott, hogy magasabb nevelésben részesüljek annál, mint aminőt ő adhat nekem.

Tisztább, a magam élményeire támaszkodó emlékeim most kezdődnek s egybeesnek azzal az idővel, amikor anyám, útban hazafelé, a cisztercita nővérek zárdáját felkereste, amelynek hercegi származású apátnője jól ismerte apámat s jó szívvel fogadott bennünket. Az öreg zarándokkal való találkozásunkat, amelyről a magam megfigyelései révén tudok, anyámnak utóbb csak a festő és az agg párbeszédével kellett kiegészítenie. E nap s ama másik nap között, amikor anyám először vitt az apátnő elé, mintha kiesett volna az idő ; halvány sejtelmem sincs, hogy közben mi történt. Csak azt a képet látom magam előtt, ahogy anyám a ruhámat toldozza-foldozza, amennyire csak ügyességétől telik. A városban új szalagokat vásárolt, vadócan nőtt hajamat lenyírta, alaposan kimosdatott s közben lelkemre kötötte, hogy az apátnőnél jámboran és tisztességesen viselkedjem. S látom, ahogy anyám fogja a kezem s haladunk fölfele a széles kőlépcsőn, belépünk a magas, boltozatos, szentképekkel díszített terembe s ott találjuk a hercegnőt. Termetes, parancsoló külsejű, szép nő volt s az apácaöltöny még külön tiszteletet követelő tekintéllyel ruházta föl. Komoly, az ember lelke mélyéig ható tekintettel mért végig s megkérdezte :

— Ez hát az asszonyság fia?

A hangja, egész megjelenése — valamint az idegen környezet, a hatalmas terem, a képek, mindez így együtt valahogy megrémített s keserves sírásra fakasztott. A hercegnő erre szelídebben, barátságosabban nézett rám, s így szólt :

— Mi az, kicsikém, félsz tőlem? — Jó asszony, hogy hívják a fiát?

— Ferencnek — felelte anyám.

— Franciscus! — kiáltott fel a hercegnő mélyről fakadó szomorúsággal, fölemelt és szenvedélyesen magához ölelt; ebben a pillanatban éles fájdalom nyilalt a nyakamba s hangosan fel kellett sikoltanom, a hercegnő ijedten eleresztett; anyámat egészen kihozta sodrából viselkedésem, hozzám futott s tüstént ki akart vezetni a szobából. De a hercegnő nem hagyta; kiderült, hogy amikor erősen magához ölelt, mellén a gyémántkereszt felsértette a nyakamat, vörös véraláfutás maradt nyomában.

— Szegény Ferenc, — szólt a hercegnő — fájdalmat okoztam neked. De úgy-e azért jóbarátok leszünk!

Egy nővér süteményt, édes bort hozott be, én is felbátorodtam s nem nagyon kérttem magam, vitézül faldostam a csemegéből, amelyet a kegyes hölgy, ölébe ültetve, maga dugdosott a számba. Néhány csöppnyit ittam az édes italból is, soha ilyet eddig nem ízleltem, hatása alatt felvidultam, úrrá lett rajtam az a különös elevenség, amely anyám szerint gyermekkorom legjellemzőbb sajátossága volt. Nevettem, csacsogtam, az apátnő és a szobában továbbra is ott tartózkodó apáca nagy mulatságára.

Ma sem értem, miként jutott anyám eszébe, hogy felszólítson, beszéljek a hercegnőnek szülőhelyem páratlan szépségeiről; mint akit földöntúli ihlet szállott meg, úgy rajongtam az idegen, ismeretlen festő gyönyörű alkotásaiért, oly elevenen, mintha behatoltam volna lényegükbe. Aztán sorra vettem a szentek csodálatos történetét, mintha ismerném és érteném már az egyház könyveit. A hercegnő s anyám is elképedve nézett rám, bennem meg, miközben tovább beszéltem, az átszellemültség egyre magasabbra szárnyalt, úgyhogy végül a hercegnő megkérdezte:

— Mondd, fiacskám, honnan tudod te mindezeket?

Mire minden meggondolás nélkül azt feleltem, hogy az a különös szép gyerek magyarázta meg nekem a templom képeit, akit egyszer az idegen zarándok hozott el hozzám, sőt azonkívül színes kövekből még más képeket is festett számomra s nem csak jelentésüket fedte fel, hanem mindenféle egyéb szent történetbe is beavatott.

Vecsernyére harangoztak, az apáca egy halom cukros süteményt csomagolt be egy zacskóba, kezembe nyomta, én nagy örömmel vágtam zsebre. Az apátnő felkelt és így szólt anyámhoz:

— Jó asszony, a fiát mátlól fogva növendékemnek tekintem s gondjaim alá veszem.

Anyám a meghiúsultságtól nem jutott szóhoz, forró könnyeket

ejtve, kezét csókolt a hercegnőnek. Már indulóban voltunk, de a hercegnő utánunk sietett, karjára emelt, a keresztet elővigyázatosan félre tolva, magához szorított és hangosan zokogva, miközben forró könnyei homlokomra hullottak, felkiáltott:

— Franciscus! — Maradj mindig jámbor és jó!

Szavai lelkem mélyéig megráztak, nekem is sírnom kellett, de valójában nem tudtam, miért is sírok.

Nem messzire a kolostortól egy kis majorságban laktunk s az apátnő támogatása révén anyám háztartása valamennyire rendeződött. Többé nem szenvedtünk a szükségtől, rám jobb ruha került, maga a plébános tanított s valahányszor misét mondott a zárdatemplomban, én mellette ministráltam.

Mint valamilyen üdvözítő álom, úgy vesznek ma is körül boldog ifjúságom e szép emlékei! — Oh, távoli szent föld, amelyben az öröm és az elfogulatlan gyermeki lélek zavartalan derűje lakozik: otthonom mily messze, messze van mögöttem! — s ha visszatekintek, szakadék mered felém, amely örökidőre elválaszt tőle. Heves vágy fog el s minden igyekezettel próbálom a kedves arcok vonásait megragadni szememmel, ahogy sétájuk közben ott túlra látom őket, mintha a hajnali pirkadat bíborfényében járnának s már-már azt hiszem, hallom hangjukat is. Oh — van-e oly szakadék, amelyen a szárnyaló szeretet át ne tudna röpteni? Mit számít a szeretetnek a tér, az idő!? — Nem a gondolatban él-e, s van-e mérték, amely megköthetné? — De sötét árnyak szállnak fel, mind feketébbé s feketébbé sűrűsödnek, mind szorosabban és szorosabban fognak körül, elzárják előlem a kilátást, lelkemet a ma sanyarúságával borítja el s a vágy, mely eddig oly kifejezhetetlen, édes fájdalommal töltött el, gyilkos és elviselhetetlen kinná változik!

A plébános maga volt a jóság, csapongó képzeletemet le tudta kötni, oktató szavaival olyannyira hozzá tudott igazodni gondolataimhoz, hogy csupa öröm volt figyelni rájuk; tudásom hamarosan előbbre is haladt.

Anyámat mindennél jobban szerettem, de a hercegnőt szentként tiszteltem s ünnepnap volt számomra, valahányszor láthatam. Minden alkalommal azon ábrándoztam, miként fogom újonnszerzett tudományomat csillogtatni előtte; de midőn megjelent, barátságosan megszólított, jóformán egy szó nem jött a számra, csupán nézni akartam őt és hallani. Minden egyes szava ott maradt, tovább élt lelkem mélyén, utána az egész nap különös, ünnepélyes hangulatban telt el s bármerre jártam, útközben alakja ott lebegett

előttem. — Oh, mily leírhatatlan érzés remegett végig egész valómon, valahányszor a tömjéntartót lóbálva ott álltam a főoltár előtt, az erkélyről egyszerre rázmúdult az orgona hangja s dagadó, morajló áradata magával vitt, sodort, — különösen akkor, ha a dicsőítő énekben felismertem a hangját, amely fényes sugárként röppent felém s lelkemben a legnagasztosabb, legszentebb sejtelmeket ébresztette fel! A legragyogóbb nap azonban, amelynek heteken át előre örültem s mindig csak a legnagyobb elragadtatással tudtam gondolni rá, Szent Bernát ünnepe volt, a ciszterciek szentjéé, amelyet a zár-dában nagy búcsúval s fényes pompa közepette ülték meg.

Már előző nap nagy tömeg ember csődült oda a szomszéd városból és környékéről s ott táborozott a kolostor mellett a széles, virágos réten, vidám zsivajuk napközben s éjszaka sem hagyott alább. Nem emlékszem, hogy az évszak kedvező időjárása — Bernát napja augusztusra esik — csak egyszer is cserben hagyta volna az ünnepet. Tarka összevisszaságban a legkülönbébb embereket lehetett látni, itt, el-elvonuló ájtatos zarándokokat, himnusz énekelve, amott kikentkifent leányzók körül nevetve hadonászó parasztlegényeket — papokat, miközben áhitatosan egybekulcsolt kézzel s jámbor szemlélődésbe merülve a felhőket nézték — polgárcsaládokat a fűben heverészve, ahogy a megtömött elemőzsiás kosarakból kirakodtak és buzgón falatoztak. A levegőt vidám nóták, hívó énekek, a vezeklők lázas sóhajai, a boldogak nevetgélése, panasz, kurjongatás, ujjongás, tréfálgozás, ima töltötték meg, furcsa, bódító zene módjára. — De mihelyt megszólalt a kolostor harangja, a zaj egyszerre elült, — ameddig ellát a szem, mindenki, sűrű sorokba tömörülve, térdre hull s csupán az ima tompa moraja töri meg a csendet. Megszűnik a harangkongás, a színes tömeg újra kavarg, hullámszik, s a percnyi szünetet tartó újjongás ismét a magasba tör.

A szomszéd városban székelő püspök tartotta Bernát napján a kolostor templomában az ünnepi misét, ott játszott házi zenekara is, amely a főoltár mellett felállított s értékes, ritka szönyegekkel bevont emelvényen foglalt helyet.

Még ma sem haltak ki belőlem azok az érzések, amelyek ekkor végigáradtak bennem, ifjonti frissességükkel lobognak fel, valahányszor magam elé idézem e boldog s oly hamar eltűnt időket. Különösen egy Gloria maradt meg élénken az emlékezetemben, többször is eljátszották, mert a hercegnő minden más zenénél jobb szerette ezt a szerzeményt. Amikor a püspök ajkain felhangzott a gloria s a kórus szárnyaló éneke visszazengte: Gloria in excelsis Deo! — nem olyan

volt ez, mintha a főoltár fölött a festmények felhőinek dicsfénye megnyílt volna? — mintha isteni csodával megmozdultak volna a festett kerubínok és szeráfok, hatalmas szárnyaikat megrebbentették volna s ott szálldosnának fölöttünk, énekükkel és bűvös hárfaszóval Istent dicsőítve? Hívó átszellemültség lett úrrá rajtam, néztem, ámultam s az elragadtatás felemelt, a fényben úszó felhőkön át egy távoli, jólismert, otthonos tájra vitt, az illatozó erdőben felhangzott az angyalok szelíd éneke, egy sudár liliombokorból eléem lépett a csodálatos kislány s mosolygva kérdezte:

— Hol voltál ilyen sokáig, Franciscus; sok szép színes virágom van, mindet neked adom, ha velem maradsz s mindig csak engem fogsz szeretni.

Az ünnepi mise után az apácák, élükön a papi süvegben ékeskedő és ezüst pásztorbotot tartó apátnővel, körmenetet tartottak végig a kolostor folyosóin és a templomon. Mily szent tisztaság, mily méltóság, mily földöntúli nagyság sugárzott ennek a csodálatraméltó teremtésnek minden pillantásából, áradt el minden mozdulatán! Maga volt a testté vált győzedelmes Egyház, amely kegyelemben és áldásban részesíti a jámborhitű népeket. Ha véletlenül rám esik a tekintete, bizonyosan a porba roskadtam volna előtte.

Az istentisztelet végével a papságot és a püspök zenekarát a kolostor egyik nagytermében megvendégelték. A kolostor barátai, városbéli kalmárok és hivatalnokok vettek részt ezen a lakomán, s mert a püspök karmestere kedvelt és szívesen maga mellett tartott, én is bejutottam a vendégek közé. Az előbb, hevülő szent áhítatomban, egész lelkem a földöntúli élet felé fordult, most az örömteli földi élet tört reám s körülfogott tarkálló képeivel. Folyt a vidám beszélgetés, tréfálgatás, adomázás, a vendégek nagyokat nevettek, közben szorgosan ürítették poharaikat, amíg csak be nem esteledett s elő nem álltak a kocsik.

Tizenhat éves lettem s a pap kijelentette, hogy most már eleget tudok ahhoz, hogy elkezdjem magasabb theologiai tanulmányaimat a szomszédos város papnevelő iskolájában. Mert végkép amellett döntöttem, hogy pap leszek s ennek anyám örült a legjobban, mivel így tisztázódni és teljesülni látta a zarándok titokzatos célzásait, amelyek valahogy kapcsolatban állottak apám különös, előttem ismeretlen látomásaival is. Anyám úgy érezte, hogy ezzel az elhatározással apám lelke végkép megtisztul a bűntől és kiszabadul az örök kárhozát gyötrelmeiből. A hercegnő is, akit most már csak a kolostor fogadószobájában láthattam, helyeselte szándékomat s megismételte azt

az ígérletét, hogy pappá szentelésemig segítségemre lesz mindennel, amire csak szükségem van

A város egészen közel volt, a kolostorból látni lehetett tornyait s bármelyik jólábú polgár sétaképpen könnyen elgyalogolhatott a kolostor derűs, kies vidékére, mégis nagyon nehezemre esett a búcsú édes jó anyámtól, a búcsú attól a másik rendkívüli asszonytól, akit lelkem minden érzésével tiszteltem, s jóságos tanítómesteremtől is. Hisz annak, akinek fájón válnia kell szerettei körétől, minden kis távolság egyértelmű a legnagyobb messzeséggel!

A hercegnő rendkívül izgatott volt, hangja bánatosan remegett még akkor is, amikor kenetesen intő szavakat intézett hozzám. Egy finommívú olvasót ajándékozott nekem s egy kis imakönyvet, szép kézifestésű képekkel. Aztán még ajánlólevelet adott a városbéli kapucinus kolostor priorjához, azzal, hogy tüstént keressem fel, mert szóval és tettel nagy segítségemre lehet.

Bájosabb vidéket aligha lehet találni, mint amily környezetben, közvetlenül a város előtt, a kapucinus kolostor állott. A hegyekre néző hatalmas kert mindig új és új szépséggel tündökölt felém, valahányszor hosszú sétányain bandukoltam s majd itt, majd ott állított meg egy-egy bujanövésű facsoport. Itt a kertben találtam Leonardust, a priort is, amikor első ízben látogattam el a kolostorba, hogy a hercegnő ajánlólevelét átadjam. Természetes kedvessége még melegebbé vált, amikor elolvasta a levelet és annyi szépet mondott erről a rendkívüli asszonyról, akit évekkal ezelőtt Rómában ismert meg, hogy már az első pillanatban teljesen meghódított. Szerzetesek veték körül s hamarosan láthattam, milyen a viszony a prior és a barátok között, milyen a kolostorban a rend és az életmód: a prior megjelenéséből kisugárzó lelki nyugalom és derű szétáradt valamennyi testvéren. Sehol semmi nyomát nem láttam annak a zordonságnak, vagy akár annak a lelket marcangoló s ellenséges zárkózottságnak, amellyel az ember egyebütt úgyszólván minden szerzetes arcán találkozik. Szigorú rendi fegyelemben éltek itt, de a lelkigyakorlatok az ég felé forduló lélek áhítatából fakadtak s nem az emberi természetre tapadó bűn miatti önsanyargató vezeklésből. Leonardus testvér oly áhítatot tudott ébreszteni társaiban, hogy mindenén, amit a kolostori rend értelmében cselekedniök kellett, derű és jókedv ömlött el s ezzel egy magasztosabb létet teremtett már itt a földi élet szűk korlátai között is.

A külvilággal is barátságos viszonyt tartott fenn Leonardus testvér s ez a barátoknak csak javára szolgált. A nagy tiszteletben álló

kolostorba gyűlő sok gazdag ajándék lehetővé tette, hogy egyes napokon a refektóriumban megvendégléjk a kolostor barátait és pártfogóit. Ilyenkor egy hosszú asztalt terítettek meg az ebédlő közepén. Leonardus az asztalfőn ült vendégei között. A testvérek, a szerzet törvényei szerint, szokott helyükön maradtak, a fal mentén álló keskeny asztalok mellett, míg a vendégek asztalán ragyogó, díszes porcellánok és üvegek sorakoztak fel. A kolostor kitűnő szakácsa még a bőjti ételt is ízletesen tudta elkészíteni, úgyhogy a vendégek nagy élvezettel falatoztak. Borról a vendégek gondoskodtak s így a kolostorbeli lakomákon mindig barátságos, kedélyes hangulat alakult ki világiak és egyháziak között s ez kölcsönös jóhatással volt egymás életére. Mert amikor a világi élet hajszájának rabjai idejöttek s beléptek a falak közé, ahol minden a maguk foglalkozásával merőben ellentétes szerzetesi életet hirdette, a lelkükbe hatoló fények ösztönzésére be kellett látniok, hogy nem csak az általuk választott úton találhatja meg az ember a nyugalmat és boldogságot, sőt minél inkább fölemelkedik szellemével a földi dolgok felé, annál magasabb értelem telíti életét. A barátok viszont élettapasztalatban s bölcsességben gazdagodtak, mert az értesülések, amelyeket a falaikon kívül folyó tarka élet eseményeiről, sürgés-forgásáról kaptak, elmélkedésre indították őket. Nem kellett ahhoz a földi dolgok talmi értékeit elfogadniok, hogy belássák, szükség van az emberek ilyen, lelkületükből folyó s egymástól elütő életmódjára, a szellem tiszta elvének e sugártörésére, hiszen enélkül minden színtelen és fénytelen volna.

Ami a testvérek papi és tudományos képzettségét illeti, Leonardus, a prior, magasan mindnyájuk fölött állott. Mert amellett, hogy kiváló tudósnak ismerték a teológia minden ágazatában, aki a legnehezebb kérdéseket is könnyen s mélyenjárón oldja meg, akihez még a szeminárium professzorai is gyakran fordultak tanácsért és tanításért, — ami egy kolostorba zárkózott papról alig tételezhető fel: világi műveltsége is jelentős volt. Folyékonyan, világfi módjára beszélt olaszul és franciául, rendkívüli jártasságának köszönhette, hogy egykor fontos megbízatásokkal ruházták fel. Amikor én megismertem, már idős volt, de szeme fiatalos tűzben égett s az ajkai körül játszó kedves mosoly csak fokozta az arcán tükröződő lelki derűt és nyugalmat. A szavaiban játszó kellem uralkodott mozdulatain is és még a suta szerzetesi csuha is jólesően símult szépen formált idomaira.

A barátok között nem akadt egy sem, aki ne önként, ne lélekből fakadó belső szükségből került volna a kolostorba, de ha valaki szerencsétlenségében keres a kolostorban menedéket, szabadulást a meg-

semmisülés elől, Leonardus azt is hamarosan megvigasztalta volna ; vezeklése rövid átmenet lett volna a megnyugváshoz s megbékélve a világgal, nem törődve többé hívságaival, már földi életében a földi élet fölé emelkedik. A kolostorélet e rendjét Leonardus Olaszországból hozta magával, ahol az egyház s vele együtt az egész hitélet derűsebb, mint a katolikus Németországban. Mint ahogy a templomok megőrizték ott az antik formákat, a kereszténység misztikus homályába is bevilágít az ókor eleven vidámságának egy-egy sugara s azzal a csodás fénnel deríti fel, amely valaha az isteneket és hősöket ragyogta körül.

Leonardus megkedvelt, olaszul és franciául tanított, legnagyobb hatással mégis azok a különféle könyvek voltak rám, amelyeket kezembe adott, s beszélgetései, amelyek gondolkodásomat rendkívüli módon kicsiszolták. Majdnem minden szabad időmet, amelyhez szemináriumi tanulmányaimban hozzájutottam, a kapucinusok kolostorában töltöttem el, éreztem, hogy napról-napra nő bennem a hajlam arra, hogy én is felöltsem a szerzetesi csuhát. Kívánságomat közöltem a priorral ; szándékomról nem beszélt le, de azt tanácsolta, várjak néhány évig s ezalatt nézzek körül alaposabban a világban. Nem voltam híján egyéb ismeretségeknek, főkép a püspök karmestere, aki zenére tanított, juttatott hozzájuk, de minden társaságban, kivált ha nők voltak jelen, kellemetlenül feszélyezve éreztem magam, s ez, elsősorban azonban hajlamom a szemlélődő életre, arról győzött meg, hogy hivatásom kolostori életre szólít.

A prior egy alkalommal sok érdekeset mondott nekem a világi életéről ; fölötte kényes dolgokról is szó esett ekkor, de megszokott könnyedségével és kedvességével úgy tudott ezekről beszélni, hogy még a legkevésbé visszataszító részleteket is elkerülte, de mégis rámutatott mindenre, ami fontos. Végül megfogta a kezem, keményen szemembe nézett s megkérdezte, hogy ártatlan vagyok-e még.

Éreztem, elönt a forróság, mert ahogy Leonardus ezt a zavarba hozó kérdést feltette, egy kép libbent felém a lehető legelevenebb színekben, amely mindaddig elkerült. A karmesternek volt egy húga, akit szépnek ugyan nem igen lehetett mondani, de virágzó fiatalsága elbájolta a rátekintőt. Kivált tökéletes termete tűnt fel ; a képzelhető leggyönyörűbben formált és a legszebb rózsaszínben játszó karja és keble volt. Egy délelőtti órára állítottam be a karmesterhez, ekkor pillantottam meg a húgát könnyű reggeli köntösben, csaknem fedetlen vállakkal ; sebtiben kendőt borított ugyan magára, de falánk tekintetem már túlontúl sokat látott. Egy szó nem jött a számra, ismeret-

len érzések háborogtak bennem s tüzelték, kergették ereimben a vért, szívem ott lüktetett a fülemben. Mellem görcsösen elszorult s majd szétpattant, amíg csak egy halk sóhajással levegőhöz nem jutottam. A lány, mintha mi sem történt volna, odalépett hozzám, kézenfogott s megkérdezte, mi van velem; ez csak fokozta rosszullétemet, szerencsémre a karmester bejött a szobába s megváltott kínjaimtól. De azért soha annyi hamis hang nem jött ki a kezem alól, soha nem tévesztettem el úgy énekemben a dallamot, mint akkor. Jámbor lélek voltam, így később ezt az egész esetet ördögi kísértésnek tartottam s rövidesen boldogan tapasztalhattam, hogy magamra parancsolt sanyargatásokkal sikerült legyőznöm gonosz ellenségemet.

Most azonban a prior kényes kérdése újból felidézte előttem a karmester hűgát, fedetlen keblével, éreztem lehelete forró szelét, keze szorítását, — szorongásom percről-percre növekedett. Leonardus rámnézett fölényes mosolyával s én megremegtem. Nem bírtam el a tekintetét, lesütöttem a szememet, mire ő tűzben égő arcom megcirógatta s így szólt:

— Látom, fiam, hogy megértett s még nincs semmi baj, az egek Ura óvja meg a világ csábításaitól. Mert a világ csak pillanatnyi örömeket tud nyújtani s bízvást elmondhatjuk, hogy átok nehezedik reájuk, mert a leírhatatlan útálatban, a teljes elernyedésben, a minden magasztos iránti tompultságban, amit teremtenek, az ember jobbik része, a lelke elbukik.

Bárhogy igyekeztem elfeledni a prior kérdését s a képet, amelyet ez felidézett, semmikép sem sikerült s bár nemrégiben eljutottam már odáig, hogy a lány jelenlétében elfogulatlanul mozogjak, most látásától még jobban féltem, mint valaha, csak rágondoltam és szorongás, nyugtalanság fogott el máris; ezt annál veszélyesebbnek éreztem, mert ugyanakkor különös ismeretlen vágyódás és vele együtt valamilyen kéjes érzés ébredezett bennem, — mindkettőben a bűn férközött közelembe.

Visszás helyzetem egy este végre feloldódott. A karmester néhány barátjával összeült zenélni, s mint már többízben, a mulatságra meghívott engem is. Hűgán kívül más asszonyok is voltak ott s ha már a lány közelében elfúlt a lélegzetem, most még inkább feszengtem. Csinosan kiöltözött a lány, ilyen szépnek még sose láttam, egész este mintha valamilyen láthatatlan, ellenállhatatlan erő vonzott volna feléje, észre se vettem s egyre a közelében voltam, hogy miközben elhalad mellettem, legalább a ruhája érintsen, ami minden alkalommal soha nem érzett kéjben füröszttötte lelkemet. Ezt ő is észrevehette s szem-

melláthatólag tetszett neki a dolog ; olykor valóságos szerelmi őrület fogott el s már-már arra kényszerített, hogy megragadjam s szenvedélyesen magamhoz öleljem!

A lány egy ideig a zongoránál ült, végre felállt s félkezyűjét otthagyt a széken ; én felkaptam s eszeveszetten a számhoz szorítottam. Egyik asszony meglátott, odament a karmester hűgához s valamit a fülébe súgott. Mindketten rámnéztek s elkezdtek gúnyosan vihogni. Valósággal megsemmisültem, mintha jeges áradat ömlött volna végig rajtam, — mint a részeg, elrohantam az iskolába — a cellámba. Végtelen kétségbeesésemben a földre vettem magam — forró könnyek patakzottak szememből, szidtam, átkoztam a lányt — önmagamát — majd meg imádkozni kezdtem s közben fel-felnevettem úgy, mint aki megbolondult. Körülöttem mindenfelől hangok hallatszottak, megvető, csúfolódó kiáltások ; már-már ott tartottam, hogy kiugrom az ablakon, szerencsémre a vasrács megakadályozott, — akárhogy is, de pokoli állapotban voltam.

Hajnalodott, mire megnyugodtam, ekkor szigorúan elhatároztam, hogy a lánnal soha többé nem találkozom és véglegesen hátat fordítok a világnak. Soha még ilyen tisztán nem láttam, hogy hivatásom a kolostori visszavonultság s ettől semmiféle kísértés el nem tántoríthat. Ezért amint napi iskolai elfoglaltságomtól megszabadultam, futottam a kapucinusok kolostorába a priorhoz s kijelentettem, hogy döntöttem, noviciusként be akarok lépni a rendbe s anyámat és a hercegnőt már értesítettem is erről.

Leonardust szemmelláthatóan meglepte hirtelen buzgóságom ; nem faggatott, mégis próbálta valamiképpen kisedni belőlem, ugyan mi vitt rá, hogy egyszerre annyira ragaszkodom felvételemhez a kolostorba, mert sejtette, hogy valamilyen rendkívüli esemény késztet erre a lépésre.

Nem tudtam legyőzni szégyenkezésemet, amely visszatartott, nem bírtam megvallani az igazságot, ehelyett a változatlanul bennem lobogó fellengzéssel belekezdtem gyermekkorom csodálatos eseményeinek felsorolásába, amelyek egytől-egyig amellet szóltak, hogy szerzetesi életre születtem. Leonardus nyugodtan végighallgatott s bár semmiféle olyan célzást nem tett, hogy kétkedik látomásaimban, de túlságosan nagy figyelmet sem fordított rájuk; mindez — mondta — még nem bizonyít hivatottságom mellett, hisz könnyen lehetséges, hogy ábránd az egész. Leonardus egyébként sem szeretett a szentek látomásairól beszélni, még a kereszténység első apostolainak cselekedeteiről sem, olykor már-már kísértésbe estem, hogy

bujkáló hittagadónak tartsam őt. Egy alkalommal arra vetemedtem, hogy valamilyen határozott nyilatkozatra próbáljam kényszeríteni s ezért azokról kezdtem beszélni, akik a katolikus hitet megvetik s első-sorban azokat gyaláztam, akik gyermektegg fennhéjázásból gonoszul babonának csúfolnak mindent, ami érzékfeletti.

Leonardus szelíden mosolyogva csak ennyit mondott:

— Fiam, a hitetlenség a leggonoszabb babona — és máris másra, merőben idegen, közömbös dolgokra terelte a szót.

Csak később hatolhattam be fenséges gondolataiba hitünk misztikus erőiről, amelyek lehetővé teszik szellemi részünk felfoghatatlan egyesülését a felsőbb lényekkel s be kellett látnom Leonardus igazságát, aki a lelkében élő magasztos tanok közlését tanítványainak végső felszentelésére tartogatta.

Anyámtól levelet kaptam; rég sejtí, — írta — hogy a világi pap-ság nem elégíthet ki, a kolostori életre kiválasztottak között a helyem. Medardus napján álmában megjelent a Szent Hárs-beli öreg zarándok, kézenfogva vezetett engem s rajtam a kapucinusrendi barátok csuhája volt. A hercegnő is helyesli szándékomat. Mindkettőjüket láthattam még egyszer felszentelésem előtt, amelyre hamarosan sor került, mert kéréseimre a próbaév felét elengedték. Anyám álmának hatása alatt szerzetesi nevemül Medardust választottam.

A kolostorbeli testvérek egymásközi viszonya, a lelki gyakorlatok szerepe s maga az egész kolostori élet valóban olyan volt, amilyen-nek első ízben szemem elé rajzolódott. A mindenben előmlő derűs nyugalom mennyei békességet árasztott szívemre s ma is a Szent Hárs-béli zárdában eltöltött gyermekkorom boldog álmához hasonlóan lebeg köröttem ez a békesség.

Felszentelésem ünnepi perceiben a nézők között megpillantottam a karmester hűgát is; bánatosnak látszott, s mintha könnyek csillognának a szemében, a kísértés ideje azonban elmúlt s talán a könnyen kivívott diadal okozta vétkes büszkeség csalta ajkaimra a mosolyt, amelyet a mellettem haladó Cyrillus testvér nyomban észrevett.

— Minek örülsz úgy, testvérem? — kérdezte Cyrillus.

— Hogyne örülnék, amikor lemondtam a sivár világról és minden hívságairól? — feleltem, de nem tagadhatom, hogy miközben e szavakat mondtam, egy hirtelen belém nyilaló furcsa és kellemetlen érzés meghazudtolta válaszomat. Ez a földi önzés utolsó rohama volt ellenem, utána már a lélek nyugalma következett. Oh, bár soha többé el ne távolodott volna tőlem! Ám óriási az ellenség hatalma! — Ki

bízhat fegyvere erejében, éberségében, ha földalatti hatalmak leselkednek rá?

Már öt éve éltam a kolostorban, amikor a prior rendelkezésére az öreg s legyengült Cyrillus testvérnek át kellett adnia nekem a kolostor gazdag ereklyetárának a felügyeletét. Tiszta üvegszekrényekben különféle szentek csontjait őrizték itt, szilánkokat a Megváltó keresztjéből s egyéb szent tárgyakat, s bizonyos napokon a nép épülésére megmutatták őket. Cyrillus testvér megismertetett minden ereklyével és az okmányokkal is, amelyek eredetiségüket s az általuk létrejött csodákat igazolták. Cyrillus szellemi javaival a prior méltó társa volt, ezért nem sokat haboztam s kimondtam azt, ami belől annyira fordult.

— Felelj, testvérem, mindezek a tárgyak valóban azok, aminek mondják őket? — Nemcsak a csalárd kapzsiság fogta rájuk, hogy ennek vagy annak a szentnek az ereklyéi? Mert tudok kolostorról, amely Megváltónk egész keresztjének a birtokában van s mégis annyifelé mutogatnak belőle való szilánkot, hogy, mint egyik társunk aljas gúnnyal megjegyezte, kolostorunkat egy egész éven át fűteni lehetne velük.

— Tulajdonképpen nem illene az ereklyéket ily szempontból megvizsgálni, — felelte Cyrillus — ám őszintén bevallva, a véleményem az, hogy függetlenül az okmányoktól, az itt levő ereklyék közül csak kevés igazán az, aminek tartják. De nem is ez a lényeges. Figyeld meg jól, Medardus testvér, miként gondolkodunk erről én és a prior s akkor hitünket új fényben fogod látni. Hát nem nagyszerű, kedves Medardus testvér, ahogy egyházunk igyekszik felfedni azokat a titkos szálakat, amelyek az érzékletest az érzéken túlival összekötik, ahogy földi életre alkotott szervezetünket úgy ösztökéli, hogy magasabb szellemi létből való eredete, belső rokonsága azzal a csodálatos lényvel, akinek ereje tüzes leheletként áthatja az egész természetet, megnyilatkozhasson, egy magasztosabb élet sejtelve lebegjen körül bennünket szeráfi szárnyakkal s ugyanakkor tudjuk, hogy ennek az életnek magja bennünk van? — Mit számít a darabka fa, — a kis csont, a ruhafoszlány — akár Krisztus keresztjéről szelték le, akár egy szent testéből vagy ruhájából való? A hívőt, aki habozás nélkül, minden érzésével hisz e hagyományban, egyszerre földöntúli átszellemültség fogja el, feltárul előtte a boldogságnak számunkra alig sejtethető világa, a szentek megilletik lelkét, azaz a mi lelkünket, noha ösztönzést csupán állítólagos ereklyéjüktől kaptunk, az embert hite annak a magasabb szellemnek hatalmában s erejében részesíti,

akit lelke mélyén vigaszul és segítségül hívott. Sőt ez a benne életrekelő magasabb szellemi erő még a testi fájdalmakat is legyőzi, ezért van az, hogy az ereklyék az egybegyűlt tömeg szemeláttára csodákat művelnek, amelyeket tagadni lehetetlen.

Eszembe jutott most a prior néhány megjegyzése, ezek teljesen megegyeztek Cyrillus testvér szavaival s ettől fogva tisztelettel és áhítattal néztem az ereklyékre, amelyeket eddig csak holmi játékszerszámba vettem. Cyrillus testvér figyelmét nem kerülte el szavainak e hatása s növekvő buzgalommal, lélekhez férkőző bensőséggel folytatta magyarázatát a gyűjtemény minden darabjáról. Végül is az egyik gondosan elzárt szekrényből egy ládikót vett elő s így szólt :

— Ez a kis láda, kedves Medardus testvér, kolostorunk legtitkosabb, legsodálatosabb ereklyéjét rejtí magában. Amióta itt vagyok, senki másnak a kezében nem volt még ez a ládika, csak a priornak és nekem ; nemhogy idegenek, de többi testvérünk sem tud létezéséről. Ha csak hozzáérek, elfog a borzalom, mintha gonosz bűvölet volna beléje zárva, amely, ha sikerülne szétfeszítenie a ráforrt és hatását megbénító tilalmat, romlást, elkerülhetetlen pusztulást hozna minden áldozatára. — Mert ami ebben a ládában van, az közvetlenül az örök Tagadótól származik, még abból az időből, amikor látható alakban küzdött az emberek üdvössége ellen.

Elámulva néztem Cyrillus testvérrre ; de ő nem hagyott időt, hogy bármit is mondjak, hanem így folytatta :

— Ebben a mindennél rejtelmesebb dologban, kedves Medardus testvérem, nem akarok semmiféle véleményt nyilvánítani, óvakodom még attól is, hogy előadjam mindama feltevéseket, amelyek keresztülfutottak fejemben, inkább híven közlöm azt, ami az ereklyéről a meglevő okmányokban áll. — Az okmányokat ott találhatod abban a szekrényben, egyszer magad is elolvashatod őket.

Ismered jól Szent Antal életét, tudod róla, hogy el akart távolodni mindentől, ami földi, lelkét egészen Isten felé akarta fordítani, ezért a pusztába vonult s itt életét a legszigorúbb önsanyargatással és ájtatossággal töltötte. De az Ős Ellenség követte s nem egyszer látható alakban is keresztelte útját. Egyszer alkonyatkor Szent Antal egy feléje közeledő sötét jelenségre lett figyelmes. Melléje ért s meglepetten vette észre, hogy az idegen rongyos köpenyének lyukaiból mindenféle palack nyaka kukucskál kifele. A Kísértő volt, különös köntösében gúnyosan rámosolygott s megkérdezte, nem kívánna-e inni a varázsisitalokból, amelyeket magával hozott. Szent Antalt csöppet sem bosszantotta ez az ajánlat, mert előtte az Ős

Gonosz megbénult, hatalma megszűnt, semmiféle küzdelemben nem szállhatott vele, meg kellett elégednie azzal, hogy gúnyos szavakat intézzon hozzá, — meg is kérdezte a Gonosztól, minek cipel ily fura módon ennyi üveget magával. Mire a Sátán így válaszolt:

— Ha ember találkozik velem, csodálkozva néz rám s meg nem állja, hogy ne érdeklődjek itókáim iránt s élvetegsége ne kíváncsian ízelelni belőlük. A sok varázsital között aztán mindenképpen akad egy, amely kedves az ínyének, kiissza az egész üveget, megittasul s meghódol hatalmamnak.

Mindezt megtalálhatod a legendákban, de abban a különös okmányban, amely Szent Antal e látomásáról birtokunkban van, egyebek is olvashatók. Midőn a Sátán odébb állt, palackjaiból néhányat otthagytott a fűvön, Szent Antal felkapta azokat, bevitte s elrejtette valamennyit barlangjában, félvén attól, hogy ha valaki idetéved a sivatagba, vagy éppenséggel egyik tanítványa inni talál a szörnyűséges italból, örök kárhozatra jut.

Az okmány elmeséli azt is, hogy Szent Antal egyszer véletlenül kinyitotta az egyik üveget; különös, bódító gőz csapott ki belőle s különféle undorító, érzéket zavaró pokolbéli látomások keltek életre a szent körül és csábos bűvöletekkel kísértették, amíg csak szigorú böjttel és szüntelen imádkozzással el nem űzte őket.

Már most ebben a ládikóban, Szent Antal hagyatékából, egy ilyen ördögi bájított tartalmazó palack van, a róla szóló adatok annyira hitelesek és pontosak, hogy alig vonható kétségbe, ha egyéb nem, az, hogy az üveget Szent Antal halála után, hátrahagyott ingóságai között találták. Egyébként bevallom neked, kedves Medardus testvér, valahányszor odaérek az üveghez, vagy akár csak ehhez a ládikóhoz, lelkemet megmagyarázhatatlan borzongás fogja el, sőt mintha valamilyen egészen furcsa szagot éreznék, el is kábulok tőle, ugyanakkor nyugtalanság támad bennem s ez még lelki ájtatosságaim közben is egyre megzavar. De kitartó imával sikerül úrrá lennem a gonosz hangulaton, amely kétségtelenül valamilyen ellenséges erő hatására támadt, ha csak nem akarom a Sátán közvetlen beavatkozásának tulajdonítani.

Neked, kedves Medardus testvér, aki még fiatal vagy s mindent, amit idegen erőktől felajzott képzeleted eléd idéz, csillogóbb, élénkebb színekben látsz, neked, aki bátor, ámde tapasztalatlan harcos módjára, ha megállod is helyedet a harcban, túlzott vakmerőségedben talán a kelletténél jobban bízol erődben s szembeszállsz akár a lehetetlennel is, neked, kedves testvérem, azt tanácsolom, hogy a

ládikót sose, vagy legfeljebb hosszú évek múlva nyisd ki, s nehogy kíváncsiságod kísértésbe viessen, állítsd valahova messzire, ahol nincs szem előtt.

Cyrellus tesvér újra bezárta a titokzatos ládikót a szekrénybe s átadta nekem a kulcsomót, amelyen ott lógott ennek a szekrénynek a kulcsa is. Elbeszélése mély hatást tett rám, de minél inkább éreztem magamban az ébredező kíváncságot az érdekes erekleje megtekintésére, Cyrellus intelmére gondolva, annál erősebben küzdöttem kíváncsiságom kísértése ellen.

Cyrellus otthagytott a teremben. Tekintetem még egyszer végigfutott a rámbízott ereklején, majd a kulcsomóról leoldottam a veszedelmes szekrény kulcsát s író-polcomba, mélyen irományaim alá dugtam.

A szeminárium tanárai között volt egy kitűnő szónok, valahányszor prédikált, a templom zsúfolásig megtelt. Szavainak égő áradata a legforróbb áhítatot gyűjtotta fel s mindenkit ellenállhatatlanul magával ragadt. Átszellemült, bámulatos beszédei az én lelkemet is megfogták, de miközben nagy tehetségét dicsértem és áldottam, valami ágaskodni kezdett bennem s egyre sarkalt, hogy keljek versenyre tanáronnal. Valahányszor hallottam őt, visszavonultam szobám magányába s átadva magam a pillanatnyi lelkesedésnek, én is prédikálni kezdtem, mindaddig, míg végre sikerült eszméimet és szavaimat eszemben tartani és leírni.

Kolostorbeli testvérem, akinek tisztje volt a prédikálás, az utóbbi időkben szemlátomást sorvadt, beszédei, mint a félig kiapadt patak, nehezen, hangtalanul vergődtek előre, prédikációit nem fogalmazta meg előre, — a gondolatok és a kellő szavak hiánya kibírhatatlanul terjengőssé, vontatottá tette szónoklatait, úgyhogy a hívek nagy része akárcsak értelmetlen s egyhangú malomzakatolásban, jóval ámen előtt lassacskán elbóbiskolt s csak az orgona bűgására ébredt fel. Priorunk, Leonardus testvér, kitűnő szónok volt ugyan, de nem szívesen prédikált, élemedett korú ember lévén, a nyilvános beszédek nagyon kimerítették, más pedig az egész kolostorban nem akadt, aki hanyatló erejű testvérünk helyére állhatott volna.

Leonardus előttem is szóba hozta ezt a kellemetlen helyzetet, amely a templomot jónéhány jámbor hívétől megfosztotta. Összeszedtem bátorságomat s bevallottam, hogy már növendék koromban hivatást éreztem a prédikálásra, s írtam is néhány egyházi beszédet. Ezeket elkérte tőlem, s annyira meg volt velük elégedve, hogy rábeszél, tegyek próbát már a legközelebbi ünnepnapon, kudarcot

aligha fogok vallani, hisz a természet megáldott mindazzal, ami a jó egyházi szónok tartozéka, megnyerő külsővel, kifejező arccal és erős, csengő hanggal. Ami pedig azt illeti, hogy mikép kell a szószéken viselkednem, maga Leonardus adott leckét az illő taglejtésből.

Beköszöntött az ünnep, a templomban a szokottnál többen voltak s én bizony eléggé izgatottan léptem a szószékre. Eleinte kéziratomhoz tartottam magam, — utóbb Leonardus elmondta, hogy remegő hangon beszéltem, de ez a hang illetett legjobban azokhoz az áhítatos, borongós szemlélődésekhez, amelyekkel prédikációm kezdődött s a többség szerint épp ezzel adtam bizonyosságát különleges és magávalragadó szónoki tehetségemnek.

Aztán hirtelen mintha mennyei átszelleműtség hevített volna fel, — többé nem törődtem kéziratommal, csak a pillanatnyi ihletre hallgattam. Éreztem, ereimben mint forr és buzog a vér, — hallottam, hogy dörgik vissza hangomat a boltozatok, — szinte láttam, hogy emelt fejemet, kitárt karjaimat a lelkesűtség fénysugarai veszik körül. Egy szentenciával, amelyben a hirdetett szent és magasztos eszméket mintegy lobogó gyújtópontban összefoglaltam, befejeztem beszédemet. Hatása páratlan, egészen rendkívüli volt. Szavaim után a templom szenvedélyes zokogástól, — az áhítat gyönyörében az ajkakra akaratlanul felszakadó kiáltásoktól, felmorajló imáktól visszhangzott. A testvérek elragadtatásukat fejezték ki, Leonardus átölelt s a kolostor büszkeségének nevezett.

Prédikációm híre hamarosan elterjedt s a város legelőkelőbb, legműveltebb lakói már egy órával harangozás előtt ott tolongtak a kolostor nem éppen terjedelmes templomában, hogy meghallgassák Medardus testvért. A növekvő dicsóséggel együtt nőtt buzgalmam és szorgosságom, hogy beszédeimet a legtüzesebb izzásban minél kerekdedebb és hatásosabbá kovácsoljam. A hívőket sikerült mindjobban lenyűgöznöm s növekvő tiszteletük, amely lépten-nyomon a legkézzelfoghatóbb jelekkel nyilatkozott meg, már-már egy szentnek kijáró istenítéshez hasonlított. Valóságos vallási téboly szállta meg a várost, bármely alkalom adódott, egyszerű hétköznapiakon is, mindenki rohant a kolostorba, csak hogy lássa, hallja Medardus testvért.

Ekkor az a gondolatom támadt, hogy az ég kegyelemben választott fia vagyok; apám bűneit feloldó születésem rejtelmes körülményei ott a szent kegyhelyen, legtávolabbi gyermekéveim csodálatos eseményei mind arra mutattak, hogy lelkem közvetlen kapcsolatban áll az éggel, már itt a földön a földi lét fölé emelkedett s magam nem e világról való vagyok, nem tartozom az emberek közé, akiknek

üdvére és vigasztalására járom földi utaimat. Egyszerre bizonyossá vált előttem, hogy a Szent Hárs-béli agg zarándok maga Szent József, a csodálatos kisfiú meg a gyermek Jézus volt s bennem a földi küldetésben járó szentet üdvözölték. De minél előbb valóságként rajzolódott ki mindez szemem előtt, környezetem annál terhesebbé, nyomasztóbbá vált számomra. A lelkemet eddig átható nyugalom és derű elillant — sőt mi több, a testvérek kedélyeskedése, a prior baráti közeledése rosszindulatú haragra lobbantott. Miért nem ismerik fel bennem a szentet, ki magasan fölöttük áll, miért nem vetik magukat lábam elé a porba, miért nem rimánkodnak, hogy járuljak érdekükben Isten trónja elé? Kárhozatos vakságban élnek mind! Ettől fogva prédikációimba is beleszóttam egy-egy célzást arra, mily csodás kor kezdődik, hasonló a csillogó sugarakban fénylő hajnali pírhoz, csodás kor, melyben, üdvöt és vigasztalást hozva a hívőknek, Isten választotta jár a földön. Képzelt küldetésemet misztikus hasonlatokba öltöztettem, amelyek azért is hatottak ismeretlen varázslatként a tömegre, mert jóformán semmit sem értett belőlük.

Leonardus szemmelláthatón hűvösebb lett hozzám, csak mások jelenlétében állt szóba velem, míg aztán a kolostorkert egyik fásorában egymásba ütköztünk és különösképpen egyetlen testvér sem volt a közelben. Ekkor végre kitört:

— Nem titkolhatom, kedves Medardus testvérem, hogy viselkedésed egy idő óta csöppet sem tetszik nekem. Valami behatolt lelkedbe s eltántorított a jámbor egyszerűségben eltöltött élettől. Beszédeiden ellenséges homály uralkodik s már csak a félelem tart vissza, hogy kimondd azt, ami kettőnket örökre elidegenítene egymástól. — Nyíltan akarok veled beszélni! — Vétekben fogantatott származásunk átkát hordod most magadban, amely lelkünk minden szép magasba-törése előtt a kárhozat sorompóit nyitja meg, hogy megfontolatlan szárnyalásunkban eltévedjünk aztán. A tetszés, a szinte bálványozó csodálat, amellyel a könnyelmű, izgalmakat kereső világ hódol előtted, elkápráztatott s olyan alakban látod magadat, amely nem te vagy, hanem csalóka kép csupán s arra való, hogy veszélyes szakadékok fölé csábítson. Szállj magadba, Medardus! — tégy le eszelős álmodról, mely csak elámít — hidd el, jól ismerem! — hisz már most is elhagyott ama lelki nyugalom, amely nélkül itt a földön üdvösséget nem remélhetsz. — Hallgass intő szavamra, kerülj az ellenséget, ki már nyomodban ólálkodik. — Légy ismét az a kedves fiú, akit én egész lelkemből szerettem.

Könnyek omlottak a prior szeméből, míg ezeket mondta; meg-

ragadta kezemet, majd eleresztette s be sem várva válaszat, elsietett.

Szavait ellenségesen fogadtam; tetszésről, csodálatról beszélt, amelyet rendkívüli képességeimnek köszönhetek, nyilvánvalónak látszott, hogy leplezetlenül kifejezett rosszaságát kicsinyes irigység sugallta. A kolostori összejöveteleken szót se szóltam, telve nehezeléssel, magamba zárkoztam s kibontakozó új lényem tudatában, napokon keresztül, álmatlan éjszakákon át azon rágódtam, miként tudnám a bennem kavargó sok mindent minél csillogóbb szavakba önteni s így hirdetni a népnek. Minél jobban eltávolodtam Leonardustól és a testvérektől, a tömeget annál erősebb szálakkal sikerült magamhoz vonni.

Szent Antal napján a templom olyannyira zsúfolva volt, hogy tárva-nyitva kellett hagyni a kapukat, hadd hallhasson a kívül egybecsődült tömeg is. Soha még nem beszéltem ily szenvedélyesen, ily tüzesen és megrázón. Szokásom szerint a szentek életéből mondtam el egyetmást s a történetekhez az emberi életre vonatkozó, mélyenjáró elmefuttatásokat fűztem. A sátáni kísértésről beszéltem, a Sátánról, akinek a bűnbeesés hatalmat adott arra, hogy rossz útra csábítsa az embert és szavaim áradata akaratlanul a varázsital legendájához sodort, amelyből tanulságos példázatot akartam levonni.

A teremben ide-oda szállongó tekintetem most egy szikár, csontos emberre esett, aki szemben velem a pad tetején állott s egy sarokpillérnek támaszkodott. Sötétlila köpenyét valahogy furcsán, szokatlan módon vetette vállára, egybekulcsolt karjait beléje burkolta. Arca holtápadt volt, de kimeresztett nagy fekete szeméből a tekintet égő törzszúrás módjára hatolt belém. Szorongó, ijesztő érzés futott át rajtam, gyorsan elfordítottam a szemem s minden erőmet összeszedve, tovább beszéltem. De mint akit ismeretlen bűvös erő unszol, újra meg újra oda kellett néznem s az az ember még egyre ott állt mereven és mozdulatlanul s kísérteties tekintetét rám szögezte. Magas, ráncborította homlokán, lebiggyesztett ajkain keserű gúny, — megvető gyűlölet ült. Az egész jelenségben valami ijesztő, valami hátborzongató volt — igen! — ő volt a Szent Hárs-béli ismeretlen festő!

Egyszerre azt éreztem, mintha szőrnyű, jéghideg kéz markolt volna meg, — homlokomat kiverte a rémület verítéke, — körmondатаim elakadtak, — mindjobban belebonyolódtam a szavakba, — suttogás támadt, — felmorajlott a templom — de a félelmetes idegen még egyre ott állt, mereven és mozdulatlanul a pillér tövében s tekintetét

rám szegezte. Őrülettel határos kétségbeesés pokoli rémületében hirtelen fel kellett kiáltanom :

— Átkozott, pusztulj innen! — pusztulj! — mert én — én Szent Antal vagyok!

Amikor magamhoz tértem eszméletlen állapotomból, amelybe a szavaim után estem, ott feküdtem ágyamban, mellettem Cyrillus testvér ült, ő ápolt és vigasztalt. Az ismeretlen ijesztő alakja még teljes elelenségében állott szemem előtt, de Cyrillus testvér, akinek mindent elmondtam, igyekezett meggyőzni arról, hogy az egész csak a szenvedélyes és tüzes beszédben lázba jött képzeletem káprázata volt; de csitító szavai csak növelték bennem a szomorúságot és szégyenkezést a szószéken tanúsított viselkedésem miatt. Mint utóbb megtudtam, hallgatóim azt hitték, hirtelen örület szállott meg s erre a feltevésre végső kiáltásom elegendő okot is adott. Le voltam sujtva, lelkem összetört; cellámba zárkózva a legsúlyosabb sanyargatásoknak vetettem magam alá s áhítatos imákkal erősítettem lelkem a küzdelemre a kísértővel, aki arra vetemedett, hogy megszentelt helyen s arcátlan gúnnyal a Szent Hárs-béli jámbor festő alakját öltvén magára, jelenjék meg előttem. Egyébként rajtam kívül senki se látta a lila köpenyes embert, s Leonardus testvér ismert jóindulatával mindenütt azt terjesztette rólam, hogy lázas rohamom volt, az lepert meg oly csúnyán prédikáció közben s adott a számra oly zavaros szavakat.

Valóban beteg s kimerült voltam még akkor is, amikor hetek mulva újra kezdtem résztvenni a kolostor mindennapi életében. Habár belső szorongások gyötörtek, mégis vállalkoztam arra, hogy ismét a szószékre lépjek, a szörnyű sápadt arc emléke üldözött, nem bírtam átadni magam a szónoki hévnek ahogy szoktam, alig jött egy összefüggő mondat a számra. Prédikációim laposak voltak, — merevek, — darabosak. Hallgatóim sajnálták, hogy szónoki tehetségem cserbenhagyott, számuk egyre gyűrűlt, végül is az az idős szerzetes foglalta el helyemet, aki előttem prédikált s most kétségtelenül jobban beszélt nálam.

Egy idő mulva aztán a következő dolog történt :

Egy fiatal gróf, aki udvarmesterével utazott, meglátogatta kolostorunkat s látni kívánta annak különféle nevezetességeit. Ki kellett nyitnom az ereklyetárat; alig léptünk be, a priort, aki velünk jött végig a karzaton és a templomon, elhívták, úgyhogy egyedül maradtam az idegenekkel. Már minden tárgyat megmutattam, mindent elmagyaráztam, amikor a grófnak feltűnt az a szép, ó-német

faragványokkal díszített szekrény, amelyben az ördög bájitalát tartalmazó ládikó volt bezárva. Hiába húzódtam attól, hogy megmondjam, mi van a szekrényben, a gróf és az udvarmester addig erőszakoskodott, míg végül elmeséltem nekik Szent Antal és az alattomos ördög legendáját; természetesen nem feledkezvén meg az erekyeként őrzött palackról sem; szigorúan Cyrillus testvér szavaihoz tartottam magam, sőt hozzáfűztem figyelmeztetését is, hogy mily veszedelmes kinyitni a ládikót és kivenni belőle a palackot. A gróf a mi hitünkön volt, de sem ő, sem udvarmestere nem igen hitt a szent legenda igazságában, mindenféle tréfás, ötletes megjegyzéseket tettek a fura ördögre, aki rongyos köpenyben cipeli csábitalait. Majd az udvarmester komolyra vált arccal felém fordult s így szólt:

— Ne haragudjék ránk, könnyelmű nagyvilági emberekre, tisztelendő uram! — Meg lehet győződve, hogy gazdám is, én is, mind a ketten tiszteljük a szenteket, ezeket a vallás-fűtötte rendkívüli embereket, akik lelkük üdvéért és az emberiség üdvéért lemondtak az élet örömeiről, feláldozták egész életüket; de ami az afféle történeteket illeti, aminőt tisztelendőséged az imént mesélt, véleményem szerint ezek holmi szentektől kitalált szellemes példázatok csupán, amelyeket félreértésből mint valósággal megesett dolgokat hagynak örökre az utókornak.

Így szólván, az udvarmester hirtelen kihúzta a ládikó závarát s kiemelte a különös alakú, fekete palackot. Valóban, ahogy Cyrillus testvér mondta, erős szag áradt belőle, de egyáltalán nem bódított, inkább kellemesen, üdítően hatott.

— Oh, — kiáltott fel a gróf — fogadni mernék, hogy az ördög bájitala nem egyéb, mint pompás, valódi szirakuzai bor!

— Kétségtelen, — felelte az udvarmester. — És ha a palack csakugyan Szent Antal hagyatékából való, úgy tisztelendőséged szinte jobban jár a nápolyi királynál, akit a rómaiak tudatlansága, hogy boraikat nem dugaszolták be, hanem csak rájuk csöppentett olajjal védték, megfosztott a római óbor élvezetétől. Ha ez a bor nem olyan régi is, mint az lett volna, mégis alighanem a legvénebb bor e földön s ezért legokosabb lenne, ha önmaga hasznára fordítaná az ereklyét és egészséggel kiürítené.

— Annyi tény, — szólt közbe a gróf — hogy ez az ó-szirakuzai új erőt öntene tisztelendőséged ereibe s elűzné minden betegeskedését.

Az udvarmester előkotort most zsebéből egy acélból készült dugóhúzó s hasztalan tiltakoztam, kinyitotta az üveget. Kinn volt a dugó s mintha ugyanakkor valamilyen kis kék láng csapott volna fel,

de nyomban eloszlott. A palackból most erősebben áradt az illat és elöntötte a szobát. Az udvarmester ivott s lelkesen felkiáltott.

— Pompás, — pompás szirakuzai bor! Valóban nem rossz pincéje volt Szent Antalnak s ha az ördög volt a pincemestere, hát csöppet sem volt olyan rosszakarója az istenes férfinak, mint ahogy állítják. — Ízlelje meg, gróf úr!

A gróf is ivott s mindenben megerősítette az udvarmester jó véleményét. Mindketten még tovább tréfálkoztak az ereklén, a gyűjteménynek e szerintük legszebb darabján, — szívesen vásárolnának belőle egy egész pincével és így tovább. Én szótlanul álltam, lehorgasztott fejjel, földre sütött szemmel, nyomott hangulatomban kínt, fájt az idegenek jókedve; hasztalan unszoltak, hogy kóstoljam meg én is Szent Antal borát, szilárd voltam, nem engedtem a kísértésnek, majd jól bedugaszolva, ismét a helyére zártam a palackot.

Az idegenek elhagyták a kolostort, de miközben egyedül üldögéltem a cellámban, nem tagadhattam el, hogy valamilyen lelkendező jóérzés, csapongó frissesség fogott el. A bor illata kétségtelenül erőt öntött belém. Annak a rossz hatásnak, amelyről Cyrillus beszélt, semmi nyomát nem éreztem, éppen ellenkezőleg az ital jótékony ereje mutatkozott, még pedig igen feltűnő módon: minél tovább töprengtem Szent Antal legendáján, annál elevenebbul visszhangzottak bennem az udvarmester szavai, annál bizonyosabbra vettem, hogy az ő magyarázata a helyes, — s csak most futott át villámfényként fejemen a gondolat, hogy ama szerencsétlen napon, amikor a rosszindulatú látomás megzavart prédikációmban, én is éppen ott tartottam, hogy a legendát ugyanily módon szellemes és tanulságos oktatómesének tüntessem fel. Ehhez a gondolathoz most egy másik gondolat járult s ez csakhamar annyira lenyűgözött, hogy minden egyéb elmerült benne:

— Hátha — jutott eszembe — valóban földöntúli erőt önt lelkedbe ez a csodatevő ital, hátha elhamvadt tüzedet lánggra tudná lobbantani, úgyhogy új fényben éled fel? — Hisz láthattad, titokzatos rokonság van szellemed és a borba zárt természeti erők között, mert míg a gyenge lábon álló Cyrillust illata elbódította, rád üdítő hatással volt!

De bármennyire elhatároztam is, hogy meghallgatom a látogatók tanácsát, amint cselekvésre került volna sor, valamilyen belső, megmagyarázhatatlan tiltakozás meggátolt benne. Már ott tartottam, hogy kinyitom a szekrényt, de faragványain mintha a festő szörnyűséges arcát pillantottam volna meg, testemen átható,

élőn-holtta-meredt szemével, s kibírhatatlan, kísérteties iszony fogott el, kirohantam az ereklyé skamrából, hogy az oltár előtt vezekeljek vakmerőségemért. De mindenüvé szüntelenül követett a gondolat, hogy csak a csodatevő bor enyhíthet lelkemen s erősítheti meg.

A prior és szerzetestársaim viselkedése, kik mint lelki beteget jóhiszemű, de leereszkedő kímélettel kezeltek, kétségbeejtett, s amikor Leonardus ráadásul még a szokásos lelkigyakorlatok alól is felmentett, hogy végre összeszedhessem magam, egy gyötrő tépelődésben eltöltött álmatlan éjszaka után elhatároztam, történjék bármi, vagy visszanyerem elvesztett lelki erőmet, vagy elpusztulok.

Kibújtam ágyamból s kísértet módjára végigsettenkedtem a templomon az ereklyés kamra felé. Lámpámat a kolostor folyósóján, a Máriakép mécsén gyújtottam meg, imbolygó világánál mintha megmozdultak volna a templom szentképei, mintha szánakozva néznének rám a magasból, mintha a tompán zúgó szélviharban, amely a karzat törött ablakain besüvöltött, hangokat hallottam volna, igen, mintha irtózatossá válna messzeségből anyám kiáltana: — «Medardus fiam, mit teszel? Mondj le veszélyes játékról!»

Mire beléptem az ereklyés kamrába, csendes, nyugodt volt minden. Kinyitottam a szekrényt, megragadtam a ládikót, az üveget és máris egy jókorát hörpintettem belőle! — Tűz áradt végig ereimen s leírhatatlanul kellemes érzéssel töltött el, — újra ittam s egy ragyogó új élet öröme támadt fel bennem! — Sebten bezártam az üres kis ládát a szekrénybe, futottam vissza a cellámba a csudatékony palackkal s eltettem írópolcomba. — Most egyszerre kezem ügyébe került az a kis kulcs, amelyet annakidején, hogy elkerüljek mindenemű kísértést, leoldottam a csomóról. De kulcs nélkül miként nyithattam ki a szekrényt, a multkor az idegeneknek, s most magamnak? Megnéztem a csomót s íme a többiek mellett ott lógott egy ismeretlen kulcs; azzal nyitottam ki a szekrényt, de szórakozottságomban sem akkor, sem ezúttal nem vettem róla tudomást.

Önkéntelenül megremegtem, ám lelkem előtt, amely mintha mély álomból riadt volna fel, tarkábbnál tarkább képek kavargtak. Se nyugtom, se pihenésem nem volt, míg vidáman fel nem virradt a reggel és siethettem le a kolostorkertbe, hogy a hegyek mögül izzón, ragyogón felmerülő nap sugaraiban megfürödjem.

Leonardus és a testvérek észrevették a rajtam végbement változást: a helyett, hogy szokásom szerint magamba zárkozzam és szót se szóljak, vidám és beszédes voltam. Mintha hívők gyülekezete előtt szónokolnék, az egykor rám jellemző hévvel társalogtam.

Amikor Leonardusszal magunkra maradtunk, hosszan rámnézett, mint aki lelkem mélyébe akar látni; majd gunyoros halk mosoly futott végig az arcán és így szólt:

— Valamilyen látomása volt Medardus testvérnek s attól új erőt és megifjodott életet kapott?

Éreztem, a szegénytől elpirulok, mert e pillanatban oly értéktelennek, oly szegényesnek tűnt fel ó-bor okozta lelkesedésem. Földre süttöt szemmel, lehorgasztott fejjel álltam ott, Leonardus meg nem zavarta tovább tűnődéseimet.

Legjobban attól féltem, hogy a bor hatására támadt frissességem nem tart sokáig s utána talán az eddiginél is fájóbb és nagyobb tehetetlenségbe esem; de nem így történt. Visszanyert erőmmel együtt újra belém költözött az ifjonti türelmetlenség s a nyugalmat nem ismerő törtetés a legmagasabb munkakör felé, amelyet a kolostor nyújthat nekem. Kijelentettem, hogy a legközelebbi ünnepen én akarok prédikálni; ebbe bele is egyeztek.

Mielőtt a szószerkekre léptem, ittam egy kortyot a csodatévő borból; soha nem beszéltem ily tüzesen, magasztosan, megrázón. Teljes talpraállásom híre hamar elterjedt s a templom újra ugyanúgy megtelt, mint azelőtt, de minél nagyobb tetszést arattam a tömeg előtt, Leonardus annál komolyabb, annál tartózkodóbb lett irántam, én meg gyűlölni kezdtem őt, lelkem mélyéből, mert azt hittem, kicsinyes irigység és szerzetesi gőg berzenkedik benne ellenem.

Közeledett Bernát napja, égőn sóvárogtam rá, hogy egyszer már a hercegnőnek is megmutassam, ki és mi vagyok, ezért arra kértem a priort, tegye lehetővé, hogy engem bízzanak meg a ciszterci apácák templomában e napon elmondandó prédikációval. — Leonardust szemmel láthatóan nagyon meglepte kívánságom, nyíltan be is vallotta, hogy ezúttal éppen maga szándékozott prédikálni s már ilyen értelemben rendelkezett is; de annál könnyebben teljesítheti kérésemet, betegességére hivatkozhatik s maga helyett engem jelöl majd ki.

Így is történt! — Anyámmal és a hercegnővel az ünnepet megelőző este találkoztam: Fejem annyira tele volt a beszéddel, amellyel szónoki tehetségem legmagasabb csúcsára akartam elérni, hogy a viszontlátás alig tett rám valaminő hatást. A városban híre ment, hogy a gyengélkedő Leonardus helyett én beszélek s erre ha lehet, még sűrűbb tömegben áramlott a művelt közönség a templomba. Egy sort sem írtam le előre, csak fejemben állítottam rendbe a beszéd egyes részeit, arra a fennkölt ihletre számítván, amelyet az ünnepi

mise, az egybegyűlt jámbor nép, s nem végső sorban a boltozataival pompázó templom ébreszt majd bennem; nem is csalódtam.

Tűzfolyamhoz hasonlóan áradtak szét szavaim, Szent Bernát emlékét idézték fel, egyben a lehető legtanulságosabb példázatokat és legáhitatosabb szemlélődéseket foglalták magukba, a rám szegeződő tekintetekből csupa ámulatot, elragadtatást olvashattam ki. De engem csak az érdekelt, hogy mit mond majd a hercegnő, csak az ő lelkes, kitörő helyeslésére vártam s az járt a fejemben, hogy ha gyermekkoromban már ámulatba ejtettem, úgy most önkéntelen tisztelettel kell majd fogadnia. Jelentkeztem is nála, de kiüzent, hogy hirtelen rosszullét fogta el, senkit, engem sem fogadhat. Ez annál inkább bosszantott, mert nagyzási hóbortom elhitette velem, hogy a hercegnő nagy lelkesedésében ellenállhatatlan szükségét fogja érezni, hogy fennkölt szavaimat meghallgassa.

Anyám lelkén meg mintha titkos bánat rágódott volna, nem mertem okát kutatni, mert egy lappangó érzésem engem vádolt miatta, a nélkül, hogy tisztázni tudtam volna, miért. Levelet hozott nekem a hercegnőtől azzal, hogy csak a kolostorban nyissam ki. Alig értem cellámba, meglepetésemre a következőket olvastam:

«Kedves fiam, — mert még ezzel a névvel akarlak illetni, — mai templomi beszédeddel mélységes szomorúságba ejtetél. Szavaid nem áhitatos, minden erejével az ég felé forduló lélekből fakadnak, átszellemültséged nem az, amely a hívőt angyalszárnyakon emeli fölfelé, úgyhogy szent elragadtatásában a mennyei birodalmat láthatja. Oh, beszéded döllyfös pompája, szemmelátható törtetted arra, hogy feltűnj, ragyogj, azt a meggyőződést keltette bennem, hogy nem a hívőket akarod tanítani és jámbor elmélkedésre lelkesíteni, hanem e helyett csak a siker, a világias gondolkozású tömeg értéktelen bámulata a célod. Olyan érzéseket színleltél, amelyek nem voltak benned, sőt látnivalóan előre begyakorolt arcjátékkal, mozdulatokkal mesterkedtél, hiú komédiások módjára, s mindezt csak a sívár siker kedvéért. Az álnokság szelleme költözött beléd s romlásba visz, ha nem szállsz magadba s nem fordítasz hátat a bűnnek. Mert bűn, nagy bűn minden, amit teszel, annál szörnyűbb bűn, mert az égnek a legjámborabb életmódra, minden földi balgatagságról való lemondásra köteleztél el magad. Szent Bernát, akit csalfa beszédeddel oly rútul negbántottál, mennyei türelmében bocsásson meg neked s világítsa meg elmédet, hogy visszatallj az igaz ösvényre, amelytől a Gonosz csábítására eltántorodtál, s vajha könyörögne lelked üdvéért. Isten veled!»

Az apátnő szavai úgy értek, mintha egyszerre száz villám csapott

volna belém. Harag hevített, hisz mindennél bizonyosabbra vettem, hogy Leonardus, akinek célzásai prédikációimra hasonló értelműek voltak, visszaélt a hercegnő ájtatosságával, felfingerelte ellenem és szónoki tehetségem ellen. Már-már rá sem nézhettem úgy, hogy belülről ne rázzon a düh, sőt több ízben olyasféle gondolatok futottak át a fejemben, hogy tönkreteszem őt, olykor magam is megriadtam e gondolatoktól. A hercegnő és a prior szemrehányásai annál is elviselhetetlenebbek voltak számomra, mert lelkem legmélyén éreztem igazukat; de azért egyre csöknyösebben folytattam tevékenységemet, a titokzatos üveg cseppjeiből merítvén erőt, tovább is felcicomáztam beszédeimet a retorika válogatott fogásaival, tovább is gondosan tanulmányoztam kézmozdulataimat, arcjátékomat, s így a siker, az elragadtatás nőttön nőtt körülöttem.

A kolostor templomának színes ablakain tarka sugarakkal özönlött be a reggeli napfény, egyedül s mély gondolatokba merülten ültem a gyóntatószékben; az épületben csak a seppergető szerzetes-szolga lépései hallatszottak. Egyszerre suhogás támad a közelemben s egy magas, karcsú termetű nőt pillantok meg, ruházata külföldre vallott, arcát fátyol takarta, az oldalkapun jött be s felém közeledett, gyónni akart. Mozgásában leírhatatlan báj volt; letérdelt, keblét mély sóhaj hagyta el, éreztem forró leheletét, mielőtt megszólalt, már mintha bódító varázslat kavargatna körülöttem. Mit mondjak sajátos, a lélek legmélyéig ható hangjáról? — Minden szava valósággal belém markolt, amikor bevallotta, hogy tiltott szerelem rabja, hosszú ideje már hasztalan küzd a vonzalom ellen s e szerelem annál is bűnösebb, mert a férfit örökkétartó szent kötelékek bilincselik; reménytelen kétségbeesésében esztét veszítve hányszor megátkozta már e kötelékeket! — Hangja elakadt, kitörő könnyei már-már elfojtották szavait s magából kifakadva csak ennyit tudott mondani:

— Te — te, Medardus, magad vagy az, akit kimondhatatlanul szeretek!

Minden idegszálam halálos görcsben rángott, magamon kívül voltam, soha-nem-ismert érzés tépte keblemet, — csak láthatnám őt, csak magamhoz szoríthatnám, — csak elpusztulhatnék a gyönyörtől és gyötrelemtől, — e boldogság egy perce felérne a pokol örök kínjaival!

A szép ismeretlen elhallgatott, de figyelmemet nem kerülhette el ziháló lélegzete.

Vad kétségbeesésemben hirtelen erőt vettem magamon, már nem tudom, mit mondtam, csak arra emlékszem, hogy a szép hölgy szót-

lanul felkelt és elment, én zsebkendőmet szememre szorítva, dermedten, alétan ottmaradtam a gyóntatószékben.

Szerencsére senki se jött már a templomba, s így észrevétlenül besurranhattam cellámba. Mily másképp éreztem most mindent, mily esztelennek, érdektelennek láttam eddigi törekvéseimet! — Az ismeretlen nő arcát nem láttam, mégis ott élt most bennem s rám nézett boldogító sötétkek szemével, amelyből könnyek peregtek s emésztő forrósággal lelkemre hullottak s oly lángot gyújtottak benne, melyet semmiféle imádság, semmiféle önsanyargatás el nem olthat. Mert ehhez folyamodtam, véresre ostoroztam magam, hogy megmeneküljek a fenyegető örök kárhozattól, megszabaduljak a tűztől, melyet az idegen hölgy lobbantott lángra bennem, s amely bűnös vágyakra ingerelt, vágyakra, amelyeket különben sohasem ismertem volna, úgyhogy most nem is tudtam, mi adhat írt e gyönyörűség kína?

A templom egyik oltárát Szent Rozáliának szentelték s a kép a szépséges hajadont épp abban a pillanatban ábrázolta, amikor vértanúságot szenvedett. Ráismertem: szerelmem volt az! még ruhája is pontosan ugyanaz, mint az ismeretlen hölgy öltözeke. Erre mint akit gonosz téboly szállott meg, odavetettem magam az oltár lépcsőjére, órákhosszat ott feküdtem s nyomorúságom szörnyű, üvöltő hangokban tört fel a számból, olyannyira, hogy szerzetestársaimat borzalom fogta el és iszonyodva hőköltek vissza tőlem.

Nyugodtabb perceimben a kertben rohangásztam fel s alá, hol a ködlő messzeségben láttam haladni őt, hol a cserjékből lépett elő, forrás vizéből bukkant fel, ott lebegett a virágzó rét fölött, mindenütt ő volt, mindenütt csak ő! — Átkoztam magam fogadalmamért, átkoztam egész létemet! — A nagyvilágba vágytam, csak menni és nem nyugodni, míg meg nem találom s akár üdvösségem árán is magamévá tenni! Végül mégis sikerült odáig jutnom, hogy a testvérek és a prior előtt érthetetlen örületem rohamai mérséklődtek, nyugodtabbnak látszottam, de belül a gonosz tűz mind mélyebben pusztított. Az álom elkerült. Soha egy percnyi pihenés! — Képe szüntelen ott lebegett előttem s vergődtem kemény fekhelyemen, a szenteket hívtam, nem azért, hogy megszabadítsanak a kísértő csábképtől, amely mindenüvé üldöz, nem lelkemet megóvni az örök kárhozattól, nem! — hogy szerezzék meg nekem azt a nőt, oldjanak föl esküm alól, adjanak szabadságot a bűnös elbukáshoz!

Végül is szilárd meggyőződésemmé vált, hogy kínjaimnak csak a kolostorból való szökés vethet véget. Mert azt hittem, elég, ha megszabadulok kolostori fogadalmam alól s máris karjaimba szoríthatom

őt s megenyhül a sóvárgás bennem, amelyet ő gyújtott. Elhatároztam, hogy szakállamat lenyírom, világi ruhába öltözöm, s így felismerhetetlenné téve magam, addig bolyongok a városban, amíg rá nem akadok; nem gondoltam arra, mily nehéz ez, talán éppen lehetetlen is, hiszen minden pénz nélkül talán egy napig sem tudok majd megenni a kolostor falain kívül.

Eljött az utolsó nap, amelyet még a kolostoron belül szándékoztam eltölteni; egy szerencsés véletlen tisztességes polgári ruhához juttatott: éjszaka már odább akartam állni, hogy soha többé vissza ne térjek. Már beesteledett, amikor a prior váratlanul magához hívatott. Megremegtem, bizonyosra vettem, hogy titkos készülődéseimből észrevett valamit. Leonardus szokatlan komolysággal s oly parancsoló méltósággal fogadott, hogy önkéntelenül összerázkódtam.

— Medardus testvér, — szólt — esztelen viselkedésed, amelyet nem egészen tiszta szándékú s már régóta észlelhető fellengzésed súlyosabb tünetének tartok csak, megbolygatta nyugodt együttlétünket, sőt zavarón hat arra a derűre és nyugalomra, csendes, jámbor életmódunk eredményére, amelyet mindeddig annyira iparkodtam megővni testvéreim körében. — De lehet az is, hogy valamilyen rád szakadó ellenséges körülmény mindennek az oka. Nálam, atyai barátodnál, akinek mindent bizvást elmondhatsz, vigaszt találhattál volna, ám hallgattál s most már azért sem akarlak faggatni, mert titkod megfoszthatna nyugalamtól, amelyet derűs öregségemben mindennél többre becsülök. Szent Rozália oltára előtti botrányos és visszataszító szavaiddal, amelyeket csak a téboly adhatott szádra, nem csupán szerzetes-testvéreidnek, hanem gyakran a templomban tartózkodó idegeneknek is pokoli kellemetlenséget szereztl; a kolostori fegyelem érdekében szigorún megbüntethetnélek miatta, de nem teszem, mert talán valaminő gonosz hatalom az oka eltévelyedésednek, — maga az Örök Tagadó, akinek eléggé nem szegültél ellen. Csupán arra biztatlak, azt várom el tőled, hogy kitartón imádkozz és vezekelj. — Belelátok mélyen a lelkedbe! — El akarsz menni tőlünk!

Átható pillantással mért végig Leonardus, tekintetét nem tudtam elviselni s átkozott tervem tudatában zokogva vettem le magam a porba.

— Megértelek, — folytatta Leonardus — és magam is azt hiszem, hogy tévelygésedből a kolostori magánynál könnyebben kigyógyíthat a nagyvilág, ha jámbor léptekkel haladsz át rajta.

Kolostorunk valamilyen ügyében egy testvérünket el kell küldenünk Rómába. Téged szemeltelek ki s a kellő felhatalmazással és utasításokkal kezdedben, már holnap útra kelhetsz. E megbízatásra annál is alkalmasabbnak látszol, mert fiatal vagy, erős, ügyes az emberek közti érintkezésben s tökéletesen beszélsz olaszul. — Menj most vissza celládba ; imádkozz buzgón lelked üdvéért, én ugyanezt teszem majd, azonban a sanyargatásokkal hagyj fel, mert csak gyengíteniének s képtelenné tennének az utazásra. Virradatkor itt a szobában várlak.

Mennyei sugár teremt oly világosságot, mint bennem a tisztes Leonardus szavai. Gyűlöltem őt, de most gyönyörteli fájdalomként nyilalt át rajtam a szeretet, amely régebben hozzáfűzött. Forró könnyeket ejtettem, kezét ajkamhoz szorítottam. Ő átölelt s úgy éreztem, hogy legtitkosabb gondolataimat is ösmeri már s beleegyezik, hogy odadobjam magamat végzetemnek, hadd döntsön rólam s pillanatnyi boldogság után, hadd vessen örök kárhozatba.

Nem kellett szöknöm, elhagyhattam a kolostort, hogy felkutaszam őt, őt, aki nélkül itt a földön sem nyugalmat, sem üdvöt nem találhatok, hogy keressem szakadatlanul, amíg csak rá nem akadok. A római utat, a megbízatást Leonardus talán csak azért eszelte ki, hogy illő formában bocsásson ki a kolostorból.

Az éjszakát imádkozással és úti készülődésekkel töltöttem, a titokzatos bor maradványát beöntöttem egy szalmafonatos üvegbe, hogy, mint bevált szerrel, alkalomadtán élhessek vele, s a palackot, amelyben eddig a bájital volt, visszaraktam a ládikóba.

Mily nagy volt meglepetésem, amikor a prior részletes utasításai-ból nyilvánvaló lett előttem, hogy római küldetésemet ő igenis komolyan vette, igen jelentős ügyről van szó, amely megköveteli a kolostor meghatalmazottjának római tartózkodását. Lelkiismeretemet nyomta, hogy alig teszem ki a lábamat a kolostorból, semmivel nem törődve, szabadjára akarok élni, de rá, őrá gondoltam s ez erőtt öntött belém, el is határoztam, hogy eredeti tervemhez hű maradok.

A testvérek együtt voltak s a búcsú tőlük, kívált Leonardus atyától, mély fájdalommal töltötte el lelkemet. Aztán becsapódott mögöttem a kolostor kapuja s én, messzi útra készen, künn álltam a szabad nagyvilágban.

MÁSODIK FEJEZET.

ELSŐ LÉPÉSEK A NAGYVILÁGBAN.

Kék párában borultan feküdt a kolostor alattam a völgyben ; megmozdult a fűre reggeli szél s átsuhanva a levegőégen, fülemig hozta a szerzetes-testvérek ájtatos énekét. Önkéntelenül rázendítettem én is. Tüzes izzásban felbukkant a város mögül a nap, fénylő aranya megcsillant a fákon, s mint megannyi ragyogó gyémánt, boldog zizegéssel hullott alá a harmat az ezernyi pöttöm rovarra, amely bongva, surrogva röppent a magasba. A madarak ébredtek s ujjongó énekszóval, jókedvükben egymást becézve szálldestak szerteszét az erdőben.

Parasztlegények és ünnepi díszbe öltözött leányzók csapata jött felfelé a hegyen. — «Dicsértessék a Jézus Krisztus!» — kiáltották, elhaladván mellettem. — «Mindörökké!» — feleltem s egyszerre mintha örömteli, szabad, ezer boldogító eseményt ígérő új élet szállt volna belém! — Soha még ily jókedvű nem voltam, mintha merőben más ember lennék, forrongó friss erőktől lelkesülten vágtam át az erdőn, lépkedtem a hegyről lefelé. Egy parasztember jött szembe, megtudakoltam tőle az utat a város felé, ahol úti beosztásom szerint az első éjszakát kell töltenem ; pontosan megmagyarázta, hogy az országútból egy rövidebb és egyenes ösvény ágazik el, ez visz a hegyen át a városba.

Már jódarabot haladtam , s csak most jutott újra eszembe az ismeretlen nő s az az elvetemült tervem, hogy fel fogom őt kutatni. De emléket lelkemből valamilyen idegen, ismeretlen kéz kitörülte, megfakult, szertezilált vonásaira csak nagynehezen ismertem rá ; megpróbáltam magamban megrögzíteni emlékképét, de az csak annál inkább ködbe vészett. Csupán a furcsa látomás után tanúsított haszontalan viselkedésem állott most is még tisztán a szemem előtt. Magam sem értettem, hogy áldott türelmében mindezt miért nézte el a prior s a megérdemelt fenyítés helyett, miért küldött világgá.

Hamarosan arra a meggyőződésre jutottam, hogy az ismeretlen nő látogatása merő káprázat volt, elcsigázottságom következménye s a helyett, hogy a romlásba vivő, csábító tüneményben, a nyomomban leselkedő Kísértés művére ismertem volna rá, mint eddig, — felhevült érzéseimet hibáztattam a látomásért ; hisz az idegen nőn ugyanoly ruha volt, mint Szent Rozálián, ami azt bizonyítja,

hogy a szent festett képmása, melyet — bár elég messziről és ferde szögben — a gyóntatószékből valóban láttam, nagy szerepet játszott tévedésemben. Mélyen csodáltam a prior bölcsességét, hogy gyógyításomra a legjobb eszközt választotta, mert a kolostor falai közé zártan, örökké egyazon tárgyak társaságában, örökké csak töprengve és magamat emésztve, a látomást magányom mind élénkebb és szemérmetlenebb színekkel ruházta volna fel s ez végül örületbe vitt volna. Már egészen beleéltem magam abba a gondolatba, hogy csak álmodtam s alig tudtam visszatartani feltörő nevetésemet e hóborton, szokatlan jókedvemben még azon is elmulattam magamban, hogy egy szentet gyanúsítottam meg szerelemmel magam iránt, — közben eszembe jutott az is, hogy egy ízben magam is Szent Antal voltam.

Már több napja ott vándoroltam a hegyekben, merészen feltornyosuló s ijesztő sziklaszirtek között, keskeny ösvényen, mely alatt sebes erdei patak zúgott, egyre sivárabb, egyre fárasztóbb lett az út. Délfelé járt, fedetlen fejemet égette a nap, gyötört a szomjúság, de sehol a közelben forrás s még mindig nem értem a faluba, ahová igyekeztem. Elbágyadtan egy kőre ültem s nem állhattam meg, hogy ne igyam egyet a szalmafonatos üvegből, bármennyire megfogadtam is, hogy a ritka nedűvel takarékoskodni fogok. Új élet ömlött ereimbe s felfrissülten, megerősödve folytattam utamat célom felé, amely már nem lehetett messzire.

A fenyves mind sűrűbb lett, legsűrűjéből zaj hallatszott, nyomban aztán hangos nyerítés ütötte meg fülemet. Egy ló volt ott kikötve. Néhány lépést tettem s majd kővé váltam a rémülettől, amikor közvetlenül egy iszonyú, meredek szakadék szélén találtam magam, amelynek mélyén éles, hegyes sziklák között zúgva, zuhogva patak rohant; dübörgő zajára már elébb, messziről is figyelmes lettem. A mélység fölé nyúló egyik sziklán, egészen közel a vízeséshez egyenruhás fiatalember ült, magas tollforgós csákója, kardja s tarsolya mellette hevert. Úgy látszik, elaludt, s ahogy szinte csak függött a szakadék fölött, teste egész súlyával mindjobban húzta lefelé. Elkerülhetetlen volt, hogy le ne zuhanjon.

Mégis közelébe merészkedtem; megfogtam a kezét, próbáltam visszarántani s rákiáltottam:

— Jézus szerelmére! — Uram! — Ébredjen! — Jézus szerelmére!

Mikor hozzáértem, felriadt mély álmából, s már abban a szempillantásban egyensúlyát veszítve zuhant is le a szakadékba és szikla-

csúcstól sziklacsúchoz ütődve, tagjai összetörtek, szétzúzódtak; szivettépő sikolya beleveszett a feneketlen mélységbe, csak tompa nyöszörgése hangzott fel, míg aztán az is elhalt. Az ijedtségtől és borzalomtól megdermedten álltam ott, végül felkaptam a csákót, a kardot és a tarsolyt és el akartam futni a szerencsétlenség színhelyétől, de a fenyvesből egy vadászmódra öltözött ifjú lépett ki; előbb mereven nézett az arcomba, majd féktelen kacagásra fakadt, úgyhogy jéghideg iszonyat futott végig rajtam.

— Oh, nagyságos gróf uram! — szólalt meg az ifjú — valóban tökéletes, pompás a maskara, s ha nagyságos asszonyunkat előre nem tájékoztattuk volna, szíveszerelmére komolyan nem ismerne rá. De hova tette egyenruháját a nagyságos úr?

— Lehajítottam a szakadékba, — válaszolt neki valami belőlem, tompán, kongón, mert nem én voltam, aki ezeket az ajkaimról önkéntelenül elreppenő szavakat mondta. Még egyre ugyanazon a helyen álltam, a szakadékba meredő tekintettel s vártam, hogy a gróf vérző teteme fenyegetően felemelkedjék onnan... Valahogy azt éreztem, hogy én öltem meg őt s görcsösen szorítottam magamhoz kardját, csákóját és tarsolyát.

Azonban az ifjú tovább beszélt:

— Hadd lovagoljak most le, nagyságos uram, a kocsiúton a városkába, ott mindjárt elrejtőzöm a kapu előtt balra álló házban, gróf úr alighanem mindjárt elindul a kastélyba, ahol bizonyára várják már. A csákót és kardot magammal viszem. — Átnyujtottam neki mind a kettőt. — És most ég önnel, gróf úr, sok szerencsét a kastélyban! — kiáltotta az ifjú s énekelve, füttyörészve eltűnt a sűrűben. Még hallottam, ahogy a kikötött ló kantárát megoldotta s az állatot elvezette.

Bódultságomból lassacskán magamhoz tértem s végiggondolván az egész esetet, egyebet nem mondhattam magamnak, mint hogy csupán a véletlen játékanak engedtem, amely egyetlen lendületével a legkülönösebb körülmények kellős közepébe dobott. Annyit láttam, hogy vonásaim és termetem nagy hasonlósága a szerencsétlen gróffal, megtévesztette a vadászt, s hogy a gróf történetesen ép kapucinus kámzsát választott álöltözetül valaminő kalandra egy közeli kastélyban. De a halál utólérte s a csodálatos végzet ugyanabban a percben engem tolt a helyére. Az ellenállhatatlan belső kényszer, hogy tovább játsszam a gróf szerepét, bizonyára e végzet parancsát követte: elnyomta kétségeimet, elnémította azt a lelkemből jelentkező hangot, amely gyilkossággal s gaz merénnyel

vádolt. A gróf tarsolya nálam maradt, kinyitottam : levelek, jelentős összegű váltók hullottak kezembe. Szerettem volna az iratokat átfutni, a leveleket végigolvasni, tájékozódni a gróf viszonyairól, de nyugtalanságom, a fejemen átfutó, átkavargó ezernyi gondolat nem hagyott türelmet hozzá.

Néhány lépés után ismét megálltam, leültem egy kőre, nyugalmat próbáltam parancsolni magamra ; jól láttam, mily veszélyes teljesen készületlenül egy merőben idegen környezetbe toppanni. De vidám kúrtszó harsant az erdőből, nevető, újjongó hangok közeledtek. Szívem hatalmasat dobbant, lélegzetem elakadt, egy új világ, új élet kapujában állok! — Befordultam egy keskeny ösvényre, lefelé a meredek lejtőn ; amikor kiléptem a fák közül, előttem a völgy ölében egy szépen épült, nagy kastély állott.

Itt e kastélyban várta a grófot a kaland, vakmerőn e kaland felé helyette én indultam el.

Hamarosan a kastélyt övező park sétányaihoz jutottam ; oldalt egy árnyas fasorban két férfit pillantottam meg, egyikük világi pap módjára volt öltözve. Felém közeledtek, de nem vettek észre, beszélgetésbe mélyedve haladtak el előttem. A világi pap ifjúnak látszott, szép arcán valamilyen lelket marcangoló bánat halotti sápadtsága ült ; a másik férfin egyszerű, de rendes ruha volt és már korosabb ember lehetett. Egy kőpadra ültek le, háttal nekem, minden szavukat tisztán hallottam :

— Hermogén! — szólt az öreg — ön csökönyös hallgatásával kétségbeejti családját, búskomorsága napról-napra növekszik, ifjúi ereje megtört, virága hervadozik, az az elhatározása, hogy pappá lesz, atyja minden reményét és vágyát szétrombolja! — De örömet lemondana reményeiről, ha az ön elhatározása mögött valóban komoly belső hivatottság volna, gyermekkorá óta érzett vonzalom a magányhoz ; akkor nem merne tiltakozni a sors rendelése ellen. Ám az ön egész lényén végbement hirtelen változás nyilvánvalón arra mutat, hogy valamilyen esemény rázhatta meg szörnyű módon a lelkét s most is még tovább rombol benne, valamilyen esemény, amelyet csökönyösen elhallgat előttünk. — Hisz oly derűs, fesztelen, életvidám ifjú volt eddig! — Mi idegenítette el annyira az emberektől, miért nem hiszi, hogy akadhat valaki, akinek keblén beteg lelke vigaszt talál. Hallgat? Maga elé néz? Sóhajt? — Hermogén, ön apját eddig párját ritkító rajongással szerette, ha tehát lehetetlennek érzi, hogy lelkét kitarja előtte, legalább ne gyötörje őt e papi öltönyt, amely szüntelenül az ön rettenetes elhatározására emlékezteti.

Könyörgöm, Hermogén, vesse le ezt a gyűlöletes öltönyt! Higgye el, az ilyen külsőséges dolgokban is titokzatos erők működnek; nem szabad haragudnia, hiszen remélem, meg fog érteni, ha — persze csak távoli célzásoképpen — a színészeket említem, akik jelmezükbe bújva, máris könnyebben élik bele magukat az ábrázolandó alak jellemébe, mintha hirtelen egy idegen szellem mozgatná őket. Nézze el nekem, ha derűs természetemhez híven, derűsebben beszélek a dologról, mintsem illenék. — Mit gondol? ha ez a hosszú csuha járását többé nem kényszeríti komor nehézkességre, nem oly fürgén és vidáman lépked, futkároz, szökdécsel tüstént majd, mint annakelőtte? A vállrózsák, amelyek eddig ott díszelgetek egyenruháján, csillogó visszfényükkel újra ifjonti tűzbe vonnák sápadt orcáit s a megcsörrenő sarkantyú eszébe juttatná türelmetlen paripáját, ahogy, muzikaszónál szebben hangzó nyerítéssel, örömtől ficáncoló lábbal nyakát szeretett gazdája elé nyújtja. Fel a fejfel, báró! — Le ezzel a fekete köntössel, amely sehogyse illik önhöz! — Keresse elő Friedrich az egyenruháját?

Az öreg felkelt, éppen már indulóban volt, de az ifjú átkarolta.

— Oh, jó Reinhold, miért gyötör engem? — kiáltotta fakó hangon. — Minél inkább igyekszik megpendíteni lelkem húrjait, amelyek azelőtt oly harmónikusan csendültek föl, annál inkább érzem, mint markolt belém acélkarmaival a sors, mint gyűrt le... a törött lant ad olyan eltorzult hangokat, aminők bennem szólnak!

— Téved, báró úr! — szakította félbe az aggastyán. — Szörnyűséges végzetről beszél, amely utolérte, de hogy mivel sujtott önre, arról hallgat. Ám bármint legyen, egy fiatalembernek, az ön korában, annyi lelkierő s fiatalos lángolás birtokában, föl kell vennie a küzdelmet az acélkarmú sorssal is, sőt az isteni kegyelem fényében fürödve, sorsa fölé kell emelkednie, s amikor így ezt a magasztosabb létet magában életre keltette, lánggra lobbantotta, föl kell szárnyalnia nyomorúságos életünk minden kínja fölé! Nem ismerek olyan balsorsot, báró úr, amely ezt az erős belső akarást le tudná rontani!

Hermogén egy lépést hátrált s elborult, a visszafojtott haragtól izzó tekintettel mérte végig az aggastyánt. Iszonyú volt ez a tekintet. Majd kongó, elfulladás hangon így kiáltott:

— Tudd meg, hogy én magam vagyok a balsors, amely megsemmisít engem, hogy rettenetes bűn terhel, gyalázatos gazság, amelyért nyomorban és kétségbeesésben kell vezekelnem. Szánj érte és könyörögj apámnak, hogy eresszen a kolostor falai közé!

— Báró úr, — vágott szavaiba az öreg — ön most olyan hangu-

latban van, aminőt csak kedélybetegeknél láttam. Ne hagyjon itt, nem szabad semmiképpen itthagynia hennünket. A napokban megjön a báróné és Aurélia, látniok kell önt.

Az ifjú erre félelmetes gúnykacajban tört ki s hangja, ahogy felkiáltott, szívembe nyilalt:

— Maradnom kell?... Itt kell maradnom?... Igen, öreg, igazad van, itt kell maradnom, vezeklésem itt kegyetlenebb lesz, mint a sötét falak mögött!

Ezzel máris keresztülrohant a cserjén s az aggastyánt egyedül hagyta; az kezébe temette arcát s magát teljesen átadta a fájdalomnak.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus — léptem eléje.

Felriadt, csodálkozva nézett rám, de aztán megjelenésem valahogyan ismerősnek tűnt fel előtte s így szólított meg:

— Oh, tisztelendőséged bizonyára azonos ama pappal, akinek jövetelét a báróné, a gyászbaborult család nagy vigaszára, már korábban jelezte?

En ráhagytam, mire Reinhold lelkén ismét az a derű lett úrrá, amely, úgy látszik, legjellemzőbb vonása volt. Keresztülvágtunk a szép parkon s közvetlenül a kastély mellett, kis ligetbe értünk, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a hegyekre. A kastély kapuján éppen egy inas lépett ki, Reinhold kiáltására odajött hozzánk s csakhamar pompás reggelit tálatlak fel nekünk. Közben teli poharunkat összekoccintottuk, észrevettem, hogy Reinhold egyre figyelmesebben néz rám, mintha erőnek erejével valamilyen félig elmosódott emlékét próbálná feleleveníteni. Végre nem állta már tovább:

— Tisztelendő uram! — kiáltott — az égre is! Káprázik a szemem, vagy jól látok! Megesküdném, tisztelendőséged Medardus atya az ...r-i kapucinus kolostorból! De hogy volna ez lehetséges? — és mégis! Ön az... egészen bizonyosan ön az... szóljon már végre!

Mintha derült égből villám csapott volna belém, úgy nyilaltak végig minden tagomon Reinhold szavai. Már láttam, mi következik: fölfednek, lelepleznek, gyilkossággal vádolnak majd; a végső kétségbeesés erőt adott, hisz életre-halálra ment most a játék.

— Valóban Medardus páter vagyok az ...r-i kolostorból, s a kolostor megbízásából és képviselőként Rómába tartok. — Így szóltam minden tőlem tellő, magamra erőltetett nyugalommal és közvetlenséggel.

— Úgy hát talán csak véletlen, hogy útja közben hozzánk jött, talán letért az országútról s eltévedt, — kíváncsiskodott Reinhold

— vagy hogyan történt, hogy a báróné megismerkedett önnel és ideküldte?

Oda se gondoltam, mit mondok, mintha egy bennem lévő idegen hang sugdosott volna a fülembbe, én vaktában utána mondtam :

— Ütközben megismerkedtem a báróné gyóntatópapjával, ő ajánlott be, hogy elvégezzem, ami feladat itt a házban vár rám.

— Tényleg, — vágott szavamba Reinhold, — ezt meg is írta a bárónő. Hála az égnek, hogy a ház javára tisztelendőséged útját mi felénk irányította s hogy ön, mint igazán jámbor, semmitől vissza nem riadó férfi, hajlandó volt útját elhalasztani, hogy itt jót tehessen. Néhány éve jártam . . . r-ben s hallottam malaszttal teljes prédikációit, ahogy a szószékről valóban mennyei átszellemültséggel szólt hozzánk. Az ön jámborsága, igazi elhivatottsága, amely égő buzgalommal küzd a veszendő lelkek üdvéért, lelki elragadtatásából fakadó szónoki tehetsége bizalmat önt belém, hogy véghez fogja vinni azt, amire itt mindannyian képtelennek bizonyultunk. Örülök, hogy találkoztunk, mielőtt még a báróval beszél, élni akarok az alkalommal, szeretném beavatni a család viszonyaiba, azzal a teljes őszinteséggel, amellyel tartozom önnek, a szentéletű férfiúnak, akit úgy érzem, maga az ég küldött vigaszul mihozzánk. De különben is szükséges bizonyos dolgokra, bármennyire szeretnék hallgatni felőlük, legalább is utalnom, hogy fáradozásai jó irányban haladhassanak s kellő hatással legyenek. Egyébként az egészhez nem kell sok magyarázat.

Én a báróval együtt nőttem fel, lelkünk, kedélyünk hasonlósága testvérekké tett s ledöntötte a válaszfalat, amelyet születésünk vont kettőnk közé. Soha el nem váltam tőle s amikor egyetemi tanulmányainkat befejeztük s ő elhalt apja földjeit itt a hegyek között birtokába vette, gazdaságának vezetője én lettem. Tovább is legbensőbb barátja és testvére maradtam s így a ház legtitkoltabb eseményeibe is betekinhettem.

Apja azt kívánta, hogy barátom házassága még szorosabbra fűzze a család kapcsolatait egy baráti házzal, ő annál szívesebben teljesítette apja akaratát, mert a kiszemelt menyasszonyban a természettől gazdagon megajándékozott, ragyogó teremtetést ismert meg, akihez ellenállhatatlan erővel vonzódott. Ritkán esett meg, hogy apa akarata ennyire megegyeznék a sorssal, amely szemmel láthatóan minden vonatkozásban egymásnak szánta a két fiatalt. A boldog házasságnak ketten, Hermogén és Aurélia, köszönhetik létüket.

A telet többnyire a szomszédos fővárosban töltöttük, de mivel

a báróné Aurélia születése után gyengélkedni kezdett, nyárára is a városban maradtunk, mert úrnőnk ügyes orvosok állandó közelségére szorult. Itt volt küszöbön a tavasz, állapota mintha javulóban volna, a bárót boldog bizakodás töltötte el, de ekkor hitvese meghalt.

Ide a környékre menekültünk s a báró lelkén rágódó bánatot az idő csak lassacskán enyhítette meg. Hermogén ragyogó ifjává serdült, Aurélia mindjobban anyja hasonmásává fejlődött, a gyermekek gondos nevelése foglalta el minden napunkat s ez volt egyetlen örömünk. Hermogén határozott hajlamot mutatott a katonáskodásra, ezért a báró kénytelen volt őt a fővárosba küldeni, hogy ott régi barátja, a kormányzó keze alatt megkezdje tiszti pályafutását.

Most három éve került a sor először arra, hogy úgy mint régen, a telet a báró Auréliával és velem ismét a városban töltse, egyrészt, hogy fiát legalább egyideig maga mellett érezze, másrészt, hogy viszontlássa barátait, akik szüntelenül hívták körükbe. Ebben az időben mindenfelé nagy feltűnést keltett a kormányzó unokahugának megjelenése a városban. Apátlan, anyátlan árva volt s nagybátyja oltalma alá helyezte magát, azaz a palota egyik szárnyában rendezkedett be, ott önálló házat vezetett s az előkelő világot maga köré gyűjtötte. Eufémiát nem írom le részletesebben, nincs rá szükség, hisz tisztelendőség rövidesen látni fogja őt, elég, ha annyit mondok, hogy bármit tett, bármit mondott, azt leírhatatlan báj hatotta át s ez amúgy is feltűnő testi szépségének varázsát csaknem ellenállhatatlanná fokozta.

Ahol megjelent, az élet felragyogott, mindenki izzó lelkesedéssel hódolt előtte; a legjelentéktelenebb, leglangyosabb férfit is lelke mélyéig fel tudta tüzelni s az mintegy megihletve felül-emelkedett saját silányságán s egy eddig előtte ismeretlen, magasabbrendű élet gyönyöreiben fürdött. Nem volt hiány imádókban, akik nap mint nap rajongással vették körül istennőjüket; de senki semmi bizonyosat nem tudott mondani a felől, hogy ezt vagy azt kegyeivel különösebben kitüntette volna; csipkelődő élnékségét, amelyben nem volt semmi bántó, de izgatott és ingerelt, mint az erős fűszer, inkább arra használta fel, hogy kibogozhatatlan szálakkal befonjon mindenkit s a bűvös körön belül megbabonázzott hívei minél jobban örvendezzenek és vigadozzanak.

A báróra lenyűgöző hatással volt ez a Circe. Már első találkozásukkor fokozott figyelmességgel halmozta el a férfit, amelyet mintha gyermeki tisztelet sugallt volna; bármiről beszélgettek, olyan pallérozott értelemről, mély érzésvilágról tett tanúságot, hogy ehhez hasonló a báró asszonyok körében eddig aligha talált.

Aurélia barátságát is kereste s leírhatatlanul gyengéd viselkedésével közelébe is férközött; a lányt megejtő melegséggel vette körül, még attól sem riadt vissza, hogy apró-cseprő ruhagondjaiban, vagy egyebekben anyai gondoskodással álljon mellette. A ragyogó estélyeken oly tapintatosan sietett a tapasztalatlan, tudatlan leány segítségére, hogy támogatása nem tűnt fel senkinek, sőt Aurélia természetes eszére, mély és igaz érzéseire hívta fel a figyelmet olyannyira, hogy rövidesen a legnagyobb tiszteletet tanúsították iránta. A báró minden alkalommal Eufémia dicséretét zengte s életünk folyamán most fordult elő talán először, hogy ketten valamiről merőben ellentétes véleményen voltunk.

Társaságban rendszerint inkább a csendes, nyitottszemű figyelő szerepére szorítkozom, semmint erősebben résztvegyek az élénk vitározásban és mulatozásban. Így Eufémiát, aki velem mindössze ha néhány szót váltott, mert jól tudta, hogy senkihez sem szabad udvariatlannak lenni, Eufémiát is, mint afféle érdekes jelenséget, alaposan szemügyre vettem. Be kellett vallanom, a legszebb, legragyogóbb nő az egész társaságban, bármit mond, abból értelem, érzés sugárzik; és megmagyarázhatatlan módon mégis elriasztón hatott rám, sőt nem tudtam elnyomni magamban azt a nyomasztó érzést, amely tüstént elfogott, amint Eufémia tekintete rám esett, vagy ha megszólított. Szemében olykor sajátos fény gyulladt, s ha azt hitte, senki sem figyeli, ebből a fényből villámok szökeltek s valamilyen romboló, belső tűz áradt ki testéből, amelyet alig-alig sikerült ellepleznie. Így, különben lágyan formált ajkai körül gyűlölettel eltelt gúny játszott, amely lelkem mélyéig megremegettett, annyi kajánság sugárzott belőle. Ebben a gúnyban fürdő tekintettel nézett Hermogénre is, aki csak kevésbé, vagy egyáltalán nem buzgólkodott körülötte, s ebből azt a bizonyosságot merítettem, hogy a szépség álarca mögött sok minden lehet elrejtve, amit senki sem sejt. A báró végtelen dicséreteivel szemben én csupán az arcvonások tanulmányozásából merített megjegyzéseimet szegezhettem s ezeket ő egyáltalán nem fogadta el, hanem furcsálta idegenkedésemet Eufémiától s holmi idegeskedéssel magyarázta. Bizalmasan közölte, hogy Eufémiára valószínűleg rövidesen mint családja tagjára tekinthetek, mert mindent el fog követni, hogy Hermogén eljegyezze.

Éppen erről beszélgettünk, mégpedig igen komolyan s én mindent felsoroltam, ami Eufémiáról való véleményemet igazolhatta, amikor Hermogén belépett a szobába s a báró, aki mindent egy-kettőre s nyíltan szokott elintézni, rögtön közölte vele Eufémiára vonatkozó

terveit és kívánságait. Hermogén nyugodtan végighallgatta a báró járadózó és lelkendező dícséreteit, de a dicsőítések végén kijelentette, hogy semmiféle vonzalmat nem érez Eufémia iránt, soha nem tudná őt szeretni s ezért kéri apját, hogy hagyjon fel minden ilyen irányú tervével. A bárónak nem esett jól, hogy kedves terve már az első lépésnél kudarcot vallott, de nem próbálta meggyőzni Hermogént, hisz Eufémia érzései felől sem volt tájékozva. Hamarosan aztán már megszokott vidámságával és jókedélyével tréfált hasztalan igyekezete fölött s azt kezdte hangoztatni, hogy Hermogén alighanem ugyanabban az idegességben szenved, mint én, habár nem érti, mi idegesítő lehet egy ilyen szép és érdekes nőben? Őmaga természetesen továbbra is jóviszonyban maradt Eufémiával; nagyon megszokta, nap nem telhetett el a nélkül, hogy ne lássa őt. Így aztán egy alkalommal tréfásan, derűsen elmondta neki, hogy az egész társaságban, úgy látszik, egyetlen ember van, aki nem szerelmes belé, Hermogén: őmaga szívből kívánta, hogy jegyezze el Eufémiát, de a fiú csökönyös maradt.

Eufémia azt felelte, hogy ehhez az eljegyzéshez neki is lett volna némi szava s számára is sokat jelent minden közelebbi kapcsolat a báróval, de nem Hermogén révén, aki túlon túl komoly és fölötté szeszélyes. E beszélgetés óta, amelyről a báró nekem mindjárt beszámolt, Eufémia megkértszerezte figyelmességét a báró és Aurélia iránt, sőt néhány óvatos célzással a báró értésére adta, hogy ha vele élhetne együtt, azzal valóvá válhatna az az eszmény, amelyet egykor a boldog házasságról alkotott magának. Mindaz ellen, amit a kettejük közti különbségre vagy egyébként mondtak, a legerélyesebb érveket sorakoztatta fel s közben oly halkán, oly tapintatosan, oly ügyesen haladt lépésről-lépésre előre, a báró végül is elhitte, hogy mindazok az eszmék és vágyak, amelyeket Eufémia valamiként belélopott, az ő lelkében támadtak.

Jóerőben lévő, élettől duzzadó férfi volt, nem csoda, ha egyszerre csak az ifjak tüzes szenvedélye fogta el. Nekivadult szárnyalásában nem tudtam már visszatartani, késő volt. Így nemsoká, a város nagy ámulatára, Eufémia a báró felesége lett. Én meg arra gondoltam, hogy a veszedelmes, ijesztő teremtes, aki eddig csak távolról nyugtalanított, ím most belépett életembe, s ezentúl örködnöm kell, résen kell lennem barátom és a magam érdekében is.

Hermogén apja házasságát hűvös közönnyel fogadta. Aurélia, a kedves, mit sem sejtő gyermek, könnyekre fakadt.

Röviddel az esküvő után Eufémia a hegyek közé vágyott; ide őt, s be kell vallanom, hogy szeretetreméltó kedvessége mindenben

a régi maradt, s ha akartam, ha nem, bámulnom kellett őt. Így telt el két esztendő az élet nyugodt, zavartalan élvezetében. A két telet a fővárosban töltöttük, de a báróné itt is oly végtelen alázattal hódolt férjének, oly figyelmesen leste legkisebb kívánságát is, hogy a mérgesen sziszegő irigységnek el kellett némulnia s az ifjú uracsok közül, akik arról álmodoztak, hogy a bárónő házában gáláns kalandjaik számára szabad tér nyílik majd, senkinek még a legkisebb gúnyos megjegyzésre sem támadt alkalma. E télen alighanem én voltam az egyetlen, aki beleesve az egykori, jóformán el se múlt ideges idegenkedésbe, ismét csúnyán bizalmatlankodni, gyanakodni kezdtem.

A báró házassága előtt Eufémia legbuzgóbb udvarlója Viktorin gróf volt, fiatal, szép ember, a dísztestőrség őrnagya, aki nem lakott állandóan a fővárosban s akit Eufémia kedvességével önkéntelenül, mintegy pillanatnyi mámorban jobban kitüntetett volt, mint másokat. Már-már arról kezdtek beszélni, hogy közte és Eufémia között bizalmasabb a viszony, mint aminőre a külső jelekből következtethetne az ember, de a sugdolózza megindult híresztelés rövidesen elhallgatott.

Ezen a télen Viktorin gróf megint a fővárosban tartózkodott. Természetesen egy társaságba járt Eufémiával, de mintha egyáltalán nem törődnek az asszonnyal, sőt talán szándékosan is kerülte őt. Én mégse tudtam megszabadulni attól a gondolattól, hogy ha senki se figyel rájuk, tekintetük összecsap s bennük sorvasztó tűzként forró vágyak, kéjes, lángoló sóvárgások égnek. Egy este fényes társaság gyűlt egybe a kormányzónál, én az ablak mellé húzódtam, úgy hogy a dús szövetű függöny aláhulló ráncai félig eltakartak. Tőlem két-vagy három lépésnyire Viktorin gróf állott. S ím Eufémia, a szokottnál is elragadóbb ruhában, ragyogó szépségében elsuhan mellette; senki se láthatta, csupán én, hogy a férfi hirtelen szenvedéllyel karja után kapott, — Eufémia megremegett s leírhatatlan pillantása — csupa izzó szerelem volt e pillantás, maga a kéjt szomjúhozó élvezettség — a gróf arcára tapadt. Összesúgtak, de szavukból mit sem értettem. Most Eufémia alighanem észrevett, gyorsan megfordult, de tisztán hallottam, hogy ezt mondja: «Figyelnek bennünket!»

A meglepetéstől, ijedtségtől és fájdalomtól szinte kővé meredtem. Oh, miként jellemezzem önnek, tisztelendő uram, érzéseimet! Gondoljon szeretetemre, ragaszkodásomra a báró iránt, rossz sejtelmeimre, melyek ím beváltak; mert ez a két szó nyilvánvalón arra vallott, hogy a bárónénak és a grófnak titokban viszonyuk van. Elhatároztam, hogy egyelőre hallgatok, ám a bárónéra árgus szemmel fogok figyelni s amint bűnéről bizonyítékot szerzek, szétszakítom a gyalá-

zatos köteléket, amellyel szerencsétlen barátomat behálózta.

De ki ügyesebb az ördögi alatomosságnál? Fáradozásaim hiábavalóknak, egészen hiábavalóknak bizonyultak; milyen nevetséges lett volna a báró elé állni azzal, amit láttam és hallottam — a csalfa teremtés annyi kibúvót talált volna, ahányat akar s ráadásul kisütötte volna rólam, hogy ízetlen, esztelen rémlátó vagyok.

A hegyeket még hó borította, amikor — mult tavasszal — ide költöztünk, de azért néhány kirándulást tettem a hegyek közé. A szomszéd faluban egy paraszttal találkoztam, akinek járása, testtartása valahogy idegenszerűnek tűnt fel; hátranéztem és Viktorin grófra ismertem benne, de a következő pillanatban már nyoma veszett a házak mögött s nem sikerült sehogysem ráakadnom. — Mi egyéb indíthatta erre az álöltözetre, mint valamilyen titkos megállapodás a bárónővel? — Most is biztosan tudom, hogy itt a közelben van, mert láttam vadászát erre lovagolni, bár nem értem, miért nem a városban kereste fel a bárónét!

Három hónap előtt a kormányzó súlyosan megbetegedett s látni akarta Eufémiát; ez Auréliával nyomban hozzá utazott, a bárót is csak gyengélkedése tartotta vissza, hogy elkísérje. Am házunkba most betört a baj és a gyász; Eufémia megírta a bárónak, hogy Hermogén gyakran örült dühkitörésekig fokozódó mélabúba esett, magánosan csatangol, átkozza önmagát és sorsát, s barátjainak, orvosainak minden fáradozása eddig hiábavalónak bizonyult. Elképzelheti tisztelendő uram, mily hatással volt ez a hír a báróra. Nagyon megviselte volna, ha látja a fiút, ezért én mentem a városba. Különféle erős gyógyszerek segítségével sikerült Hermogént az örült dührohamoktól megszabadítani, de ekkor csendes búskomorság lett úrrá rajta, az orvosok szerint gyógyíthatatlan.

Amikor meglátott, őszintén meghatódott, — balsorsa arra kényszeríti, mondta, hogy hagyja ott örökre mostani hivatását, mert csak mint kolostorban élő szerzetes mentheti meg lelkét az örök kárhozattól. Már abban a papi öltönyben találtam, amelyben ön is látta az imént, s akárhogy ellenkezett, sikerült mégis idehoznom. Most már nyugodt, de nem hajlandó lemondani elhatározásáról s minden kutatás az iránt, hogy mi hajszolta mai lelkiállapotába, eredménytelen maradt, holott talán e titok felfedése vezetne a gyógyulás legbiztosabb eszközeihez.

Nemrégiben hírt kaptunk a bárónétól, hogy gyóntatója tanácsára egy szerzetest küld ide, akinek a társasága, vigasztalása és biztatása talán minden másnál jótékonyabb hatással lesz Hermogénre, mivel

örülete lassankint vallási tébollyá kezd átalakulni. — Őszintén örülök, hogy a szerencsés véletlen épp most hozta tisztelendőségedet a városba s a választás önműre esett. Ön visszaadhatja egy megpróbáltatott családnak az elveszett nyugalmat, feltéve, hogy egyszerre két cél felé fordul fáradozásával, amelyekre én az Úr áldását kérem. Kutassa ki Her-, mogén szörnyű titkát, a fiú lelke meg fog könnyebbülni, ha — legyen bár szent gyónás formájában, — kitárulkozhatik s az egyház, a helyett hogy a kolostor falai közé temetné, vissza fogja őt adni a boldog életnek, amelyre rendeltetett. — De férközzék a báróné közelébe is. — Mindent tud róla. Egyetért velem abban, hogy ha megfigyeléseimből ugyan nem is lehet vádat kovácsolni a báróné ellen, de aligha tévedtem, komoly okom van a gyanúra. Ha Eufémiát látja és ismeri majd, mindenben osztani fogja véleményemet. Eufémia már vérmérséklete szerint is vallásos, ön rendkívüli szónoki tehetségével talán tud majd a lelkére hatni, meg tudja rendíteni és jobb belátásra tudja bírni, úgyhogy felhagy a barátaival üzőtt csalfasággal, hiszen ez az örök üdvösségtől fosztja meg.

Meg kell azt is mondanom tisztelendőségednek, hogy olykor az a benyomásom, mintha a báró lelkét is valami bánat nyomná, amelynek okát elhallgatja előttem, a Hermogéne való bánkódáson kívül még egy gondolattal viaskodik, s ez állandóan zaklatja. Már az is eszembe jutott, hogy valaminő átkozott véletlen határozottabb nyomokra vezette őt, mint engem, s nálam többet tud a báróné bűnös viszonyáról ezzel az istenverte gróffal. — Hadd ajánljam őt, szívbeli barátomat is, tisztelendőséged papi gondjaiba.

Ezekkel a szavakkal Reinhold befejezte elbeszélését. Felvilágosítása kegyetlenül meggyötört, hisz nyomán a legkülönösebb ellentmondások kavargtak bennem. Az, amit önmagamnak nevezhetek, a véletlen szeszélyeinek szörnyű játéka lett, idegen alakokra bomlott s feltarthatatlanul hányódott az események tengerén, amely bőszen hullámaival egyszerre csak rámrontott. — Többé nem tudtam ráakadni magamra! — A véletlen, ha akaratomon nem is, de kezemen úrrá lett és a szakadékba taszította Viktorint. A helyébe lépek, ám Reinhold ismeri Medardus atyát, az ...-i kapucinus kolostor hit-szónokát s ezzel az ő számára az vagyok, aki valóban vagyok! — Viszont a bárónéval folytatott viszony, amelyben Viktorin a vétkes, most engem fenyeget, mert hisz én vagyok Viktorin is. Az vagyok, akinek látszom, s nem látszom annak, aki vagyok, megoldhatatlan rejtély magamnak is, aki magamtól elválva, kettéhasadtam.

Így tombolt bennem a vihar, de azért sikerült paphoz illő nyugalommal álcáznom arcomat, mielőtt beléptem a báróhoz. Egy idős férfit láttam magam előtt, de élettelen vonásain még észrevehettem a rendkívüli erő és méltóság nyomait. Nem az öregség, hanem a bánat szántotta széles, nyílt homlokán a ráncokat s festette fehérre fűrtjeit. De minden szavából, egész magatartásából még így is áradt a derű, a kedély s ez ellenállhatatlanul vonzotta az embert magához. Amikor Reinhold bemutatott, hogy én vagyok az, akinek érkezését a báróné már előre jelezte, átható pillantással mért végig, de midőn Reinhold sorjában elmondta, hogy évekké ezelőtt hallott prédikálni az ...-i kapucinus kolostorban és rendkívüli szónoki tehetségéről maga is meggyőződött, a báró pillantása mind barátságosabbá vált. Végül szívélyesen kezet nyújtott s Reinhold felé fordulva, így szólt :

— Nem tudom, kedves Reinhold, mi volt az, ami a tisztelendő úr vonásaiban első pillantásra oly különösen hatott rám ; valamilyen emléket ébresztett fel bennem, de hiába, ez az emlék nem tisztult ki, nem tudott felélénkülni.

Azt hittem, hogy nyomban hallani fogom : «De hisz ez Viktorin gróf!» — mert csodálatos módon most valóban Viktorin grófnak tartottam magam, s éreztem, egyre hevesebben hullámszik a vérem s arcomba csapva, pirosabbá festi azt. — Minden bizalmam Reinholdban volt, aki ismert s tudta rólam, hogy Medardus atya vagyok, de azonosságomat Medardusszal ugyanakkor hazugságnak éreztem ; helyzetem kuszaságán semmi sem segíthetett.

A báró azt akarta, hogy tüstént ismerkedjem össze Hermogénnel, de a fiút seholye találták ; a hegyek felé látták sétálni s ép ezért nem igen aggódtak miatta, hisz már többször is naphosszat távol volt a háztól. Én az egész napot a báró és Reinhold társaságában töltöttem el, lassacskán összeszedtem s estig már eléggé erősnek tartottam magam arra, hogy szembenézzek minden csodálatos eseménnyel, ami vár rám.

Az éjszaka magányában kinyitottam a tarsolyt s meggyőződtem arról, hogy lenn a szakadékban valóban Viktorin gróf fekszik szétzúzott testtel ; a hozzá intézett levelek tartalma egyébként közömbös volt, egy sem akadt, amely akárcsak egyetlen szónyi felvilágosítást adott volna közelebbi életviszonyairól. Nem sokat törődtem ezzel sem, a mellett döntöttem, hogy mindenben a véletlen kedve szerint cselekszem s bevárom, mi lesz majd, ha a báróné megjön s meglát engem.

Másnap reggel váratlanul megérkezett a báróné és Aurélia. Láttam, hogy mindketten kiszállnak a kocsiból és a báró meg Rein-

hold karján belépnek a palota kapuján. Nyugtalanul járkáltam szobámban fel és alá, rámtörő különös sejtelmek közepette; nemsokára lehivattak.

A báróné jött eléem — virágzásának teljében lévő, ragyogó szép nő. Amint meglátott, mintha különös izgalom fogta volna el, a hangja remegett, alig tudott szavakat találni. Szemmellátható zavarodott-rága felbátorított, vakmerőn a szeme közé néztem s klastromi szokás szerint megáldottam. — Eufémia elsápadt, le kellett ülnie. Reinhold rámnézett, boldog, elégedett mosollyal a szemében. E pillanatban kinyílt az ajtó s a báró lépett be Auréliával.

Amint megpillantottam Auréliát, tüzes sugár hasított belém és lángralobbantotta legtitkosabb indulataimat, a legédesebb vágyat s a legforróbb szerelmi elragadtatást, — mindazt, ami eddig csak szinte távoli sejtelenként borongott lelkemben, tevékeny életté támasztotta fel; valójában maga az élet csak most ébredt fel bennem, színesen, ragyogva, mert eddig éveim hidegen, holtan heverték mögöttem a puszta éjszakában. — Ő volt, testestül, lelkestül, ő, aki ott a gyóntatószékben, csodálatos látomásomban előttem termett. Sötétkék szemének mélabús, gyermekesen jámbor tekintete, lágyan ívelő ajkai, nyaka, mely mintha imádságos áhítatban hajlana meg, magas sudár alakja, — nem, nem Aurélia, maga Szent Rozália volt ő. Még az azurkék vállkendő, melyet sötétpiros ruhájára vetett, dúsan elomló redőivel, még ez is mindenképpen ahhoz a ruhához hasonlított, amelyet a templombeli képen a szent s látomásomban amaz ismeretlen nő hordott.

Mi volt a báróné buja szépsége Aurélia mennyei bájához képest? Csak őt láttam, minden egyéb köröttem eltűnt. Izgatottságom nem kerülhetett el a jelenlevők figyelmét.

— Mi van önnel, tisztelendő uram? — szólt rám a báró. — Mintha valami nagyon felizgatta volna!

E szavak magamhoz térítettek, sőt mintha abban a pillanatban emberfölötti erő támadt volna bennem, sohasem érzett bátorság mindenre, mindenre, hisz küzdelmeim díja Aurélia lesz.

— Áldja szerencsáját, báró úr — kiáltottam, mintha hirtelen mennyei átszellemültség szállott volna meg, — áldja szerencsáját! — Egy szent jár közöttünk s e falak között, áldott tisztaságával mindjárt megnyílik fölöttünk az ég és szent angyaloktól körülvéve maga Szent Rozália nyújt vigaszt és boldogságot a megpróbáltatnak, akik hívó áhítattal fordulnak hozzá. — Megdicsőült szellemek himnuszait hallom, akik e szent után sóvárognak és a fénylő fellegekből

alászállva, éneklő csapatukba szólítják őt. Arcát látom, mennyei megdicsőülés glóriájában ragyogva, arcát, ahogy felemeli a szentek kórusa felé, amelyet csak az ő szeme lát! — Sancta Rosalia, ora pro nobis!

Égre emelt szemekkel térdre estem, kezemet imára kulcsoltam, a többiek követték példámat. Senki sem kérdezősködött, váratlan, elragadtatott szavaimat mennyei sugallatnak tartották, a báró mindjárt el is határozta, hogy a városi nagytemplomban Szent Rozália oltára előtt misét mondat.

Kényes helyzetemből ilyenformán pompásan kivágtam magam s ettől kezdve hajlandó voltam bármily vakmerőségre, hisz Aurélia bírásáért küzdöttem, — mit számított hát az életem!

A báróné szemmeláthatóan ideges hangulatban volt, szeme valósággal rám tapadt, de ahogy fesztelenül visszanéztem rá, tekintete tétován el-elkalandozott.

A család átment egy másik szobába, én meg lesiettem a kertbe s kószáltam útjain, ezernyi tervet, ötletet, elhatározást forgatva, hánytorgatva magamban arról, hogy és mint alakul majd életem itt a kastélyban. Már beesteledett s ím megjelent Reinhold, üzenetet hozott, — a bárónét annyira meghatotta jámbor lelkesedésem, hogy szeretne velem szobájában beszélni.

Beléptem a báróné szobájába, Eufémia néhány lépéssel elibém sietett, karon ragadott, erősen a szemem közé nézett, majd így kiáltott fel:

— Lehetséges? Lehetséges? — Valóban Medardus vagy, a kapucinusbarát? — De ez a hang, ez a testalkat, a szemed, a hajad! Beszélj, mert elpusztulok a szorongástól és bizonytalanságtól.

— Victorinus, — suttogtam halkán. Erre fékezhetetlen kékjittaságában, vadul, hevesen átölelt, — tűzfolyam rontott végig ereimen, forrt a vérem, érzékeim kimondhatatlan gyönyörben, örült mámorban aléltak el, de bűnömben egész lelkem egyedül Aurélia felé fordult, s megszegvén fogadalmamat, lelkem üdvét érte áldoztam fel.

Igen! Egyedül Aurélia élt bennem, érzékeim vele voltak tele s mégis lelkem mélyén elborzadtam arra a gondolatra, hogy viszont kell látnom őt, ami pedig estebédkor elkerülhetetlen volt. Egyre arra gondoltam, hogy jámbor tekintete fölfedezi rajtam elvetemült bűnemet, s hogy leleplezve, megsemmisülten, szégyenbe, gyalázatba süllyedek. Arra sem tudtam rászánni magam, hogy közvetlenül a lefolyt percek után találkozzam a bárónéval, így amikor asztalhoz hívtak, lelk gyakorlat ürügyével inkább szobámban maradtam.

Mégis elegendő volt néhány nap, hogy lerázzam félenkségemet, minden feszélyezettségemet. A báróné csupa kedvesség volt s minél szorosabbá fonódtak kapcsolataink, minél gazdagabb részünk volt a gyalázatos gyönyörökből, figyelmességét a báró iránt annál inkább megsokszorozta. Bevallotta nekem, hogy tonzurám, szakállam, kolostori életre jellemző járásom, amelyhez azonban most már nem tartom magamat oly szigorún, mennyi félelmet zúdított reá. Sőt amikor hirtelen átszellemültségemben Szent Rozáliát szólítottam, már-már az a meggyőződés lett úrrá rajta, hogy Viktorinnal ravaszul kisütött tervét valamilyen tévedés, valamilyen gonosz véletlen megghiúsította s egy istenverte igazi kapucinust csúsztatott a gróf helyére. Megcsodálta elővigyázatosságomat, hogy valóban lekopasztottam hajamat és szakállt növesztettem, sőt járásommal, egész magatartásommal annyira beletanultam a szerepembe, hogy sokszor alaposan szemügyre kellett vennie, nehogy kalandos kétkedések fogják el.

A kert végében olykor parasztnak öltözve megjelent Viktorin vadásza, titokban beszéltem vele és nem mulasztottam el figyelmeztetni, legyen készenlétben, hogy menekülni tudjunk, ha netán valamilyen baleset veszélybe sodorna. A báró és Reinhold szemmel láthatón igen meg volt elégedve velem s mindketten sürgettek, hogy minden rendelkezésemre álló erővel vegyem már gondjaimba a mélabús Hermogént. De mindeztideig nem nyíltott alkalmam akár csak egy szót is váltani vele, mert érezhetőn került minden alkalmat, hogy kettesben maradjunk, ha viszont a báró vagy Reinhold társaságában talált, oly különös szemmel nézett rám, hogy csak komoly erőfeszítéssel bírtam elnyomni zavaromat. Mintha lelkembe látna s legtitkosabb gondolataimat ki tudná kémlelni. Amint megpillantott, leküzdhetetlen ingerültség, elfojtott gyűlölet, alig türtőztetett düh jelent meg halovány arcán.

Egyszer éppen a parkban sétáltam, amikor váratlanul szembejött velem. Úgy éreztem, itt a kellő alkalom, tisztázni a kettőnk közti nyomasztó viszonyt s mert ki akart kerülni, gyorsan megfogtam a kezét; hála szónoki tehetségemnek, kenetes szavaimmal annyira a lelkére tudtam beszélni, hogy figyelni kezdett rám s komoly meghatottságát nem tudta leplezni. A kastély felé vezető egyik sétány végén egy kőpadra telepedtünk. Beszéd közben átszellemültségem egyre magasabbra szárnyalt, lelkesen magyaráztam, hogy bűn, ha az ember emésztő bánatában lemond az egyház vigaszáról és segítségéről, amely a megpróbáltatottakat felemeli, s bűn, ha ellenséges indulattal nézi a felsőbb életcélokat. Arról is beszéltem, hogy még a

bűnösnek sem szabad kételkednie az ég kegyében, mert épp ez a kétség fosztja meg az üdvötől, amelyet vezekléssel és jámborsággal bízvást megszerezhet. Végül felszólítottam, hogy most nyomban győnjön meg nekem, úgy öntse ki lelkét előttem, mint Isten előtt s én minden elkövetett bűne alól feloldozom. Erre felállt, szemöldökét összevonta, szeme lángolt, parázsló pirosság öntötte el holtsápadt vonásait s furcsa, éles hangon így kiáltott :

— Vajjon tiszta vagy-e minden bűntől, hogy mint a legtisztább, mint Isten maga, akiből gúnyt űzöl, szívembe merészelsz tekinteni s bűneimre bocsánatot merészelsz ígérni, te, te, aki magad hasztalan küzdesz majd bűneid bocsánataért, hasztalan küzdesz majd a mennyei boldogságért, mert az örökre zárva marad előtted? Undok képmutató, hamarosan üt a megtorlás órája s mérges féreg módjára a porba tapodva, a szégyenteljes halál kínjaiban fogsz majd vonaglani, hasztalan esdesz segítségért, szabadulásért kimondhatatlan kínjaidból, amíg csak bele nem pusztulsz az örületbe és a kétségbeesésbe!

Ezt mondta, s máris elfutott, én lesujtva, megsemmisülten álltam, minden önuralmamnak, minden merészségemnek egyszerre vége szakadt.

Végre megpillantottam Eufémiát, aki sétára öltözve, kalapban, kendővel éppen kilépett a kastélyból. Csak nála lelhetek vigaszt és támogatást! Eléje rohantam. Ziláltságom megrémítette, midőn okát tudakolta, híven elmeséltem az egész jelenetet a tébolyult Hermogénnel, de hozzátettem még, mennyire félek és aggodom, hogy Hermogén szerencsétlenségünkre valahogy elárulja titkunkat. Eufémiát mintha az egész történet egyáltalán nem érdekelte volna, elmosolyodott, még pedig olyan különösen, hogy borzalom fogott el. Majd így szólt :

— Menjünk be mélyebben a parkba, itt nagyon szem előtt vagyunk s még feltűnhetnék, hogy a tisztelendő Medardus atya mily izgatottan beszél velem.

Egy félreeső kis berekbe húzódtunk, s Eufémia rögtön szenvedélyes hevességgel átölelt, forró, tüzes csókjai ott égtek ajkaimon.

— Nyugalom, Viktorin! — szólalt meg aztán. — Nyugalom, nincs okod aggodalomra és kétségbeesésre. Szinte jobb szeretem, hogy Hermogénnel így fordult a dolog, mert most legalább beszélhetek már, sőt beszélnem kell egy s másról, amiről oly sokáig hallgattam.

Meggyőződhetél róla, milyen rendkívüli szellemi hatalomra tettem szert környezetem fölött. Azt hiszem, ezt az uralmat nő könnyebben szerezheti meg, mint ti férfiak. Testének természetadta

rendkívüli és ellenállhatatlan külső varázsán felül, nem kevesebbre van szüksége, mint hogy az a magasabb erő lakozzék benne, amely e varázst egyéőlvasztja a nő szellemi adottságaival; ha ez így van, akkor korlátlanul uralkodhatik. Csodálatos módon kilépünk saját személyiségünkől, ezzel lehetővé válik, hogy más szempontból lássuk magunkat s ugyanakkor egy magasabbrendű akarat mindenben alkalmazkodó eszközét ismerjük meg magunkban, eszközt, amely csakis azt a célt hajlandó szolgálni, amelyet ez az akarat az élet legfőbb s egyedül kivivandó céljának tart. — Van-e magasabb valami az életben, mint az életen uralkodni, minden tüneményét, minden gazdag gyönyörét mintegy varázslat alá fogni, az uralkodó kényekedve szerint?

Te, Viktorin, mindig ama kevesek közé tartoztál, akik engem teljesen megértettek, szempontjaidban te is önmagad fölé emelkedtél, ezért nem tagadhattam meg, hogy királyi hitvesként földfeletti birodalmam trónjára emeljelek. A titokzatosság csak emelte együttlétünk kellemét, látszólagos elszakadásunk csak arra volt jó, hogy csapongó szeszélyünk tért nyerjen s a hétköznapi élet alantas jelenségeivel a maga mulatságára játszadozzék. Mostani együttlétünk nem a legvakmerőbb merény-e s nem a szokványos és magatehetetlen korlátoeltságot csúfolja-e ki magasabb szellemi szempontból? A lényedben lévő idegenszerűség, amely nem csupán papi öltözeted eredménye, szintén azt a benyomást kelti bennem, hogy szellemed alávetette magát a parancsoló, a szellem feltételeit megszabó erőnek s csodálatos hatással sugárzik kifelé is, úgy formálva és át meg átalakítva a testet, hogy az eleve kitűzött rendeltetéséhez alkalmazkodjék. Elképzelheted, hogy e lelkelem legmélyéből fakadó szemlélettel mily őszintén megvetek minden hétköznapi korlátoeltságot, miközben játékaimat űzöm vele.

A báró az én szememben nem egyéb, mint megútált gép, torkig vagyok vele; kiszolgált s lejárt kerekeivel holtan hever a sutban. Reinhold sokkal korlátoeltabb, semhogy figyelmet szenteljek rá. Aurélia csupa jóság — egyedül Hermogén zavarhat bennünket. Bevallottam már neked, hogy milyen rendkívüli hatást tett rám Hermogén, amikor először láttam. Azt hittem, fel tud emelkedni abba a magasabbrendű életbe, amelyet én nyitok meg előtte; — ez volt az első tévedésem. Valami ellenséges volt benne, ami állandó tiltakozásokkal lázadozott ellenem, olyannyira, hogy elbűvölő hatalmam, amely mindenki mást önkéntelenül leigázott, őt elriasztotta tőlem. Hűvös, komor, zárkózott maradt mindvégig, de erős ellenkezésével

még jobban felajzotta érzékeimet, harcra ösztönzött, amelyben neki el kell majd vesznie.

A küzdelem akkor kezdődött, amikor a báró elmondta, hogy szeretett volna Hermogénnel összeházasítani, de ő a legkerekebben visszautasította ajánlatát. E percben isteni szikraként lobbant fel bennem a gondolat, hogy magával a báróval jegyzem el magam s így egyszersmindenkorra elsepren utamból a szokványos kis kíméleteségeket, amelyek eddig gyakran kellemetlen kényszerhelyzetbe hoztak. Erről az eljegyzésről azonban eleget beszéltem már neked s kétségeidet, Viktorin, tettel cáfoltam meg, hisz lám, rövid néhány napon belül sikerült az öregből ostoba, gyengéd szerelmest faragnom s arra kényszerítenem, hogy a saját legforróbb, hangos szóval ki sem ejthető vágyainak teljesedését lássa abban, amit én akarok.

Akkor még mélyen, mélyen lappangott bennem a bosszú gondolata, tudtam, később annál könnyebben és jólesőbbben fizethetek meg Hermogénnek. Elhalasztottam az ütést, hogy annál biztosabban és halálosabban találjon.

Ha nem ismernélek annyira, ha nem tudnám, hogy fel tudsz emelkedni eszméim magaslatáig, fontolóra venném, vajjon elmondhatom-e, ami ezek után történt. Alaposan kikémleltem Hermogén érzéseit, megjelentem a fővárosban, komoly, visszavonult asszonyként s így merő ellentéte lettem Hermogénnek, aki a katonáskodás hajszás teendői közepette vígan, boldogan élte világát. Nagybátyám betegsége miatt lemondtam a fényes összejövetelekről, legközelebbi ismerőseim látogatása elől is kitértem.

Hermogén alighanem csak azért jött el hozzám, mert atyja iránti kötelességének eleget akart tenni. Sötét gondolatokba merülve talált s amikor feltűnő átalakulásomon megütődve annak oka után érdeklődött, könnyek között azt vallottam, hogy a báró hanyatló egészségi állapota, amelyet ő maga már csak kínos-keservesen tud titkolni, egyre azzal az aggodalommal tölt el, hogy hamarosan el kell őt veszítenem s ez a gondolat rettenetes, sőt elviselhetetlen a számomra. Hermogén mélyen megdöbbsent, s amikor én érzelmes ábrázattal rákezdtem a báróval való boldog házasságom jellemzésére, eleven színekkel sorjában beavattam életünk minden apró részletébe itt a vidéken, amikor egyre többet meséltem a báró nagyszerű jelleméről, mind ragyogóbb fénybe állítottam egyéniségét, úgyhogy kitűnjék, mily határtalanul tiszteltem őt, sőt hogy életem egészen feloldódik benne, Hermogén álmélkodása, meglepődése nőttön nőtt. Szemmelláthatón viaskodott önmagával, de utat találtam lelkéhez

s legyőztem az ellenséges erőt, amely eddig akaratom ellen szegült ; Hermogén másnap este már ismét meglátogatott, nem kételkedhettem győzelmemben.

Egyedül talált, még borúsabb és izgatottabb hangulatban, mint előző nap ; a báróról beszéltem neki és kimondhatatlan vágyódásomról utána. Hermogén már nem volt a régi, leste pillantásaimat, szemem veszedelmes tüze gyújtó lánggal furakodott keblébe. Ha kezem kezében nyugodott, ujjai végül görcsösen megrándultak s mély sóhajtások hagyták el ajkait. Pontosan kiszámítottam, hogy ez az öntudatlan szenvedély mikor érte el csúcspontját. Azon az estén, amikor ott tartottunk még, a legismertebb fogásokat sem hanyagoltam el, hisz ósdiságukban is mindig a legnagyobb hatással lehet őket felújítani. Sikerült! Az eredmény rettenetesebb volt, mintsem akartam, de diadalomat ez csak emelte, mert hatalmamnak ragyogó bizonyítékát kaptam.

Az erő, amellyel a benne különös sejtelmek formájában jelentkező ellenséges érzésekre támadtam, megtörte szellemét, mint tudod, örületbe esett, ennek igazi okát mindeddig nem ismerted. Sajátságos dolog : az eszelősök olykor mintha bizalmasabb viszonyban állának mindazzal, amit szelleminek nevezünk ; ezért az elvont szellemi erő könnyebben, szinte öntudatlanul irányítja lelküket, olyannyira, hogy gyakran meglátják, mit rejtegetünk magunkban s különös szólamaikban ezt a világ tudtára adják ; ilyenkor mintha valamilyen második énünk szólalna meg ijesztő hangon ; — szorongás, borzadály fog el. Így az is lehetséges, hogy abban a sajátságos viszonyban, amelybe te, Hermogén meg én kerültünk, ő titokzatos módon keresztüllát rajtad s ezért ellenséged ; ebben azonban a mi számunkra a legcsekélyebb veszély sincs. Hisz ha ellenséges érzületével nyíltan ellened támad, ha kijelenti is : «Ne higgyetek ennek az álpapnak!» — mi egyébnek fogják ezt tartani, mint egy örült rögeszméjének, mint-hogy Reinhold volt olyan szíves és felismerte benned Medardus atyát?

Ugyanakkor bizonyos, hogy Hermogént többé nem veheted kezelés alá, ahogy én szerettem volna és kiterveltem. Bosszúm beteljesedett fölötte, szememben Hermogén sem egyéb, mint használhatatlan, elhajított játékszer ; de terhemre van, mert alighanem vezeklésnek tartja, ha lát s ezért merev, élőhalott tekintetével mindenüvé követ. El kell távolítani. Arra is fel akartalak használni, hogy a kolostorbavonulás gondolatát erősítsd meg benne, egyidejűleg pedig mélyreható érvekkel, melyek szerint Hermogén lelki üdve meg-

kívánja a kolostort, engedékenyebbé kell tenned a bárót és tanácsadó barátját, Reinholdot, míg csak a fiú szándékába bele nem egyeznek. Mert akárhogyis veszem, Hermogén jelenléte igen bosszant, látása gyakran felzaklat, — el kell innen tűnnie!

Az egyetlen, aki merőben másként látja őt, Aurélia, a jámbor, ártatlan kedélyű gyermek; csakis az ő közvetítésével tudsz Hermogénre hatni, gondom lesz rá, hogy a közelébe férközhess. Ha a külső körülmények kedvezően alakulnak, Reinhold vagy a báró előtt is megemlítheted, hogy Hermogén valamilyen súlyos büntetést gyónt meg neked, de híven papi kötelességedhez hallgatnod kell róla. — Erről bővebben majd legközelebb! — Most mindent tudsz, Viktorin, cselekedj e szerint s maradj tovább is az enyém. Uralkodj velem együtt a körülöttünk forgó nevetséges bábvilágon. Az élet nekünk adja legnagyobb szerűbb élveit, de szűk köreibbe nem fog kényszeríteni.

Messziről megpillantottuk a bárót, jámbor beszélgetést színlelve elébe mentünk.

Talán csak Eufémia e vallomása hiányzott élete céljairól, hogy egyszerre átérezsem azt a fölényes hatalmat, amely magasabb erők kisugárzásaként egész bensőmet áthatotta. Mintha valami emberfölötti került volna belém, ami egycsapásra olyan magaslatra emelt, ahonnan mindent az eddigtől eltérő viszonylatban, más színekben láttam. Mily nevetséges semmiségnek hatott most az a szellemi erő, az az életfölötti uralom, amellyel Eufémia dicsekedett! Hisz miközben a nyomorult teremtés abban a hiszemben él, hogy fölényes, meggondolatlan játékot űz az élet legveszedelmesebb bonyodalmaival, maga annak a véletlennek vagy átkozott végzetnek a bábja, amelyet az én kezem irányít! Őt az én erőm, titokzatos hatalmak támasztotta erőm tartja fogva, nagy tévedése révén, hogy barátjának és cinkosának hiszi azt, aki épp az ő megrontására, barátjának küllemét öltvén fel, ellenséggként szorongatja karmai között s megfosztja minden szabadságától. Eufémia iránt, hiúsága, eszelős önzése iránt csak megvetést tudtam érezni s viszonyunk annál terhesebbé vált számomra, mert szívemben Aurélia élt, ő volt oka minden elkövetett vétkemnek, ha vétkeknek tartottam volna most is azt, ami minden földi gyönyörűség betetőzéseképpen lebegett előttem. Elhatároztam, hogy minden belém költözött erőmet felhasználom, én veszem kezembe a varázspálcát, én rajzolom ki a köröket, az én kényem-kedvem szerint fog minden történni körülöttem.

A báró és Reinhold egymással versengve igyekeztek minél kellemesebbé tenni napjaimat a kastélyban, a legkisebb gyanú sem derengett fel bennük Eufémiával való viszonyomról, sőt a báró önkéntelen áradozással kijelentette, egyedül nekem köszönheti, hogy Eufémia újra egészen az övé, ami nyilvánvalóan igazolta Reinhold ama sejtelmét, hogy valaminő véletlen Eufémia titkos útjainak nyomára vezetted. Hermogént csak ritkán láttam, szemmel láthatóan félt, iszonyodott tőlem és bujkált előlem; a báró és Reinhold ezt azzal magyarázta, hogy idegenkedik szent, jámbor lényemtől s attól az átszellemült erőttől, amellyel szétzilált lelkébe belelátok. Aurélia is mintha szántszándékkal elhúzódná szemem elől, került s ha beszélni kezdtem vele, ugyanaz a szorongás és félelem fogta el, mint Hermogént. Csaknem bizonyos voltam benne, hogy a tébolyult Hermogén említést tett Aurélia előtt azokról a szörnyű sejtelmekről, amelyek engem is megremegettettek, de úgy hittem, leküzdhetem a rossz benyomást.

Valószínűleg a báróné kezdeményezésére, aki közelebb akart hozni Auréliához, hogy az ő közvetítésével Hermogénre hassak, a báró megkért, hogy vezessem be a leányt a vallás magasztosabb rejtelmeibe. Így hát maga Eufémia nyújtott módot arra, hogy elérhessek ahhoz a legnagyobb gyönyörhöz, amelyet lázas képzeletem ezernyi buja képben rajzolt ki előttem. Mi más lett volna templombéli látomásom, mint magasabb hatalmak ígérete, a nőt ígérték meg nekem, akinek bírása csillapíthatja le egyedül a bennem tomboló, bősziált hullámain lelkemet ide-odahányó vihart.

Látni Auréliát, a közelében lenni, csak épp ruháját megérinteni! Elég volt ennyi, hogy lángbaboruljak. Éreztem, hogy vérem izzó árama felszáll gondolataim titokzatos műhelyébe s ím a vallás csodás titkairól kezdtem beszélni, tüzes szavakkal, amelyeknek igazi értelme forró, sóvárgó szerelem s eszeveszett kéjvágy volt. Azt akartam, hogy parázsló szavaim villanyos ütésként hatoljanak be Aurélia lelkébe s ne tudjon ellenállni nekik. A lelkébe dobott képek észrevétlenül bontakozzanak ki benne, rejtett jelentésük ragyogva, lángholva bújjon elő, árásszák el keblét ismeretlen élvek sejtelmeivel, amíg csak kimondhatatlan vágytól gyötörve és tépve karjaim közé nem dobja magát! Gondosan készültem tehát minden Auréliának adandó órára, pontosan tudtam, hogyan kell szavaimat fokozni; — a jámbor lélek áhítatosan, egybekulesolt kézzel, földre sütött szemmel hallgatott, soha egyetlen mozdulat, egyetlen halk sóhaj nem jelezte, hogy szavaim mélyebb hatást tettek rá. Fáradozásaim nem vittek

előbbre, a helyett, hogy lángralobbantottam volna Auréliában a pusztító tüzet, amely a kísértés prédájául dobja őt, csak a bennem égő tűz lett egyre győtrőbb és emésztőbb. Fájdalomtól és kéjtől tébolyultan, folyvást terveken törtem a fejem Aurélia megrottására, s míg közben Eufémia előtt szerelmet, elragadtatást színleltem, lelkemben izzó gyűlölet ütötte fel a fejét, amely viselkedésembe a bárónéval, különös ellentétként, valamilyen vadságot, valamilyen félelmetes árnyékot kevert, úgyhogy Eufémia is megremegett tőle. Fogalma sem volt, minő titkot rejtegetek magamban, s ha akarta, ha nem, túrnie kellett, hogy az uralmat fölötte egyre jobban és jobban magamhoz ragadom.

Sokszor keresztülfutott a fejemben, hogy valamilyen biztos hatású gaztettel megejtem Auréliát s ezzel véget vetek kínjaimnak, de amikor megpillantottam, úgy éreztem, mintha egy angyal állana mellette s szembeszállva az ellenség hatalmával, védné, pártfogolná őt. Megborzadtam és gonosz szándékom ellanyhult. Végre az ötlött eszembe, hogy együtt fogok imádkozni vele, mert imádság közben az áhitat tüze forróban kavarg, felébrednek a legtitkosabb vágyak, örvénylő hullámok hátán magasba csapnak, kinyújtják polipkarjaikat azért az ismeretlen valamiért, ami a keblet tépő ki-mondhatatlan sóvárgást egyedül csillapíthatja le. Ilyenkor aztán a felizgult kedély elé vakmerőn odaállhat a magát éginek álcázó földi indulat s ígérgetheti, hogy a túlradó vágyakat már itt a földön s a legnagyobb gyönyörök közepette teljesíti; a bódult szenvedélyt könnyű félrevezetni, a szent tisztaság, a menny felé sóvárgó lélek a földi szerelem megnevezhetetlen, soha-nem-ismert bódulatába fullad. Gondoltam, kedvezek galád céljaimnak azzal is, hogy általam írt imákat mondatok vele. — Így is volt!

¶¶¶ Mellettem térdepelt, égre emelt szemmel az én imádságaimat suttogta s ím, orcái mindjobban megszínesedtek, keble hullámozott. Ekkor, mintegy az ima hevében, megragadtam a kezét, melleimhez szorítottam, oly közel voltam hozzá, hogy teste melegét éreztem, kiszabadult hajfürtjei vállamra hullottak; tébolyulttá tett a vágy, többé nem voltam ura magamnak, falánk vadsággal átöleltem, már-már ott égtek csókjaim a száján, a keblén, de éles sikoltással egyszerre kiszakította magát karjaimból, nem volt erőm magamhoz szorítani, mintha villám cikázott volna el fölöttem, mintha villám sujtott volna rám!

Aurélia a szomszédos szobába menekült. Az ajtó kinyílt most s a küszöbön Hermogén jelent meg, ott állt, a vad örület szörnyű,

ijesztő tekintetével rám meredve. Minden erőmet összeszedtem, bátran eléje léptem s kihívó, parancsoló hangon rákiáltottam :

— Mit keresel itt? Pusztulj innen, te bolond!

De Hermogén felém nyujtotta jobbját s tompa, hátborzongató hangon így szólt :

— Meg akartam veled verekedni, de nincs kardom s te a testté vált gyilkosság vagy, szemedből vér csurog, szakálladra vér tapad!

És az ajtót hevesen becsapva, már el is tűnt. Egyedül maradtam, fogam csikorgattam a dühtől, amiért ennyire elvesztettem a fejemet, most elárulnak s végem! Senki sem mutatkozott, elegendő időt nyertem, hogy összeszedjem magam s a bennem lakozó szellemerő csakhamar ellátott tanácsokkal, miként kerülhetem el e csúf kezdet gonosz következményeit.

Amint tehettem, Eufémiához siettem és szemérmetlen elbizakodottsággal elmondtam neki az egész Auréliával való esetet. Eufémia szemmelláthatóan nem vette oly könnyedén a dolgot, mint szerettem volna, mert bármennyire szeretett is szellemi nagyságával, az élet eseményeit lenéző fölényével dicsekedni, a kicsinyes féltékenységnek is jutott lelkében hely ; azonfelül még attól is tartania kellett, hogy Aurélia bepanaszol s ezzel szent híremet tönkreteszi, amivel kettőnk titkára a legnagyobb veszedelmeket zúdítja ; magam előtt is érthetetlen féltékenységből Hermogén megjelenését és szörnyű, szívembe markoló szavait teljesen elhallgattam.

Eufémia néhány percig némán állt, rámszegzett tekintettel s mintha mély tünődésbe merült volna.

— Kitalálod-e, Viktorin, — szólalt meg végül — mily rendkívüli, szellememhez mily méltó fondorlatok kavarnak bennem? Nem találhatod ki. De rajta! rázd meg szárnyaidat, hogy merész röptőmben nyomon követhess. Meglep, hogy te, akinek fölötte kellene lebegned az élet minden jelenségének, nem tudsz egy tűrhetőn csinos leány mellett térdelni a nélkül, hogy ne akarnád megölelni és megcsókolni, ámbár nem veszem túlságosan rossznéven a benned támadt gerjedelmet. Amennyire Auréliát ismerem, szemérmességében hallgatni fog az esetről, legföljebb valamilyen ürüggyel kivonja magát szenvedélyes oktatásaid alól. Szóval egy csöppet sem félek holmi bosszantó következményektől, amelyeket könnyelműséged, fékezhetetlen falánkságod ránk zúdíthatott volna. Nem, nem gyűlölöm Auréliát, de dühösít igénytelensége, csendes jámborkodása, amely mögött tűrhetetlen büszkeség rejtőzik. Bármennyire akartam, nem jutottam odáig, nem sikerült játékszeremmé tennem, bizalmát meg-

nyernem, mindig tartózkodó és zárkózott maradt. Idegenkedése attól, hogy alkalmazkodjék hozzám, a gőg, ahogy egyre kerül, ellenséges érzésre ingerel. Letörve, hervadozva látni a virágot, amelyet ragyogó színeinek éke oly döllyfössé tett, van-e ennél felemelőbb vágy! Kegyem neked juttatja, hogy e felemelő ötletet megvalósítsd, hiányod nem lesz eszközökben, amelyek könnyen és biztosan a célhoz segítenek. A bűn szálljon Hermogén fejére és semmisítse meg őt!

Eufémia még hosszasan beszélt tervéről s minden szavával mind gyűlöletesebbé vált a szememben, mert csak a durva, galád némbert láttam benne s bárhogy szomjúhoztam is Aurélia megrontására, hisz csak ettől remélhettem, hogy végre megszabadulhatok a keblemet tépő örült szerelem határtalan kínjaitól, Eufémia cinkosságát lealacsonyítónak tartottam. Nagy megrökönyödésére ajánlatát kereken visszautasítottam, ugyanakkor viszont szilárdan elhatároztam, hogy egyedül hajtom végre azt, amihez Eufémia a segítségét mindenképpen rám akarja erőszakolni.

Jól sejtette a báróné, Aurélia, gyengélkedésére hivatkozva, szobájában maradt s ezzel a következő napokra kivonta magát hitoktatásom alól. Hermogén szokása ellenére mostanában sokat volt együtt Reinholddal és a báróval, s holdkórossága is mintha enyhülne, de vadabb, mérgesebb lett. Gyakran felfigyeltem, mily hangosan, mily nyomatékkal beszél s a türtőztetett harag mily pillantásaival mér végig, valahányszor véletlenül az utamba kerül. Néhány nap óta a báró és Reinhold viselkedése is különös módon megváltozott. Figyelnünk s tiszteletük irántam külsőleg semmit sem csökkent, de mintha valaminő furcsa sejtelem nyomasztó hatása alatt többé nem tudnák megtalálni azt a kedélyes hangot, amely eddig társalgásainkat oly elevenné tette. Bármit mondtak, minden valahogy kényszeredettnek, fagyosnak hatott, komolyan vigyáznom kellett, hogy — mindenféle előérzetekkel telten — legalább is fesztelennek mutakozzam.

Eufémia pillantásai, amelyekből mindig pontosan kiolvastam, mit akarnak, valamely különösképpen izgató esemény megtörténtét jelezték, sajnos, egész nap nem volt módunk egymással észrevétlenül beszélni.

Az éjszaka kellős közepén, amikor már mindenki aludt a kastyúban, im egy elkárpítozott ajtó nyílik, amelyet eddig észre se vettem, s Eufémia lépett be szobámba, feldúltan, ahogy még sohase láttam.

— Viktorin, — szólt — árulás fenyeget. Hermogént, az örült

Hermogént, érthetetlen sejtelmei nyomra vezették, rájött titkunkra. Mindenféle célzásokkal, amelyek mintha valamilyen fölöttünk uralkodó sötét hatalom ijesztő, hátborzongató szólamai lettek volna, gyanút csepegtetett a báróba és bár határozott szóval nem mondta ki, azóta bántón, idegesítőn üldöz a gyanakvás. — Hogy te ki vagy, hogy e csuha alatt Viktorin gróf rejtőzködik, arról Hermogénnek, úgy látszik, fogalma sincs. Viszont azt hajtogatja, hogy belőled jön minden csalás, minden galádság, minden pusztulás, ami ránk szakad majd, maga az Ős Gonosz settenkedett be szerzetes képében a házba s ördögi lelkületével átkozott gazságon törí a fejét.

Ez így nem mehet tovább, belefáradtam már a járom cipelésébe, amelyet ez a gyermektegy vénember kényszerít rám, aki úgy látom, most beteges féltékenységiében kétségbeesetten ott ólálkodik majd minden léptem körül. Torkig vagyok az öreggel, unalmas játékszer, el akarom hajítani s te, Viktorin, csak helyeselheted e tervemet, hiszen így egyszersmindenkorra megszabadulsz attól a veszélytől, hogy rajtakapjanak s páratlan viszonyunkat, amelyet csak a mi lángeszünk, a mi szellemünk tudott létrehozni, ócska, közönséges, maskarás komédiává, ízetlen házassági történetté alacsonyodni lásd! A nyavalyás vénségnek pusztulnia kell s most hadd beszéljünk arról, miként intézhetjük ezt el a legjobban. Hallgasd meg előbb az én véleményemet.

Tudod, hogy a báró minden reggel, mialatt Reinholdot teendői lekötik, kimegy a hegyekbe, hogy a környék szemlélésében a maga módján felüdüljön. Osonj ki nálánál korábban s úgy igyekezz, hogy a park kijáratánál találkozz vele. Nem messzire innét egy félelmetes, vad sziklacsoporthoz jut az ember; ha felkapaszkodik rá, egyfelől fekete, feneketlen szakadék ásít feléje, itt mered a mélység fölé az úgynevezett Ördögszéke. Azt mesélik, hogy a szakadékból mérges gőz száll fel s aki vakmerően lenéz, hogy lássa, mi rejtőzik odalenn, a mérges párolgás elbódítja s menthetetlenül lerántja a halálba. A báró nevet ezen a mesén, már sokszor állt ott a sziklafokon a szakadék fölött, innen gyönyörködik a kilátásban. Könnyű lesz rávenni, hogy erre a veszélyes helyre vezessen, ha aztán ott áll s belebásméskodik a környékbe, öklöd egyetlen erősebb taszítása örökre megszabadíthat bennünket ettől a tehetetlen bolondtól.

— Nem, semmiképpen sem! — kiáltottam minden erőmből — ismerem azt a szörnyű szakadékot, ismerem az Ördögszékét, nem, semmiképpen! Pusztulj a szemem elől, pusztulj minden gonosszággal egyetemben, amelyre rá akarsz csábítani!

Erre felpattant Eufémia, bős láng csapott ki szeméből, dühödött, lobogó szenvedélyében arca eltorzult.

— Nyomorult fajankó, — kiáltotta — gyáva lélek, szememersz szállni akaratommal? Szívesebben aláveted fejed a szégyenteljes járomnak, mint hogy velem együtt uralkodj? De a kezemben vagy és hasztalan rugdalózol hatalmam ellen, hozzám vagy láncolva, a rabszolgám vagy! — Parancsolom és te meg fogod tenni! A vénség terhemre van, holnapra tehát el kell tűnnie az életből!

Mialatt Eufémia ezeket mondta, bennem a legmélyebb megvetés szólalt meg nyomorúságos fennhéjázása iránt, keserű gúnyjal élesen a szemébe nevettem, úgyhogy megremegett s az ijedség, az iszonyat halotti sápadtsága ömlött el vonásain.

— Őrült! — rivaltam rá — azt hiszed, hogy uralkodol az életen, azt hiszed, jelenségeivel kedvedre játszhatol? Vigyázz, hogy ez a játék ne váljék kezvedben késsé, amely majd téged öl meg! Tudd meg, nyomorult, hogy én, akiről tehetetlen tébolyodban azt hiszed, hogy uralkodol fölöttem, mint testté vált végzeted, megláncolva tartalak hatalmamban, galád játékod nem egyéb, mint a bilincsbe vert ragadozó görcsös vergődése a ketrecben! — Tudd meg, nyomorult, hogy szeretőd szétroncsolt tagokkal ott fekszik a szakadékban s hogy helyette a bosszú szellemét tartottad ölelő karjaidban! — Pusztulj előlem, merülj el a kétségbeesésedben!

Eufémia megtántorodott, görcsös remegésében már-már elvágódott a földön, elkaptam őt és az elkárpitozott ajtón kitoltam a folyosóra. — Felötlött bennem a gondolat, hogy megölöm, de nem tettem, magam sem tudom, miért, mert midőn az ajtót becsuktam, az első pillanatban azt hittem, hogy a gyilkosságot már végrehajtottam. — Valaki metszón felsikoltott, ajtók csapódtak.

Újabb terveim igen messzire sodortak az emberek szokott tevékenységétől; kezdődjék a csapások sorozata, legyen az, akinek mondtam magam, a bosszú kegyetlen szelleme s a legrettenetesebbet is vigyem véghez! — Eldöntöttem, Eufémiának pusztulnia kell, gyűlöletem, a mindennél izzóbb, egyesüljön a szerelem legmagasabb érzésével s ajándékozzon meg a bennem lakozó, emberfölötti szellemhez egyedül méltó gyönyörrel. — Abban a pillanatban, amikor Eufémia elvész, Auréliának az enyémnek kell lennie!

Csodálkoznom kellett Eufémia lelki erején: másnap fesztelenül s derűsen jelent meg közöttünk. Maga tette szavá, hogy éjjel valamilyen holdkórosság fogta el s utána erős görcsök gyötörték. A báró részvétellel hallgatta, Reinhold tekintetében kétely és gyanakvás

tükröződött. Aurélia még most se hagyta el szobáját s mivel nem láthattam, a düh mind eszeveszettebben kavargott bennem. Eufémia szólt, hogy amint csend van a kastélyban, az ismert úton lopózzam szobájába. Hívását lelkesen fogadtam, mert ilyenformán elérkezett balsorsa beteljesedésének pillanata.

Kamaszkorom óta mindig magammal hordtam egy hegyes kis kést, úgyesen tudtam vele fát farigcsálni; ezt a kést most csuhamba dugtam s felkészülve a gyilkosságra, bementem Eufémiához.

— Azt hiszem, — szólt — mindkettőnknek nehéz, lidérces álmunk volt tegnap, különös szakadékok zaklattak. De most már túl vagyunk rajta!

És mint máskor, átengedte magát elvetemült csókjainnak. Kegyetlen, ördögi gúnnyal közeledtem feléje s csak azt élveztem, hogy visszaéltem gyalázatosságával. Miközben karjaimban feküdt, csuhából kiesett a kés. Megborzadt, mint akit halálfélelem fog el; felkaptam a kést, a gyilkosságot elhalasztottam; más fegyverrel kell majd bekövetkeznie.

Eufémia olasz bort és befőttet készített ki az asztalra. — Milyen otromba, elcsépelte ötlet, gondoltam, úgyesen kicseréltem poharainkat s úgy tettem, mintha enném a gyümölcsből, de valamennyit köntösöm bő ujjába ejtettem. Két-három pohár bort is ittam, de mindig abból a pohárból, amelyet Eufémia magának szánt; ekkor valami zaj ürügyével arra kért, hogy hagyjam magára. Azt akarta ugyanis, hogy a méreg a szobámban végezzen velem!

Végigsurrantam a hosszú, gyengén világított folyosókon, majd Aurélia szobája elé értem s mintha hirtelen kővé varázsoltak volna, megálltam. — Őt láttam magam előtt, mintha ellebbenne, szerelmesen rám pillantva, mint egykori látomásomban, s mintha intene, hogy kövessem. — Az ajtó engedett kezem nyomásának, benn álltam a szobában, a hálófülke ajtaját csak épp betámasztották, fülledt levegő csapott meg, szerelmem tüze felizzott bennem, elbódultam, alig tudtam lélegzeni.

A fülkéből kiszivárgott a leány nehéz, szorongással teli sóhajtása, talán gázságról, gyilkosságról álmodott, hallottam, ahogy álmában imádkozik!

— Rajta, fogj hozzá, mit habozol, a perc elillan, — ily szavakkal hajszolt a bennem élő ismeretlen hatalom. Egyet léptem s már benn voltam a fülkében, amikor valaki nagyot ordított mögöttem:

— Átkozott! Akasztófára való csuhás! Most a markomban vagy! — s óriáshoz méltó erővel két kar fonódott hátulról reám.

Hermogén volt. Minden erőmet összeszedtem, végre sikerült karját leráznom, szökni próbáltam, de hátulról újra elkapott s dühödt harapásaival a húst marcangolta nyakamon. A fájdalomtól és méregtől eszeveszetten, sokáig viaskodtam vele, de hasztalan; végül egy erős taszításomra elengedett, ám máris újból rámrontott. Előrántottam késemet. Két szurás és hörögve roskadt a földre, zuhanása tompán visszhangzott a folyosón. — Kétségbeesett viaskodásunkban kituszkoltuk egymást a szobából.

Hermogén elvágódott, én bőszerűen rohantam le a lépcsőn, ám sikongó hangok verték fel a kastélyt: — «Gyilkosság! Gyilkosság!» — Fények cikáztak, elősiető emberek lépteitől visszhangzottak a hosszú folyosók, ijedtségemben eltévedtem s egy félreeső mellék-lépcsőre kerültem.

A kastélyban mind hangosabb lett a zaj, mind nagyobb a világosság, s mind közelebb hangzott mögöttem a szörnyű kiáltás: «Gyilkosság! Gyilkosság!» Tisztán hallottam a báró és Reinhold hangját, ahogy izgatottan tárgyaltak a cselédséggel. — Hova meneküljek, hova rejtőzzem? — Néhány perccel korábban, amikor Eufémiát akartam megölni ugyanazzal a késsel, amellyel az örült Hermogént szúrtam le, hatalmamban bízva még azt hittem, hogy a véres gyilokkal kezemben bátran kiállhatok, mindenki rettegő rémület rabja lesz, senki sem mer majd feltartóztatni, most mégis halálos ijedelem fogott el.

Végre, végre kijutottam a főlépcsőre. A láрма a báróné szobáinak irányába húzódott, künn kissé elcsendesedett. Három hatalmas ugrással leértem s már csak néhány lépésnyire lehettem a kaputól. Most iszonyú sikítás süvöltött végig a folyosón, hasonló ahhoz, amelyet előző éjszaka hallottam.

— Meghalt Eufémia, megölte a nekem szánt méreg, — szóltam komoran magamban. De az asszony szobájából ismét fény áradt ki. Aurélia rémülten segítségért kiáltott. Újra felhangzott a hátborzongató szó: «Gyilkosság! Gyilkosság!» — Hermogén tetemét hozták!

— Siessetek a gyilkos után, — hallottam Reinhold utasítását. Erre kajánul felkacagtam, kacajom megrázta a terem, a folyosó falait. Majd háthoronzongató hangon kiáltottam:

— Esztelenek, a végzetet akarjátok feltartóztatni, amely ítéletet tartott a gaz bűnösök felett?

Mind felfigyeltek és szinte kővémeredten állva maradtak a lépcsőn. Már nem gondoltam menekülésre, eléjük akartam lépni, hogy dörgő szavakkal hirdessem isten bosszúját. De — de mi ez a rettentő

látvány? — előttem — előttem Viktorin véres alakja tűnt fel, nem én, ő mondta ezeket a szavakat. — A borzalomtól minden hajam szála az égnek állt, örült félelmemben kirohantam s futottam, futottam át a parkon.

Hamarosan szabad téren álltam. Lódobogást hallottam. Minden maradék erőmet összeszedtem, hogy elmeneküljek üldözőim elől, de megbotlottam egy fa gyökerében és hanyatt vágódtam. A lovak már ott álltak mellettem. Viktorin vadásza volt.

— Jézus, a nagyságos úr! — szólt — mi történt a kastélyban? Gyilkost kiáltanak. Forrong az egész falu. — No de bármi legyen is, jó szellemem megsúgta, nyergeljek s a városkából vág tassak ide. Mindent becsomagoltam itt a lovon az iszákba, mert azt hiszem, egyelőre meg kell válnom nagyságos uramtól. Valami nagyon komisz dolog történhetett. Ugyebár?

Feltápáskodtam, lóra szálltam, a vadásznak meghagytam, menjen vissza a városkába s ott várja be parancsaimat. Amint eltűnt a sötétben, leszálltam a lóról s óvatosan vezetni kezdtem az előttem terpeszkedő sűrű fenyves felé.

HARMADIK FEJEZET.

ÚTI KALANDOK.

Mire a nap első sugarai keresztültörték a sötét fenyveserdőn, egy patak partján állottam, friss, tiszta vize sima, kavicsos mederben folydogált. Lovam, amelyet nagy fáradsággal vezettem a sűrűn át, nyugton állt mellettem s egyelőre más teendőm nem akadt, mint hogy megnézzem, mi van a lóra rakott bőriszákban. Fehérnemű, néhány ruhadarab s egy arannyal teli erszény került a kezembe.

Elhatároztam, hogy nyomban átöltözöm; egy dobozban kis ollót s fésűt találtam, lenyírtam szakállamat s rendbehoztam hajzatomat. A csuhát levetettem; még benne volt a végzetes kés, valamint Viktorin tarsolya s a szalmafónatos palack az ördögi bájital maradványával. Rövidesen már világi öltözkében álltam ott, úti süveggel a fejemen, alig ismertem magamra, amikor a patak vize visszatükrözte képemet. Aztán hamar az erdő szélére értem, a messzeségben felszálló füst, a felém csengő vidám harangszó arra vallott, hogy valahol a közelben falunak kell lennie. Egy domb emelkedett előttem, fölmásztam rá, alattam barátságos szép völgy

nyílt, benne egy nagy falu terült el. Befordultam az útra, amely lefelé tekerőzött, s amikor már nem volt olyan meredek a lejtő, nyeregbe szálltam, hogy amennyire lehet, belejőjjek a lovaglás számomra merőben szokatlan mesterségébe.

Csuhámat egy faoduba rejtettem, vele együtt mintha otthagytam volna az erdőben a kastély minden gonosz emlékét; egyszerre vidámnak, könnyűnek éreztem magam, meg voltam győződve róla, hogy Viktorin szörnyű, véres alakját csak felizgatott képzeletem vetítette elém, s azok a szavak, amelyeket utoljára üldözőim felé kiáltottam, öntudatlanul, valamilyen fennkölt átszellemültségben törtek fel belőlem. E szavak világosan megmagyarázták, minő titkos összefüggések rejtőztek a véletlen mögött, amely odahozott a kastélyba s véghezvitte velem mindazt, amit tettem. — Mint maga a testté vált hatalmas végzet érkeztem, hogy lesujtsak a galádra s elveszítvén a bűnöst egyben feloldozzam a bűn alól. — Csak Aurélia anygali képe maradt meg bennem a réginek, nem tudtam rá gondolni, hogy mellem el ne szoruljon, maró testi fájdalmat ne érezzek a szívemben. — De ugyanakkor éreztem, hogy találkozunk még, találkozunk kell, távoli országokban talán, s mert — ezt is most értettem meg — széttéphetetlen kötelékek fűzik hozzám, leküzdhetetlen erők kergetik utánam, az enyém lesz, enyémnek kell lennie.

Észrevettem, hogy aki szemben jön velem, megáll s bámészan néz utánam, sőt a falubéli korcsmáros láttamra a meghökkenéstől szóhoz sem jutott. Egy kevésbé aggasztott ez a jelenség. Mialatt megreggeliztem s lovam abrakolt, a kocsmahelyiségben több paraszt csődült egybe, félénk szemmel pislogtak felém, összesúgtak. Mind többen érkeztek, körülvettek s közvetlen közelből együgyű álmélkodással meresztették rám szemüket. Igyekeztem nyugodtan, fesztelenül mozogni, nagyhangon hivatam a korcsmárost, ráparancsoltam, hogy nyergeltessen s bőriszákomat tegye fel a lóra. Kétértelműn mosolygott, kiment s hamarosan egy hórihorgas emberrel jött vissza, aki komor hivatalos ábrázattal és nevetséges méltósággal odalépett hozzám. Szigorún végigmért, én viszonoztam tekintetét, felkeltem és odaálltam eléje. Biztos fellépését ez némiképp megingatta, zavarodottan pillantott az ögyelgő parasztok felé.

— No, mi történt? — kiáltottam rá. — Úgy látom, valami mondanivalója van.

A komor férfi erre kihúzta magát s hangjának minden igyekezetével fontoskodó színt adván, beszélni kezdett:

— Uram! Addig innen el nem megy, amíg nekünk, e falu bír-

jának, részletesen el nem mondja, kicsoda ön, annak rendje szerint, születésére, tisztére és rangjára nézvést, szintúgy hogy honnan jön és hová igyekszik, annak rendje szerint, a helység fekvését és nevét, a tartományt és várost és minden egyebet, mi idetartozik, azonkívül előttünk, mint e falu bírása előtt, fel kell mutatnia útlevelét, annak rendje szerint kiállítva és aláírva és pecséttel ellátva, amint azt a törvény előírja és szokásban van.

Eddig egyáltalán nem jutott eszembe, hogy valamilyen nevet kell majd felvennem, még kevésbbé gondoltam arra, hogy furcsa, szokatlan megjelenésem, — amelyet főként papos külsőmhöz nem illő ruhámnak és ügyetlenül lenyírt szakállam nyomainak köszönhetek — minduntalan abba a félszeg helyzetbe hoz majd, hogy kilétem felől kezdenek érdeklődni. Épp ezért váratlanul ért a falusi bíró kérdezősködése, hiába törtem valamilyen kielégítő válaszon a fejem. Elhatároztam hát, hogy próbát teszek, mire jutok a szemtelenséggel s határozott hangon így szóltam:

— Fontos okok azt követelik, hogy eltitkoljam, ki vagyok, ezért hiába szeretné útlevelemet látni. Különben meg óvakodjék egy magasrangú személyiséget együgyű szószátyárkodásával akár csak egy percig is feltartani.

— Hohó! — kiáltott a bíró s hatalmas szelencét vett elő, szírpantott egyet, majd háta mögül öt kéz nyúlt előre, az ott álló esküdtek keze, s jókora adagot emelt ki a szelencéből — hohó, csak ne olyan nagy hangon, nagyságos úr! Excellenciád kegyeskedjék szótfogadni nekünk, a bírónak s előmutatni útlevelét, mert, nyíltan szólván, egyidő óta mindenféle gyanús alak él itt a hegyek között, olykor-olykor kibukkannak az erdőből s aztán újra eltűnnek Isten tudja hová; csupa tolvaj és rablónépség, utasokra lesnek, gyilkolnak, gyujtogatnak, mindenféle kárt tesznek s önnek, legnagyobbasabb uram, oly fura fizimiskája van, hogy hajszálnyira egyezik azzal a képpel, amelyet a nagytekintetű tartományi kormányzóság adott egyik rablóvezérrel és fő-fő-gazfickórról, annak rendje szerint leírván őt s nekünk, mint bírónak, megküldvén. Tehát semmi handabandázás, semmi ceremónia, ide az útlevéllel, vagy jön a dutyi!

Láttam, hogy emberemmel így semmire sem megyek, ezért más módszerhez folyamodtam.

— Nemzetes bíró uram, — szóltam — ha abban a kegyben részesítene, hogy négyszemközt beszélhessek önnel, könnyen tisztázhatnám minden kétségét, bölcsesége előtt bizalmasan feltárhatnám titkot, amely ebben az ön szerint oly feltűnő öltözetben idevezérelt.

— Ha-ha! titok! — válaszolt a bíró — látom már, mi lesz ebből. Nos, emberek, menjetek ki, álljatok őrt ajtónál, ablaknál, senki se be, se ki!

Amikor magunkra maradtunk, rákezdtem:

— Bíró uram, egy szerencsétlen szökevény áll ön előtt, akinek barátai segítségével végre sikerült kiszabadulnia a szégyenteljes fogságból s megmenekednie attól a veszélytől, hogy örökre kolostorba legyen zárva. Mentsen fel az alól, hogy balsorsom közelebbi körülményeit elmeséljem, egy bosszúra éhes család cselvetéseinek és gonoszságainak szövevénye az én históriám. Szenvedéseim oka szerelmem egy alantasabb rangú leány iránt. A hosszú rabságban szakállam kinőtt, ott benn, mint látható, hajamat körülnyírták, sőt gyötrelmes börtönömben már szerzetesi csuhában is kellett járnom. Csak szökésem után, itt az erdőben öltözhettem át, máskülönben utólértek volna. Bíró uram most megértheti, miért volt oly feltűnő a megjelenésem, miért támadt azonnal gyanúja irántam. Megértheti azt is, hogy útlevelet nem mutathatok fel, de állításaim igazolására akad néhány érvem, amelyet ön bizonyára el fog fogadni.

E szavakkal elővettem erszényemet, három aranytallért tettem az asztalra s a bíró úr fennkölt komolysága máris csintalan mosolyba lágyult.

— Uram, érvei — szólt — tényleg igen nyomósak, de ne vegye rossznéven, még nincs meg az a bizonyos, annak rendje szerint való teljes súlyuk! Ha nagyságod azt kívánja, hogy a görbét egyenesnek lássam, érveit ekként súlyosítsa.

Megértettem a fickót s még egy aranyat helyeztem a többi mellé.

— Most már látom, — szólt a bíró — hogy gyanúm igazságtalan volt. Utazzék hát tovább, de ahogy alighanem megszokta már, tartsa magát a mellékösvényekhez s míg gyanús külsejétől meg nem szabadult, kerülje az országutat.

Szélesen kitérte az ajtót s az egybegyűlt tömegnek odakiáltotta:

— Ez az úr itt igen előkelő úr, annak rendje szerint, előttünk, mint bíró előtt titkos kihallgatáson igazolta magát. Inkognitóban utazik, vagyis hogy föl ne ismerjék. Ezért ajánlom, ti naplopók, hogy ami itt történt, az egésről semmi tudomást ne vegyetek! — Önnek meg, nagyságos uram, szerencsés utat!

Lóra ültem s a parasztok tiszteletteljes szótlanossággal levették süvegüket. Gyorsan ki akartam ugratni a kapun, de a ló ágaskodni kezdett s annyira járatlan, annyira ügyetlen voltam a lovaglásban, hogy nem tudtam odább hajtani, egyhelyben keringett velem, végül

a parasztok hangos nevetése közepett levetett az odasiető bíró és korcsmáros karjaiba.

— Tüzes egy ló! — szólt a bíró nevetését visszafojtva.

— Tüzes egy ló! — mondtam utána, miközben a port veregettem le magamról.

Újból nyeregbe segítettek, de zihálva, prüszkölve megint csak ágaskodni kezdett a ló, nem volt mód átvinni a kapun. Egy öreg paraszt kiáltott most fel:

— Nem látjátok, ott ül a kapunál a banya, a vén Liese, az nem ereszti ki a nagyságos urat, bosszúból, mert egy garast sem adott neki.

Csak most vettem észre a rongyos, vén koldusasszonyt, aki a kapu előtt közvetlenül az út szélén kuporgott s tébolyult szemmel vihogott rám.

— Nem pusztulsz az útból, csúf boszorka! — ordított rá a bíró, de a vénasszony rikoltozni kezdett:

— A véreskezű barát egy garast sem adott, nem látjátok, holt ember fekszik előttem? A halotton nem tud átugratni, mert a holt-ember felemelkedik. De ha kapok egy garast a véreskezű baráttól, akkor lenyomom.

A bíró megragadta a ló gyeplőjét a vénség bolond sivalkodásával nem törődve, ki akarta vezetni az állatot, ám minden erőlködése kudarcot vallott, közben a banya tovább folytatta szörnyű rikoltozását:

— Véreskezű barát, véreskezű barát, adj egy garast, adj egy garast!

Zsebembe nyúltam s odadoztam valami pénzt az ölébe, a vénasszony ujjongva, kacagva ugrándozni kezdett s ezt kiáltotta:

— Nézzétek, milyen szép pénzt adott a véreskezű barát, nézzétek, milyen szép pénzt adott!

De lovam nagyot nyerített, a bíró szabadon eresztette, erre kikeringett a kapun.

— No most már megy szépen, pompásan a lovaglás, nagyságos uram, annak rendje szerint — szólt a bíró s a parasztok, akik velem futottak túl a kapun, látván, hogy a jóvérű ló szökelésére mint himbálódzom ide-oda a nyeregben, féktelen nevetésben törtek ki s nem győzték kiáltani:

— Nézzétek, nézzétek, úgy lovagol, mint egy kapucinusbarát!

Ez a falubéli eset, főként meg az örült asszony baljós szavai erősen felizgattak. A legfontosabb teendőmnek most azt tartottam,

hogy az első adandó alkalommal tisztítsam meg külsőmet mindattól, ami feltűnő s valamilyen nevet adjak magamnak, amellyel észrevétel nélkül elvegyülhetek az emberek tömegében. Az élet sötét, áthatolhatatlan végzetként terült el előttem, számkivetettségemben mi egyebet tehetnék, mint rábízom magam az árra, a végzet feltartóztatlan sodrására. Elszakadt minden szál, amely eddig valaminő határozott életmódhoz kötött, többé semmi sem tartóztathatott fel.

Az országút mind élénkebb lett. Ez is, az is arra figyelmeztetett, hogy valahol távolabb gazdag, forgalmas kalmárvárosnak kell lennie s mindinkább közeledem feléje. Néhány nap múlva már ott is volt szemem előtt a város. Nem kérdeztek, jóformán meg se néztek, miközben belovagoltam a külvárosba. Egy nagy házra esett a tekintetem, tükrös ablakai voltak s ajtaja fölött szárnyas aranyoroszlán díszelgett. Kapuján ki-behullámozgottak az emberek, kocsik érkeztek, kocsik indultak, a szobákból nevetés és pohárcsörömpölés hallatszott ki. Megálltam a kapu előtt, sürgölődve máris elém pattant az inas, gyeplőn ragadta lovamat, s amikor leszálltam, már vezette is befelé. Jött a kiöltözött pincér a csörgő kulcsesomóval s már előttem lépkedett felfelé a lépcsőn: amikor a második emeletre értünk, futó pillantással újra végigmért s még egy emelettel följebb vezetett, itt egy szerény szobát nyitott ki számomra, megkérdezte, van-e valami óhajom, mert két órákor lesz az ebéd az első emelet 10. számú termében, és így tovább. — «Hozzon egy üveg bort!» — mondtam, amikor a pincér szolgálatkész sürgölődésében végre először szóhoz engedett.

Alighogy magamra maradtam, kopogtattak s egy arc jelent meg az ajtóban, amely valamilyen neveltető maszkhoz hasonlított. Hegyes vörös orr, apró, csillogó szempár, előrenyúló áll, s mindehhez egy magasra tornyozott, rizsoporos toupet, amely, mint később észrevettem, hátul meglepetésszerűen rövid göndörkékben végződött, hatalmas jabot, a tűzpiros mellény alól két vaskos óralánc lógott ki, pantalló, egyhelyütt szűk, máshol meg bő frakk, mely következetesen sehol se illett a testre. — Már az ajtóban belegörbödött a hajbókba s így jött beljebb, kalappal, ollóval, fésűvel a kezében s e szavakat intézte hozzám:

— Én vagyok a ház fodrásza és szolgálataimat, szerény szolgálataimat tisztelettel felajánlom.

Az aszott kis figura oly fura volt, hogy alig tudtam elnyomni nevetésemet. De kapóra jött s nyomban megkérdeztem, rendbe tudná-e szedni a hosszú úton s ráadásul ügyetlen nyírogatással

szertekócolt hajzatomat. Művészhez méltó tekintettel jól megnézte a fejemet, majd bájosan bókolva s jobbját, széttátott ujjakkal melléhez emelve, így szólt:

— Rendbe szedni? — Oh, istenem! te, Pietro Belcampo, akit a gaz írgyek egyszerűen Schönfeld Péternek neveznek, mintahogy Giacomo Punto-t, az isteni ezredpikulást és kürtöst is Stich Jakabnak csúfolják, oh, mennyire nem ismernek téged! Ám nem te magad rejtet mécsedet véka alá, a helyett, hogy a világ előtt fényeskednél vele? De vajjon kezed alkata, a lángész szikrája, mely szemedből kisugárzik s orrod mellett elsuhanva kedves hajnali pírban fürdeti azt, vajjon egész lényed nem árulja-e el az értő első pillantásának, hogy magas eszmények felé törekvő szellem lakozik tebenned? — Rendbe szedni! — uram, mily fagyos szavak!

Rászóltam a különös emberkére, hogy kár ennyire tűzbe jönnie, teljességgel megbízom ügyességében.

— Ügyesség? — szavalt az buzgón tovább. — Lehet itt szó ügyességről? — Ki mondható ügyesnek? — Az-e, aki öt szemhossznyt mér s aztán harminc ölet ugorva, az árokba hasal? Vagy aki hűsz lépésről a tű nyílásán áthajít egy szem lencsét? Vagy az, aki ötmázsás súlyt akaszt kardjára s aztán orra hegyén egyensúlyoz vele hat óra, hat perc és hat másodperc hosszát s még egy szempillantásnyit is? — Oh, lehet itt szó ügyességről? Pietro Belcampotól idegen minden ügyesség, őt a művészet, a szent művészet hatja át. — A művészet, uram, a művészet! — Képzetelem hajfürtök csodálatos tömkelegében csapong, e mesteri alkotás körül, melyet a zefir lehellelte ívelő hullámok hasonlatosságára épít és zilál szét. — A képzelet teremti, tevékenykedik, alkot itt! — Oh, valami isteni veszi körül a művészetet, mert a művészet, uram, valójában nem csupán az a művészet, amiről annyi szó esik, hanem inkább csak kifejlődik abból, amit művészetnek neveznek! — Ön megért engem, uram, hisz gondolkodó koponyával van dolgom, amint ezt a fürtöcskéből következtetem, amely jobbfelől mélyen tisztelt homlokára simul.

Biztosítottam, hogy tökéletesen megértettem, s miközben az emberke sajátságos rögeszméje pompásan elszórakoztatott, elhatároztam, hogy nagyhirű művészetét igénybe veszem és szenvedélyes szószátyársága elé gátat nem vetek.

— És — szóltam — mit tud majd összekuszált hajamból teremteni?

— Amit parancsol, — felelte a törpe — de hogy Pietro Campo, a művész, tanácsa kellő eredménnyel járjon, engedje meg, hogy

előbb megfelelő távolságból, szélességből és hosszúságból megtekintsem tisztelt fejét, egész alakját, járását és arcvonásait, akkor aztán meg fogom mondani, mifelé hajlik inkább, az antikhoz vagy a romantikushoz, a heroikushoz, a nagyszerűhöz, a fennköltökhöz, vagy a naivhoz, az idillikushoz, a gunyoroshoz, a humoroshoz; akkor majd felidézem Caracalla, Titus, Nagy Károly, Negyedik Henrik, Gusztáv Adolf, Vergilius, Tasso, vagy Boccaccio szellemét. — Tőlük megihletve rándulnak majd meg ujjaimban az izmok s az olló csicsergő muzsikája közben kialakul a mestermű. Én fogom, uram, az ön jellemét megalkotni úgy, ahogy az életben meg kell nyilatkoznia. De most, kérem, néhányszor járjon fel és alá, meg akarom figyelni, meg akarom szemlélni, meg akarom nézni, kérem!

Engedelmeskednem kellett a különös emberkének, kívánsága szerint fel és alá lépkedtem hát a szobában, közben mindenképpen próbáltam elleplezni azt a bizonyos papos járást, amelyet senki sem tud levetközni, bármily rég hagyta is ott a kolostort. A csöppség figyelmesen szemlélt, de aztán elkezdett köröttem tipegni, topogni, sóhajtott, nyögött, előszedte a zsebkendőjét s a verítéket törölgette homlokáról. Végre lecsendesült s én megkérdeztem, megállapodásra jutott-e már önmagával, hogysmint kezelje hajamat. Nagyot sóhajtott és így szólt:

— Oh, uram! mi van önnel? — Ön nem engedte át magát igazi lényének, valami kényszer volt mozdulataiban, ellentétes természetek viaskodása. Még néhány lépést, uram!

De az újabb kirakatosdi-játékot kerekén megtagadtam, kijelentettem, hogy ha még nem tudta eldönteni, miként nyírjon meg, kénytelen leszek lemondani művészete igénybevételéről.

— Temettesd el magad, Pietro! — kiáltott az emberke szenvedélyesen — a sorsod az, hogy a világ ne értsen, hiányzik belőle a hűség, az őszinteség! Ám csodálja meg, uram, szememet, mily mélyre tud látni, s adózzék tisztelettel a bennem élő géniusznak! Jósokáig hiába próbáltam egybeilleszteni azt az ellentmondást, amely egész lényére, minden mozdulatára ránehezedik. A járásában olyasvalami van, ami papra emlékeztet. *Ex profundis clamavi ad te Domine* — Oremus — *Et in omnia saecula saeculorum Amen!*

E szavakat rekedt, mekegő hangon énekelte, közben a csalódásig híven utánozta a szerzetesek tartását és mozgását. Úgy viselkedett, mint oltár előtt szokás, letérddepelt, meg újra felállt, de aztán gögös, dacos tartást öltött, homlokát összeráncolta, szemét tágra meresztette s így szólt:

— Enyém a világ! — Gazdagabb, okosabb, értelmesebb vagyok, mint ti mindannyian, ti vakondokok; hajoljatok meg előttem! — Látja, uram, — folytatta az emberke — ezek küllemének legfőbb alkotóelemei, s ha beleegyeznek, figyelembevée vonásait, alakját, gondolkodásmódját, némi Caracallát, Abélard-t és Boccacciót olvasztok egybe s az anyagot azon melegiben formálva és alakítva, hozzákezek a fürtök és fürtöcskék csodálatos antik-romantikus épületéhez.

Az emberke megjegyzései nagyon találóak voltak, okosabbnak láttam, ha bevallom, hogy valóban pap voltam, már tonzurát is nyírtak a fejemre s szeretném, ha ezt a tonzurát, amennyire lehet, elrejténé.

Fura ugrabugrálások, fintorok és csodálatos szónoklatok közepette tevékenykedett hajam körül a csöpp fodrász. Hol elkomorodott, morcos lett, hol mosolygott, egyszer atlétamódjára kihúzta magát, másszor lábujjhegyen pipiskedett, szóval alig tudtam visszatartani, hogy még többet ne nevessek, mint amennyit akaratom ellenére nevettem már.

Végre elkészült s mielőtt még szabadjára eresztette volna a szavakat, amelyek már nyelvehegyén voltak, megkértem, küldjön fel valakit, aki gondjaiba vegye szétkúszált szakállamat ugyanúgy, ahogy ő hajzatomat gondozta. Erre igen furán elmosolyodott, lábujjhegyen odaosont az ajtóhoz és bezárta. Majd halkán a szoba közepéig tipegett s rákezdté:

— Oh aranykor, amikor még szakáll és haj egyetlen fürttömegben olvadt össze a férfi díszére s egyazon művész gondjaira volt bízva mind a kettő! — Eltűnt szép idő! — Az ember legszebb ékeségét elvetette s egy alja népség arra vállalkozott, hogy elrettentő eszközeivel a szakállt bőrig irtsa. Oh ti nyomorúságos, sötét szakállkotrók és szakállkaparók, csak fenjétek késeteket fekete, rossz szagú olajban áztatott szíjatokon, csúfságára a művészetnek, lengessétek rojtos iszákotokat, csörögjeteek tálatokkal, s ártalmas forró vízzel pacskolva, verjeteek habot a szappanból, kérdezzétek szemérmetlen galádsággal a vendéget, miként óhajtja a borotválást, felülről le, vagy alulról fölfelé!

Ám vannak Pietrok, akik koldus mesterségtek ellenében dolgoznak s leszállva alantas szakállpusztító tevékenységtekig iparkodnak megmenteni, ami az idő vízözönéből még kiemelkedik. Vajjon mi az ezernyi változatban látható pofaszakáll, kedves hajlataival és íveléseivel, szelíden odasimulva hol az arc tojásdad vonalához, hol

szomorún a nyakmélyedésbe kókkadón, majd a szájszeglet fölött bátran előreszökkenve, hol szerényen keskeny csimbókba szűkülve, hol meg szétterpeszkedve merész kacskaringó lendülettel — mi egyéb ez, mint a mi művészetünk leleménye, amelyben törekvésünk bontakozik ki a szép és szent felé? Oh, Pietro, mutasd meg, mily szellem lakozik benned, mire vagy hajlandó a művészet nevében, leszállván a szakállirtók tűrhetetlen kontárkodásáig.

E szavak közepette egy teljes borbélykészletet szedett elő s könnyed, gyakorlott kézzel hozzálátott, hogy megszabadítson szakállamtól. Keze alól valóban merőben más emberként kerültem ki, márcsak új, kevésbé szembeötlő ruhára volt szükségem s akkor biztos lehettem, hogy legalább külső megjelenésem nem kelt majd ártalmas és veszélyes feltűnést. Az emberke megállt előttem s őszinte elégedettséggel mosolygott reám.

Megmondtam neki, hogy teljességgel ismeretlen vagyok a városban, jólesnék hát, ha rövidesen az itteni divat szerint öltözködhetném. Fáradozásáért s előlegül jövődő szolgálataiért egy aranyat dugtam a markába. Egészen átszellemült és sokáig nézte tenyerén az aranyat.

— Kegyes jótevőm és mecenásom, — kezdte a szavalást — nem csalódtam önben: magasságos szellem vezérelte kezem s e pofaszakáll sasszárnyalásában dús megnyilatkozást kaptak az ön fennkölt érzeményei. Van egy barátom, igazi Damon, igaz Oresztes, ki a testen befejezi azt, amit én a fejen elkezdtem, ugyanoly mélyenjárón, ugyanazzal a lángésszel. Ebből tudhatja, uram, hogy ruhaművészt ajánlok, mert így nevezem őt, elvetván a köznapi, durva szót: szabó. Barátom lelke sűrűn fordul az eszmény felé, ezért képzeletében különféle idomokat és alkatokat formálva, a legválasztékosabb öltözékek bő raktárát állította össze. Megtalálhatja nála a korszerű divatfi minden változatát, ahogy majd fölényesen és vakmerőn mindent túlesillogva, majd magábamerülten semmivel sem törődve, majd gyermetegül csacsogva, majd gunyoros, tréfás, szomorkás, mélabús, különc, szeleburdi, kényes, kedélyes színben kíván megjelenni. Az ifjú, ki a mama vagy az udvarmester beható tanácsait nélkülözi első estélyi ruhája rendelésekor; a negyven körül járó férfi, aki szürkülő haját már rizsporozni kénytelen; az életvidor agg, a tudós, a hozzá illő magatartással, a gazdag kalmár, a jólétnek örvendő polgárember: ez mind ott lóg Damon boltjában az ön szeme előtt — egy-két perc s barátom mesterműveit látni fogja, uram.

Máris iramodott és hamarosan újra megjelent egy nagydarab,

izmos, tisztességesen öltözködő ember kíséretében, aki a parányi fodrásznak mindenben ellentéte volt, s akit az mint Dámonját mutatott be.

Damon végigfuttatta rajtam a szemét. Egy fiú csomaggal követte, ebből különféle ruhadarabokat szedett elő, amelyek igényeimnek minden szempontból megfeleltek; de, hogy a borbélyka finomkodó szavaival éljek, a ruhaművész pompás érzékét csak utóbb keztem igazán becsülni, amikor válogatása közben oly pontosan tartotta magát ahhoz, hogy ne keltsek feltűnést, hanem maradjak észrevétlenül, de ha mégis észrevesznek, keltsek tiszteletet, viszont úgy járassak-kelhessek, hogy ne kíváncsiskodjanak rangom, foglalkozásom s egyéb körülményeim iránt. Mert fölöttébb nehéz úgy öltözködni, hogy a ruha bizonyos általános jellege ne ébressze azt a gyanút, hogy viselője ilyen vagy olyan foglalkozást űz, sőt egyáltalán senkit se csábítson efféle találgatásokra. A világpolgár öltözködését főként negatívumok határozzák meg s körülbelül egybeesik azzal, amit művelt viselkedésnek szoktak nevezni, s ez szintűgy nem abban nyilvánul meg, amit teszünk, hanem amit nem teszünk.

Az emberke folytatta fura ömlengéseit, sőt mivel úgy látszott, nem gyakran szokott türelmes fülre találni, odavolt az örömtől, hogy rejtett képességeit kedvére csillogtathatja. — De Damon, aki komoly s értelmes embernek látszott, végül is félbeszakította fecsegését, vállonfogta s rászólt:

— Schönfeld, ma megint nagyon rádjött a szószátyárkodás; fogadni mernék, hogy az úrnak már a füle fáj a sok butaságtól, amit összebeszéltél.

Belcampo szomorún lehorgasztotta fejét, de aztán megragadta porlepte kalapját, már kívül volt az ajtón, amikor bekiáltott:

— Így gyaláz meg legjobb barátom!

Damon is ajánlotta magát, de ennyit még meg kellett mondania:

— Sajátságos egy alak ez a Schönfeld! — A sok olvasás félbolonddá tette, egyébként derék ember s mesterségében kitűnő. Ezért jóban is vagyok vele, mert aki legalább egyvalamiben rendes munkát végez, az másban aztán egy kicsikét igazán elrugaszkozhatik.

Amikor egyedül maradtam, a szobában lógó nagy tükör előtt a szó szoros értelmében gyakorolni kezdtem magam a járásban. A pöttöm fodrásztól sokat érő figyelmeztetést kaptam. A szerzetesek járásában valamilyen nehézkes, suta sietség figyelhető meg, oka a lépéseiket akadályozó hosszú csuha s az igyekvés az istentiszteleteken megkívánt gyorsaságra. Ugyancsak jellemző rájuk s jószeműek

figyelmét nemigen kerüli el az, ahogy testben kissé meghajolnak s ahogy a karjukat tartják, a barátoknak ugyanis nem szabad lógatnia a kezét s ha nem kulcsolja egybe, a csuha bő ujjába kell dugnia. Most mindettől szabadulni próbáltam, hogy szerzetes-mivoltom nyomait teljesen eltöröljem. E közben csak azzal vigasztalódtam, hogy egész eddigi életemet túléltem valaminek tekintettem, amit végkép leráztam magamról s most új lét kezdődik számomra, szellemi erőik egy teljesen új testet hoztak létre, amely egykori pályafutásomnak még emlékeit is elfedi, azok egyre halványodnak s végül egészen elmerülnek majd.

Az utcai sürgés-forgás, a lóto-futó mesteremberek szüntelen zivaja merőben új élményt nyújtott s nagyon alkalmas volt tovább éltetni a derűs hangulatot, amelyet a fura emberkének köszönhettem. Tisztes új ruhámban lemerészkedtem a vendéglő zsúfolt asztalaihoz s minden félénkségem elmúlt. Ekkor észrevettem, hogy senki sem figyel rám, sőt legközelebbi szomszédom még egy pillantásra sem érdemesített, amikor melléje ültem. A vendégkönyvbe Leonard nevet írtam — hálából a prior iránt, akinek szabadságomat köszönhettem — s magánzónak mondtam magam, aki kedvtelésből utazgat. Sok efféle utas tartózkodhatott a városban, annál kevésbbé voltam hát kitéve a kíváncsi kérdezősködésnek.

Páratlan élvezet volt az utcákon kószálni s gyönyörködni a dús kirakatokban, a kifüggesztett képekben és metszetekben. Esténként a divatos sétateret kerestem fel, de itt az emberek hangos sokasága közepette elhagyatottságom keserű érzésekre gerjesztett. Habár akkori helyzetemben előny volt, hogy senki sem ismer, senki sem gyaníthatja leghalványabban sem kilétemet s a különös véletlen szeszélyét, amely ide vetett, nem azt se, hogy mi mindent rejtek magamban, — volt ebben valami megdöbbentő is, olykor magányos árnyak éreztem magam, aki itt tévelyeg a földön s minden, ami életéhez tartozott, már rég halott. Ha arra gondoltam, hogy a híres egyházi szónokot valamikor mily barátságosan, mily tisztelettel üdvözölte mindenki, miként szomjajztak szavaira, ha erre gondoltam, el kellett komorodnom.

De hisz az a szónok Medardus barát volt, s az meghalt, lent hever a hegybéli szakadéokban, nem én vagyok, hisz én élek, hisz előttem csak most nyílt meg az élet, hogy elhalmozzon minden gyönyörűségével! — Álmaim olykor elem idézték a kastélybéli eseményeket, de ezek is mintha nem énvelem, hanem valaki mással történtek volna; ez a másvalaki megint csak az a kapucinus volt és nem én.

Egyesegyedül csak Aurélia emléke kötötte egybe hajdani s mostani létemet, de ez az emlék gyakran mély és csillapíthatatlan fájdalomként nyilalt belém, megölt minden friss örömet, egyszeriben kihullottam abból a színes körből, amelyet az élet mind szorgosabban vont körém.

Fel-felkerestem a szórakozóhelyeket is ; nagyban folyt az ivás, a szerencsejáték ; kivált az egyik fogadót kedveltem meg, amelyben kitűnő bort mértek s ezért esténként sokan gyűltek ott össze. Az egyik oldalsó terem asztalánál minden alkalommal ugyanazokat az embereket találtam, elevenen, szellemesen társalogtak. Zártkörű társaság volt, mégis sikerült tagjaihoz közelebb férköznöm. Eleinte a terem sarkában egyedül, csendesesen iddogáltam, de egy alkalommal, midőn azok valamilyen érdekes irodalmi adaton hasztalan törték a fejüket : én közöltem velük, így aztán helyet kaptam asztaluknál s annál szívesebben fogadtak, mert rokonszenvesnek találták beszédmodoromat, gazdag ismereteimet, amelyeket egyre szaporítottam, napról-napra erősebben elmélyedvén a tudomány eddig számomra elérhetetlen ágazataiban. Szóval olyan ismerősökre tettem szert, akik minden tekintetben jótékonyan hatottak rám, s ahogy egyre jobban bele szoktam a világi életbe, hangulatom is fesztelenebbé, derűsebbé vált ; lecsiszoltam magamról korábbi életmódom maradványát, a nyers szögletességet.

A társaságban, amelynek így tagja lettem, sokat beszéltek egy idegen festőről, aki a városban kiállítást rendezett képeiből ; rajtam kívül már mindnyájan látták festményeit s kitűnő értékükről annyi dicsérettel szóltak, hogy elhatároztam, én is megnézem őket.

Amikor beléptem a terembe, a festő nem volt ott, de egy idősebb ember vezetőmül ajánlkozott s megnevezte azoknak a képeknek a mestereit, amelyeket a festő a maga műveivel együtt kiállított. — Ragyogó képek voltak, többségben híres művészek eredeti alkotásai, el voltam tőlük ragadtatva.

Néhány kép előtt, amelyeket az öreg nagy freskók másolatainak mondott, lelkemben emlékek derengtek fel kora gyermekéveimből. Ezek az emlékek aztán tisztulni kezdtek, mind frissebb színekben, mind elevenebbül csillantak fel. Rájöttem, hogy a másolatok a Szent-Hárs falfestményeiről készültek. Az egyik «Szent Család» Józsefének vonásaiban ráismertem az öreg zarándokra is, aki azt a csodálatos kisiút hozta el hozzám. Mély szomorúság fogott el, de nyomban ezután nem tudtam megállni, hogy hangosan fel ne kiáltssak, mert tekintetem egy életnagyságú arcképre esett s benne nevelő

anyámat, a hercegnőt ismertem fel. Nagyszerű kép volt, olyasféle magasabb értelemben vett hasonlatosságra törekedett, mint Van Dyck s a hercegnőt abban az öltözetében ábrázolta, amelyben Bernát napján a körmenetben az apácák élén szokott haladni. A festő képen azt a pillanatot fogta meg, amikor imáját bevégezvén éppen kilép szobájából, hogy elindítsa a menetet, amelyre a templomban egybegyűlt s a kép háttérének távlatában látható nép lelkesen várakozik. A kiváló nő tekintetében ott tükröződött mindenestül ég felé magasztosult lelkülete, oh, mintha csak bocsánatért könyörögne az elvetemült, gaz bűnös számára, aki anyai szívétől erővel elszakadt. Ez a bűnös én voltam!

Keblemben olyan érzések kavargtak, amelyek már rég idegenné váltak tőlem, kimondhatatlan vágyódás ragadott magával, újra ott voltam a jó falusi plébánosnál, a ciszterci apácák kolostorának közelében, újra víg, közvetlen, boldog gyerek voltam, s ujjongtam örömömben, hogy Bernát napja beköszöntött. Magam előtt láttam őt! — «Jámbor, jó gyerek voltál, Franciscus?» — kérdezte s hangja csengését lehalkította a szeretet, hangja lágyan, simogatón ért fülemhez. «Igazán jámbor és jó voltál?» — Oh, mit felelhettem volna neki? — Bűnt bűnre halmoztam, fogadalmam megszegését gyilkossággal tetéztem! — Lelkemet bánat, megbánás marcangolta, könnyek szöktek szemembe s félig alétan térdre roskadtam.

Az öreg ijedten ugrott mellém s izgatottan rámszólt:

— Mi az, mi van önnel, uram?

— Az apátnő képmása annyira hasonlít szörnyű halált halt anyámhoz — szóltam tompa hangon magam elé, föltápaszkodtam, s amennyire lehetett, próbáltam uralkodni magamon.

— Jöjjön, uram! — folytatta az agg — az ilyen emlékek nagyon fájdalmasak, ha lehet, kerüljük el őket. Még egy arckép van itt, gazdám azt tartja legjobb művének. Természet után festette s csak nemrég fejezte be, el is függönyöztük, hogy még meg nem száradt színeinek ne ártson a nap.

Oda állított, ahonnan a kellő világításban láthattam a képet, majd gyorsan elhúzta a függönyt. — Aurélia volt!

Rémület fogott el, alig tudtam leküzdeni. — De ráeszméltem, közelemben az Ellenség, erőnek erejével vissza akar rántani a dühödt áradatba, amelyből alighogy kiszabadultam, el akar pusztítani; ráeszméltem s bátorságom visszatért, éreztem, szembe merek szállni a szörnyel, amely titokzatos sötétségben rontott reám.

Szomjas tekintetem szinte magábaitta Aurélia szépségét; való-

sággal sugárzott az izzó elevenségű képből. — A jámbor lányka gyermek, szelíd tekintete mintha testvére elvetemült gyilkosa ellen emelne vádat, de a megbánás minden érzése elhalt bennem, elnyomta a keserű, rosszindulatú gúny, amely lelkemből feltörve, mérges szúrásaival kiüldözött a baráti érzésű életből. — Csupán az gyötört, hogy azon a végzetes éjszakán a kastélyban Aurélia nem lett az enyém. Hermogén megjelenése megghiúsította tervemet, de életével kellett fizetnie! — Ám Aurélia él s ez elég, az a remény, hogy bírni fogom, feléledt bennem! — Igen, bizonyos, hogy az enyém lesz, a végzet rendeli így, nem menekülhet; vagy nem én magam vagyok ez a végzet?

Így erősítettem bátorságom a bűnre, mialatt egyre a képet bámultam. Az öreget meghökkenthette viselkedésem. Fülemet telebeszélte rajzzal, festőiséggel, színárnyalattal; egy szót sem hallottam belőle. Egyre Auréliára gondoltam, s ő meg a remény, hogy az elodázott gonosztettet lesz még alkalmam végrehajtani, annyira eltöltött, hogy hamarosan elsiettem, nem is tudakozódtam az idegen festő után, nem érdeklődtem, miféle vonatkozásban áll ezekkel a képekkel, amelyek csupa célzást rejtenek magukban eddigi életemre.

Mindenre hajlandó voltam, csak hogy Aurélia az enyém legyen, bármily vakmerőségre; sőt miközben most eddigi életem fölé helyezkedtem, s végigtekintettem eseményein, azt éreztem, nincs mitől tartanom, — nincs szükségem vakmerőségre sem. Különféle terveken, módozatokon törtem a fejem, mint juthassak közelebb céloimhoz, elsősorban arra gondoltam, hogy az idegen festőtől megtudhatnék egyetmást, néhány ismeretlen adatot kicsalhatnék tőle, amelyek ha cselekedni fogok, jó hasznomra lennének. Mert nem kisebb dolgot forgattam magamban, mint hogy új alakomban visszatérek a kastélyba s eszembe sem jutott, hogy ezzel valamilyen különösebben merész dologra vállalkozom.

Este elmentem rendes társaságomba; az a remény vitt oda, hogy a bennem egyre növekvő feszültség, izgatott képzeletem féktelen csapongása ott majd lehiggad.

Az asztalnál legtöbbet az idegen festő műveiről beszéltek, kivált arról, hogy mily kifejező erőt tud belevinni arcképeibe. Egyetértettem a dicsérettel s rendkívüli ékesszólással, amely nem volt egyéb, mint a bennem emésztő tűzzel égő fölényes gúny megnyilatkozása, jellemezni kezdtem a kimondhatatlan bájt, amely Aurélia angyali szépségű, áhítatos arcán előmlik. Valaki azt mondta,

a festő itt van még a városban, több megkezdett arcképét be kell fejeznie; kiváló, érdekes ember, de kissé koros már — egyébként következő este elhozza majd társaságunkba.

Ezen az estén különös érzések, szokatlan sejtelmek szállottak meg, a szokottnál később jöttem az összejövetelre; az idegen ott ült már az asztalnál, háttal felém. Leültem, ránéztem s ama félelmetes idegen arcvonásai meredtek rám, aki annakidején Antal napján a sarokpillérnek támaszkodva állt velem szemben s annyira megrémített, annyira megzavart.

Hosszan, komolyan rámnézett, de jó hangulatom, amelyet Aurélia képmása ébresztett bennem, egyre tartott még s erőt, bátorságot adott, hogy tekintetét elviseljem. Az Ellenség látható testet öltve belépett életembe s ím most már életre-halálra meg kell vívnom vele. — Úgy határoztam, bevárom támadását, hogy aztán majd ugyanazzal a fegyverrel üssek vissza; biztosra vehettem, hogy az ő ütése erős lesz.

Az idegen nemigen törődött velem, tekintetét arcomról elfordítva, folytatta művészetéről szóló előadását ott, ahol beléptemkor tartott. A beszélgetés az ő festményeire terelődött s elsősorban Aurélia képmását dicsérték. Valaki megjegyezte, hogy bár első látásra arcképnek hat, de tanulmányképnek is tekinthető s bizvást fel lehetne használni valamilyen női szent oltárához. Szóltak, mondjam el én is a véleményemet, hisz éppen ez a kép az, amelynek szépségeit oly kitűnően jellemeztem; erre akaratlanul kifutott a számon, hogy Szent Rozáliát nem tudnám másképp elképzelni, mint ahogy a festő képe ábrázolja. Ő maga nem sok figyelmet szentelt-e megjegyzésemnek, hanem máris szavamba vágott:

— A képen híven ábrázolt nőszemély valóban jámbor életű szent, akinek minden napja küzdelem azért, hogy az égiekhez emelkedjék. Történetesen olyan időszakában festettem le, amikor szörnyűséges megpróbáltatások szakadtak rá, de vigaszt remélt a hittől és segítséget az örökkévaló Hatalomtól, amely a felhők felett trónol; képemen ezt a reménykedést próbáltam visszaadni, amely csak azok lelkében élhet, akik magasan fölülemelkedtek minden földi dolog fölé.

Másra fordult a szó, a festő tiszteletére a szokottnál jobb bort és többet ittunk, a kedélyek felvidultak. Mindenkinél akadt valamilyen mulatságos mondanivalója, s bár az idegen csak befelé nevetett s visszatartott nevetése legföljebb a szemében csillant meg, egy-egy odavetett ízes szavával a társalgást mégis szokatlan lendületbe hozta.

Ami engem illet, habár nem tudtam elnyomni feszengő, bor-

zongó érzéseimet, lassacskán mégis elhessentettem magamtól azt az átkozott hangulatot, amely a festő megpillantásakor elfogott. A bohókás Belcamporól kezdtem beszélni, akit mind ismertek, s mesébeillő kelekótyaságát a társaság nagy örömeire oly pompásan kifiguráztam, hogy a velem szemben ülő derék, kövér kalmár — könnyekkel a szemében erősítgette, hogy rég nem volt ilyen kellemes estéje.

A nevetés végül elcsendesült s most az idegen egyszerre ezzel a kérdéssel állt elő :

— Uraim, látták már az ördögöt?

A kérdést valamilyen tréfa bevezetésének vélték s mindannyian kijelentették, hogy még nem volt hozzá szerencsájük. Erre az idegen így folytatta :

— Én bizony, kishíja, hogy nem részesültem ebben a szerencsében, mégpedig itt a hegyek között, F. báró kastélyában.

Én megremegetem, de a többiek nevetve kiáltották :

— Rajta, folytassa, folytassa!

— Ha utaztak már a hegyekben, — vette fel az idegen újra a beszéd fonalát — úgy bizonyára valamennyien ismerik azt a félelmetes környéket, ahová a sűrű fenyvesből kilépő vándor jut, a meredek sziklákat, amelyek alatt mély, fekete szakadék tátong. Az úgynevezett Ördögárok ez, föléje egy szikla nyúlik, azt meg Ördög-székének hívják. — Azt mesélik, hogy Viktorin gróf, szívében gonosz szándékokkal, épp ezen a sziklán üldögélt, amikor egyszerre megjelent az ördög s mivel Viktorin terveit, ezeket a neki fölöttébb tetsző terveket, ő akarta végrehajtani, a grófot a szakadékba dobta. Az ördög ezután kapucinusbarátnak öltözve belopta magát a báró kastélyába, a bárónét szeretőjévé tette, majd a pokolra küldte, ugyanígy meggyilkolta a báró tébolyodott fiát is, aki az ördög bujkálását nem tartotta tiszteletben, hanem nyíltan hangoztatta : «Ez itt az ördög!» Viszont a gyilkosság árán egy ártatlan lélek megmenekült a rontástól, amelyet az ördög elvetemültsége szánt neki. Mindezek után a kapucinus megfejthetetlen módon eltűnt, úgy mesélik, a sírjából véresen felkelő Viktorin elől gyáván megfutamodott. — De akárhogyan történt is, tény, hogy a bárónét méreg ölte meg, Hermogént orvul szúrták le, a bárót a szomorúság hamarosan sírba vitte s Aurélia, ez a szent leányzó, akinek képét épp ezekben a szörnyű napokban festettem ott a kastélyban, árván maradva, távoli vidékre menekült, mégpedig egy ciszterci-zárdába, amelynek apátnője jóbarátja volt atyjának. Ennek a kiváló asszonynak is láthatták az arcképét a kiállításomon. — Azonban minderről részletesebb és behatóbb

felvilágosításokat adhat önöknek ez az úr itt, — s e szavaknál rám mutatott — mert hisz az eset történetkor ott tartózkodott a kasziban.

Meghökkenve meredt rám minden tekintet. Magamon kívül felpattantam helyemről s dühösen felkiáltottam:

— Ugyan mi közöm van nekem az úr együgyű ördöghistóriáihoz, véres meséihez! Összetéveszt valakivel, igen, összetéveszt. Nagyon kérem, hagyjon ki engem ebből a játékból!

Számbavéve azt, hogy micsoda háborgás dúlt bennem, bizony nehezen tudtam csak valamennyire is közönyös mázba burkolni szavaimat. A festő titokzatos történetének hatása rajtam, fellobbanó nyugtalanságom, amelyet hasztalan igyekeztem elrejtetni, annál inkább feltűnt. A derűs hangulatnak végeszakadt s a társaság tagjai, visszaemlékezvén arra, hogy mily vadidegenül kerültem s mily óvatosan, lassan illeszkedtem közéjük, bizalmatlan, gyanakvó szemmel pislogtak felém.

A festő is felállott, s mint annakidején a kapucinusok templomában, rámszögezte dermesztő, élő-halott tekintetét. — Egy szót se szólt, mintha megmeredt volna, mintha elszállt volna belőle az élet, de kísérteties tekintetétől minden hajamszála az égnek állott, homlokomat kiverte a hideg veríték s a belém maró borzalomtól idegeim egytől egyig remegtek.

— Pusztulj innen! — rivaltam rá. — Te vagy a sátán, temagad vagy a gyilkoló bűn, de én fölöttem, fölöttem nincs hatalmad!

Mindenki felpattant székéről. — «Mi az, mi történt?» — hallatszott innen-onnan. Kiáltásom megrémítette a nagyteremben üldögélőket is, abbahagyták a kártyát s betódultak hozzánk. — «Részeg, örült! Vigyék el, vigyék el!» — kiáltották többfelől.

Azonban az idegen festő még egyre mozdulatlanul állott s csak nézett rám. A dühtől, a keserűségtől önkívületben zsebemből előrántottam a kést, amellyel Hermogént leszúrtam, s amelyet mindig magammal hordtam, s rárontottam a festőre. De egy ütéstől földre estem, fölöttem ijesztő gúnnnyal föl kacagott a festő, a szoba visszahangzott belé:

— Medardus fráter, Medardus fráter, hamisan játszol! Takarodj s szenvedj a bűnbánat és szégyenkezés kétségbeesett kínjaitól.

Az étterem vendégei megragadtak, de összeszedtem magam s megvadult bika módjára rontottam neki a tömegnek, kit erre, kit arra taszítottam, többen elvágódtak — utat törtem magamnak az ajtóig. — Rohantam előre a folyosón, váratlanul kinyílt egy kis

oldalajtó, valaki egy sötét szobába húzott. Nem ellenkeztem, hisz már nyomomban üvöltött a tömeg. Amikor elviharzott mellettem, egy melléklépcsőn levezettek az udvarba s onnan a hátsó épületen át ki az utcára. Az utcai lámpás világánál felismertem megmentőmet, a bohókás Belcampo volt.

— Úgy látszik, — szólalt meg — az uraknak valamilyen félreértésük támadt az idegen festővel. Én a szomszédos szobámban iszogattam, amikor kitört a lárma, s minthogy járatos vagyok itt a házban, elhatároztam, hogy megmentem önt, mivel az egész félreértésnek én vagyok egyedüli oka.

— Hogyhogy ön az oka? — kérdeztem meglepetten.

— Ki parancsolhat a percnak, ki szegülhet ellene a magasabb szellemiség sugallatának! — folytatta az emberke nagy páthosszal. — Miközben a tisztelt úr hajzatát rendeztem, lelkemben, comme à lordinaire a legfennköltebb eszmék lángoltak fel s átengedvén magam féktelen képzeletem vad kitöréseinek, nemcsak a harag fűrtjét feledtem el illő módon lágy ívbe simítani, de otthagytam a homlok fölött a félelem és riadtság huszonhét hajszálat is; a festő dermesztő pilantására — meg kell jegyeznem, hogy az illető voltaképpen hazajáró léleknek látszik — e hajszálak felborzolódtak és nyöszörögve odahajoltak a harag fűrtje felé, az meg szisszenve és nyisszenve szétkócolódott. Tisztán láttam mindent. Erre ön, tisztelt uram, dühbe jött s kést rántott, amelyre némi vércseppecske már tapadt; ám hiú igyekezet az Orcusba küldeni azt, aki már eleve az Orcus lakója, lévén e festő nem más, mint a bolygó zsidó Ahasvérus vagy Bertram de Bornis, vagy Mefisztotelesz, vagy Benvenuto Cellini, vagy Szent Péter, egyszóval valamifajta nyomorult revenant, akit semmi másval nem lehet elűzni, egyedül izzó hajsütővassal, mely meggörbíti az eszmét, aki valójában ő, — vagy elektromos fésűk segítségével szépen megfésült gondolatokkal, amelyeket magába kell szívnia, hogy a benne megtestesült eszmét táplálja. Amint láthatja, tisztelt uram, nekem a hivatásos művésznak és fantasztának az effélét véghezvinni merő semmiség, egy legyintés, bár az én művészetemben minden legyintésnek megvan a maga helye s jelentősége, feltéve, hogy valakinek kezében vannak e művészet fogásai.

Valami hátborzongató volt az emberke e bolond karattyolásában, ahogy közben rohant velem úton, utcákon át, s valahányszor felfigyeltem pojácás ugrándozására, tekintetem ráesett fura ábrázatára, valóságos nevetőrohamot kaptam.

Végre szobámba értünk; Belcampo segített becsomagolni, ha-

marosan minden útrakészen állott. Néhány aranyat dugtam az emberke markába, örömeiben nagyot ugrott s hangosat rikkantott :

— Ujjujj, pénzem van, megbecsülendő pénzem, csupa csillogó aranyam, vérben fürösztötték, vérben csiszolódott, attól játszik ilyen piroskás fényben. — Merő ötlet, ráadásul mulatságos ötlet, uram, semmi más. Ez utóbbi megjegyzésre a rikoltását rosszaló tekintetem készítette ; engedelmet kért, hogy hajamban a harag fürtjét a kellő ívben elsímítsa, a félelem hajszálait rövidebbre nyírja s emlékül egy kunkornyi szeretetet magával vihessen. Mindent ráhagytam s ő el is végezte dolgát bohókás handabandázás és fintorok közepette. — A végén felkapta a kést, amelyet ruhaváltás közben az asztalra tettem, vívóállásba helyezkedett s döfködni kezdett vele a levegőbe.

— Most megölöm ellenfelét, — kiáltotta — s minthogy ő pusztára eszme csak, hát csakis eszme által veszhet el, az én eszmém által, s hogy erősítsem ennek megnyilatkozását, ím kellő testmozdulatokkal kísérem. Apage Satanas, apage, apage, Ahasverus, allez-vous-en! — No, ezzel kész vagyok — tette aztán hozzá s visszahelyezte az asztalra a kést, mélyet lélegezve s homlokát törülgetve, mint aki valamilyen nehéz munkába alaposan beleadta minden erejét.

A kést el akartam rejteni, s mintha még most is csuhát hordanék, kabátom ujjába dugtam ; az emberke észrevette s ravaszul elmosolyodott.

De már felharsant kint a postakocsi kürtje s Belcampo modora, viselkedése egyszerre megváltozott, zsebkendőcskét kotort elő s úgy tett, mintha szeméből a könnyeket törülgetné, alázatosan hajlongott, kezemet, kabátom szegélyét csókolgatta s hangja könnyörgőre vált :

— Két misét nagyanyámért, aki bélszorulásban, négy misét apámért, aki kényszerű böjtölésben halt meg, nagyságos uram ! S ha én is meghalok, értem hetente egyet ! — Addig is feloldozást sok-sok bűnöm alól ! oh, nagyságos uram, mert egy elvetemült gazfickó rejtőzik bennem s azt mondja : « Peter Schönfeld, ne légy oly ügyű s ne hidd, hogy vagy, mert voltaképpen te én vagyok, nevem Belcampo és lángészre valló eszme vagyok, s ha ezt nem hiszed, hát egy találó hajszáléles gondolattal egyszerűen leszúrlak ». — Ez a rosszindulatú ember, ez a Balcampo, uram, minden lehetséges bűnbe beleesik ; többek között gyakran kétkedik a létben, csúnyán leissza magát, verekszik és szép szüzi gondolatokkal fajtalanodik ; ez a Belcampo teljesen megzavart engem, Schönfeld Pétert, eszelőssé tett, olyannyira, hogy gyakran rangomhoz nem méltón ugrándozom, meg-

gyalázom az ártatlanság színeit, lévén hogy fehér selyemharisnyámban dulci jubilo énekelve ganajba telepedem. Elnézést mindkettőjüknek, Pietro Belcamponak és Schönfeld Péternek egyaránt!

Letérdelt elém, s úgy tett, mintha hevesen zokogna. Bolondsága kezdett már terhemre lenni.

— Legyen esze — szoltam rá, mert már jött a pincér, hogy poggyászatot levigye. Belcampo felugrott, korábbi vidám játékoságával segített a pincérnek lecipelni mindazt, amit én azon lóhalálában még a kocsiba kívántam, közben a szája egy percre be nem állott.

— Micsoda egy szajkó, legjobb az ilyenekkel szóba sem állni! — jegyezte meg a pincér s már be is csapta kocsim ajtaját. Belcampo a kalapját lengette s mikor én jelentős pillantással ajkamhoz emeltem ujjamat, ezt kiáltotta utánam:

— Életem végső lehetőség!

Mire virradni kezdett, a város már messze mögöttem volt s a félelmetes, szörnyű idegen emléke, amely eddig kibogozhatatlan rejtélyként dermesztőn nehezedett rám, eloszlott. Fülemben most a postamester kérdése csengett: — «Hová?» — hisz minden kapcsolatomat az élettel elszakítottam s a véletlen rohanó hullámainak prédájaként sodródtam tova. De vajjon nem azért tépett-e ki erőnek erejével egy tiltakozást nem ismerő hatalom mindama dolgok köréből, amelyek eddig barátságosan vettek körül, hogy a bennem lakozó szellem gáttalanul bonthassa ki szárnyait és lendülhessen a magasba? Nyughatatlanul száguldtam végig a gyönyörű vidéken, sehol nem tudtam lepihenni, valami egyre tovaűzött, szakadatlanul dél felé; észre se vettem, de mindeddig alig távolodtam el a Leonardus adta útiránytól, s így a lökés, amellyel kitaszított a nagyvilágba, szinte mágikus erővel hajtott előre, egyenes irányba.

Egy csillagtalan éjszaka utam sűrű erdőn vitt át, amely a postamester felvilágosítása szerint a legközelebbi állomásig terjedt, ezért azt is tanácsolta, hogy várjam be nála a reggelt. De meghívását nem fogadtam el, a lehető leggyorsabban szerettem volna már célhoz érni. — Minő célhoz? — az még előtttem is titok volt. Már induláskor is villámlott a távolban, majd egyre feketébben vonultak a felhők, amelyeket a vihar torlaszolt együvé s morajlón kergetett maga előtt; a mennydörgést az ezerszájú visszhang ijesztően megnövelte, piros villámok cikáztak a láthatáron, ameddig csak ellátott a szem; a sudár fenyők, gyökerükig meginogva, recsegték, patakokban ömlött a zápor. Szüntelenül fenyegetett a veszély, hogy ránk dőlnek, agyonütnek a fák, a lovak a villámfénytől ijedten ágaskodtak, alig-alig tud-

tunk előbbre jutni ; végül is akkorát zökkent a kocsi, hogy egyik hátsó kereke eltörött.

Egyhelyben kellett hát vesztegelni s bevárni, míg csillapodik a vihar s a felhők mögül előbukkan a hold. A kocsis most vette csak észre, hogy a sötétben az útról egy erdei dűlőre tévedt ; nem maradt más hátra, tovább kellett mennünk ezen a dűlőn, már amennyire menni tudtunk rajta, reménykedve, hogy virradóra majd csak eljutunk valamilyen faluig. Egy ággal megtámasztottuk a kocsit s lassú lépésben tovább dőcögtünk.

Én elől gyalogoltam, nemsokára pislákoló fényt vettem észre a távolban, s mintha kutyaugatás ütötte volna meg a fületem ; nem tévedtem, alig mentünk néhány percet, már tisztán hallatszott a kutyák szűkülése. Tekintélyes külsejű ház elé értünk, amely fallal körülvett nagy udvarban állott. A kocsis bezörgetett a kapun, a kutyák üvöltve, nagy ugatással rohantak elő, maga a ház azonban csendes, élettelen maradt, míg a kocsis meg nem fújta kürtjét ; erre az emeleten kinyílt az az ablak, amelyből az imént fény csillant felém s valaki nyers, mély hangon lekiáltott :

— Christian, Christian!

— Parancsol, nagyságos uram, — válaszolt egy hang lentről.

— Zörgetnek és trombitálnak odakinn — folytatta a fenti hang

— s a kutyák megvesztek. Fogd a lámpást és a hármas számú flintát s nézd meg, ki az.

Kisvártatva hallottuk, hogy Christian elcsalogatja a kutyákat végre közeledni láttuk lámpással a kezében. A postakocsis szerint a helyett, hogy egyenesen haladtunk volna, mindjárt az erdő elején oldalt kanyarodtunk, bizonyosság rá itt ez az erdészlak, amely jó egy-óránnyira az utolsó állomástól, jobbfele áll.

Christiannak előadtuk, mi minden baj történt velünk, erre a kapu mindkét szárnyát tüstént kinyitotta s beljebb segítette a kocsit. A megjűhodott ebek farkesóválva körülszimatoltak, fent az ember nem mozdult el az ablaktól, szüntelen kiáltozott : — Ki az, mi az? micsoda karaván? — de se Christian, se mi nem adtunk választ. Végül aztán Christian kinyitotta a ház ajtaját és míg elvezette a lovakat, elhelyezte a kocsit, én beléptem a házba. Napsütötte arcú, nagy darab ember jött elém, fején zöld forgós nagy kalappal, egyébként egyszál ingben, csupán lábát dugta papucsba, a markában a csupas vadászkés volt, jött és barátságtalanul rámmordult :

— Kimifia maga? — Mit zavarják az embert éjnek idején, ez

se nem korcsma, se nem postaállomás! — Itt a kerületi erdész lakik s az én vagyok! — Christian számár, hogy kaput nyitott.

Én nagy zavarban elmondtam balesetünket s azt, hogy a kényszerűség kergetett ide, mire az ember már szelídebb hangon így szólt:

— Persze, persze, csunya egy vihar volt, de a kocsis is megérdemli a magáét! Ily rossz irányba hajtani s a kocsit is eltörni! — Egy ilyen fickónak bekötött szemmel is végig kell hajtania az erdőn, otthonosan kellene járnia-kelnie itt, mint ahogy mi.

Fölvezetett szobájába, miközben elrakta a vadászkést, levette kalapját s vállára valamilyen kabátot dobott, kért, hogy ne vegyem rossznéven a barátságtalan fogadtatást, de itt az Isten háta mögött nem lehet eléggé résen az ember, hisz annyiféle gyanús népség csavarog az erdőben, ő maga pedig az orvvadászokkal mondhatni, nyílt harcban áll.

— De — tette hozzá — velem nem igen fognak boldogulni ezek a csirkefogók, mert Isten segítségével hivatalomat rendben, becsülettel ellátom, s jó fegyveremben bízva kiállok én mindenki ellen.

Régi szokásaimat még nem vetkőztem le egészen s akaratlanul néhány kenetes szót ejtettem az Istenbe vetett bizalomról, annak jelentőségéről. Az erdész mind derűsebb lett. Hasztalan tiltakoztam, felkeltette feleségét, aki idősecske, de friss, dolgos asszony volt. Legszébb álmából ébredt, mégis barátságosan üdvözölte a ház vendégét, s mert férje kívánta, nyomban vacsorát készített.

A kocsisnak az erdész parancsára, büntetésből még az éjszaka kocsistul vissza kellett térnie az állomásra, ahonnan indultunk, mi meg abban maradtunk, hogy az erdész elvisz majd a legközelebbi állomásig. Örömmel fogadtam ezt a megoldást, hisz nagyon is rámfért már egy kis pihenés. Megmondtam az erdésznek, hogy szeretnék másnap délig nála maradni, hogy teljesen kiheverjem a többnapos szakadatlan utazás fáradalmait.

— Ha szabad tanácsot adnom, — felelte az erdész — holnap egész nap maradjon nálunk s várja be a holnapután, akkor legnagyobb fiamat a hercegi palotába küldöm s ő elviheti magával a legközelebbi kocsállomásig.

Ebbe is belementem s dicsérni kezdtem az itteni, számomra különösen kellemes magányt.

— Hát, uram, — szólt közbe az erdész — magányról nálunk nem igen lehet szó, ön a városiak fogalmai szerint ítél s elhagyatottnak tart minden házat, amely erdőben van, holott sok függ attól, ki lakik benne? Persze, ha ebben a régi vadászkastélyban most is még az

a mogorva öregúr élne, mint egykor, aki bezárkózott a négy fal közé és soha kedvét nem lelte sem erdőben, sem vadászatban, akkor lehetne magános lakról beszélni. De amióta meghalt s a nagyságos herceg erdészháznak rendeztette be az épületet, ugyancsak eleven élet folyik itt.

Őn, uram, afféle megrögzött városi, aki mit sem tud erdőről, vadászszenvedélyről, így el sem képzelheti, mily pompás, vidám életük is van a vadászoknak. Én és a legényeim egy család vagyunk, sőt, bárhogy vélekedjék is rólam, a családhoz számítom eszes, fürge kutyáimat is ; megértének, egy szó, egy intés elég nekik, máris engedelmeskednek s halálig hívek hozzám. — Nézze azt a vizslát, mily értelmesen figyel rám, tudja, hogy róla beszélek!

Bizony, uram, itt az erdőben úgyszólván örökösen el van foglalva az ember. Este a készülődés másnapra, a sok intézkedés, s alighogy virrad, már rúgom le magamról a dunyhát s kürtömön valamilyen vidám vadászdalt fújva indulok kifelé. Erre aki csak van, szökken, pattan fel álmából, a kutyák rákezdik a csaholást, virgoncságukban, vadász-izgalmukban vakkantanak. A fiúk egykettő s már bebúttak ruhájukba, vadásztarsoly a derékon, puska a vállon, özönlenek be a szobába, ahol az asszony már készíti a vadászreggelit s ujjongva, vígan ki a szabadba! Ha aztán olyan helyre jutunk, ahol vad rejtőzik, kiki elfoglalja a maga helyét, egymástól jó messzire, a kutyák lehasalnak, fejük szinte benne a földben, szimatolnak, szaglásznak s okos emberszemükkel figyelik a vadászt, az meg lélegzetét is visszafojtva, felhúzott ravasszal, mozdulatlanul áll, mintha gyökeret vert volna a lába. — És ha a vad kiugrik a cserjésből, elcsattan a lövés és a kutyák már a vad nyomában, hej, uram, hogy megdobban ilyenkor a szív s az embert mintha kicserélték volna.

És minden ilyen kivonulás a vadra valami merőben új, mert minden alkalommal történik az vagy ez, amiben még sose volt része az embernek. Nagyszerű már csak az is, hogy évszakonként oszlik el a vad, egyszer egyik, másszor másik található, nem lehet beleünni.

De az erdő önmagában véve is oly vidító, oly eleven, hogy soha magányosnak nem érzem magam benne. Ismerek minden tenyérvnyi helyet, minden fát s valóban sokszor úgy vagyok vele, hogy ez meg az a fa, amely szemem előtt nőtt fel s immár szép koronája terebélyesedik, mondom, ez meg az a fa is jól ismer engem és szeret is, hisz én gondoztam és ápoltam. Egészen komolyan azt hiszem, ha egyszer-másszor furcsán susog és zizeg köröttem, hogy egy fa beszél hozzám a

maga nyelvén s ez valójában a legigazabb istendicsőítés, a legszebb imádság, ilyet szóval elmondani nem is lehet.

Mindent egybevetve, vidám, pompás élete van a becsületes, jámbor vadásznak, mert az ő számára megmaradt valami a régi szép szabadságból, amikor az emberek még a természet ölén éltek s mit sem tudtak azokról a mindenféle cifraságokról és cicomákról, amelyekkel ma a négyfal börtönében gyötrik magukat, úgyhogy már teljesen elidegenedtek mindama nagyszerűségektől, amelyeket Isten az ő kedvükért teremtett, hogy mulassanak velük és lelkük épüljön, mint ahogy azt a szabad emberek tették, akik az egész természettel barátságban, szeretetben éltek, — így olvashatni ezt a régi históriákban.

Az öreg erdész mindezt egyszuszra mondta el, úgyhogy érezni lehetett, szívéből beszél, s én komolyan meg is irigyeltem boldog életét, belülről mélyen megalapozott lelkinyugalmát, amely annyira elütött az én lelkiállapotomtól.

Csak akkor láttam, milyen nagy a ház, amikor az öregúr az épület túlsó felébe, a nekem szánt csinos kis szobába vezetett, ahol már ott találtam a holmimat. Magamra hagyott, de előbb még megnyugtatót, hogy a reggeli lárma nem fog felébreszteni, mert a ház többi lakójától teljesen elkülönített helyen vagyok s addig pihenhetek, ameddig jólesik ; kiáltlak le majd, a reggelit felhozzák, de őt csak délben látom újra, mert a legényekkel már hajnalban kimegy az erdőbe s ebéd előtt nem tér vissza. Nyomban ledőltem az ágyra s eléggé fáradt voltam ahhoz, hogy menten mélyen elaludjam ; de rettentő álmok kínjai szakadtak rám.

Furcsa álom volt, először is világosan tudtam, hogy alszom ; még így is szóltam magamban :

— Nagyszerű, hogy mindjárt elaludtam s ily mélyen s nyugodtan szundítok, szépen kipihenem majd a fáradalmakat ; csak ki ne nyissam a szemem.

De mégse tudtam megállni, kinyitottam, viszont álmom azért nem szakadt meg. Most kitérült az ajtó s egy fekete alak lépett be, amelyben rémületemre, önmagamra, az én kapucinus-csuhámra, az én szakállamra s megkopasztott hajzatomra ismertem. A látogató mind közelebb s közelebb jött ágyamhoz, én meg sem tudtam mozdulni, próbáltam megszólalni, de hangom belefűlt abba a merevgörcsfélébe, amely megrohant. A látogató leült ágyam szélére s gúnyosan rám vigyorgott.

— Velem kell jönnöd, — szólt — felmegyünk a tetőre, a szélkakas alá, amely vidám nászdalt énekel, mert házasodik a bagoly.

Ott megbírkózunk egymással s aki letaszítja a másikat, az a király s vért ihatik.

Éreztem, hogy a látomás megragad s cipel fel a magasba ; a kétségbeesés visszaadta erőmet.

— Te nem vagy én, te az ördög vagy! — kiáltottam s mintha karmaim volnának, belekaptam a fenyegető kísértet arcába, de ujjaim szem helyett mély üregbe hatoltak, az ismeretlen ismét élesen felkacagott. Ebben a pillanatban mintha valaki megrázott volna, s hirtelen felriadtam.

A nevetés még egyre ott hangzott a szobában. Felugrottam, a hajnali világosság beszűrődött az ablakon s az asztal mellett egy embert pillantottam meg, háttal nekem, kapucinus-kámzsában. — Ijedtemben megdermedtem. Az álom valósággá lett.

A kapucinus az asztalon heverő holmik között kotorászott. Most megfordult s egyszerre visszatért belém az élet : idegen arcot láttam, bozontos fekete szakállal, szemében gondolatlan téboly nevetett ; egy-egy vonása némikép Hermogénre emlékeztetett.

Elhatároztam, bevárom, mihez fog most majd az ismeretlen s csak akkor lépek közbe, ha valami bajt csinál. A töröm mellettem hevert, testi erőmben is bíztam, elbánok az idegennel, nem szorulok segítségére.

Az gyerekmódra játszadozott holmiaimmal, különösen piros tarsolyomnak örült, az ablak felé lóbálta, közben bolondosan ugrándozott. Végül ráakadt a szalmafonatos palackra, melyben a titokzatos bor maradványa volt ; kinyitotta, beleszagolt, erre egész testében megremegett, száját kiáltás hagyta el, amelyet tompán, ijesztően ver-
tek vissza a falak. Valahol a házban egy éles csengésű harang három órát ütött, az ismeretlen most felordított, mint akire szörnyű kín szakadt, de nyomban aztán újra éles nevetésbe tört ki, ugyanúgy, ahogy álmomban hallottam ; vad ugrándozásba kezdett, ivott az üvegből, majd elhajította és kirohant az ajtón. Gyorsan felkeltem s utána futottam, de elvesztettem szem elől, csak lába dobogását hallottam lefelé a távoleső lépcsőn s tompa robajt, mint amikor valaki az ajtót becsapja maga után. Hogy újabb látogatásától megkíméljem magam, ajtómat bereteszeltem s ismét bebújtam az ágyba. Kimerültségemben nyomban elaludtam ; a nap bevilágított már, amikor pihenten, friss erőben felébredtem.

Mint mondtam, az erdész fiaival és legényeivel kiment az erdőbe ; kisebbik lánya — barátságos, fiatal teremtés — behozta a reggelit, míg a nagyobbik lány anyjával együtt a konyhán volt

elfoglalva. A lány kedvesen elmesélte, mily boldog békességben élnek, nagyobb sokaság csak olyankor gyűl a házba, ha a herceg a környéken vadászik s náluk tölti az éjszakát.

Így teltek-múltak az órák, dél lett, vidám zsvaj, kürtharsogás jelezte az erdészt, ki négy fiával, szép fejlett legényekkel — a legkisebbik alig tizenöt éves lehetett, — s három vadászával most érkezett meg.

Érdeklődött, jól aludtam-e s hogy a korai lárma nem ébresztette-e föl idő előtt; éjjeli kalandomat nem akartam szóvá tenni, mert a rettenetes barát testi megjelenése annyira belekapcsolódott álmom képeibe, hogy alig tudtam megkülönböztetni, mikor váltott át az álom valóságba. Az asztalt megterítették, gőzölgött a leves, az öreg levette sipkáját, hogy elmondja az imát, — ekkor nyílt az ajtó s belépett éjszakai látogatóm, a kapucinusbarát. Arcáról eltűnt a téboly, sötét, mogorva volt.

— Isten hozta, tisztelendő úr, — kiáltott feléje az erdész — rajta, mondja el az asztali áldást s aztán egyék velünk.

Az haragtól szikrázó szemmel körülnézett s ijesztő hangon kiabálni kezdett:

— Az ördög tépjen darabokra minden tisztelendőuraddal és átkozott imádsággal egyetemben. Azért csaltál ide, hogy én legyek a tizenharmadik s kitekergesd a nyakam ezzel a jött-ment gyilkossal? Nem te sóztad rám ezt a csuhát is, persze, hogy senki rá ne ismerhessen uradra és parancsolódra, a grófra? De vigyázz, akasztófárávaló, óvakodj haragomtól!

Ezzel fölkapta az asztalon álló nehéz korsót s az erdész felé hajította, az, hála egy ügyes hajlásnak, kikerülte a röpülő edényt, amely szétzúzta volna a fejét; így a falnak verődött s ezer darabra törött. De abban a pillanatban a legények már ott voltak a dühöngő mellett és lefogták.

— Micsoda! — rivalt rá az erdész — te átkozott istenkáromló, esztelen dühöngéssel megint meg akarod botránkoztatni e ház jámbor lakóit, megint arra vetemedtél, hogy életemre törj, annak életére, aki az állati sorból s az örök kárhozatból megszabadított? El a szemem elől! A toronyba veled!

A barát térdre hullott és sivalkodva kért bocsánatot, de az erdész hajthatatlan maradt:

— A toronyban a helyed — mondta — s addig nem jöhetsz közénk, míg meg nem hallom, hogy megrontóddal, a Sátánnal, szakítottál; s ha ez nem következik be, meg kell halnod.

Mint akinek ott a kés a nyakán, a barát reménytelen hangon felüvöltött, a vadászegények erre elcipelték s visszatérvén, elmondták, hogy amint a toronyszobába értek vele, dühöngése megnyugodott. Ugyanakkor Christian, a bolond állandó őre, elmesélte, hogy védence egész előző éjjel a ház folyosóin kódorgott, hajnalban pedig ordítózni kezdett:

— Adj, adj még a borodból s testestül-lelkestül a tied leszek; egy kis bort, egy kis bort!

Egyébként Christiannak az volt a benyomása, hogy a barát úgy támolygott, mint a részegek, bár nem érti, miként juthatott erősebb kábító italhoz. — Most már nem álltam meg, hogy el ne mondjam a magam kalandját s megemlésttem szalmafonatos palackom kiürítését is.

— Bizony ez baj, — jegyezte meg az erdész — de ön aztán igazán bátor, derék egy ember, más halálra ijedt volna.

Megkértem, mondja meg, valójában mi köze van ehhez a tébolyult baráthoz.

— Hej! — felelte az öregúr — hosszú, viszontagságos történet ez, nem ebédhez való. Untig elég, hogy ez az izgága teremtés garázdálkodásával épp akkor zavart meg, amikor vidáman, boldogan neki akartunk látni annak, amit Isten adott; de végre ülünk asztalhoz.

És máris levetette sapkáját, jámbor áhítattal elmondta az asztali áldást s derűs, jókedvű beszélgetés közepette elfogyasztottuk a falusias, ízletesen elkészített és tápláló ebédet. Vendége tiszteletére az erdész jó bort hozatott fel a pincéből s a régi szokás szerint, szép serleggel a kezében, rám köszöntött. Aztán leszedték az asztalt, a legények meg, kiki egy kürtöt akasztva le a falról, rázendítettek egy vadászdalra. A második ismétléskor a zenébe belevágott a lányok éneke s a befejező strófát már az erdész fiai is kórusban vele zengték.

A mellem jólesőn kitágult; régideje, hogy nem éreztem úgy magam, mint most e jámbor, egyszerű emberek körében. Még több ilyen kedves, hangzatos dalt énekeltek, majd az öreg felállt s e kiáltással: — «Éljenek mindazok a derék emberek, akik a vadászok nemes mesterségét folytatják!» — kiürítette poharát; mind vele éljenzettünk s ezzel a tiszteletemre borral s énekszóval tetézett lakoma véget ért.

Az öregúr így szólt hozzám:

— Most egy félórácskára ledülök, de utána kísétálunk az erdőbe s ott elmesélem majd, miként került házunkba ez a barát s mit tudok

felőle. Addigra itt az alkonyat, akkor lesre megyünk, mert mint Franz mondja, kilátás van fajdkakasra. Ön is kap majd egy jó puskát, hadd próbáljon vele szerencsét.

Ez valami merőben új volt számomra, mert szeminarista-koromban lőttem ugyan egyszer-kétszer célba, de vadra még soha ; elfogadtam az erdész meghívását, az szemmelláthatón örült neki és szíves jóindulatában, mielőtt lepihent volna, még sebtiben próbált beavatni a lövöldözés művészetének nélkülözhetetlen alapelemeibe.

Fegyvert, vadásztáskát kaptam, az erdésszel együtt kimentünk az erdőbe, ott aztán elbeszélte a különös barát történetét, amint következik :

— Idén ősszel két esztendeje lesz, hogy legényeim az erdőben mind gyakrabban iszonyú üvöltéseket hallottak, amelyekből hiányzott minden emberi jelleg ; — újonnan felfogadott vadászinasom, Franz szerint mégis embertől származtak. Mert Franzot szemelte ki arra a sors, hogy az üvöltő szörny leginkább zaklassa, valahányszor lesre indult, közvetlen közelében egyszer csak felhangzott az üvöltés és elriasztotta a vadat ; sőt egyszer épp célba akart venni egy állatot, amikor a bokorból egy borzas, közelebről meg nem határozható lény ugrott ki, s Franz eltévesztette a lövést. A fiú feje tele volt mindenféle rémmesékkal, kísértethistóriákkal, még apjától, egy öreg vadásztól hallotta őket s nagyon hajlott arra, hogy ezt a csodabogarat magának a Sátánnak tartsa, aki vadász hivatásától el akarja venni a kedvét vagy valami gonoszra próbálja csábítani. A többi legény, még a fiaim is osztoztak e hitében, — az erdőben ők is belebebotlottak a szörnyetegbe — nekem meg annál inkább érdekemben állott, hogy kissé jobban utánanézzek a dolognak, mert orvvadászok cselvetésére gyanakodtam, akik így akarták vadászaimat elijeszteni a lesről. Meghagytam hát a fiúknak, hogy ha újra jelentkeznek a rém, kiáltsanak rá, s ha nem áll meg s nem igazolja magát, a vadászjog értelmében egyszerűen lőjék le.

Megint Franz útjába akadt leghamarább a szörny. Rászólt s fegyverét vállhoz kapta, de a fickó beugrott a sűrűbe ; Franz utána akart lőni, ám fegyvere csütörtököt mondott, mire ijedten, remegve a többiekhez futott, akik valahol távolabb állottak s most még bizonyosabb volt benne, hogy maga a Sátán zavarja el a vadat előle, az babonázta meg puskáját is, mert hisz a legkitűnőbb lövész volt s amióta ez a rémalak jár a nyomában, egyetlen vadat sem ejtett. Az erdőben kódorgó kísértet híre hamarosan elterjedt, a faluban

már azt mesélték, hogy a Sátán megleszte Franzot s bűvös vadász-golyót ajánlott fel neki, és egyéb ilyen ostobaságokat adtak szájról-szájra.

Elhatároztam, véget vetek ennek a lehetetlen állapotnak s bár az én útjaimat a szörny még sohasem keresztezte, felkutatom őt azokon a helyeken, ahol mutatkozni szokott. Jóideig semmire se mentem ; aztán egy ködös novemberi estén épp ott álltam lesen, ahol Franz először pillantotta meg a különös teremtest ; óvatosan vállhoz emeltem puskámat, vadat vártam, de egy visszataszító emberi alak lépett ki, szemei vörös fényben csillogtak, fekete hajzata bozontos, testén csupa rongy. Rám meresztette szemét s hátborzongató üvöltésbe fogott.

Énistenem! — rémületes látvány volt, akárkinek inába szállt volna a bátorsága, magam is úgy álltam ott, mint akinek valóban a Sátán jelent meg, a félelemtől hideg veríték ütött ki rajtam. De fennhangon imádkozni kezdtem s ez teljesen visszaadta erőmet. Imádságom alatt s ahányszor Jézus Krisztus neve elhagyta ajkaimat, a szörny mind mérgesebben üvöltött, végül is iszonyú, istenkáromló átkozódásokba tört ki.

Ráívaltam :

— Elvetemült gazfickó, felhagysz ezzel az istenkáromló beszéddel? Térdre, vagy különben lepuffantlak!

Erre földre vetette magát és kegyelemért könyörgött. Közben legényeim odaértek, megragadták az embert s hazahozták ; itt a melléképület tornyába zártam, azzal, hogy másnap reggel jelentést teszek feljebbvalóimnak az esetről.

Amint a toronyba értek vele, eszméletlenül összeesett. Másnap felmentem hozzá. Szalmazsákot adattam volt neki, azon ült és keservesen zokogott. Lábam elé roskadt s rimánkodott, legyen irgalommal hozzá ; már hetek óta az erdőben él s fűnél, vadon nőtt bogynál egyebet nem evett ; szerencsétlen kapucinusbarát, egy távoli kolostor börtönéből szökött meg, hová örültsége miatt csukták be.

Csakugyan szánalomraméltó állapotban volt, meg kellett sajnálnom, ennivalót, bort adattam neki, hogy erőhöz jusson, szemmel láthatón jobban is lett tőle. Keservesen könyörgött, hogy csak néhány napig tűrjem meg itt a háznál és szerezzek neki valamilyen új csuhát, akkor visszavándorolhat a kolostorba. Kívánságát teljesítettem és tébolyodottsága valóban enyhült, rohamai megcsendesedtek, megritkultak. Ha rájött a dühöngés, szörnyűségeket beszélt össze s megfigyeltem, hogy ha ezért alaposan megszídtam s halállal

fenyegettem, a másik végletbe esett, egészen összeroppant, mellét verte, sőt Istent és a szenteket szólította, hogy szabadítsák meg a pokol kínjaitól. Ilyenkor Szent Antalnak hitte magát, dührohamaiban viszont azt hangoztatta, hogy gróf, hatalmas úr, és mihelyt megérkeznek szolgálói, mindannyiunkat felkoncoltat.

Tiszta pillanataiban viszont arra kért, hogy Isten szerelmére ne tegyem ki a házból, mert csak az itteni környezet gyógyíthatja meg.

Mindössze egyetlenegyszer volt vele komolyabb bajom, épp amikor a herceg a környéken vadászott s nálunk töltötte az éjszakát. Amint megpillantotta a herceget fényes kíséretével, egyszerre megváltozott. Morcos lett, magába zárkózott, ha imádkoztunk, elfutott, ha csak egy ájtatos szót hallott, egész testében remegni kezdett, amellet meg oly galád pillantásokat vetett Anna lányomra, hogy elhatároztam, megszabadulok tőle, különben még valami baj történhetik.

Egy éjszaka — épp amelyre virradón került volna sor e terv végrehajtására — a folyosó felől iszonyú ordítózás riasztott fel; kiugrom az ágyból, világot gyujtok és futok gyerekeim hálószobájába. A barát kitört a toronyból, ahová éjszakánként be szoktam zárni, állati bujaságában a lányok szobájához rohant, s már be is rúgta a szoba ajtaját. Szerencsére Franzot akkor üzte ki szomszósága a legények hálókamrájából, a konyha felé tartott, hogy vizet merítsen, közben meghallotta a barát dörömbölését a folyosón. Odarohant s hátulról megragadta, épp amikor már betörte az ajtót; de gyenge volt megfékezni a dühöngőt, a felriadt lányok sikoltozása közepette ott tusakodtak a folyosón s én akkor értem oda, amikor a barát a földre tiporta a fiút s gyilkos dühvel fojtogatni kezdte. Egy pillanatig se haboztam, megfogtam s elrántottam a fiútól, de — ma sem tudom, hogy történt — egyszerre kés villant meg a dühöngő kezében, feléni szúrt, ám Franz már magához tért, elkapta a karját, én meg eléggé erős ember vagyok, sikerült a dühöngőt úgy a falhoz szorítanom, hogy kishíján kiadta páráját. A nagy zsivajban a fiúk mind felébredtek, odaszaladtak, megkötözték, visszacipelték a toronyba a fickót, én előszedtem a korbácsot, s hogy elvegyem a kedvét hasonló gázságokról, néhány jókora ütést mértem rá, siralmas volt hallani, mint jajgatott és nyöszörgött. Így szóltam hozzá:

— Te gyalázatos, ez mind kevés azért a gázságért, hogy lányomat meg akartad ejteni s az életemre törtél! Halált érdemelnél!

Rémületében üvölni kezdett, a halálfélelem valósággal meg-

semmisítette. Reggel nem lehetett elszállítani, teljesen elernyedve, félholtan feküdt, a szívnek meg kellett rajta esnie. Kényelmes szobában jó ágyat vettettem neki, az asszony ápolás alá vette, finom erősítő leveseket főzött s a házipatikából odaadott mindent, ami csak javára szolgálhatott.

A feleségemnek egyik jó szokása, hogy magánosan üldögélvén, rákezd egy-egy ájtatos dalra, ha még különösen jól akarja magát érezni, Anna lányunknak kell csengő hangján énekelnie. — Így volt ez most is a beteg ágya mellett, aki mélyeket sóhajtott, fájdalmas pillantásokat vetett feleségemre, Annára, s arcát gyakran elöntötte a könny. Olykor-olykor felemelte kezét, ujját nyujtotta, mint aki keresztet akar vetni ; de sehogysem sikerült, keze erőtlenül hanyatlott le ; más-kor gügyögő hang tolult ajkára, mintha ő is énekelni akarna.

Egy idő multán szemlátomást javult az állapota, most már gyakran vetett keresztet, amúgy szerzetesmódra, s halkan imádkozott. Aztán egyszer csak egészen váratlanul különféle latin dalokba fogott, az asszony és Anna egy kukkot sem értett belőlük, de a csodálatos szépségű szent dallamok megfogták mindkettejük szívét, nem győzték emlegetni, mily kegyes örömet lelnek a betegben.

A barát annyira helyrejött, hogy már felkelhetett, ide-oda járkálhatott a házban ; egész külseje, egész lénye teljesen megváltozott. Szemében eddig gonosz tűz izzott, most tekintete csupa szelídség lett és kolostori szokás szerint nesztelenül lépdelt, ájtatosan egybekulcsolva kezét, semmi nyoma nem volt benne az örületnek. Főzeléknél, kenyérnél, víznél egyebet nem fogyasztott s az utóbbi időben csak nagynehezen tudtam rávenni, hogy egyszer-egyszer üljön asztalunkhoz és ízlelje meg a mi eledelünket, igyék egy korty bort. Ilyenkor előbb imát mondott, majd beszélni kezdett, úgy beszélt, ahogy talán senki más, odavoltunk a gyönyörűségtől.

Gyakran kísétált egyedül az erdőbe. Egy alkalommal találkoztam odakünn vele s amúgy mellékesen, megkérdeztem, nem szándékoszik-e most már visszatérni a kolostorba. Izgalom fogta el, megragadta a kezemet és így szólt :

— Neked köszönhetem, barátom, lelkem üdvét, te szabadítottál meg az örök kárhozattól. Még nem tudok elválni tőled, hadd maradjak még nálad. Oh, légy irgalommal hozzám, akit a Sátán elcsábított s bizonyosan elveszített volna, ha tébolyultságában nem téved ide az erdőbe, ha nem vezérli ide ama szent, akihez kétségbeesése óráiban oly forrón könyörgött.

Most kis szünetet tartott a barát, majd így folytatta :

— Oly elfajzott állapotban találtak itt rám, uram, ön el sem tudná képzelni, hogy valaha tehetséggel gazdagon megáldott ifjú voltam, de rajongó vágyódásom a magány, a bölcs elmélkedés után kolostori életre ösztökélt. Szerzetbeli testvéreim rendkívüli módon szerettek s én oly boldogan éltem, ahogy csak kolostorban élhet az ember. Jámborságommal, példás magaviseletemmel annyira kitűntem, hogy már úgy tekintettek rám, mint a kolostor leendő priorjára.

Már most, egyik testvérünk messzi-messzi útról tért haza, vándorlása közben mindenféle ereklyét gyűjtött össze s ezeket elhozta a kolostornak. Egy eldugaszolt palack volt közöttük, állítólag Szent Antal vette el az ördögtől, aki gonoszságokra csábító bájitalt tartott benne. Ezt az ereklyét is gondosan megőriztük, bár én azon a véleményen voltam, hogy az igazi ereklyék áhítatot keltő hatásával merőben ellentétes és egyáltalán nem kolostorba való holmi. Ám ugyanakkor kimondhatatlan sóvárgás fogott el, mindenkép meg akartam tudni, mit rejt magában a palack. Sikerült eloroznom, kinyitottam s csodálatosan illatos, mézédes, erős ital ömlött ki belőle, amelyet utolsó kortyig megittam.

El nem tudom mondani, mi történt most velem. Egész lelkivilágom megváltozott, gyötört az égő szomjúság a világ örömei után, a csábos testű ledérséget tartottam az élet igazi értelmének, — szóval, életmódom a gyalázatos bűnök egész sorozata lett, ördögi kéjencségemben már az elővigyázatról is megfeledkeztem, beárultak s a prior életfogytiglani fogságra ítélt. Néhány hét a sötét, nyirkos börtönben elég volt ahhoz, hogy megátkozzam magam és életem, Istent káromoljam és a szenteket s ím izzó piros fényben belépett hozzám a Sátán és ígéretet tett, hogy kiszabadít, ha lelkemet teljesen elfordítom a Legmagasztosabbtól s hajlandó vagyok neki szolgálni. Rikácsolva térdre estem s ezt ordítottam :

— Nincs Isten, akit szolgáljak, te vagy az én uram, a te tüzedből fakad az élet öröme!

Mintha szélvész zúgott volna át a levegőn, a falak megreccsentek, talán földrengés rázta meg őket, éles hang süvített végig a börtönön, az ablak vasrácsa szétmorzsolódva hullott le s engem láthatatlan erő sodort ki a kolostor udvarába. A felhők mögül kicsillant a hold, az udvar közepén a szökőkúton Szent Antal szobra felfénylett sugaraiban.

Kimondhatatlan rémület tépte szívemet, megsemmisülten a szent elé vetettem magam, megtagadtam a Gonoszt s irgalomért könyörögtem ; de fekete felhők sereglettek fölem, a levegőt újra az

előbbi vihar reszkettette meg, elaléltam s mire magamhoz tértem, az erdőben voltam már, éhségtől és kétségbeeséstől tébolyultan kerengtem sűrűjében, ahonnan aztán ön szabadított ki.

Ezeket mondta a barát s története oly mély hatást tett rám, hogy sok-sok év múlva is betűről betűre el tudnám ismételni, csak úgy, mint ma. Ettől kezdve oly jámboran, oly meggyerőn viselkedett szegény, hogy mindannyian megszerettük; annál érthetlenebb, miként újulhatott ki örülete mult éjjel.

— Nem tudja, — szakítottam félbe az erdészt — hogy melyik kapucinus kolostorból szökött meg a szerencsétlen?

— Elhallgatta előlem — felelt az erdész — s annál kevésbbé akarok, kíváncsiskodni mert úgyszólván bizonyos vagyok benne, hogy azzal a boldogtalan emberrel azonos, aki nemrégiben az udvarnál is szóba került, — közellétére természetesen senki sem gyanakodott — én meg helyesebbnek tartottam a barát miatt is, ha a magam gyanújáról nem teszek említést.

— De nekem elmondhatja, — válaszoltam — hisz idegen vagyok itt, ráadásul ünnepélyesen kijelentem, hogy titkot tartok.

— Tudni kell — folytatta erre az erdész — hogy a mi herceg-asszonyunk nővére az ...-i ciszterci-zárda apátnője. Már most, élt egy szegény asszony, akinek férje valamilyen titokzatos kapcsolatban állott az itteni udvarral, s az apátnő ennek az asszonynak a fiát gondjaiba fogadta s fölneveltette. A fiú kolostori életre érzett hivatottságot, kapucinusbarát lett s mint egyházi szónok messze földön nagy hírre tett szert. Az apátnő gyakran írt hugának nevelt fiáról s nemrégiben szomorún elpanaszolta, hogy mily gyászos csapás érte ennek révén. Valamilyen ereklje meggyalázásával súlyos bűnbe esett és ezért száműzték a kolostorból, amelynek hosszú ideig díszje volt. Mindezt a hercegi udvar orvosának és egy másik ottani úrnak beszélgetéséből tudom, amelynek történetesen tanúja voltam. Néhány különös dolgot is említettek, de minthogy az egész históriát nem ismerem alaposan, ezeket nem értettem, utóbb ki is estek emlékezetemből.

Maga a barát másképp mondja el szabadulását a kolostor tömlöcéből, szerinte az a Sátán közreműködésével történt, de én képzelődésnek, örültsége maradványának tartom ezt s úgy vélem, ő bizony senki más, mint éppen az a Medardus fráter, akit az apátnő neveltetett papnak s akit az ördög mindenféle bűnre csábított, hogy aztán Isten ítélete állati dühöngéssel sújtsa.

Amikor az erdész kiejtette Medardus nevét, iszonyat futott végig

rajtam, de egyébként is az egész történet lelkemig ható gyilkos szúrásokkal gyötört. Nagyon jól tudtam, hogy a barát színigazat mondott, hisz most is egy ilyen loppal kortyintott pokoli ital döntötte újból átkozódó, istenkáromló örületébe. Ám ugyanakkor mivé züllöttem én! nyomorú játékká a gonosz, titokzatos hatalom kezében, amely téphetetlen láncokkal megkötözve tart s én, aki magam szabadnak hittem, ím ketreche zárva vergődöm s nincs számomra szabadság!

A jámbor Cyrillus, sajnos, nem követett bölcs intelmei, a gróf és könnyelmű udvarmesterének látogatása, minden, minden most eszembe jutott. — Már tudtam, mi okozta lelkem hirtelen háborgását, mi alakította át egész érzésvilágomat; szégyeltem bűneimet, e szégyenkezés helyettesítette a töredelmet, az összeroppanást, amelyet érzem kellene, ha az igazi vezeklés órája ütött volna már.

Töprengésembe merülve alig figyeltem az öregúrra, aki ismét vadászélményeire terelvén a szót, a galád orvvadászokkal folytatott csetepatéiról kezdett beszélni. Lassacskán besötétedett, ott álltunk a cserjés előtt, amelyben a fajdmadár fészkel. Az erdész helyemre vezetett, intett, ne beszéljek, ne mocorogjak, hanem felhúzott kakassal mindenre jól figyeljek. A vadászok óvatosan helyükre lopództak s én egyedül maradtam a körülöttem nőttön növő sötétben.

Egyszerre az erdő sötétjéből életem különféle szereplői léptek elő. Anyámat láttam, az apátnőt, ítélkező tekintettel mértek végig. — Eufémia surrant felém holtsápadt arccal, feketén izzó szeme rám meredt, fenyegetve felemelte véres kezét, jaj! — a vércseppek Hermogén halálos sebéből fakadtak, felsikoltottam! — Erős szárny-suhogás hallatszott fölöttem, vaktában a levegőbe löttem és két fajt bukott a földre. «Pompás találat!» — kiáltott a mögöttem álló vadászlegény s lelőtt egy harmadik madarat. Most mindenfelől lövések dördültek el s máris gyűltek egybe a vadászok, mindegyik a maga zsákmányával. A legény csúfondárosan pislantva rám, elmesélte, ijedtemben mekkorát sikoltottam, amikor közvetlenül a fejem fölött elröppentek a madarak, s aztán célzás nélkül vaktában löttem közéjük, mégis eltaláltam kettőt; sőt a sötétben mintha úgy látta volna, hogy egészen más irányban tartottam a fegyveremet s így is célba találtam. Az erdész nagyot nevetett, mulattatta, hogy annyira megijedtem a madaraktól s védekezésből löttem közéjük.

— Remélem, — folytatta aztán — becsületes istenhívő vadással van dolgunk s nem holmi orvvadással, aki egyességet kötött a Gonosszal s akárhová durrant, mégse hibázza el célját.

Ez a kétségtelenül ártatlan, tréfás megjegyzés megremegtette szívemet s utólag borzalommal töltött el a szerencsés lövés, amelyet izgatott, komisz lelkiállapotomban csakis a véletlen irányíthatott. Végkép meghasonlottam, rejtéllyé váltam önmagam előtt s dúlt bennem az iszonyat attól, akivé lettem.

Amikor hazaértünk, Christian elmondta, hogy a barát az egész idő alatt csendesen viselkedett, egy szót se szólt, de nem volt hajlandó egy falatot sem enni.

— Nem tarthatom tovább itt — szolt az erdész. — Mert ki kezeskedik arról, hogy gyógyíthatatlannak látszó örülete bizonyos idő múlva nem tör-e ki újból s nem zúdít-e a házra valamilyen szörnyű szerencsétlenséget. Holnap hajnalban Christiannak és Franznak be kell vinnie őt a városba ; rég kész a jelentésem az esetről, helyezték ott el a bolondokházában.

Végre egyedül voltam a szobámban. És most megjelent előttem Hermogén alakja, de ahogy jobban szemügyre akartam venni, egyszerre az örült barátta változott át. Gondolataimban a két alak egygyolvadt, égi hatalmak intelmét olvastam ki a jelenésből s, már-már a szakadék szélén, föleszméltem.

Felkaptam a szalmafonatos palackot, amely azóta a földön hevert ; a barát utolsó kortyig kiürítette, s így megszabadultam a kísértéstől, hogy igyam belőle ; de még most is erős, kábító illat áradt az üvegből. Megragadtam és a nyitott ablakon messzi hajítottam, túl az udvar kőkerítésén, hogy a végzetes varázssital többé sohase csábíthasson. Lassacskán megnyugodtam, megvigasztalt az a gondolat, hogy lelkiekben fölötte állok a barátnak, hisz őt az én italom az örületbe hajszolta. Éreztem, hogy ami engem illet, a rettenetes sors elsuhan melletttem, s abban, hogy az öreg erdész a barátról azt hitte, ő a szerencsétlen Medardus, az égi szent hatalom jeladását véltem felismerni, biztatást arra, hogy még nem ejtett el s nem hagy elsüllyedni a vigasztalan nyomorúságban. Utamat egyre-másra örület keresztezi s ez az örület nem óv-e egyre figyelmeztetőbben rontó szellememtől, aki hitem szerint a festő ijesztő, kísérteties alakjában közelített meg?

Ellenállhatatlan vágy kezdett hajszolni a herceg udvarába. Nevelőanyám húga, akinek arcképét több ízben láttam s most visszaemlékeztem rá, mennyire hasonlít az apátnőhöz, ő vezessen vissza a jámbor, bűn-nélküli életbe, egykori virágzó birodalmamba. Visszavezethet : mostani lelkiállapotomban elég, ha csak látom, nem kell más hozzá, mindössze azok az emlékek, amelyeket az ő megpillantása

ébreszt majd fel bennem. A véletlenre bíztam, hogyan kerülök a közelébe.

Alig virradt, máris felhallatszott hozzám az erdész hangja az udvarból. Mielőbb el akartam fiával utazni, ezért sietve belebújtam ruhámba. Mire leértem, a kapu előtt egy szalmaüléssel targonca állt útrakészen ; s már hozták le a barátot, aki bárgyu, holtápadt arccal tűrte, hogy vezessék. Egyetlen kérdésre sem felelt, semmit nem volt hajlandó enni, mintha tudomást se venne a körülötte álló emberekről. Feltették a kocsira, megkötözték, mert állapota még aggályos volt, nem lehetett tudni, nincs-e benne visszafojtott düh, amely bármikor hirtelen rohammá fajulhat. Amikor karjait megszíjazták, arca csúnyán eltorzult, s halkán felnyögött. Torkom összeszorult, a szerencsétlen valahogy nagyon a szívemhez férközött, hisz talán az ő bukásának köszönhetem megmenekülésemet. Christian és egy vadászlégény melléje ült. Indult a kocsi, ekkor tekintete rám esett s egészen elálmélkodott ; már valamennyit haladtak (mi a kerítésen túl kísértük a kocsit), de fejét még akkor sem fordította vissza, tekintetét egyre rám szegezte.

— Látja, mily haragosan néz magára ; — szólt az erdész — azt hiszem, dührohamához sokban hozzájárult, hogy váratlanul ott találta önt az asztal mellett, hisz még legjobb állapotában is mindig nagyon félénk volt, attól tartott, valami idegen érkezik hozzánk s megöli őt. Mert kimondhatatlanul fél a haláltól, magam is gyakran vettem elejét dühkitöréseinek pusztán azzal a fenyegetőzéssel, hogy agyonlövetem.

Nagy kő esett le a szívemről, hogy a barát, önmagamnak ez az eltorzult, szörnyű hasonmása, nincs már itt. S előre örültem a hercegi udvarnak, mert valami azt hajtogatta bennem, hogy a rámnehezédő sötét végzet terhét ott majd leveszik rólam, sőt annyira megerősödöm, hogy az életemen uralkodó gonosz hatalom kezéből is kitéphetem magam.

Megreggeliztünk s máris előállt az erdész tisztán tartott, gyors lovaktól húzott utazókocsija. Alig-alig tudtam az asszonyra rátukmálni némi pénzt a vendéglátás fejében s a két lánnyal elfogadtatni egy-két csecsebecsét, amely véletlenül a poggyászsomban volt. Az egész család oly szívélyes búcsút vett tőlem, mintha ki tudja milyen régen ismernének, az öregúr még jócskán eltréfálkozott vadásztehetségemen. Vidáman, boldogan hagytam el a házat.

NEGYESIK FEJEZET.

ÉLETEM A HERCEGI UDVARBAN.

A hercegi székhely merő ellentéte volt a nemrég otthagyott kalmárvárosnak. Jóval kisebb területen, rendezettebben, szebben épült, de szinte kongott az ürességtől. Több utcát fasorral ültettek be s ezek inkább kertrészletnek, semmint városi tájnak hatottak. Az élet az utcákon csupa csend, csupa ünnepélyesség, kocsizörej csak nagyritkán zavarja meg e csendet. A város fiainak, még a legegyszerűbb polgárnak is a ruházatát, magatartását bizonyos finomkodás jellemzi, az a törekvés, hogy mutasson valamit.

A hercegi palota nem valami nagy ház, nincs semmi nagyszabású rajta, de eleganciájával, kellő arányaival egyike a legszebb épületeknek, amelyeket valaha láttam; kedves park csatlakozik hozzá, ezt a liberális gondolkodású herceg megnyitotta a sétáskereső polgároknak.

Megszálltam egy fogadóban, itt azt mondták, hogy a hercegi család rendszerint minden este künn sétál a parkban és sok-sok városi polgár semmiért el nem mulasztaná, hogy lássa jóságos fejedelmét. A mondott időben elszegtem a parkba, a herceg hitvesével és csekély kísérettel épp akkor lépett ki a kastélyból. — Oh! — egy perc s többé nem láttam egyebet, csak a hercegnőt, nevelőanyám hasonmását. Mozdulataiban ugyanaz a fenség, ugyanaz a kellem, szemében ugyanaz az átszellemült tekintet; és ugyanaz a tiszta homlok, az a mennyei mosolygás. Talán csak a termete volt teltebb s maga fiatalabb az apátnőnél. A fasorban tartózkodó nőket kedvesen megszólította, ezalatt a herceg egy komoly külsejű férfival beszélgetett szemmel láthatóan valamilyen érdekes, izgalmas dologról.

A hercegi család öltözete, magatartása, környezete pontosan beleillett a város hangulatába. Ez a mellett bizonyított, hogy a polgárokon észlelhető tisztes kényelemnek és igénytelen negédességnek az udvar a forrása.

Történetesen egy jószemű polgár mellett álltam s az minden elképzelhető kérdésemre felvilágosítást adott, olykor egy-egy szellemes megjegyzést is tett. Amikor a hercegi család elhaladt, azt ajánlotta, sétáljunk egyet s majd megmutatja nekem, az idegennek, a park ízléses szép részleteit. Nekem kapóra jött ez az ajánlat, s csakugyan meggyőződhettem róla, hogy itt mindenben a báj s a mértéktartó ízlés uralkodik, bár több ízben azt éreztem, hogy a parkban elszórt épüle-

teken megnyilatkozó törekvés az antik formákra, amelyeknek csak a legnagyobb szabású alkotásokon van helyük, holmi pepecselésre csábította az építész. Mert bizony nevetséges az olyan antik oszlop, amelynek egy megtermettebb ember majdnem a tetejéig ér. A park másik felében néhány ezektől mindenben elütő gótikus épület állt, ezek törpeségükben ugyancsak fonákul hatottak. Azt hiszem, a gótikus formák utánzása talán még veszélyesebb, mint az antikra való törekvés. Tény, hogy az építész, aki egy kis kápolnára kapott megbízatást s akit az épület méretei s a költségekre áldozott összeg erősen korlátoznak, könnyen erre a stílusra csábul, mégis tartózkodjék a különféle templomokról másolt csúcsívektől, merész oszlopoktól, kacsaringóktól, mert ebben a stílusban csak az alkotó művészt, akit a gótika igazi szelleme lelkesít, mint azokat a régi mestereket, akik a látszólag szeszélyes, sőt egybe-nem-illő részleteket oly nagyszerűen tudták mély jelentőségű, sokatmondó egésszé egyesíteni. Röviden szólva: a gótikus építész a romantikára való hajlamnak kell vezetni, ebben nincs tere az iskolás szabályosságnak, ami viszont elkerülhetetlen, ha antik formákat utánózik.

Mindezt így megmondtam vezetőmnek; az teljesen egyetértett velem, de azzal próbálta mentesíteni a sok visszásságot, hogy a parkokban oly fontos változatosság önkéntelenül efféle melléfogásokat idéz elő, nem beszélve arról, hogy hirtelen zápor esetén menedékkül, máskor meg pihenőül, vagy üdülőül szükség van ezekre az épületekre. Az ilyen templomocskáknál és kápolnácskáknál — válaszoltam — nekem sokkal kedvesebbek az egyszerű, igénytelen kerti lugasok, a kedves bokrok közé rejtett, fatörzsön álló szalmatetők, amelyek ugyanezt a szolgálatot teszik; s ha már mindenáron ácsolni, falat vonni akarnak, a kis méretek és kevés pénz által gúzsbakötött, de ötletes építésznek rendelkezésére áll egy stílus, amely akár az antik, akár a gótika felé hajlik, ám kerüli a kicsinyes majmolást, nem lép fel azzal az igénnyel, hogy felülmúlja a nagyszabású régi mintaképet, hanem csak a kedvességet, a kellemes hatást tartja szem előtt.

— Tökéletesen egy véleményen vagyunk, — felelte vezetőm — de hát mindezeknek az épületeknek, sőt az egész parkrendezésnek a herceg a sugalmazója s ez elejét veszi, legalább is nálunk, bennszülött polgároknál, minden bírálatnak.

A herceg az elképzelhető legjobb ember a világon, aki kezdettől fogva annak a magasztos uralkodói elvnek hódol, hogy alattvalói nem érte vannak, sokkalta inkább ő van alattvalóiért. Teljes a szabadságunk, kiki nyíltan hangoztathatja azt, amit gondol; az adók

alacsonyok s ennek következtében a nélkülözhetetlen cikkek olcsók ; a rendőrségi intézményeknek a szerepe teljesen alárendelt, csupán az ártalmas garázdálkodókat tartják kordában s nem fordulhat elő, hogy hivatali túlbuzgóságukban a bennszülött polgárt vagy az idegent bosszantsák ; a katonák a legkevésbé sem féktelenkednek, kedves nemtörődomséggel nézik, hogy ki hogyan vezeti üzletét, mint úzi iparát : ez mind kellemessé fogja tenni uraságod tartózkodását kis országunkban. Fogadni mernék, hogy mindeddig senki sem érdeklődött neve s foglalkozása iránt, s mint más városokban, itt nem állított be önhöz az első negyedórán hóna alatt hatalmas könyvvél s ünnepélyesen a fogadás, hogy a kicsorbult tollal s felvizezett tintával írja alá önnön körözőlevelét. Egyszóval hát, ennek a kis államnak egész berendezése, amely fölött igazi életbölcse ség uralkodik, a hercegből indul ki, mert ezelőtt, mint mondják, az udvar egy szomszédos nagy fejedelmi udvartartás zsebkiadásának hatott s az ember állandón ki volt téve ostoba vaskalaposságoknak.

A herceg szereti a művészetet, a tudományt, ezért minden jó művész és művelt tudós szívesen látott vendég nála s egyesegyedül tudásának mértéke a nemesi levél, amely lehetővé teszi, hogy a herceg legközvetlenebb környezetébe jusson. Viszont a sokoldalú hercegnek éppen művészi és tudományos felfogásába csusszant be valami abból a vaskalaposságból, amelyben nevelték s ez most a stílus külsőségeihez való szolgálai ragaszkodásában nyilvánul meg. Az épületek minden kis részletét hajszálnyi pontossággal előírta és felrajzolta az építőmestereknek s a legkisebb eltérés a különféle ódon művekből fáradságosan előkotort mintaképtől ugyanúgy bosszantotta, mint amikor ez vagy az a részlet semmiképpen sem illett bele a szűkösebb körülmények követelte új méretekbe. Az egyszer megkedvelt stílushoz való ragaszkodását szenvedti meg színházunk is, mert itt is tilos az eltérés az egyszersmindenkorra megszabott modortól, s ahhoz a legellentétesebb elemeknek is alkalmazkodniuk kell.

A herceg kedveli vonzalmaiban a változatosságot, de soha sincs velük senkinek a terhére. Amikor a parkot rendezték, szenvedélyes építész és kertész volt, utána a zenében egy idő óta megnyilvánuló fejlődés lelkesítette s e lelkesedésnek köszönhetjük kitűnő zenekarunkat. Majd a festészet kezdte foglalkoztatni s e téren maga is rendkívüli tehetségnek bizonyult. Az udvar mindennapos mulatságaiban is megvan ez a változatosság. Ezelőtt mindegyre táncoltak, most a fogadónapokon ott áll a fáraó-asztal s a herceg, akit igazán nem lehetne megrögzött játékosnak mondani, nagyokat szórakozik a

véletlen különös játékein; de csak jusson valami más az eszébe, megint új dolog kerül napirendre.

A herceg hajlamainak ez a gyors változása azt a kedvezőtlen véleményt vonta maga után, hogy szelleméből hiányzik az a mélység, amelyben, tiszta, napsugaras tavak módjára, az élet sokszínű képe változatlanul tükröződik. Szerintem igazságtalanok hozzá, mert csak szellemének különös izgékonyága hajtja őt, hogy különös szenvedéllyel vesse bele magát, ha valamire kedvet kapott, de közben nem feledkezik meg arról, ami korábbi foglalatosságaiiban igazán nemes, és ezt nem is hanyagolja el. Így ezt a parkot most is kifogástalanul gondolják, zenekarunk, színházunk továbbra is minden lehető támogatásban részesül, színvonala emelkedik s módjával a képtár is gazdagodik. Ami pedig a váltakozó udvari mulatságokat illeti, mi másnak tekinthető ez, mint felnőttek játszadozásának, amit a komoly, sokszor fáradságos munkája után az üdülésre igen rászoruló s elfoglalt hercegtől senki sem írgyelhet.

Csodálatos szépségű és komoly festői érzékkel csoportosított cserjék és fák mellett haladtunk el, én elragadtatva felkiáltottam, vezetőm így szólt:

— Mindezek a kertrészletek, ültetések, virágágyak szeretett hercegnőnk művei. Kiváló tájképfestő s a tudományok közül legszívesebben természetrajzzal foglalkozik. Ezért találhat itt mindenféle idegenföldi fákat, virágokat, de egy se szúr szemet kiállítási darabok módjára, hozzáértésre valló elrendezésükkel, szabadjára hagyott burjánzásukkal úgy hatnak, mintha minden különösebb mesterkedés nélkül a hazai földből nőttek volna ki. A hercegnő több ízben kijelentette, hogy utálja azokat a sután vésett homokköistenekeket és istennőket, najádokat és dryádokat, amelyektől azelőtt valósággal nyüzsgött a kert. E szobrokat száműzték, csak néhány szép antik másolat maradt meg, amelyeket a herceg bizonyos elmúlt dolgok kedves emlékeként itt kívánt tartani s amelyeket a hercegnő — gyengéden tudomásul véve férje néma óhaját — ügyesen úgy helyezett el, hogy az is meghatottan tekint rájuk, aki a mögöttük rejlő titkokat nem ismeri.

Beesteledett, elhagytuk a parkot, vezetőm elfogadta meghívásomat, hogy vacsorázzék velem egy vendéglőben s végre megtudtam kiletét: a hercegi képtár felügyelője volt.

A vacsora meghittebb légkörében közöltem vele, hogy szeretnék a hercegi család közelébe jutni. — Biztatott. Mi sem könnyebb ennél, hisz minden művelt, szellemdús idegent szívesen látnak az udvarnál.

Mindössze meg kell látogatnom az udvari marsallt s kérnem őt, hogy mutasson be a hercegnek. Ez a herceghez vezető diplomatikus út nem tetszett nekem, már csak azért sem, mert nemigen remélhettem, hogy elkerülhessem az udvari marsall néhány kellemetlen kérdését előlétem, rangom és jellemem felől; úgy döntöttem hát, hogy inkább a véletlenre bízom magam, az majd rövidebb úthoz segít; s valóban így is történt.

Egy reggel a parkban sétáltam, — sehol egy lélek — amikor a herceggel találkoztam. Egyszerű felöltő volt rajta. Köszöntem neki, de úgy, mintha fogalmam sem volna kicsoda, erre megállt és szóba elegyedett velem, megkérdeve, idegen vagyok-e. Igent mondtam s nyomban hozzátettem, hogy néhány napja érkeztem s csupán átutazóban voltam, de a hely szépsége, különösen pedig a mindenre eláradó derű és nyugalom maradásra bírt. Független vagyok, csupán a tudománynak és művészetnek élek és szeretnék sokáig itt maradni, mert az egész környezet annyira vonzó, annyira nekem való.

Szavaim szemmel láthatóan jól estek a hercegnek s felajánlkozott, hogy ciceróném lesz és megmutatja a park szép helyeit. Óvakodtam elárulni, hogy azokat már mind láttam, hagytam, hadd vezessen végig a grottákon, templomokon, gótikus kápolnákon, lugasokon s türelemmel végighallgattam bő lére eresztett magyarázatait minden egyes részletről. Valamennyinél megemlítette az eredeti épületet, amely mintaképül szolgált, figyelmeztetett, hogy a kitűzött feladatot mily pontosan hajtották végre, majd kitért a parkrendezés tulajdonképeni elgondolására, amelynek minden parkban érvényesülnie kellene. Véleményemet tudakolta; dicsértem a hely kiesését, a csodaszép buja növényzetet, de azért, mint korábban a képtár felügyelője előtt, úgy most sem hallgattam el, mit gondolok a parkbeli épületekről s melyek a kifogásaim.

Figyelmesen végighallgatott, bírálatomból egy és mást, úgy látszik, nem tartott egészen helytelennek, de aztán végét ejtette a további vitának azzal a kijelentéssel, hogy elvben talán igazam van, de hiányzik belőlem a gyakorlat s nem ismerem a megvalósítás mesteriségét.

A művészetre terelődött a szó, én bizonyosságát adtam annak, hogy értek a festészethez és képzett muzsikuss vagyok, meg is kockáztattam egy-két ellenvetést ítéleteivel szemben, amelyek szellemesen és világosan tükrözték meggyőződéseit, de ugyanakkor elárulták, hogy művészeti ismeretei bármennyire meghaladják is az országnagyok szokott műveltségét, mégis túlonként fölületesek ahhoz, mint-

sem sejtelve lehetne arról a mélységről, amelyből az igazi művész fenséges művészete fakad s benne az igazra való törekvés isteni szikráját lobbantja fel. Ellenvetésem, nézeteim az ő szemében csak dilettantizmusom mellett bizonyítottak, amely rendszerint nélkülözi a gyakorlati tudás tisztázó világosságát. Kioktatott a festészet és zene igazi céljai, a kép és az opera alapfeltételei felől. Úntig hallhattam a koloritról, drapériáról, piramisszerkesztésről, komoly és pajzán zenéről, a primadonna nagy jelenetéről, kórusról, effektusról, clair-obscur-ról, megvilágításról, és így tovább. Hallgattam a herceget, akinek igen jólesett a társalgás e módja, egyszer sem szakítottam félbe. Végül is ő hagyta abba a beszédet, ezzel a hirtelen kérdéssel:

— Fáraózik?

Megmondtam, hogy nem.

— Pompás egy játék, — folytatta — a maga fennkölt egyszerűségében a szellemes férfiak méltó mulatsága. Az ember mintegy kilép magából, vagyis olyan nézőpontra helyezkedik, ahonnan megfigyelheti, láthatatlan szálakkal mint bogoz, kötöz a véletlennek nevezett titokzatos hatalom. Nyerni s veszteni, ez a két sarokpont, ezen forog a rejtélyes gépezet, mi hozzuk lendületbe s a benne lakozó erő aztán kénye-kedvére hajtja tovább. Meg kell tanulnia ezt a játékot, én fogom rá megtanítani.

Bevallottam, hogy eddig nem sok kedvet éreztem a kártyához, másfelől gyakran figyelmeztettek veszedelmeire és ártalmasságára. A herceg elmosolyodott, élénk, tiszta szemét rámszegezte és így szólt:

— Oh, micsoda gyerekesség, ilyet mondani! De utóbb még holmi megrögzött játékosnak fog tartani, aki be akarja ugratni. A herceg vagyok; ha jól érzi magát rezidenciámban, maradjon minél tovább s keresse fel otthoni körömet, amelyben olykor sor kerül fáraójátékra, de állítom, hogy a kártya senkinek nem vált még kárára, holott a játéknak komoly összegekben kell mennie, csak így érdekes, más-különb a véletlen elrenyhül, mert nem semmiségeket, komoly áldozatokat kíván.

Már indulóban volt, visszafordult, így kérdezte meg:

— De kihez volt szerencsém?

Elmondtam, hogy Leonardnak hívnak s független ember, tudós vagyok, egyébként meg nincs nemesi származásom s ezért talán nem is illik elfogadnom meghívását az udvarba.

— Nemesi származás, nemesi származás! — szólt a herceg s valósággal tűzbe jött. — Arról meggyőződtem, hogy képzett, jó-

eszü ember. Tudása megneemesíti s jogcímet nyújt arra, hogy házamban helye legyen. Isten önnel, Leonard úr, a viszontlátásra!

Kívánságom így hamarabb s könnyebben teljesült, mintsem hittem volna. Itt volt az alkalom, hogy, életemben először, bejussak egy fejedelmi udvarba, sőt bizonyos értelemben állandóan benne éljek; — agyamban végigfutottak mindazok a kalandos históriák az udvari intrikákról, ármányokról, fondorlatosságokról, amelyeket a bölcs regényírók és komédiagyártók agyaltak ki. Az ő tájékoztatásukat véve alapul, a herceget csupa gazembernek kell körülvennie s vezetnie orránál fogva: az udvarmester őseire büszke, ízetlen fráter, a miniszterelnök izgága, pénzéhes szörny, a kamarások egytől-egyig ledér fickók és liliomtiprók. Az arcok igyekeznek ráncaikat a lehető legbarátságosabbá rendezni, de a szívekben csak hazugság és csalárd-ság lakozik; mindenki olvadozik a kedvességtől és szívélyességtől, hajlong, hasra vágódik, de mindenki engesztelhetetlen ellensége a másinak s alig várja, mikor gáncsolhatja el, hogy utódként lépjen helyébe s majd őt is hasonló sors érje. Az udvarhölgyek csúfak, dölőfősek, ármánykodók, a mellett szerelmes természetűek, tört vetnek, behálózna, tüztől nem kell annyira óvakodni, mint tőlük!

Ez a kép rajzolódott ki bennem a fejedelmi udvarról, mindabból, amit a szemináriumban olvastam felőle; az ördög játékainak zavar-talan színhelye, ez volt a véleményem, s bár Leonardus azokról az udvartartásokról, amelyeket egykor látott, sok olyasmit mesélt, ami semmiképpen nem vágott egybe az én fogalmaimmal, valaminő idegenkedés mégis maradt bennem mindentől, ami fejedelmi udva-rokkal van kapcsolatban, s ez az idegenkedés akkor is elfogott, amikor éppen indulóban voltam, hogy egy udvar vendége legyek. De hajtott a vágy, hogy a hercegnő közelébe jussak s ellenállhatatlanul hajtott egy benső hang is, amely ködös szavakkal egyre azt ismételtette, hogy sorsom itt fog eldőlni. A kitűzött órában, nem minden idegesség nélkül, ott álltam a hercegi előszobában.

Eléggé hosszúra nyúló tartózkodásom abban a nagy kalmár-városban jó volt arra, hogy végképp levessek magamról minden suta-ságot, merevséget, szögletességet, ami kolostori életemben rám-ragadt. Jól formált s természetből fogva mozgékony testem könnyen megszokta a nagyvilági urak fesztelen, szabad tartását. A sápadt szín, amely a szép, fiatal szerzetesek vonásait is eltorzítja, eltűnt arcómról, legszebb ifjú erőmben voltam, a fiatalság pirosra festette arcomat, ott villogott szememben is; sötétbarna fürtjeim elfödtek a tonzura minden nyomát. Ráadásul legújabb divatú, finom, tetszetős

fekete ruhát viseltem, a kalmárvárosból hoztam ezt is magammal, így megjelenésem kellemes hatást keltett a már egybegyűlt vendégekben, amint azt szíves, de a legnagyobb tapintatosság korlátai között tartott és sohasem tolaikodó előzékenységük bizonyított.

Regényekből és komédiákból merített elméletem szerint a hercegnek ott a parkban, ama szavak után: «A herceg vagyok» — tüstént ki kellett volna gombolnia felöltőjét, hogy egy nagy díszcsillagot ragyogtasson a szemembe, ilyenformán most is elvárhattam volna a herceg környezetében élő uraktól, hogy hímzett frakkban, merev parókával sűrögjenek. Elégge nem is győztem csodálkozni, mert mindenfelé csak egyszerű, ízléses öltönyöket láttam. Rájöttem, hogy elgondolásom az udvari életről csupán gyerekes előítélet, elfogódottságom felengedett s végső bátorítást kaptam a hercegtől, aki elem jött s csak ennyit mondott: «Né, Leonard úr!» — s máris műítési szigoromról kezdett tréfálni, amellyel parkját szemléltem.

Az oldalajtó kinyílt s a társalgóba belépett a hercegnő; mindössze két udvarhölgy kísérte. Láttára egész testemben megremegtem; lámpafénynél még jobban hasonlított nevelőanyámhoz, mint egyébként.

A hölgyek körülvették, bemutatnak; egyetlen pillantást vetett rám, de abban meghökkenés, mély izgalom jelentkezett; néhány szót sutogott, semmit sem értettem belőlük, majd egy idős hölghöz fordult, halkan mondott neki valamit, mire az ideges lett és éles tekintettel mért végig. Mindez egy másodperc alatt történt.

A társaság kisebb-nagyobb csoportokra bomlott, élénk társalgás kezdődött, a hangban semmi kényszeredettség, mégis érezni lehetett, hogy udvari környezetben, egy fejedelem közelségében vagyunk, viszont ez az érzés a legkevésbé sem hatott nyomasztón. Úgyszólván egyetlenegy ember nem akadt, aki beleillett volna a fejedelmi udvarnak abba a képebe, amelyet magamban alkottam. Az udvarmester életvidám, felvilágosult öregúr volt, az apródok vidám ifjak, egyikük sem látszott olyannak, aki gonoszságokon töri a fejét. A két udvarhölgy alighanem egymás nővére volt, igen fiatal s egyformán jelentéktelen teremtes, de szerencsére ruhájukkal sem keresték a feltűnést. Különösen egy piszeorrú, csillogó szemű, feketeruhás emberke hozta tűzbe a társaságot, hosszú karddal az oldalán, hihetelen gyorsasággal surrant, sündörgött az emberek között és sehol meg nem állva, senkivel szóba nem elegyedve, egyszer itt, másszor ott szórta el szikrázó, tréfás és csípős ötleteit. A herceg orvosa volt.

Az idős hölgy, akivel az imént a hercegnő beszélt, oly észrevétle-

nül és ügyesen kerülgetett, hogy mielőtt észrevettem volna, már kettesben álltunk az ablakban. Szóba elegyedtünk s bármily ravasz-kásan fogott hozzá, mégis hamarosan kitudódott, hogy életviszonyaim felől szeretne kifaggatni. — Felkészültem erre s abban a meggyőződésben, hogy ilyen esetben a legegyszerűbb, legigénytelenebb mese a legkevésbé ártalmas és veszedelmes, röviden annyit mondtam, hogy valamikor teológiát tanultam, de apámról gazdag örökség szállt rám, most gyönyörködésből, kedvtelésből utazgatok. Szülővárosomat Poroszország lengyel tájaira helyeztem át s oly fog- és nyelvtörő barbár nevet adtam neki, amely ugyancsak sérthette a hölgy fülét s elvette a kedvét a részletesebb tudakozódástól.

— Bizony, bizony, — szólt — pedig olyan az arca, uram, hogy itt bizonyos szomorú emlékeket ébreszt, s talán több is annál, mint amennyit mutatni akar, hisz fellépésében semmi sem vall teológus diákra.

Frissítőket szolgáltak fel, majd átmentünk egy terembe, ahol már készen állt a fáraó-asztal. Az udvarmester adta a bankot, de amint mondták, megállapodása van a herceggel, s e szerint minden nyereség az övé, de veszteségét a herceg megtéríti. Az urak az asztal köré gyűltek, az orvos kivételével, aki sohasem játszott, hanem a hölgyekkel maradt; hölgyek ugyanis nem játszhattak.

A herceg magához intett, mellette kellett állnom, s miután néhány kurta szóval megmagyarázta a játék szabályait, ő választotta ki a kártyáimat. Csupa rossz lapja jött, én meg, bármily híven követtem tanácsait, folyton vesztettem, veszteségem súlyossá vált, hiszen a legkisebb point egy Louisdor volt. Pénztárcám kezdett nagyon apadni s ismételten azon törtem a fejem, mi lesz, ha utolsó aranyomon is túladok; bármikor végzetessé válhatott számomra a játék, mert egyszerűen koldussá tehetett volna.

Újra osztottak s most megkértem a herceget, hagyjon egyedül játszani, mert amilyen szerencsétlen flótás vagyok, a kártyában még őt is veszteségbe sodrom. Erre mosolyogva megjegyezte, hogy ha tovább is egy tapasztalt játékos tanácsait követném, talán még behozhatnám veszteségemet, de ha annyira bízom magamban, ám lássuk, mi lesz.

Meg se néztem kártyáimat, vaktában kihúztam egy lapot, a dáma volt. Talán nevetségesen hangzik, de ebben a színtelen, élet-telen kártyaarcban Aurélia vonásait véltem felismerni. Megdermedten néztem a lapra, belső háborgásomat alig tudtam elrejtetni; csak a bankár kiáltása, hogy tétjeinkkel kész vagyunk-e, riasztott fel

bódulatomból. Oda se gondolva, zsebemből előkotortam az utolsó öt Lajosaranyat s feltettem a dámára. A dáma nyert. Most folyton-folyvást csak a dámára tettem, ahogy nyereségem növekedett, egyre nagyobb összeget. És ahányszor ismét a dámát tettem meg, a többi kártyázó nagyot kiáltott: — «Nem, ez már több a soknál, most aztán már hűtlen lesz a dáma» — de megint csak ők jártak rosszul kártyáikkal. — «Csodálatos, hallatlan!» — hangzott mindenfelől, én közben csendesesen, magamba mélyedve, minden érzésemmel Aurélián csüggve, észre se vettem a sok aranyat, amelyet a bankár egyre-másra tolt felém.

Elég az hozzá, a négy utolsó játszmában állandóan a dáma nyert s minden zsebem megtelt arannyal. Kétezer Louisdorral ajándékozott meg a sors a dáma révén, s bár így mindennemű anyagi zavartól megmenekedtem, egy bizonyos kellemetlen érzéstől nem tudtam szabadulni.

Mert furcsa módon, valami rejtélyes kapcsolatot gyanítottam multkori, vaktában tett s a fajdot oly biztosan találó lövésem és mostani szerencsém között. Rájöttem, hogy nem magamnak, hanem a belém költözött idegen szellemnek köszönhetem e rendkívüli dolgokat, én csak akarat nélküli eszköz vagyok kezében, ide-oda forgat, nem tudni minő célok kedvéért. Ám lényem kettősségének s a bennem dúló ellentétnek e felismerése vigasztalón hatott rám, azt jelentette, hogy a magam ereje lázadozik s mind nagyobb már. Viszont Aurélia arcának örökös tükröződése előttem sem lehet más, mint gonosz csábítás a rosszra, bűnös visszaélés e jámbor, kedves arccal, amely épp ezért csak borzongással és iszonyodással tölthetett el.

A képzelhető legsötétebb hangulatban baktattam a parkban, reggel volt s a herceg, aki szintén ebben az időben szokott künn sétálni, egyszerre csak belémütközött.

— Nos, Leonard úr, — szólt rám — hogy tetszik a fáraó-játék? — Mit szól a véletlen szeszélyéhez, amellyel elnézte az ön meggondolatlanságát s ölébe zúdította a sok aranyat? Szerencsésen favorit-lapot húzott, de ilyen vakon még favorit-lapban sem lett volna szabad bíznia.

Erre teljes körülményességgel elkezdte magyarázni a favorit-lap jelentőségét, kitűnő s alapos tanácsokat adott, miként kell a véletlen kezére játszani, majd azzal végezte, hogy ezekután kártyaszerencsémét bizonyára ki fogom használni. Mire őszintén bevallottam szilárd elhatározásomat, hogy kártyához többé nem nyúlok. A herceg meglepetten nézett rám.

— Épp tegnapi rendkívüli szerencsém vitt erre az elhatározásra, — folytattam — mert ez a szerencse igazolta mindazt, amit a kártyában rejlő veszedelemről és ártalomról hallottam. Megdöbrentő volt; a vaktában kihúzott közönyös lap egy fájó, szívettépő emléket ébresztett bennem, ugyanakkor egy ismeretlen hatalom ragadott meg, elém szórta a szerencsét, a könnyen nyert sok pénzt, s mintha ez a hatalom belőlem támadt volna, mintha azzal, hogy az élettelen kártyalapból izzó színekkel felém sugárzó leányra gondolok, átlátnám a véletlen legtitkosabb szövevényeit is és parancsolni tudnék neki.

— Értem — szakított félbe a herceg. — Boldogtalan szerelmes volt s a kártya felidézte lelkében elveszett kedvesét; értem, de engedje meg, furcsálom is, kívált ha magam elé képzelem a coeur-dáma széles, sápadt, butácska ábrázatát. Mindegy no, ön kedvesére gondolt s az a játékban hívebbnek és kegyesebbnek bizonyult, mint az életben; de nem tudom felfogni, mi van ebben borzasztó, rémületes, inkább nagyon jóleső érzésnek kell lennie, ha valakit a szerencse ennyire a jóindulatába fogadott! Szóval, ha önre oly nyomasztón hat ez a végzetes kapcsolat kártyaszerencséje és kedvese között, abban nem a játék a hibás, hanem az ön sajátos lelkiállapota.

— Lehet, — feleltem — de nagyon is érzem, hogy ebben a játékban nem annyira az a veszély a rossz, hogy az ember sokat veszíthet és a legnyomasztóbb helyzetbe juthat, hanem az a vakmerőség, ahogy szinte nyílt párviadalban áll ki azzal a rejtélyes hatalommal, amely a sötétből ragyogva lép elő s csábító ábrándkép módjára elcsal valahová, ahol aztán kacagva megragad és eltapos. S úgy látszik, a vonzó a játékban éppen a viaskodás ezzel a hatalommal, a maga erejében gyermetegül bízó ember a vakmerőséget kedveli benne, s ha egyszer vállalta, utána, még haláltusájában is győzelmet remélve, többé nem tudja abbahagyni. A fáraójátékosok örült szenvedélyét szerintem ez magyarázza meg, ez a lelki ziláltságukat és összeroppadásukat is, mert pusztán pénzvesztéség nem járhat ily hatással. Alacsonyabb szempontból azonban maga a veszteség is ezernyi kellemetlenségbe sodorhatja, sőt végső romlásba döntheti a szenvedélyes játékost, bár a megrontó erő még nem hatolt beléje s csak a körülmények késztették a kártyázásra. Be kell vallanom, kegyes jó uram, hogy tegnap magam is már-már ott tartottam, hogy minden úti pénzemet elúszni lássam.

— Ez értésemre jutott volna — vetette közbe gyorsan a herceg — s veszteségét háromszorosan megtérítettem volna, mert nem akarom, hogy az én szórakozásom miatt bárki is tönkremenjen. Nem, ilyesm

nem eshetik meg nálam, ismerem valamennyi társamat a játékban s nem vesztém őket szem elől.

— Fenség, — válaszoltam — ez a beavatkozás megszünteti a játék szabadságát s korlátozza a véletlen ama különös bogozódását, amelynek látványa teszi épp fenséged számára oly érdekessé a fáraót. Meg aztán akin a kártyaszenvédeley végképpen úrrá lett, nem talál-e módot, hogy akár önnön kárára is kivonja magát a felügyelet alól s így áldatlan viszonyt teremt, amely megnehezíti életét? — Bocsássa meg nyíltságomat, fenség! — Ezenfelül vallom, hogy éljen bár valaki vissza szabadságával, annak akárminő korlátozása nyomasztón hat s mint ami merőben ellentétes az emberi természettel, egyszerűen elviselhetetlen.

— Úgy látom, Leonard úr, ön semmiben sincs velem egy véleményen — fakadt ki a herceg s felém egy hanyag «istenönnel»-t vetve elsietett.

Magam sem tudom, mi vitt rá, hogy ily őszintén beszéljek, annál kevésbbé, mert bár a kalmárvárosban nézőként gyakran el-elidőztem jelentős összegekbe menő kártyacsaták mellett, de mindeddig sohasem jutott eszembe határozott véleményt formálni a szerencsejáték felől, ahogy az most kiszökött a számon. Sajnáltam, hogy ezzel így eljátszottam a herceg jóindulatát s többé nincs módom az udvari összejöveteleken résztvenni s a hercegnő közelébe férközni. De tévedtem; mert még aznap meghívót kaptam az esti udvari hangversenyre s a herceg, mellettem elmenőben, kedves humorral így szólt:

— Jó estét, Leonard úr, adja ég, hogy zenekarom ma kitegyen magáért s a muzsikám jobb tessenék, mint a parkom.

A zene valóban szépen hangzott, minden kifogástalanul ment, de a darabok összeválogatását nem tartottam szerencsésnek, lerontották egymás hatását, kivált az egyik hosszú jelenet úntatott erősen, mert mintha eleve megszabott mintára szerezték volna. Ám óvakodtam e véleményemet elárulni s okosan tettem, mert, mint utóbb megtudtam, az unalmas darab a herceg szerzeménye volt.

Természetesen elmentem a legközelebbi udvari összejövetelre is és hogy a herceget végkép kiengeszteljem, hajlandó voltam még a fáraójátékban is részt venni. De minő meglepetés, banknak semmi nyoma, néhány asztal mellett ültek csupán békés kártyázgatók s a többi úr és hölgy, kört alakítva a herceg körül, élénk, szellemes csevegésbe fogott.

Ez is, az is tudott valamilyen mulattató mesét, a jócskán kiélezett adomákat sem vetették meg; szónoki tehetségem most kapóra

jött s élvezetes formában előadtam néhány részletet önnön életemből, persze valamennyit regényes költői mezbe öltöztettem. Feltűnést, sikert arattam, de a herceg jobb szerette a vidám, humoros dolgokat s ezekben senki túl nem szárnyalhatta az udvari orvost, akiből kimeríthetetlenül áradt az ezernyi neveltető ötlet és fordulat.

A multság aztán azzal gazdagodott, hogy egyikünk-másikunk megírt valamit s azt a társaság előtt felolvasta, így együttlétünk valamilyen jól szervezett irodalomesztétikai egyesület színezetét nyerte; elnöke a herceg volt s kiki arról a tárgykörrel beszélt, amely legközelebb esett hozzá.

Egy alkalommal a társaság egyik tudós tagja, kiváló, böcs fizikus, tudomány-ágának legújabb felfedezéseivel lepett meg bennünket, s míg előadása a társaság egyik, a tudományokban eléggé jártas felét megragadta, másik fele, amely előtt mindez idegen, ismeretlen valami volt, búsan unatkozott. Maga a herceg sem tudta kellőképpen követni a professzor elmefuttatásait és szemmelláthatón alig várta az előadás végét.

A professzor végül befejezte mondókáját, az orvos nagyokat tapsolt, csak úgy ömlött szájáról a dícséret és elragadtatás, de mindjárt hozzátette, hogy a mélyenjáró tudomány után most valami lélekvidámítónak lenne itt a helye, valaminek, ami nem lép fel más igénnyel, csak mulattatni akar. A boldogtalanok, akik eddig az oly idegen tudomány súlya alatt roskadoztak, egyszeriben kihúzták magukat, sőt még a herceg arcán is mosoly futott át, annak jeléül, hogy igen jól esik neki visszatérni a mindennapi életbe.

— Fenséged tudja, — kezdett rá az orvos a herceg felé fordulva — hogy utazásaimon sohasem mulasztom el utinaplómban híven megörökíteni mindama vidám eseteket, amelyekkel az élet szolgál, főként pedig azokat a multságos, eredeti alakokat, akikbe belébotlom. Ebből a naplóból akarok most valamit előadni, egyáltalán nem jelentős dolog, de azt hiszem, multságosnak mondható.

Tavalyi utamon egyszer éjnek idején, B.-től négy órányira, egy szép, nagy faluba értem. Tüstént a csinos fogadóba mentem, maga a rokonszenves, jóeszü tulajdonos nyitott ajtót. A hosszú úttól fáradtan, kimerülten, nyomban beledőltem az ágyba, hogy jól kialudjam magam, talán egyet ütött az óra, amikor közvetlen szomszédságomban megszólalt egy fuvola és felébresztett. Soha életemben nem hallottam még ilyen fuvolázást. Hatalmas tüdeje lehetett az illetőnek, mert éles, fülsiketítő hangon, amely a hangszer jellegét tökéletesen megsemmisítette, megállás nélkül mindegyre

ugyanazt a futamot fújta, iszonyúbb, esztelenebb valamit elképzelni sem lehet.

Szidtam, átkoztam az eszeveszett muzsikust, aki álmat elrabolta s most fülemet szaggatja szét, de a futam csak szólt, szólt, mint a felhúzott óramű, míg aztán tompa koppanást hallottam, mint amikor valamit a falhoz vágnak, utána csend s én nyugton aludhattam tovább.

Reggel hallom, hogy a ház előtt nagyban veszekednek. Két hangot különböztettem meg, a fogadósét és egy másik emberét, aki szakadatlanul efféléket ordítózott:

— Isten verje meg ezt a házat, bár soha át ne léptem volna a küszöbét! — Az ördög vezérelt ide a maga házába, ahol minden ihatatlan és ehetetlen! — minden kutyául rossz és szemtelenül drága! — Itt a pénze, jónapot! többé nem lát engem ebben az átkozott vityillóban.

S a házból egy kiaszott csöpp emberke pattan ki, kávébarna kabátban, rókavörös kerek parókával, amelynek tetejébe ferdén, kihívón odacsapta szürke kalapját, fut az istállóba s kisvártatva nehézkesen kidöcög belőle az udvarra egy meglehetősen csontos gebén.

Természetesen azt hittem, hogy egy idegen kapott össze a fogadóssal s most elutazik, ezért aztán nagyot ámultam, amikor délben, a sötétben ültömben belépni látom ugyanazt a rókapiros parókás, kávébarna, suta figurát, aki reggel elvágtatott; — mintha mi sem történt volna, helyet foglalt a terített asztalnál.

Csúfabb s ugyanakkor eredetibb pofa még nem került szemem elé. Egész lényében volt valami komolykás furaság, aki ránézett, alig tudta visszatartani nevetését. Együtt ettünk, közben a fogadós meg én eléggé szófukar beszélgetésbe elegyedtünk, az idegen nem vett részt benne, folyton csak tömte magába az ételt. Később rájöttem, hogy a fogadós őt akarta bosszantani, amikor a szót ügyesen a népi sajtásokra terelte, majd meg éppenséggel azt kérdezte, összerakultem-e már ír emberekkel s tudok-e úgynevezett bull-jaikról.

— Hogyne tudnék! — feleltem s egy egész sereg ilyen bull futott át a fejemen. Rögtön el is mondtam amaz ír esetét, akitől megkérdezték, mért vette fel fordítva a harisnyáját, mire kedvesen azt válaszolta: «Mert jobbfelén kilyukadt!»

Eszembe jutott annak az írnek a bull-ja is, aki egy hirtelen természetű skóttal aludt egy ágyban s meztelen lábát kidugta a takaró alól. Ezt észrevette a szobában tartózkodó angol, egykettő, levette

az ír csizmájáról a sarkantyút s kilógó lábára csatolta. Alvás közben az ír megint behúzta lábát a takaró alá, a sarkantyúval megkarcolta a skótot, az felébredt s egy jókora nyaklevest kent le neki. Erre a következő bölcs párbeszéd folyt le kettejük között :

— Mi az ördög van veled? Miért verekedsz?

— Mert felkarcoltál a sarkantyúddal.

— Hogy karcolhattalak meg, hisz meztelen a lábam?

— Mégis megkarcoltál, nézz csak ide!

— Isten akárhová tegyen, igazad van. Az a pokolbavaló inas lehúzta a csizmámat s a sarkantyút a lábamon feledte.

A fogadós féktelen hahotára fakadt, ám az idegen, aki épp most készült el az evéssel és egy hatalmas korsó sört nyakalt be, nagyon komolyan végigmért, majd így szólt :

— Igaza van, az írek sokszor követnek el ilyen bull-t, de ez nem a nép hibája, a nép eleven eszű, ötletes, de átkozott szelek járnak arra, azok hozzák rá ezt a bolondságot, akárcsak a náthát. Mert lám uram, én angol vagyok, de Írországbán születtem és nevelkedtem s ez elég volt, hogy az az istenverte bull-betegség rám ragadjon.

A fogadós még hangosabbat nevetett s én is önkéntelenül vele tartottam, mert igazán mulatságos volt, ahogy az ír bull-okról beszélve egy alapos bull-ba esett bele.

Az idegent nevetésünk csöppet sem sértette, szemét tágra meresztette, ujjával orrára bökött s beszélni kezdett :

— Angliában az ír az erős fűszer, amelyet belevegyítenek a társaságba, hogy az élvezhető lehessen. Magam abban az egy dologban hasonlítok Falstaffhoz, hogy sokszor nemcsak tréfálok, de élces kedvre derítek másokat is, ami a mai sivár időkben nem csekély érdem. Elhinné, hogy ebben az emberbőrbe bújtatott, üres sörcesapó-lélekben felébred a szellem, csupán mert én megihletem? De gazdánk jó gazda, nem nyúl a maga ötletekben szegény tőkéjéhez, hanem innen-onnan a gazdagoktól magas kamatra kölcsön vesz egyet-egyet ; no és ha bizonytalan a kamat, mint jelen esetben is, csupán főkönyv-nek a kötését mutatja meg, ami nem egyéb féktelen nevetésénél ; mert egész élcességét nevetésbe bugyolálta. Isten önökkel, uraim!

Ezzel már kinn is volt, én meg faggatni kezdtem a fogadóst az érdekes figura felől.

— Ír barátunkat — mesélte a fogadós — Ewson-nak hívják s ezért mindenáron angol akar lenni, mert családfája állítólag Angliában gyökerezik. Rövid ideje tartózkodik itt, most lesz kereken huszonkét esztendeje. Fiatal ember voltam, megvettem a fogadóst s

éppen lakodalmamat ültem, amikor Ewson úr, aki akkor szintén még ifjú volt, de már akkor is rókapiros parókát viselt, szürke kalapot s pontosan azt a szabású kávébarna kabátot, mint ma, mondom, amikor Ewson úr, hazatérőben Angliába, erre haladt el s a vidáman szóló tánczene becsalta hozzánk. Esküdözött, hogy csak hajón tudnak igazán táncolni, maga is ott tanult meg gyermekkorában, s bizonyítékképpen, fogai között irgalmatlanul füttyölve, eljárt előttünk egy hornpipe-ot, de legszebb szökelése közben lába kimarjult, úgyhogy ágyba kellett fektetni s ápolásra szorult. — Azóta nem ment le a nyakamról.

Pedig hát különkségeivel megvan a magam baja ; annyi év óta minden áldott nap veszekszik, szapulja főztömet, szememre hányja, hogy kiuzsorázom, hajtogatja, hogy roastbeef és portói nélkül nem tud tovább élni, becsomagol, felveszi három parókáját, egyiket a másik tetejébe, elbúcsúzik s vén gebéjén elüget. Ám csak sétalovaglását intézi el, mert délben újra bekocog a másik kapun, s amint ma láthatta, szónélkül asztalhoz ül és az ehetetlen ételből megeszik három embernek valót.

Évenként egyszer nagy változáson esik át ; mélabús istenhozzádot mond nekem, legjobb barátjának nevez és könnyeket ont, mire az én arcomra is kibuggyannak a könnyek, noha csak a visszafojtott nevetéstől. Ilyenkor minden eshetőségre felkészül, írásba foglalja végső akarátát s vagyonát állítólag legnagyobb lányomra testálja, majd szomorún, lassan belovagol a városba. Ám harmad-, legkésőbb negyednapra újra itt van, poggyászában két új kávébarna kabáttal, három rókapiros parókával, — egyik jobban félrecsúszik, mint a másik — hat inggel, új szürke kalappal s egyéb ruhaneművel, s kedvence, legnagyobb lányom számára egy zacskó gyereknek való cukorkával, jöllehet a lány már tizennyolc éves. Eszébe se jut most már, hogy a városban is lakhatna, vagy el kellene utaznia. Számláját minden este kiegyenlíti, a reggeli árát pedig nyomban odahajtja dühösen elem, aztán ellovagol azzal, hogy soha nem jön vissza.

Egyébként a legjobb ember a világon, gyermekeimnek lépten-nyomon ajándékot ad, jótékonykodik a falu szegényeivel, csak a lelkészt nem állja, mert az, mint a tanítótól megtudta, az ő szegények persejébe dobott aranyát csupa rézfíllerre váltotta fel. Azóta messze elkerüli a lelkészt s templomba se jár, a lelkész bosszúból azt híreszteli, hogy istentagadó.

Mint mondtam, sok bajom van vele, mert lobbanékony s a legvadabb dolgok jutnak az eszébe.

Tegnap is, hazajövet már messziről szörnyű ordítózást hallok s persze Ewson hangja minden mást túlsüvít. Belépek az ajtón, hát éppen örülten veszekszik a cselédlánnyal. Mint mindig, ha rájön a méreg, parókáját most is már messzi hajította, kopaszon, kabát nélkül, ingujjban áll a lány előtt, egy nagy könyvet dugdos az orrához és ordítózva, káromkodva, az ujjával bökdös belé. A lány csípőre tett kézzel szintúgy kiabál, hogy Ewson úr keressen magának más bolondot, hogy rossz ember, hitetlen, és így tovább. Csak nagynehezen tudtam szétrebbenteni a civakodókat s végére járni, hogy mi is történt közöttük.

Az történt, hogy Ewson úr szólt a lánynak, szerezzon neki ostyát, valami levelet akar vele leragasztani; a lány kezdetben nem értette, mi a kívánsága, majd eszébe jutott, hogy úrnapkor kapnak ostyát a hívők, s azt hitte, Ewson úr a szentelt ostyával szándékozik valamilyen galád tréfát űzni, hisz a tiszteletes úr megmondta róla, hogy istentagadó. Ezért hát nemet mondott, viszont Ewson azt hitte, hogy nem jól ejtette ki a szót s ezért nem értették meg, ment is nyomban angol-német szótáráért s abban mutogatva az olvasáshoz mit sem konyító lánynak, hogy mit szeretne, a nagy mutogatásban aztán már csak angolul beszélt, amit viszont cselédem az ördög fejszédítő karattyolásának tartott. Közbelépésem akadályozta csak meg, hogy ököltre ne menjenek, az ütlegetésben talán Ewson úr húzta volna a rövidebbet.

A fura emberről szóló elbeszélésében most félbeszakítottam a fogadóst s megkérdeztem, vajjon nem ugyanez az Ewson úr zavart-e meg s dühített fel éjszaka rettentő flótázásával.

— Jaj, uram! — folytatta a fogadós — ez is egyik oly sajátosságága Ewson úrnak, amellyel kis híján valamennyi vendégemet elriasztja a háztól. — Most három éve hazalátogatott fiam a városból; a fiú kitűnő fuvalás s nálam is szorgalmasan gyakorolt hangszerén. Erről eszébe jutott Ewson úrnak, hogy valaha ő is fuvalázott, s nem nyugodott addig, míg Fritz jópénzért el nem adta neki fuvalóját s hozzá a magával hozott hangverseny-kottákat.

Ewson úrnak fogalma sincs a zenéről, nem ismeri a taktust, ám ez nem zavarta, nagyszorgalmasan nekikezdett a hangversenydarabhoz s csak fűtta, fűtta. De csupán az első allegro második szólójáig jutott, itt belebotlott egy futamba, azt nem tudta eljátszani, s három esztendeje már ezt az egyetlen futamot játssza napjában százszor is egymásután, míg aztán feldühödve előbb a fuvalát, aztán parókáját vágja a falhoz. Minthogy pedig ezt a legkevesebb

fuvola bírja ki sokáig, egyre új fuvolára van szüksége s rendszerint hármát-négyet tartogat itt. Mert amint egy csavarocska eltörik, egy billentyű megsérül rajta, nagyot sóhajt: — «Édes Istenem, bizony csak Angliában készítenek rendes hangszereket!» — s a fuvolát kidobja az ablakon.

Ami a legrémesebb, ez a fuvolaszenvedély gyakran éjszaka jön rá s ilyenkor vendégeimet legszebb álmukból riasztja fel.

S elhinné-e, de itt a községházán, csaknem oly régen, mint Ewson úr énnálam, lakik egy angol doktor, bizonyos Green, aki az én lakómmal szépen megegyezik abban, hogy éppolyan páratlan figura, s humora is éppolyan különös? — Folytonfolyvást civakodnak, mégsem tudnak meglegni egymás nélkül. Most jut eszembe, hogy Ewson úr ma estére puncsot rendelt nálam s meghívta rá a jegyzőt és Green doktort. Amennyiben uraságod rászánná magát s holnap reggelig még itt maradna, úgy ma este olyan bohóc-hármasban gyönyörködhet, amelyhez hasonló még nem verődött együvé.

Felséged elképzelheti, hogy elutazásomat örömet halasztottam másnapra, hisz arról volt szó, hogy Ewson urat teljes dicsőségében láthatom. Amint beesteledett, bejött hozzám s illő módon engem is meghívott a puncsra, de mindjárt hozzátette, mennyire sajnálja, hogy azzal a koldusitallal kell megvendéglennie, amit itt puncsoknak neveznek; csak Angliában isznak igazi puncsot, s minthogy rövidesen hazatér, reméli, ha egyszer odajövök, bebizonyíthatja majd nekem, hogy csak ő ért e pompás itóka elkészítéséhez. Nekem persze megvolt már erről a véleményem.

Rövidesen megjöttek a vendégek. A jegyző barátságos köpcös kis emberke volt, elégedetten pislogó szemmel és vöröskés orrocskával; Green doktor meg középkorú, hatalmas termetű s feltűnően angolos-arcú férfi, divatos, de elhanyagolt ruhában, orrán pápaszem, fejebúbján kalap.

— Szeszt nekem, hogy szemem tűzben égjen! — kiáltotta szenvedélyes hangon, s odalépett a fogadóshoz, mellen markolta s erősen megrázta. — Csalárd Cambyes, szólj, vajh hol a hölgyek? Kávészag érzik, nem bor-illat-ár!

— Vidd el, vidd, hős, kegyetlen öklödet, dühödben bordám szertemorzsolod! — szólt rá köhécselve a fogadós.

— Nem addig, oh, nem gyáva kurafi, — folytatta a doktor — míg fel nem lobban a puncs égi lángja, érzékkábítón, orresiklandozón, el nem eresztlek, cenkek fogadása!

De Ewson most rárontott a doktorra és szidalmazni kezdte:

— Gaz Green, kinek zöldet jelent neve, zöldet fog látni mind a két szemed, zöng két füled, mert öklöm rája zördül, ha még tovább ily zöldeket beszélsz!

Azt hittem, most kitör a botrány, kezdődik az öklözés, ám a doktor ezt válaszolta:

— Úgy hát megvetvén gyáva ellenim, nyugton bevárom majd mennyitalod, kezednek művét, kedves Ewsonom!

Ezzel eleresztette a fogadóst, persze az nyomban eliszkolt, catói arccal leült az asztalhoz, megtömte pipáját s csak úgy fújta magából a felhőnyi sok füstöt.

— Nemde mintha színházban ülnénk? — szólított meg a barátságos jegyző. — Dehát a doktor, aki soha a mi nyelvünkön írt könyvet nem vesz a kezébe, nálam egy kötet Shakespeare-fordításra bukkant s azóta, mint mondja, jólismert melódiákat játszik idegen hangszeren. Észrevehette, hogy még a fogadás is versben beszél, a doktor, hogy úgy mondjam, beleverte a jambust.

A fogadás behozta a gőzölgő puncsot, s bármennyit hangoztatta is Ewson és Green, hogy ihatatlan, mégis egyik jókora pohárral a másik után döntötte magába. A beszélgetés akadozott. Green fukarkodott a szóval s ha megmukkant, azért volt, hogy a maga nevetséges módján az ellenzékelt játssza. Így például a jegyző a városbéli színházról kezdett beszélni s a kitűnő drámai hőst dicsérte.

— Merőben más véleményen vagyok, — vágott közbe Green — mert ugyebár, ha hatszorta jobban játszanék, sokkal inkább megérdemelné a sikert?

Kénytelen voltam igent mondani, de megjegyeztem, hogy ez a hatszorta jobb játék inkább arra a színészre fért volna rá, aki a gyengéd apa szerepében oly kínosan ágált.

— Merőben más véleményen vagyok, — ismételte meg Green — az ember igazán beleadta mindenét a játékba. Mit tehet róla, hogy csak a rosszra van hajlama? De a rosszat oly nagyszerű tökéletességig vitte, hogy ezért dicséretet érdemel!

A jegyző tudta legtehetségesebben az írt és az angolt mindenféle bolondságba ugratni, ezért, mint valami izgató szellem, ott ült ketten között s folyt a mulatság, amíg az erős puncs hatni nem kezdett. Ewson jókedvében nem tudta, mit csináljon, rikácsoló hangján népdalokra gyujtott, parókáját, kabátját kidobta az ablakon az udvarra s lehetetlen fintorokat vágva valami rögtönzött majomtáncot ropott, úgyhogy a nevetéstől majd megszakadtunk. A doktort komolysága most se hagyta el, viszont a legkülönösebb látomásai támadtak. Így a puncsos edényt nagybögőnek nézte, a kanalat vonónak s mindenáron

kísérni kívánta Ewson nótázását, csak a fogadós nyomós tiltakozása tartotta vissza ettől.

A jegyző mind csendesebb és csendesebb lett, végül odadülöngözött az egyik kuckóba, leült és keserves sírásra fakadt. A fogadós intésére megkérdeztem a sírándozót, mitől oly szomorú.

— Oh jaj, jaj! — panaszolta zokogva — milyen nagy hadvezér is volt Jenő herceg s még ennek a hős fejedelmi sarjnak is meg kellett halnia! Jaj, jaj! — és még keservesebben sírt, csak úgy potyogtak zsíros könnyei.

Tőlem telhetően próbáltam vigasztalni, hisz a derék herceg már a mult század messzi éveiben szenderült jobblétre, de mindez nem használt.

Közben Green doktor egy jókora mécskoppantót kapott fel s a nyitott ablak felé kezdett vele döfködni. Nem kisebb dolgot vett a fejébe, mint hogy ő bizony megtisztogatja a ránk világító holdat. Ewsont mintha ezer ördög szállta volna meg, nagyokat ugrált s szörnyen ordított. Végül bejött az inas, kezében egy jókora lámpással s nagyot kiáltott:

— Itt vagyok, uraim, kezdhetik!

A doktor odaállt eléje s pipája füstjét arcába fújta:

— Üdv, barátom! Vajh a manó vagy, ki a holdat cipeli s kutyát vezet, tüskebokrot mutogat? Kitisztogattalak, fiékó, ezért világítasz oly nagyszerűn! Jóéjt hát, sok kotyvasztékot ittam, jóéjt, tiszteletreméltó fogadós uram, jóéjt, Pyladesem!

Ewson kijelentette, hogy senki se moccanjon, mert nyakát szegi, de nem törődtek vele, az inas egyik karjával felnyalábolta a doktort, másikkal a jegyzőt, aki még egyre Jenő herceg elvesztét siratta és szép hármásban így dülöngtek az úton a községháza felé. A bolondos Ewsont is felvittük nagynehezen szobájába, ahol aztán még fél-éjszakán fuvoláját nyaggatta, úgyhogy le se húnyhattam a szemem s csak a kocsiban bóbiskolva pihentem ki a fogadóbéli eszeveszett estét.

Az orvos elbeszélését több ízben hangos nevetés szakította félbe, hangosabb, mint aminő bármily udvari összejövetelem fel szokott hangzani. A herceg szemlátomást pompásan mulatott s most így szólt az orvoshoz:

— A képen csak egyetlenegy alakot szorított túlon túl a háttérbe, önmagát. Mert fogadni mernék, hogy az ön pajzánságoktól éppen nem idegenkedő humora sok-sok esztelen tótágasra csábította a bolondos Ewsont és a fennkölt doktort s valójában ön volt az az izgató szellem, aminek a boldogtalan jegyzőt akarta szerepeltetni.

— Biztosíthatom fenségedet, — felelte az orvos — hogy ez a ritkaságszámba menő bolondok-klubja oly tökéletes volt, hogy minden idegen elem csak kirítt volna belőle. Hogy zenei hasonlattal éljek, a három ember a tiszta hármass hangzat volt, mindegyik más, de együttesében harmonikusan csengő, a fogadós meg a szeptimát adta hozzá.

Ebben a hangnemben folyt tovább a társalgás, míg a hercegi pár rendes szokása szerint vissza nem vonult s a társaság kedélyes hangulatban szétoszlott.

Új világ volt ez számomra s én derűsen, életvidáman forgolódtam benne. Egyre jobban belemelegedtem a hercegi város és udvar nyugodt, kedélyes életmenetébe, egyre nagyobb szerepet kaptam benne s tisztességgel, sikerrel meg is álltam a helyemet. Épp ezért mind kevesebbet gondoltam a multra, mind kevesebbet arra is, hogy mostani életkörülményeim valaha is megváltozhatnak. A herceg különösképpen megkegyelt s egy-egy odavetett célzásból arra következtethettem, hogy szeretne valami módon közvetlen környezetében megtartani. Tagadhatatlan, hogy az itteni szellem bizonyos egyhangúsága, az egész tudományos és művészi élet bizonyos magáravett modorossága, amely az udvarból az egész városra szétáradt, egy fennköltebb gondolkodású s feltétlen szabadsághoz szokott embernek nagyon megnehezítette volna az itteni tartózkodást; én is sokszor terhesnek éreztem az udvari élet egyoldalúságából származó szűkreszabottságot, de helyzetemet megkönnyítette az, hogy valaha éltem már merev, szigorú formák között, amelyek legalább is a külsőségekben megkötöttek. Kolostori éveim éreztették most is hatásukat, persze észrevehetetlenül.

Bármennyire kitüntetett a herceg, bárhogy igyekeztem a hercegnő figyelmét magamra terelni, az hűvös és zárkózott maradt irántam. Sőt mintha jelenlétem fölöttébb idegesítené s erőt kellene vennie magán, hogy néhány barátságosabb szót intézzon hozzám. A környezetében lévő hölgyeknél több szerencsém volt; megjelenésem kellemesen hatott rájuk s addig forgolódtam társaságukban, hogy hamarosan kijártam a gáláns udvarlás különös iskoláját, amely nem egyéb, mint hogy az ember testi rugékonyságát, amelynek segítségével pompásan beleilleszkedik mindenüvé, ahol csak áll vagy jár, átviszi a szavaira. Ritka tehetség ez, semmiségekről komolykodón csevegni s ezzel holmi jóleső érzéseket kelteni a nőkben, kellemetességet, melyről maguk nem is tudják, mi okozta volt. A mondottakból következik, hogy ez a magasabbrendű s igazi gálánsság nem elégszik meg suta hízelgéssel, ámbár az ily érdekes fecsegésekben, amelyek

az imádott hölgyhöz intézett himnuszok módjára hangzanak, épp az a fontos, hogy az ember szinte föloldódjék a nőben s a hölgy a maga lényét mintegy tisztázódni lássa, s a szavakban, mint tükörképében gyönyörködhessek. — Ki ismert volna bennem az egykori szerzetesre! — Az egyetlen veszedelmes hely számomra talán már csak a templom volt, itt még most is nehezemre esett, hogy ne essem bele abba a különös ritmusba, különös ütembe, amely a kolostori lelkiyakorlatokat olyannyira jellemzi.

A csupa azonos veretű ember között, akiket mintha egy mintáról öntöttek volna, az orvos volt az egyedüli kivétel. Ez vonzott hozzá, mint ahogy ő is azért csatlakozott hozzám, mert mint értesülnie kellett róla, én képviseltem eleinte az ellenzékét s nyílt színvallásom, amely a bátor igazmondást kedvelő herceget megfogta, egyszerűsmindenkorra száműzte az udvarból a gyűlöletes fáraójátékot.

Ezért aztán sűrűn voltunk együtt s hol a tudományról és művészetről, hol meg az életről, az élet elénk vetődő jelenségeiről beszélgettünk. Az orvos épp úgy rajongott a hercegnőért, mint én s nem győzte emlegetni, hogy csakis a hercegnő tartja vissza férjét némely ízetlenségtől s ő riasztja el innen azt a sajátságos unalmat, amely a herceget kapkodó felületességre kényszeríti, s ezt azzal éri el, hogy olykor észrevétlenül valamilyen ártatlan játékszert nyom a kezébe.

Beszélgetésünk közben elpanaszoltam, hogy okát nem tudom, de úgy érzem, jelenlétem gyakran kibírhatatlanul kellemetlen a hercegnőnek.

Az orvos szobájában tartózkodtunk, ő felkelt, az íróasztalról egy kis miniatürképet emelt le s ideadta, hogy nézzem meg alaposan. Megnéztem. Nagy volt meghökkenésem, amikor a képen ábrázolt férfi arcában önnön vonásaimra ismertem rá. Csak haját kellene átfésülni, divatjamúlt ruháját kicserélni, s odarakni tömött pofaszakállamat, Belcampo mesteri művét, s a kép az én arcképem lenne. Ezt nyíltan megmondtam az orvosnak.

— Éppen ez a hasonlóság rémíti meg a hercegnőt és teszi nyugtalanná, — szól az orvos — valahányszor ön a közelébe került, mert arca egy rettenetes eseményre emlékezteti, amely évekkel ezelőtt romboló csapással szakadt az udvarra. A korábbi udvari orvos, aki néhány éve halt meg s akinek tanítványa vagyok, elmesélte volt nekem ezt a történetet s ugyanakkor nekem adta e képet, amely a herceg egykori kegyencét, Francescót ábrázolja, s mint látja, művészi szempontból igazi remekmű. Egy különös, idegen festő alkotása, aki

abban az időben itt tartózkodott az udvarnál, sőt a hercegi család e tragédiájában a főszerepet játszotta.

Néztem, néztem a képet s közben kusza sejtelmek ébredtek bennem, amelyekre hasztalan próbáltam világot vetni. Csak éreztem, hogy ez az esemény valamilyen titkot rejt magában s e titokba valahogyan belebonyolódtam én is; csak annál inkább sürgettem az orvost, hogy avasson be ebbe a rejtelembe, hisz hasonlóságom Francescóval talán eléggé indokolja érdeklődésemet.

— Értem, — felelte az orvos — tökéletesen megértem, hogy ez a valóban különös körülmény fölöttébb felcsigázta kíváncsiságát, s bár nem szeretek beszélni erről a dologról, amelyet, legalább előttem, ma is még titokzatos fátyol borít s azt fellebbenteni nem kívánom, önnel mégis közlöm mindazt, amit tudok felőle. Sok-sok év eltelt azóta s a főszereplők leléptek a színpadról, már csak a rossz emlék kísért. Kérem, senki előtt ne tegyen említést arról, amit hallani fog.

Erre ígéretet tettem s az orvos rákezdett a következő történetre :

— Urunk épp lakodalmát ülte, amikor hosszú utazásáról hazatért öccse, s vele egy férfi, akit Francescónak hívtak, jöllehet német volt, valamint egy festőművész. A fiatal hercegnél szebb embert nem lehetett volna találni, s urunktól már csak ezért is erősen elütött, de életerő és szellemi frissesség dolgában is túltett rajta. Urunk ifjú hitvese akkor még maga volt a testté vált pajzánság, nem csoda hát, hogy férjét nagyon kimértnek, nagyon hűvösnek érezte, s nem csoda, hogy a fiatal herceg rendkívüli hatást tett rá; s ugyanígy az ifjúbán is erős vonzalom támadt virágzó, csodaszép sógornője iránt. Ha bűnös viszonyra nem is gondoltak, engedniök kellett annak az ellenállhatatlan erőnek, amely kölcsönös lángolásra készítette egész lelküket s így táplálniok kellett folyton a tüzet, amelyben lényük egygyé olvadt.

Francesco volt az egyetlen ember, akit minden tekintetben oda lehetett volna állítani barátja mellé, s míg az ifjú herceg sógornőjét, ez annak nővérét bővölte el. Francesco hamarosan észrevette, mily nagy szerencsében van része, megfontolt ravaszságában ki is tudta ezt használni s a hercegi hajadon vonzalma szenvedélyes, lángoló szerelemmé nőtt. Urunk sokkalta jobban bízott hitvese erényében, semhogy el ne utasított volna magától minden alattomos hírhordást, de a feszült viszony öccsével bántotta s csakis Francesco érdeme, aki ragyogó szellemével, nagy életbölcseégről tanúskodó tapintatával véggképpen meghódította, mondom, Francesco érdeme, hogy urunk

nyugton maradt. Urunk egyébként első miniszterévé akarta Franciscót kinevezni, de az megelégedett a legfőbb kegyenc iratlan jogával és a szép herceglány szerelmével.

Így alakultak a dolgok az udvarnál s ment minden a maga útján, de boldog csak a titkos szálakkal egymáshoz kötött négy teremtes volt, ők négyen szerelmük eldorádójában, amelyet maguknak teremtettek s amely mindenki más előtt zárva maradt.

Urunk erre, anélkül, hogy bárki is tudott volna róla, úgy intézte az ügyeket, hogy nagy pompával megérkezzék az udvarba az az olasz hercegnő, akit már régebben a fiatal herceg életepárjául szántak s akihez a fiú, amikor utazása közben találkozott vele atyja udvarában, szemmelláthatón vonzódott is. Állítólag kivételes szépség volt, maga a grácia, a megtestesült báj, ezt bizonyítja gyönyörű képmása is, amelyet ma is még láthat a képtárban. Jelenléte életet hozott a szürke unalomba merült udvarba, mindenkit túlragyogott, beleértve úrnőket és nővérét is.

Röviddel az olasz lány érkezése után Francesco viselkedése feltűnő módon megváltozott; pompázó életét mintha titkos bánat emésztene, mogorva lett, magába zárkózott, még hercegi kedvesét is elhanyagolta. A fiatal herceg szintén mélabúba esett, különféle indulatok lettek úrrá rajta s nem tudott nekik ellentállni. Úrnők szívének olyan volt az olasz leány betoppanása, mint a tördöfés. Az ábrándozásra hajló herceglány szívéből meg Francesco szerelmével együtt minden öröm elillant s ím a négy ember irigylésreméltón boldog élete egyszerre búba, szomorúságba merült.

A fiatal herceg tért elsőnek magához; sógornőjének erénye meg nem tántorodott, így hát az elbűvölőn szép olasz nő csábjainak nem tudott ellentállni. Gyermeki tisztaságú, valóban a lélek mélyéből fakadó viszonyáról bátyja hitvesével lemondott a gyönyör kedvéért, amelyet a vendéglány szerelme ígért, s mi más történhetett, mint hogy ismét azokban a régi bilincsekben hevert, amelyeket csak imént sikerült levetnie.

De minél inkább rabja lett e szerelemnek, Francesco viselkedése annál feltűnőbbé vált; úgyszólván nem is mutatkozott már az udvarnál, hanem magányosan kerengett útjain s bizony olykor hetekig távol volt még a várostól is. Annál többet lehetett látni mostanában a fursza, emberkerülő festőt, ez újabban legszívesebben abban a műteremben dolgozott, amelyet az olasz nő a maga házában rendezett be neki. A nőt többször lefestette, mégpedig páratlan kifejező erővel. Úrnőket, úgy látszik, nem nagyon szívelte, semmiáron nem akarta

lefesteni, viszont nővére arcképét elkészítette a megszólalásig híven és nagyszerűen, a nélkül hogy az csak egyszer is ült volna neki.

Az olasz lány fölöttébb figyelmes volt a festőhöz s figyelmét az oly gáláns bizalmassággal viszonozta, hogy a fiatal herceg féltékenységre gyúlt. Történt pedig egyszer, hogy műtermében munkaközben találta a festőt, annyira elmerülve az olasz nő arcának nézésében, akit megint egyszer vászonra varázsolt, hogy belépő barátját meg se látta, — mire a herceg kurtán rászólt, hogy legyen szíves és ne dolgozzék itt tovább, hanem keressen más műtermet magának. A festő nyugodtan kimosta ecsetjét s szónélkül levette a képet az állványról. A herceg bosszúsán kitépte kezéből s kijelentette, a kép oly nagyszerű, hogy az övének kell lennie. A festő, még mindig a legnagyobb nyugalommal, csak arra kért engedelmet, hogy néhány ecsetvonással még befejezhesse művét. A herceg visszahelyezte a vásznat az állványra s a festő néhány perc múlva már vissza is adta, hangos kacagásra fakadva, amikor barátja ijedten nézett a szörnyűséges ábrázatra, amellyé a képmás torzult. És lassú léptekkel már indult is kifelé a műteremből, de a küszöbön visszafordult, komor, szűrő pillantással végigmérte a herceget s tompa, ünnepélyes hangon odaszólt:

— Most véged van!

Mindez pedig akkor történt, amikor az olasz lány s a herceg jegyessége már köztudomásra jutott s úgy volt, hogy ünnepélyes eljegyzésüket legközelebb megülik. A herceg nem sokat törődött a festő viselkedésével, hisz mindenki tudta róla, hogy különö, bogaras ember. Most is, mesélték róla, újra szobájában üldögél naphosszat, ugyanazt az üres nagy vásznat nézi s azt hangoztatja, hogy egy sor remekművet készít; az udvart teljesen elfeledte, ott viszont órála feledkeztek el.

A fiatal herceg s az olasz lány eljegyzése a legünnepélyesebb pompa közepette folyt le urunk palotájában; úrnők beletörődött sorsába s céltalan, soha ki nem elégíthető vonzalmáról lemondott; nővére valósággal átszellemült, hiszen szeretett Francescója újra megjelent s virágzóbb, vígabb volt, mint valaha.

Úgy döntöttek, hogy a fiatalok a palota oldalszárnyában fognak lakni, mihelyt azt urunk illő módon berendezi majd számukra. Az építési munkálatok alatt urunk elemében volt, másképp se lehetett látni, csak építőmesterektől, mázolóktól, kárpitosoktól körülvéve, hatalmas könyvekben lapozgatva s terveket, alaprajzokat, vázlatokat teregetve maga elé, amelyeket nagyrészt maga készített s nagyrészt

igen gyengén sikerültek. Sem a herceg, sem menyasszonya nem láthatott semmit a munkálatokból a menyegző estéjéig, ekkor urunk ünnepelő menetben végigvezette őket a valóban művészi pompával díszelgő szobákon s az ünnepélyt egy virágzó kerthez hasonló fényes teremben adott bál fejezte be.

Éjjel a fiatal pár lakosztályából elfojtott zaj szűrődött ki, egyre hangosabb lett a lárma s urunkat is felriasztotta. Rosszat sejtve kiugrott az ágyból, a palotaőrséggel átsietett az épület e távoli szárnyába s épp akkor ért a széles folyosóra, amikor a herceget hozták; holtan találták szegényt a nászterem küszöbén, egy késszúrás ölte meg. Elképzelhető, mily rémület fogta el urunkat, mily kétségbeesés lett úrrá a fiatal hercegasszonyon s mily mély gyász tépte úrnőnk szívét.

Amint urunk kissé nyugodtabb lett, kutatni kezdte, hogyan is eshetett a gyilkosság, hogyan szökhett el a gyilkos az örökkel végtől-végig megrakott folyosón. A fiatal férj szolgálattévő apródja elmesélte, hogy ura mily nyugtalan volt, gonosz sejtelmek gyötörték, sokáig fel és alá járt szobájában, míg aztán levetkőztette s kezében gyertyatartóval megvilágította neki az utat a nászterem előszobájáig. Itt a herceg elvette tőle a gyertyatartót s elküldte őt; de alighogy kilépett a szobából, elfojtott sikolyt hallott, egy koppanást és a földre esett gyertyatartó csörrenését. Visszafutott, egy gyertya még égett a földön, ennek világánál látta, hogy a herceg a nászterem ajtaja előtt fekszik, mellette véres kés. Erre nyomban kiáltozni kezdett.

A szerencsétlenül járt herceg ifjú hitvese úgy adta elő a dolgot, hogy alig küldte el komornáit, férje máris betoppant a szobába, minden világító készség nélkül, sőt benn is egykettőre minden fényt kioltott, körülbelül egy félóra hosszat maradhatott nála, aztán újra elsietett; néhány perccel ezután megtörtént a gyilkosság.

Amikor már nem volt mód tovább találgatni, hogy ugyan ki lehet a gyilkos és minden lehetőség megszűnt arra, hogy a tettes nyomára bukkanjanak, jelentkezett az özvegy egyik komornája, aki a herceg és a festő ama kényes vitatkozását a szomszéd szobában a nyitott ajtón át végighallgatta; a jelenetet részletesen előadta. Többé senki sem kételkedett: a festő felfoghatatlan módon belopódzott a palotába s megölte a herceget.

Nyomban parancs ment, a festőt azonnal le kell tartóztatni. De a festő két napja eltűnt a házból, senki se tudta, hová ment s a nyomozás utána eredménytelen maradt. Az udvar mély gyászba borult, gyászában osztozott az egész város s egyedül Francescónak

köszönhető, aki ismét állandóan ott tartózkodott az udvarnál, hogy a család meghitt körére a komor fellegekből olykor egy-egy napfényes pillanat varázslata csillant elő.

Az özvegyé lett hercegnő úgy érezte, áldott állapotban van, s mivel bizonyosnak látszott, hogy férje gyilkosa testalkatának hasonlóságával a lehető leggaládabbul visszaélt, szegény asszony urunk egy távoli kastélyába költözött, hogy lebabázása titokban maradjon s a pokoli merény gyümölcse legalább a világ előtt ne gyalázza a szerencsétlen halott emlékét, hisz a nászéjszaka eseményei a szolgánép meggondolatlansága folytán már amúgyis az emberek szájára jutottak.

A gyász e hónapjai alatt Francesco viszonya úrnőnk nővérével mind szilárdabb és meghittebb lett s az uralkodói pár barátsága is megerősödött iránta. Urunknak már rég tudomására jutott Francesco titka, nem tudott tovább ellenállni hitvese és sógornője kérlelésének, beleegyezett, hogy a szerelmesek titokban összeházasodjanak. Azt eszelték ki, hogy Francesco egy idegen udvar szolgálatában magas katonai rangot kap s akkor majd nyilvánosságra hozzák kettejük házasságát. Urunknak igen jó összeköttetései voltak ezzel az udvarral s úgy látszott, minden a legszebb rendben alakul ki majd.

Az eljegyzés napja beköszöntött, úgy döntöttek, hogy urunk csupán nejével s két bizalmasával — az egyik elődöm volt — vesz részt az esketésen a fejedelmi palota kis kápolnájában. A titokba egyetlenegy apródot is beavattak, ez állott őrt a kápolna ajtajában.

Az ifjú pár már az oltár elé járult, urunk gyóntatója, öreg, tisztas pap, elébb csendes misét mondott, majd belekezdett az esketési szertartásba. Egyszerre Francesco elsápad, szeme a főoltár sarokpillérére mered s elfulladás hangon így kiált fel:

— Mit akarsz tőlem?

A pillérnek támaszkodva a festő állt ott, különös, idegenmódi ruhában, panyókára vetett lilaszínű köpenyben s beesett fekete szemének kísérteties pillantásával szinte keresztüldöfte Francescót. A menyasszonyt ájulás környékezte, az iszonyattól mindnyájan megremegtek, csak a pap maradt nyugodt s így szólt Francescóhoz:

— Mért félnél ettől az embertől, ha lelkiismereted tiszta?

Francesco már térden állott; most felpattant s kezében egy kis késsel rárontott a festőre, de mielőtt elérte volna, visszafojtott sikoltással, aléltnan összeroskadt; a festő eltűnt az oszlop mögött.

Mintha ájulásból eszméltek volna mindannyian, odarohantak a félholtan fekvő Francescóhoz, hogy segítsenek rajta. Kerülni kellett a feltűnést, ezért a két bizalmas urunk szobájába vitte fel őt. Amint magához tért, egyre azt hajtogatta, eresszék haza s hiába kérdezte urunk, hogy mi volt a templombéli rejtélyes jelenet, érdeklődésére egyetlen szóval sem válaszolt.

Másnap reggelre Francesco eltűnt a hercegi városból, kincsestől, mindenestől, amit csak a hercegi család kegyének köszönhetett. Urunk állhatatosan tovább kutatott a festő kísérteties megjelenésének titka után. A kápolnának mindössze két bejárata van, egyik a palota belső termeiből a főoltár melletti elkülönített ülésekhez, a másik a széles főlépcsőházból egyenesen a kápolna hajójába. Ennél a bejáratnál az apród állt őrt, hogy a kíváncsisiskodókat távol tartsa, viszont a másik ajtót bezárták; felfoghatatlan, miként juthatott a festő a kápolnába s miként tűnhetett el újra onnan.

Amikor Francesco elájult, merevgörcsbe szorult kezében ott maradt a kés, amelyet a festőre emelt; az apród ugyanaz a fiú volt, aki a boldogtalan nászéjszakán a herceget levetkőztette, s most azt állította, hogy a kés azonos a halott herceg mellett látott késsel, fényes ezüst nyele már annakiidején szemet szűrt neki.

Röviddel e titokzatos események után hír jött az özvegy hercegnőről; ugyanaz nap, amikor Francescónak meg kellett volna esküdnie, egy fiúgyermeknek adott életet, de maga a szülésbe belehalt. Urunk őszintén meggyászolta, bár a nászéjszaka titka nagyon ránehezedett az asszonyra, s akárhogy is, de bizonyos, talán merőben igazságtalan gyanakvást keltett vele szemben.

A fiút, az elvetemült bűn gyümölcsét, messzi országokban nevelték fel s Viktorin grófnak nevezték el. A herceglányt, már mint úrnónk nővérét, a rövid időn belül rászakadó szörnyű események annyira megviselték, hogy az ...-i zárdába vonult.

Már most különös és a nálunk lejátszódott eseményekkel rejtélyes kapcsolatban álló dolog történt legutóbb F. báró kastélyában, s mint azok egykor a hercegi ház hozzátartozóit, úgy ez most a báró családját züllesztette széjjel.

Az történt ugyanis, hogy az apátnő szíve megesett egy szegény asszonyon, aki a Szent Hárshoz megtett zarándokútjáról, hazatérőben, kislíával a zárdába kért bebocsátást és ...

Látogató jött s félbeszakította az orvos elbeszélését, nekem meg sikerült a keblemben feltámadt vihart valahogy elrejtennem. Bizo-

nyossá vált előttem: apám Francesco s ugyanazzal a késsel szúrta le a herceget, amellyel én Hermogént öltem meg!

Elhatároztam, mielőbb elutazom Olaszországba s így végre ki-török abból a körből, amelybe a gonosz ellenséges hatalom bezárt. De este még részt vettem az udvari összejövetelen; itt sokat beszéltek egy fiatal és nagyon szép kisasszonyról, aki mint a hercegnő udvarhölgye, ma először jelenik meg körünkben, minthogy tegnap érkezett meg.

Nyílt az ajtó, belépett a hercegnő s vele az idegen leány. — Ráismertem: Aurélia volt.

MÁSODIK RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

A FORDULÓPONT.

Kinek életében nem tárult fel egyszer a szerelem csodás, a lélek legmélyén őrzött titka!

Bárki légy is, oh! ki egyszer e lapokat olvasni fogod, emlékezzél csak vissza életednek arra a ragyogó aranykorszakára, idézd még egyszer magad elé a bájos női arcot, amely mint maga a megtestesült szerelem sugárzott feléd. Csupán benne ismertél akkor magadra s úgy vélted, hogy magasztosabb éned ő. Tudod-e még, mily könnyen érthető szavakat suttogott akkor hozzád szerelmedről a csörgedező patak, a rezzenő bokor, a simogató esti szellő? Látod-e még, mily derűsen nyájas szemmel pillantottak reád a virágok, kedvesed köszöntését, csókját hintve feléd?

És eljött ő maga is, tiéd akart lenni, a tiéd... Izzó vágyad fogadta, — a földi salaktól elszakadva, áhítatos hévben lobogott fel benned a láng! De a sejtelmes csoda nem teljesedett be: sötét erő rántott durván vissza a földre, amikor felreppentél véle, a távoli túlvilág felé, amely jogos várományod. Még remélni se mertél s máris elvesztetted. Elcsitultak a varázslatos szavak, a hangok, csak elhagyatottságod reménytelen kesergése jajdult borzalmasan a komor pusztaságba.

Oh, idegen, ismeretlen jóbarát! ha megtiport valaha ez a névvel nem nevezhető fájdalom, zokogj, szenvedj a megőszült szerzetessel, ki sötét zárkájában szerelme aranykorszakáról álmodik, kemény fekhelyét véres könnyekkel öntözi s epedő halálsóhaja felsír a csendes éjszakában, a klastrom borongó boltívei alatt. De ugye te is hiszel abban, lelkem rokona, te is érzed, hogy a szerelem legmagasztosabb boldogsága, a titok beteljesülése a halálban valósul meg. Ezt hirdetik ama titokzatos jósló hangok, amelyek az emberi mértékkel nem mérhető ősidőkből zengenek felénk, s miként a misztériumok,

melyek a természet bölcsőjénél nyíltak ki, mi is a halálban imádjuk a szerelem nagy ünnepét.

Villám cikázott át rajtam, lélegzetem elakadt, zakatolt az ütő-
erem, szívem görcsösen megrángott, keblem robbanásig feszült! Hozzá,
ah, hozzá, magamhoz rántani őt vad szerelmi hévben!... «Mit szállsz
szembe, boldogtalan, a hatalommal, amely feloldhatatlanul hozzám
láncolt? Hát nem az enyém vagy? az enyém örökkön örökké?»

De örült szenvedélyem kitörését most jobban meg tudtam már
fékezni, mint akkor, amikor először pillantottam meg Auréliát a
báró kastélyában. Különben is mindenki csak Auréliát nézte s így
sikerült közömbös emberek között úgy sűrögnöm-forognom, hogy
senkinek sem tűntem fel különösebben és senki sem szólított meg.
Nem is tudtam volna elviselni, hogy valaki szóljon hozzám. Csak
őt akartam látni, hallani, csak rá akartam gondolni.

Ne mondják azt nekem, hogy szép leánynak az egyszerű házi-
ruha illik a legjobban! A női cicoma valami titokzatos varázst áraszt,
amelynek nem könnyű ellenállnunk. A női természet lényege okozza
talán, hogy a díszben, ékben önkéntelenül káprázatosabban, telje-
sebben ragyog fel mindaz, amit a nő lénye rejt, mint ahogy a virág
is csak akkor tökéletes, ha tarkán pompázó színek gazdag érettségé-
ben virul. Nem borzongatta-e meg idegeidet, ereidet valami meg-
magyarázhatatlan érzés, amikor szerelmesedet először láttad cico-
mával ékesen? Idegennek érezted, ismeretlennek, de éppen ettől
nyert valami megfoghatatlan báj szemedben. Ujjongó, soha nem
ismert kék remegtetett meg, ha lopva megszoríthattad kezét...

Auréliát sohasem láttam eddig máskép, mint egyszerű otthoni
ruhácskájában. Ma azonban az udvari szokások előírta ékes öltözet-
ben jelent meg. Mily gyönyörű volt! Amint megpillantottam, édes
elragadtatás kéje lopózott szívembe. De ismét úrrá lett rajtam a
gonosz s én szívesen hallgattam hangját.

— Belátod-e immár, Medardus, — suttogta fülembe — belátod-e
immár, hogy ura vagy a sorsnak, s hogy a véletlen, enge-
delmeskedvén neked, csak a magadszótte fonalakat bogozza ügyesen?

Voltak itt hölgyek, udvari dámák, akiknek szépsége tökéletes-
nek volt mondható. Auréliának lelket megindító bája mellett elhal-
ványult valamennyi; mintha színüket vesztették volna. Még a leg-
kényelmesebb udvaroncokat is rendkívüli lelkesültség rázta fel;
az idősebb urak elvesztették a megszokott udvari társalgás fonalát,
holott nagy gyakorlatuk volt szóhoz fűzésében s most egy-
szerre mégis mintha megnémultak volna. Mulatságos volt, ahogy

mindannyian látható erőlködéssel azon igyekeztek, hogy szavuk, ábrázatuk egyaránt vasárnapi választékosságban mutatkozzék az idegen lány előtt. Aurélia lesütött szemmel bájosan-negédesen elpirulva fogadta a hódolatot. De mihelyt az öregebb urakat maga köré vonta a herceg és egynéhány ifjú közeledett feléje, félénken, barátságos szavakkal ajkán, szemmelláthatón vidámabb, elfogulatlanabb lett. Főképpen a testőrgárda egy őrnagya hívta magára figyelmét; hamarosan élénk beszélgetésbe merültek.

Ismertem az őrnagyot, tudtam róla, hogy a nők dédelgetett kegyence. Mestere volt annak, hogyan kell ártatlannak tetsző eszközök ügyes latbavetésével érzéket és szellemet izgalomba hozni s behálózni. Finom fülével a legparányibb csengésre is felneszelve, tapasztalt játékos módjára úgy ütött meg azután rokon akkordokat, hogy a félrevezetett asszonyok az idegen hangokban saját lelküknek muzsikáját vélték hallani.

Nem álltam messze Auréliától, aki — úgy látszik — nem vett észre. Oda szerettem volna lépni hozzá, de mintha vaspántok fogtak volna le, nem tudtam elmozdulni helyemből.

Ahogy újból szemügyre vettem az őrnagyot, hirtelen az az érzésem támadt, hogy Viktorin áll ott Auréliával. Bosszús gúnykacajban törtem ki:

— Átkozott, oly puha ágyat leltél az Ördögárookban, hogy lihegő vágyadban most már egy szerzetes szíveválasztottjára törsz?

Nem tudom, csakugyan kiejtettem-e ezeket a szavakat, de nevetésem a fülembe csengett és egyszerre mintha álomból riadtam volna fel; a vén főudvarmester fogta meg szép szelíden kezemet s megkérdezett:

— Minek örvendezik oly nagyon, kedves Leonard uram?

Jeges hideg futott át rajtam...

Nem a jámbor Cyrill páter szavai voltak-e ezek? Nem ugyanígy szólt-e hozzám, amikor a beöltözés ceremóniájánál észrevette szentségtörő mosolyomat?

Motyogtam valamit, — magam se tudom, volt-e valami értelme. Éreztem, hogy Aurélia nincs már a közelemben, de nem mertem felpillantani. Átrohantam a fényesen kivilágított termeken. Különösen hathatott a viselkedésem, láttam, megütődve tér ki előlem mindenki, ahogy a széles fölépcsőn inkább repültem, semmint mentem lefelé.

Kerültem az udvart. Lehetetlen lett volna Auréliát viszontlátnom a nélkül, hogy mély titkomat eláruljam. Magánosan gázoltam át az

erdőn, mezőn, csakis reá gondolva, csakis őt látva magam előtt. Egyre szilárdabbá vált bennem a meggyőződés: sötét végzet bogozta egybe sorsunkat, s az, amit olykor vétkes bűnnek látok, nem egyéb, mint örök, megváltozhatatlan határozat beteljesedése.

Így új bizalomra kapva, fittyet hánytam a veszélynek, amely elérhetne, ha Aurélia felismerné bennem Hermogén gyilkosát. Ez különben is igen valószínűtlennek látszott előttem.

Sajnáltam az ifjakat, akik hiú reményekkel forgolódtak körülötte, — a lány körül, aki testestől-lelkestől az enyém, akinek leg-halkabb életnyilvánulását is csupán bennem való léte engedi meg. Ez a sok gróf, báró, kamarás, ezek a fényes mentéjű tisztek, csillogó aranypaszmányukkal, ragyogó érdemrendjeikkel maguktehetetlen esti pillék csupán, — ha terhemre esnek, közéjük csapok és összemorzsolom őket. Csuhámban lépek majd eléjük, Aurélia menyasszonyi díszben símul meg karjaim között és ez a gögös, gonosz hercegnő maga veti meg a nászágyat a győzedelmes szerzetes számára, akit megvet a lelke mélyén.

Ilyen gondolatok nyüzsgtek bennem és én hangosan Aurélia nevét kiáltottam és kacagtam és bögttem, akár az őrült. De csak-hamar elcsitult a vihar. Megnyugodtam. Azon kezdtem törni a fejem, miként férközhetnék Aurélia közelébe.

Egy szép napon éppen a parkban ténferegtem s azon töprengtem, elmenjek-e a herceg esti fogadására, amikor valaki hátulról meg-érintette vállamat. Megfordultam: az udvari orvos állt előttem.

— Szabad a becses ütőerét? — kezdte rá azonnal és merőn a szemembe nézve, karon ragadott.

— Mit jelentsen ez? — kérdeztem csodálkozva.

— Semmi különösét — felelte a doktor. — Azt beszélik, hogy titkon valami kobold garázdálkodik itt minálunk, megrohanja, mint a rabló, a békés polgárokat s olyat csap rájuk, hogy fel kell sikoltaniok, bár ez a sikoly olykor esztelen nevetésnek hallatszik. De az is lehetséges, hogy mindez csak fantazma s az a virgonc manó csekélyke láz csupán, mely emelkedőben van. Szabad kérnem ezért becses ütőerét, kedvesem!

— De drága doktor úr, biztosíthatom, egy árva kukkot sem értek az egészségből...

Az udvari orvos azonban már fogta is a csuklóm és égnek emelt tekintettel számolni kezdett: egy-kettő-három. Különös viselkedése rejtély volt számomra, erősködtem, mondja meg végre-valahára, mit akar tulajdonképpen tőlem.

— Szóval ön nem tudja, tisztelt Leonard uram, hogy a minap az egész udvart megriasztotta, sőt mi több: megbotránkoztatta? A főudvarmesternő még most is görcsökben fetreng, a tanácselnök elmulasztja a legfontosabb üléseket és miért? — mert önnek úgy tetszett, hogy podagrás lábaira hágjon, ennek következtében karoszekben tölti napjait, onnan ereszti ki öblös hangját, valahányszor belenyilal a fájás. Mindez akkor történt, amikor ön — mintha örület szállta volna meg — kirohant a teremből, de előbb még minden látható ok nélkül oly rémítő módon felkacagott, hogy borzadály fogta el az embereket és égnek állt a hajuk szála!

Eszembe ötlött a jelenet a főudvarmesterrel. Meg is mondtam, hogy emlékszem rá; gondolatban hangosan felnevettem. De ennek mégsem lehetett olyan különös hatása, hiszen a főudvarmester egészen nyájasan kérdezte tőlem, minek örvendezem olyan nagyon.

— Ejnye, ejnye, — felelte az udvari orvos — ez még mit sem jelent! A főudvarmester homo impavidus, nem fél az még az ördögtől sem. Akkor is a nála megszokott dolcezza-val siklott el a jelenet felett, holott a tanácselnök ugyancsak bizonygatta, hogy az ördög kurjantott magából, drága uram. Szépséges Auréliánkat is oly ijedelem, oly megdöbbenés fogta el, hogy hiába nyugtatgatta maga a mi fenséges urunk is: vissza kellett vonulnia a társaságból, nem csekély kétségbeesésére a jelenlévő uraknak, akiknek könnyen hevülő érzései már a szerelem tüzeiben lobogtak. Abban a pillanatban, amikor ön, tisztelt Leonard uram, oly kecsesen felnevetett, Aurélia — úgy mesél — szívettépő, metsző hangon így kiáltott fel: «Hermogén!» Ejnye, ejnye! mit jelenthet ez? Talán ön meg tudná magyarázni? Igazán, Leonard uram, ön olyan kedves, vidám, okos férfiú, cseppet sem sajnálom, hogy elbeszéltem önnek Francesco különös történetét, sokat okulhat belőle!

Az udvari orvos még mindig szorosan fogta a karomat és mereven a szemembe nézett. Meglehetősen durván kiszabadítottam magam fogásából és így szóltam:

— Nem tudom, mire véljem furcsa szóáradatát, uram, annyit azonban bevallhatok, hogy amikor Auréliát megláttam ott azok között a piperkőcök között, akiknek — amint ön oly szellemesen megjegyezte — hevülő érzései a szerelem tüzeiben lobogtak, korábbi életem egy keserű emléke suhant át lelkemen s a sok himpellér ostoba széptevése dacos gúnyt fakasztott bennem. Önkéntelenül fel kellett kacagnom. Nagyon sajnálom, hogy ezzel akaratom ellenére annyi

bajt okoztam. Vezeklésül száműzöm magam egyidőre az udvartól. A hercegnő és Aurélia megbocsátának érte, remélem.

— Ugyan, ugyan, szeretett Leonard uram, — fakadt ki az udvari orvos — az ilyen furcsa indulatokon könnyen úrrá lesz az ember, ha különben tiszta a szíve szándéka.

— Vajjon ki mondhatja el azt magáról e földön? — morogtam tompán, inkább magamnak.

Az udvari orvosnak hirtelen megváltozott a tekintete is, a hangja is:

— Mégiscsak komolyan betegnek látszik, — mondta szelíd komolysággal — komolyan betegnek... Sápadt... zavaros a tekintete... a szeme karikás és parázslón izzik... Ütőere lázasan ver... tompán kong a hangja... Ne írjak fel valamit?

— Mérget — rebegtem alig hallhatón.

— No lám, hát így állunk? — kiáltott fel az orvos. — Már bizony én a méregnél jobbnak ítélem a szórakoztató társaság lázcsökkentő hatását. De az is meglehet, hogy... Mégis csak különös... Talán bizony...

— Arra kérem, tisztelt uram, — lobbantam fel — arra kérem, ne kínozzon zagyva, értelmetlen hebegéssel, hanem mondja ki, ami a lelkén...

— Megálljon! — szakított félbe az udvari orvos — megálljon!... micsoda félreértések! a legfurcsább ámitások, drága Leonard uram!... Szinte bizonyosra veszem, hogy pillanatnyi benyomásra oly építményt rakott, amely talán néhány perc múlva összedől. Ott jön a hercegnő Auréliával. Használja ki a véletlen találkozást, mentse ki viselkedését... Alapjában... Istenem! alapjában nem tett egyebet, mint hogy nevetett... persze kissé szokatlan módon... de ki tehet róla, hogy gyenge idegzetű emberek ilyesmitől megijednek?...

Az udvari orvos szokott fürgeségével elrohant. A folyosó felől feltűnt a hercegnő s vele Aurélia. Remegés futott át rajtam. Minden erőmet összeszedtem. Az orvos titokzatos szavai azt az érzést keltették fel bennem, hogy nem tétovázhatom, élnem kell az alkalommal. Hetykén elébük mentem.

Ahogy Aurélia megpillantott, nagyot sikoltott és összeesett, mintha elszállt volna belőle az élet. Oda akartam ugrani, de a hercegnő irtózáttal s rémülettel utasított vissza, miközben segítségért kiáltott. Mintha fúriák és ördögök ostoroztak volna, futásnak eredtem a

parkon át. Lakásomba zárkoztam, dühömben, kétségbeesésemben fogamat csikorgattam és fekhelyemre vetettem magam.

Beállt az est, eljött az éjszaka. Hallottam nyílni a kaput, hangfoszlányok keveredtek, kemény léptek alatt recsegett a lépcső, majd kopogás hangzott és felharsant a parancs «a hatóság nevében»: nyissak ajtót. Nem láttam világosan, mi veszély fenyegethet, de éreztem: végem van. Futásban a menekvés, gondoltam és kirántottam az ablak szárnyát.

A ház előtt fegyvereseket pillantottam meg. Egyikük azonnal észrevett.

— Mit akar? — rivalt rám.

E pillanatban szobám ajtaja felpattant. Többen nyomultak be hozzám; egyikük lámpást lóbált a kezében, fényénél rájuk ismertem: poroszlók voltak. Felmutatták a büntetőtörvényszék elfogatóparancsát; ostobaság lett volna ellenállnom. A ház előtt várakozó kocsiba tuskoltak s amikor rendeltetési helyükre érkezvén, megkérdeztem, hol vagyok, így feleltek:

— A fellegvár börtönében.

Tudtam, itt tartják bezárva a veszedelmes gonosztevőket, mialatt pörüket lefolytatják. Hamarosan ágyat vetettek számomra s a porkoláb megkérdezte, van-e valami kívánságom. Nemmel válaszoltam, mire végre magamra hagytak.

A hosszan visszhangzó lépések, a sok-sok ajtó nyitódása, csukódása értésemre adták, hogy a fellegvár belső tömlöcsorában vagyok. Elöttem is érthetetlen módon, a meglehetősen hosszú kociút alatt lecsillapodtam. Érzékeim mintha elkábultak volna, a felrévülő képek sápadt, elmosódó színekben suhantak tova. Nem tudtam elaludni: gondolatokat és képzeletet béklyóba kötő aléltság vett erőt rajtam. Csak amikor — már világos nappal — magamhoz tértem, csak akkor fogtam fel, mi is történt velem, hova is cipeltek.

A boltozatos, zárkaszerű kamrát, amelyben hevertem, aligha gondoltam volna börtönnek, ha parányi ablaka, amely oly magasan nyílt, hogy kinyújtott kezemmel sem értem odáig s így ki se nézhettem rajta, nem lett volna sűrűn elrácsolva. A napsugár csak gyéren szivárgott be. Kedvet kaptam, hogy kifürkészem a környéket. Az ablak alá toltam az ágyam, ráállítottam az asztalt s éppen fel akartam kapaszkodni, amikor belépett a börtönőr. Igen elcsodálkozott s megkérdezte, miben mesterkedem, mire azt feleltem, hogy ki akarok nézni az ablakon. Szó nélkül elpenderítette az asztalt, az

ágyat, a széket és rámozgatta az ajtót. Egy órába se telt, és két társa kíséretében újból megjelent. Hosszú folyosókon vezetett át, lépcsőn fel, lépcsőn le, míg végre egy kicsiny terembe értünk, ahol már várt rám a bíró. Oldalán egy ifjú ember ült, — ennek mondta tollba azután mindazt, amit én a hozzám intézett kérdésekre válaszoltam.

Valószínűleg korábbi udvari összeköttetéseimnek köszönhettem ezt az udvarias bánásmódot, s az ott élvezett általános tiszteletnek. Csakhamar arra a meggyőződésre jutottam, hogy elfogatásomra főleg Aurélia sejtelmein alapuló találgatások szolgáltatnak okot. A bíró felszólított, hogy ismertessem eddigi életkörülményeimet. Én arra kértem, előbb közölje velem hirtelen letartóztatásom indokát, mire azt válaszolta, hogy a terhemre rótt bűn felől még idejekorán ki fognak hallgatni. Most egy a fontos, hogy megismerjék pontosan életem folyását a fővárosba való érkezésem pillanatáig, s ezzel kapcsolatban arra kell figyelmeztetnie, hogy a törvényszéknek megvan a módja még az általam megadandó legapróbb körülmény ellenőrzésére is, ezért szigorúan ragaszkodjam az igazsághoz. Ez a figyelmeztetés, amelyet a bíró, egy rókapiros hajú szikár emberke, szürke szemét tágra meresztve, rekedtes hangon brekegett felém, termékeny talajra talált: eszembe jutott, hogy azt, amit majd elmondok, pontosan ott kell kezdenem s a fonalat onnan kell továbbszönnöm, ahol megállottam akkor, amikor az udvar előtt megneveztem magamat és megmondtam születésem helyét. Kerülnöm kell mindent, ami feltűnő; életemet hétköznapiinak kell feltüntetnem, de egyben a távolság és bizonytalanság mázával is bevonnom, hogy mindennemű ellenőrző kutatás akadályokba ütközzék.

Kapóra jött, hogy gondolataim egy lengyel ifjúra tévedtek, akivel együtt tanultam a b.-i szemináriumban. Elhatároztam, hogy kölcsön veszem lengyel tanulótársam egyszerű életkörülményeit. Ekképpen felkészülve, azonnal rá is kezdtem:

— Lehetséges, hogy súlyos bűnnel vádolnak, nem tudok róla. Életem a herceg és az egész város szemeláttára folyt le s itt tartózkodásom alatt semmi olyan gaztett nem történt, amelyért felelősségre lehetne vonni engem, akár mint felbujtót, akár mint tettest. Szóval csak valamely idegen jelenthetett fel holmi korábban elkövetett bűn miatt, és mivelhogy minden bűntől mentnek érzem magam, csakis valaminemű áldatlan hasonlatosság keverhetett gyanúba. Annál kegyetlenebb, hogy üres sejtelmek és elfogult vélemények alapján azonnal zord tömlöcbe vetnek, akárcsak valami tettenért gonosztevőt. Miért nem szembesítenek könnyelmű avagy alattomos

vádlómmal? . . . Utóvégre még majd kiderül, hogy valami együgyű tökfilkó . . .

— Lassan a testtel, Leonard uram, — brekegett közbe a bíró — mérsékelje magát, különben magasállású személyiségekkel gyűlhet meg a baja. Az az idegen, aki Leonard uramat, helyesebben . . . (gyorsan ajkába harapott) . . . majd kiböktem a nevet . . . aki Leonard uramat felismerte, se nem könnyelmű, se nem együgyű, hanem . . . Vannak azonkívül kiadós híreink máshonnan is . . .

Azt a környéket nevezte meg, amelyen F. báró birtokai fekszenek. Ezáltal minden világossá vált előttem. Aurélia kétséggkívül felismerte bennem a szerzetest, aki meggyilkolta a bátyját. Igen ám, de ez a szerzetes senki más, mint Medardus, a b.-i kapucinuskolostor hírneves hitszónoka. Ennek ismerte fel annakidején Reinhold; maga is e néven jelentkezett. Az apátnő jól tudja, hogy ennek a Medardusnak Francesco az apja: így hát hasonlatosságom, mely a hercegnőre már elejétől fogva oly visszás hatást tett, szinte a bizonyosságig erősítette a sejtelmeket, amelyekről a hercegnő és az apátnő levelezésében valószínűleg szó esett. A b.-i kapucinuskolostorból is kaphattak híreket; az se lehetetlen, hogy nyomon követtek és megállapították azonosságomat Medardus baráttal.

Mindezt gyorsan fontolóra vettem. Tisztán láttam helyzetem veszélyét. A bíró még mindig fecsegett, ami előnyös volt, mert időközben eszembejutott a lengyel városka neve, amelyre eddig sehogy se tudtam visszaemlékezni s amelyet annakidején az öreg udvari dámának mint szülőhelyemet neveztem meg.

Alig fejezte be tehát a bíró prédikációját azzal a nyers felszólítással, kezdjek már végre életem folyásának elbeszélésébe, már ömlött is belőlem a szó:

— A nevem tulajdonképpen Krczynski Leonard. Egyetlen fia vagyok egy nemes úrnak, aki birtokát eladván Kwiecziczewóban telepedett le.

— Hogyan? Hol? — kiáltott fel a bíró, hiába igyekeztén nevet, valamint állítólagos szülővárosom nevét utánamondani. A jegyzőkönyvvezetőnek fogalma sem volt, hogyan írja le e szavakat; magamnak kellett őket a jegyzőkönyvbe iktatnom.

— Ugy-e lám, bíró uram, a német ember nyelve beletörik az én mássalhangzókbán gazdag nevem kimondásába! Ez volt az oka annak, hogy Németországba érkezvén, megváltam tőle és keresztnevemen szólíttatom magam, egyszerűen Leonardnak. Különben aligha van ember, akinek símábban folyt volna élete, mint az enyém.

Atyám, aki maga is meglehetősen sokat tanult, helyeselte a tudományokhoz való határozott vonzódásomat és éppen Krakóba akart küldeni egy ottani pap-rokonunkhoz, Krczynski Sztaniszlóhoz, amikor hirtelen meghalt. Velem senki sem törődött. Eladtam, ami rám maradt, némi kinnlevőséget is behajtottam s így magammal vihettem Krakóba egész atyai örökségemet. Ott töltöttem aztán néhány évet, tanulmányokba merülve, rokonom felügyelete alatt. Később Danzigba, majd Königsbergbe költöztem. Onnan ellenállhatatlan erővel dél felé hajtott a vágy. Azt reméltem, hogy vagyontám maradványaiból eléldelgelhetek itt s majd csak akad számomra valami állásféle valamelyik egyetemen. Bevallom, pórul jártam volna, ha a herceg játékbankján eret nem vágok : csinos nyereségem módot adott arra, hogy kényelmesen itt időzhessem, míg csak tovább nem utazom Olaszországba. Életemben semmi olyasmi nem játszódott le, ami különösebb említésre méltó, amit érdemes volna elmesélni. Csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy adataim valóságát könnyűszerrel be tudnám bizonyítani, ha egy szerencsétlen véletlen folytán el nem veszett volna az irattáskám s benne útlevelem, pontos útitervem s egyéb írásaim.

A bírót szemmel láthatóan méreg fogta el. Élesen végigmért, majd csaknem gúnyos hangon megkérdezte, micsoda véletlen volt az, amely most megakadályoz abban, hogy — amint az kívánatos volna — igazoljam magam.

— Néhány hónappal ezelőtt, — kezdtem rá — úton voltam idefelé, a hegyeken át. A kellemes időjárás és a csodás, vadregényes vidék arra indított, hogy gyalogszerrel tegyem meg az utat. Egy szép napon fáradtan üldögéltem egy falucska csapszékében. Frissítőt rendeltem és tárcámból papírlapot húztam elő, hogy feljegyezzek valamit, ami eszembe jutott ; tárcám ott hevert előttem az asztalon. Nemsokára egy lovas ugratott oda. Azonnal feltűnt különös ruházata és elvadult külseje. Belépett a söntésbe, italt rendelt és mogorva, de félszeg tekintetet vetve rám, szembeült velem. Nem tetszett nekem ez az ember, felálltam hát és kimentem a szabadba. Rövidesen kijött a lovas is, fizetett és futó köszöntést vetve oda nekem, elvágtatott. Magam is már azon voltam, hogy továbbindulok, amikor eszembe jutott a tárcám, amelyet a csapszék asztalán hagytam. Érte mentem, ott is találtam a helyén. Csak másnap, mikor előszedtem, vettem észre, hogy nem az én tárcám, hanem az idegené, aki valószínűleg tévedésből az enyémet vágta zsebre. Néhány előttem érthetetlen feljegyzésen és több, bizonyos Viktorin grófhhoz intézett levélen kívül nem volt

benne semmi. Ez a tárcza, meg ami benne volt, most is ott lelhető a holmim között; a magam tárcájában maradt az útlevalem meg az útitervem, sőt, éppen most jut eszembe, még a keresztlevalem is. Mindezekről az okmányokról megfosztott a véletlen csere.

A bíró leiratta magának az idegen lovast tetőtől talpig, én meg persze olyan alakot festettem neki, amely magán viselte minden lehető ismertetőjelét Viktorin grófnak meg jómagamnak, amilyen akkor voltam, amikor F. báró kastélyából menekültem. Se vége, se hossza nem volt a bíró kérdéseinek, a legapróbb részleteket is kipuhaltolta, s mire valamennyi kérdésére kielégítő választ adtam, oly kerek kép alakult ki bennem, hogy végül már magam is hittem benne és így nem kellett félnem attól, hogy ellentmondásokba keveredem. Szerencsés gondolat volt, hogy a tárcámban lévő, Viktorin grófhoz intézett levelek birtokát igazolandó, egy képzeletbeli személyt igyekeztem belekeverní az ügybe, akit úgy rajzoltam meg, hogy az a körülményekhez képest akár Medardust, akár Viktorin grófot ábrázolhassa.

Közben arra is gondoltam, hogy Eufémia iratai között talán akadnak levelek, amelyekből kiviláglik Viktorin terve, hogy szerzetes képében jelenik meg a kastélyban; ez még jobban összehogozná a szálakat és homályba burkolná azt, ami tulajdonképpen történt. Ahogy a bíró kérdezett, képzeletem egyre dolgozott s újabb meg újabb módokat talált fedezésemre. Felkészültem mindeure.

S mivel életemről már éppen elég szó esett, azt vártam, hogy a bíró most már a vétkemül felrótt bűnre fog kitérni. Csalódtam. E helyett azt kérdezte meg, hogy miért akartam megszökni a tömlöcből.

Eszem ágában sem volt megszökni, biztosítottam. Ám a börtönőr vallomása, hogy az ablakpárkányra kapaszkodva talált, ellenem szólt. A bíró megfenyegetett: újbóli kísérletnél megvasaltat. Visszavezettek zárkámba.

Ágyamat elvették; szalmából rögtönöztek valami vackot; az asztalt csavarokkal erősítették a padlóhoz; szék helyett alacsony zsámolyt adtak. Három napig felém se néztek: nem láttam élő lelket egy vén poroszlón kívül, aki az ételt hozta be és esténként meggyújtotta a lámpást.

Eddig valaminő izgékony hangulatba ringattam magam, mintha nevetve küzdenék életre-halálra s úgy vívnam meg a harcom, ahogy az bátor harcshoz illik. Most azonban alábbhagyott lelkesültségem. Zavaros, gyászos borongásba estem; minden mindegy volt, még Aurélia képe is cserbenhagyott. Azután leráztam magamról ezt a

tespedtséget, de csak pillanatokra, s még inkább úrrá lett rajtam az a félelmetes, beteges érzés, amelyet a magány meg a dohos börtön-levegő szül. Ennek nem tudtam ellenállni. Elhagyott az álom.

A játékos fényfoltokból, amelyeket a lámpás himbálódzó, komor világa vetett a falakra meg a mennyezetre, torz pófák vigyorogtak felém. Elfújtam a lámpást, bebújtam a szalma alá. Annál rémesebben törte meg az éjszaka kísérteties csendjét a foglyok elfúló nyög-décselése, bilincsek csörrenése. Gyakran mintha Eufémia, Viktorin halálhörgését hallottam volna.

— Romlástoknak én vagyok-e az oka? Nem magatok jöttetek bosszuló karom elé? Átkozottak!...

Így üvöltöttem s amikor, — hosszan, mélyen, — elhaló sóhajtság borzongatta meg a boltozatot, vad kétségbeesésemben tovább ordítottam:

— Te vagy az, Hermogén!... Ütött a bosszú órája!... Nincs menekvés!

A kilencedik éjszakán történhetett. Borzalomtól, rémülettől fél-ájultan kuporogtam a tömlőc hideg padlóján. Halk, egyenletes kopogást hallottam: alulról jött. Felfigyeltem, még egyre hallatszott a kopogás, közben meg valami különös kacaj tört elő a padló alól!

Felugrottam. Levetettem magam vackomra. A kopogás, a kacaj, a nyögés nem szűnt. Végül halkan, nagyon halkan, de csúf, rekedt dadogással a nevem hangzott el:

— Me-dar-dus! Me-dar-dus!...

Végigfutott rajtam a hideg. Összeszedtem magam és felkiáltottam:

— Ki az? Ki van itt?

A kacagás erősebb lett s vele együtt a nyög-décselés, sóhajtozás, kopogás, rekedt dadogás:

— Me-dar-dus... Me-dar-dus!...

Feltápászkodtam fekhelyemről.

— Bárki vagy is, ki itt kísértesz, mutatkozz, hadd lássalak, avagy hagyj fel undok röhejeddal s kopogásoddal!

Így rikácsoltam a sűrű sötétség felé, de lábam alatt még erősebbé vált a kopogás, a dadogás:

— Hihih... hihih... test-vér-ke... test-vér-ke... Medar-dus. itt va-gyok... én va-gyok itt... nyiss aj-tót... aj-tót... gyerünk ki az er-dő-be... az er-dő-be...

A hang belehasított lelkembe és ismerősnek hangzott, — hallottam már valamikor, de nem ily tompának, nem ily hebegőnek.

Megvan... igen!... rémülve ismertem benne önnön hangomra... Önkéntelenül utánahebegtem, — mintha ki akarnám próbálni, csakugyan így van-e:

— Me-dar-dus... Me-dar-dus!

Gúnyos vihogás volt a válasz:

— Test-vérke... test-vér-ke... rám is-mer-tél?... meg-is-mer-tél?... nyiss aj... aj-tót... gye... gye-rünk az erdő... be... az er-dő-be!

— Szegény bolond, — szólalt meg bennem egy tompa, síri hang — szegény bolond, nem tudok én neked ajtót nyitni! Ki se mehetek veled az árnyas erdőbe, a pompás, üdítő tavaszi levegőre... Dohos, komor tömlöcbe zártak, fogoly vagyok, mint te magad...

Vigasztalan jajongás válaszolt. A kopogás elhalkult, alig-alig volt már kivehető, gyenge nesz csupán s végül az is megszűnt. Ablakomon bekukkantott a reggel, csikorgott a zár, nyílt az ajtó és belépett a porkoláb, akit este óta nem láttam.

— Mi történt? — kérdezte. — Egész éjszaka lármát és hangos beszédet hallottunk zárkájából!

— Beszélni szoktam álomban — feleltem magamra erőltetett nyugalommal. — Ébren is eltársalogtam kissé magammal; ezt csak megengedik, remélem!

— Megmondották, ugye, hogy szigorúan megbüntetik, ha szökni próbál vagy más fogollyal összejátszik!

Fogadkoztam, eszem ágában sincs ilyesmi.

Néhány óra múlva felkísértek a törvényszékre. A multkori bíró helyett egy fiatalabb ember fogadott. Első pillantásra láttam, sok-kalt jobban érti mesterségét a másiknál, ügyesebb és könnyebben rátapint a lényegesre. Barátságosan hozzám lépett és hellyel kínált. Most is pontosan látom magam előtt. Zömök volt, csaknem teljesen kopasz; orrán pápaszem. Jóság és kedély sugárzott egész megjelenéséből; éreztem, a bűnösök, hacsak nem teljesen megátalkodottak, nehezen tudnak ellenállni lényének. Könnyedén, szinte társalogva hallgatott ki, de kérdéseit alaposan megfontolta s oly pontosan fogalmazta meg, hogy kertelés nélkül kellett reájuk válaszolni.

— Mindenekelőtt azt kell megkérdenem, — kezdte rá — helyt áll-e mindenért, amit életéről elbeszél, avagy jut-e még eszébe érett meggondolás után valami, amit megemlíteni óhajtana?

— Mindent elmondottam, amit egyszerű életemről közölni tudtam.

— Papokkal... hm... szerzetesekkel nem érintkezett sohasem?

— De igen. Krakkóban... Danzingban... Frauenburgban... Königsbergben. Igen, Königsbergben jó barátságban voltam a világi papokkal — a plébánossal meg a káplánnal.

— Korábban nem említette, hogy Frauenburgban is járt!

— Csak azért, mert nem tartottam érdemesnek, hogy rövid nyolcnapi ott-tartózkodásomat felsoroljam. Danzigból Königsbergbe utaztamban álltam meg ott kissé.

— Szóval Kwiecziczewóban született?

Ezt egészen hirtelen lengyelül kérdezte és pedig hamisítatlan lengyel kiejtéssel, de szintén csak könnyedén odavetve. Egy pillanatra meghökkentem. Összeszedtem kevés lengyel tudományomat, mindazt, amit a szemináriumban tanultam Krczynski pajtásomtól, és így feleltem:

— Atyám kicsiny birtokán, Kwiecziczewo mellett.

— Mi a neve a birtoknak?

— Krcziniewo. Családunk ősi fészke.

— Lengyel létére nem valami jó a kiejtése. Őszintén megvallva, egészen németes a hangsúlya. Mi ennek az oka?

— Évek óta nem beszélek más nyelven, mint németül. Már Krakkóban is sokat forogtam németek társaságában, akik lengyelül akartak tanulni tőlem. Lehetséges, hogy észrevétlen ráragadt a hangsúlyuk, mint ahogy az ember könnyen megszokja a parasztos kiejtést is és elfelejti a helyeset.

A bíró rámnézett. Halk mosoly játszott az arcán. Majd jegyzőjéhez hajolt és súgva valamit tollbamondott neki. Világosan hallottam e szavakat: «szemmelláthatón zavarban...» s éppen tovább akartam magyarázni, miért rossz a lengyel kiejtésem, de a bíró közbevágott:

— B.-ben járt-e valaha?

— Sohasem!

— Königsbergből idejövet ott vezet át az út.

— Más úton jöttem.

— Nem ismert egy szerzetest, egy kapucinust a b.-i kolostorból?

— Nem én!

A bíró csengetett és mondott valamit a belépő szolgának. Nemsokára nyílt az ajtó. Ijedelem, rémület futott át rajtam, amint megláttam, hogy Cyrillus páter lép be rajta.

A bíró felém fordult:

— Ismeri ezt az embert?

— Nem ismerem. Sohasem láttam!

Cyryllus rámejtette tekintetét, közelebb jött, összecsapta kezét és kicsorduló könnyekkel szemében hangosan felkiáltott :

— Medardus! testvérem, Medardus testvér! az ég szerelméért, Krisztus urunkra, így kell rád találnom, ördögi bűnben vétkezőn! Medardus testvér, szállj magadba, valld be, bánd meg bűnödöt... Isten kegyelme véghetetlen!

A bírónak nem igen tetszhetett Cyryllus mondókája. Félbeszakította :

— Felismeri ebben az emberben Medardus szerzetest a b.-i kapucinus kolostorból?

— Krisztus engem úgy segéljen, — válaszolta Cyryllus — nem hihetem másként, mint hogy ez az ember itt, ha világi gunyában jár is, az a Medardus, aki a b.-i kapucinuskolostorban novicius volt s akit szemem láttára szenteltek pappá. Medardus nyakán, a baloldalon, volt különben egy keresztalakú vörös jegy. Ha ezen a férfin...

A bíró újból közbeszólt :

— Látja, — mondta nekem — kapucinusnak tartják, Medardus barátnak a b.-i klostorból. E Medardus ellen súlyos vádat emeltek. Könnyen bebizonyíthatja, hogy nem azonos vele. Kapóra jön, hogy Medardusnak valami jegy van a nyakán. Nyissa ki az ingét! Mutassa!

— Nem szükséges, — feleltem hidegvérrel — úgy látszik, végzetem, hogy a legteljesebb módon hasonlatos legyek ama megvádolt, előttem ismeretlen Medardus baráthoz : az én nyakamon is van egy keresztalakú vörös jegy...

Ez így is volt ; a seb, amelyet az apátnő gyémántkeresztje ejtett rajtam, vörös, keresztalakú forradást hagyott hátra, amely nem múlt el az idők folyamán sem.

— Mutassa a nyakát! — ismételte a bíró.

Engedelmeskedtem. Cyryllus sópáncodni kezdett :

— Szent Szűzanyám, ne hagyj el, ott van, ott, a kereszt jele... Medardus!... Ah, Medardus testvér, el akarod játszani örök üdvösségedet?

Zokogva, félájultan hanyatlott egy székre.

— Mit szól e tiszteletreméltó páter állításához? — kérdezte a bíró.

E pillanatban mintha villám tüze sistergett át volna rajtam ; a bágyadtság, amely már-már elkócasztott, eltakarodott belőlem ; a Sátán, ah! maga a Sátán súgta fülembe :

— Mit tehetnek a dīb-dáb emberek ellenedben, ki erős vagy szellemben és értelemben? Vagy nem akarod már Auréliát?...

Durva, fitymáló daccal robbant ki belőlem:

— Ez a székén ájultan pizmogó barát, pipogya, ostoba agg, bamba képzeletében klastroma valamely kiugrott csuhását látja bennem, talán mert némiképpen hasonlítok hozzá...

A bíró mindeddig nyugodtan hallgatott, hangja, tekintete nyájas maradt. Azonban most egyszerre sötét, szűrő arc nézett felém székéből. Felállt, keményen rámpillantott. Megvallom, még pápaszemének felvillanása is fájt, rémített; nem tudtam tovább beszélni, kétségbe ejtő düh fogott el, kezem ökölbesorult, kitört belőlem a kiáltás:

— Aurélia!

— Mi az? Mit jelentsen e név? — rivalt rám izgatottan a bíró.

— Sötét végzet szégyenletes halálra szán, — morogtam — pedig ártatlan vagyok, ... áldozat... ártatlan vagyok... Bocssásson szabadon, — könyörögtem — legyen irgalmas... érzem, örület tombol bennem, ereimben, idegeimben... bocssásson el!

A bíró teljesen lehiggadt már. Hosszan diktált a jegyzőnek; hogy mit, nem értettem. Azután felolvasta a jegyzőkönyvet: arról, amit kérdezett, meg a válaszaimról s arról is, ami Cyrillusszal játszódtott le. Alá kellett írnom a nevemet, majd felszólított a bíró, írjak valamit németül meg lengyelül. A német szöveget odanyújtotta Cyrillusnak, aki időközben magához tért:

— Hasonlít-e ez az írás Medardus barát kezevonásaihoz?

— Pontosan az ő írása, szakasztott az, legparányibb részletében is, — felelte Cyrillus és megint felém fordult.

Láttam, szólni akar hozzám, de a bíró csendre intette. Most a lengyel szöveget nézte át a bíró; figyelmesen átolvasta, majd felállt, odajött egészen mellém és nagyon komolyan, nagyon határozottan így szólt:

— Ön nem lengyel. Amit írt, tele van nyelvtani és helyesírási hibával. Született lengyel nem ír ily rosszul, még ha nincs is oly képzettsége, mint önnek...

— Kreziniewóban születtem, tehát lengyel vagyok. De még ha nem volnék is az, még ha titokzatos okok arra kényszerítenének is, hogy elleplezzem rangomat és nevemet, ez még nem jelentené azt, hogy Medardus kapucinusbarát vagyok, aki — amint hinneem kell — elszökött a b-i klastromból.

— Ah, Medardus testvér, — vágott közbe Cyrillus — hát nem tégedet küldött Rómába szentéletű priorunk, Leonardus atya, bízva

hitedben és jámborságodban?... Medardus testvér! Krisztus szerelméért! ne tagadd meg istentelenül a szent rendet, melyet otthagytál!

— Ne szakítson félbe, kérem, — intette le a bírót, majd felém fordulva így folytatta :

— Figyelmeztetnem kell, hogy e tiszteletreméltó szerzetes gyanúsítást nem tűrő vallomása azt a nézetet látszik igazolni, hogy ön tényleg ama Medardus, akinek egyesek tartják. Nem titkolom, hogy szembesíteni fogom többekkel, akik önben kétségbevonhatatlanul felismerték a barátot. E személyek között van egy, akitől megvan minden oka rettegnie, ha a sejtelmek valóra válnak. Holmijában is találtunk olyasmit, ami megerősíti a gyanút. Állítólagos családi körülményeiről is rövidesen hír érkezik majd a pozeni törvényszéktől... Mindezt nyíltan megmondom önnek, nyíltabban, mint ahogy erre tisztem kötelezne ; azt akarom, győződjék meg, hogy nem számítok semmiféle mesterfogásra ahhoz, hogy az igazság bevallására bírjam. Készüljön el a védekezésre kedve szerint. Ha csakugyan ön az a megvádolt Medardus, higgye el, a bírót szeme áthatol a legsűrűbb leplen is és akkor hamarosan megtudja, mily bűnéért kell felelnie. Ha viszont csakugyan az a Krczynski Leonard ön, akinek mondja magát s akit csak a természet egy különös játéka tett még ismertetőjegyeiben is ama Medardushoz hasonlónak, akkor könnyűszerrel talál majd módot ennek bebizonyítására. Nagyon izgatottnak látom önt, ezért félbeszakítom a kihallgatást, azonkívül módot akarok adni arra is, hogy alaposan megfontoljon mindent. A ma történtek után lesz min gondolkodnia...

— Egyszóval adataimat teljesen hamisnak hiszi? Medardust, a szökött barátot látja bennem? — kérdeztem.

— Isten vele, Krczynski úr, — mondta a bírót, finom főhajtással.

Visszavitték a börtönbe.

A bírót szavai mint megannyi izzó tövis szurdosták lelkemet. Egyszerre gyerekesnek, átlátszónak, izléstelennek tartottam mindazt, amit előadtam. Világos, hogy az a személy, akivel szembesíteni fognak és akitől oly alapos okom van félni, csak Aurélia lehet. Hogy fogom ezt elviselni! De vajjon micsodát találhattak gyanúsának a holmimban, — törtem a fejem, — s akkor hirtelen szívembe nyilalt : hát nem megőriztem egy gyűrűt Eufémia nevével, az F. báró kastélyában töltött időből! hát még Viktorin nyeregzsákja! azt is megtartottam, és mi több, kapucinuscsuha zsinórövével kötöttem össze! Elvesztem!

Kétségbeesve szaladgáltam fel s alá tömlöcömben. De hallga! mi ez a suttogó, sziszegő hang?

— Ostoba! Miért e csüggedés? Megfeledkezel Viktorinról?

— Hahó! — kiáltottam, — nincs még veszve minden, megnyerem a játszmát!

Csak úgy forrt, izzott a fejem.

Már korábban is eszembe jutott, hogy okvetlen kell valami írásnak lennie Eufémia holmijában, ami arra utal, hogy Viktorin barátságában jelenik meg a kastélyban. Erre támaszkodva valahogy olyasfajta históriát kellene kiagyalnom, hogy én ott összeakadtam Viktorinnal, no de meg magával azzal a Medardusszal is, akivel most összetévesztenek és olymódon kellene elbeszélmem a kastélybeli félelmetesen végződő kalandot, mintha már hallottam volna róla, szóval bele kellene valami módon szőnöm hasonlatosságomat ezzel a két emberrel. Csak ügyesen, jól megrágva mindent, hogy bele ne kapaszkodhassanak... A legapróbb mozzanatot is gondosan kell mérlegelnem... Elhatároztam, hogy írásba foglalom a regényt, amellyel kimászom a csávából.

Papirost és írószerszámot kértem azzal, hogy életem néhány elhallgatott körülményét írásban akarom előadni. Megadták.

Megfeszülten dolgoztam, bele a késő éjszakába. Szabadjára eresztettem képzeletemet, kerek mese, valóságos költemény támadt a tollam nyomán, mind szorosabbra szövődtek a végnélküli hazugságok, amelyekkel el akartam fátyolozni az igazságot a bíró elől.

A fellegvár harangja tizenkettőt ütött, amikor halkan, mint távoli nesz, felhangzott a kopogás, amely tegnap annyira megzavart. Elhatároztam, nem figyelek rá, de mindegyre hangosabban jelentkezett és szabályos időközökben; a vihogás, a jajgatás ugyancsak nem maradt el. Az asztalra csaptam:

— Csend legyen odalenn!

Így akartam elhessenteni a remegést, amely megint hatalmába ejtett. De ekkor már metszőn és bömbölve visszhangozta a boltozat a meg-megtörő rikoltást:

— Test-vér-ke... test-vér-ke... hoz-zád... me-gyek... nyi-nyiss... ajtót...ajtót!

A padló recsegett, ropogott; vijjogás, sikongás váltakozott gúnyos röhögéssel; a recsegés, ropogás, rikácsolás egyre fokozódott; időről időre tompa dőrej — súlyos testek zuhanása hangzik így — zúgott közbe.

Felpattantam, kezembe vettem a lámpást. Lábam alatt meg-

ingott a föld; ahol álltam, megmozdult a padlózat egy tömbje. Belekapaszkodtam és könnyen kihúztam a helyéből. Kísérteties fény áradt be a nyíláson s csillogó tört emelő meztelen kar nyúlt felém. Megrettentem, iszonyat fogott el. Onnan letről meg hátborzongatón kongott a hang:

— Test-vér-ke! test-vér-ke! Me-dar-dus van itt...itt,...vedd el!...vedd...szökj ki...szökj...az er-dő-be... dő-be...

Itt a menekvés, — gondoltam, — futnom kell. Legyőzve iszonyomat, kaptam a tört a felmeredő kézből és lázasan kezdtem a padlózat kötömbjeit feszegetni. Az, aki alól volt, derekasan támogatott: tolta felfelé a köveket. Négy-öt tömböt rúgtam már oldalra, amikor a mélyből egy pucér alak emelkedett ki derékig s rám meredt, arcán a téboly vérdermesztő, torz fintorával. A lámpás teljes fénye ráesett. Magamra ismertem benne. Elájultam.

Sajgó fájdalomra ébredtem. A karom!... Világos volt körülöttem, mellettem a porkoláb állott, vakítófényű fáklyával a kezében, láncsörgéstől, kalapácsdöngéstől visszhangzott a zárka. Engem vasaltak meg. A kéz- és lábbilincsen kívül derekamra is béklyót vontak s odaláncoltak a falhoz.

— Így legalább nem gondol szökésre, faltörésre őkegyelme! — dörmögte a porkoláb.

— Ugyan mit követett el a fickó? — kérdezte a kovácssegéd.

— Még azt se tudod, Jost? — magyarázta a porkoláb. — Az egész város erről beszél. Adta kapucinusa, három gyilkosság szárad a lelkén. Mindent tudnak már felőle. Pár nap múlva nagy muri lesz; kerékbetörik...

Többet nem hallottam, megint elhagyott eszméletem.

Csak nehezen tértem magamhoz. Még sötét volt. Végre a reggel néhány sápadt sugára behatolt az alacsony, alig hat láb magas zárkába, amelybe — mint azt borzalmamra észrevettem — előbbi fülkéből áticipeltek. Szomjaztam, vizeskorsó után nyúltam. Kezem valami nyálas, hideg testhez ért: undok, puffadt varangyot láttam lomhán elgörögni. Utálattal löktem el magamtól a korsót.

— Aurélia! — nyögtem végtelen nyomorúságomban, — hát ezért a gyáva tagadás, a hazudozás? az ördögi képmutatás csúszómászó mesterkedése? Hogy néhány órával meghosszabbíts egy összeomlott, sanyarú életet? Mit akarsz, tébolyodott? Auréliát a karodba zárni? A nőt, aki csak borzalmas bűn által lehet a tiéd? Hiába hazudod magad tisztára a világ előtt, ő benned Hermogén gyalázatos gyilkosát látja s mély undorral fordul el tőled. Te szegény, pökhendi bolond,

mivé váltak magasan szárnyaló álmaid, mivé lett hited földöntúli erődben, mellyel önkényesen vélted igazgatni a sorsot? A férget, mely szívedet rágja, megölni nem tudod! Szégyenletes lesz pusztulásod, vigasztalan kesergés lesz életed még akkor is, ha megkímél az igazságszolgáltatás keze...

Így sírtam el panaszaim, a szalmán fetrengve. Ekkor mellem táján nyomást éreztem: valami kemény tárgy lehetett ujjasom belső zsebében. Belenyúltam s egy törst találtam ott. Mióta a börtönbe zártak, tör nem volt nálam, tehát csakis az lehetett, amelyet kísérteties hasonmásom nyújtott fel nekem. Nagynehezen feltápáskodtam s a törst az immár erősebben beáradó fénysugár alá tartottam. A fény most ezüstösen csillámló fokára esett. Oh, kifürkészhetetlen végzet! ezzel a törrel öltem meg Hermogént... Néhány hete már, hogy nem találtam sehol.

De most lelkem mélyén vigasz ébredt, remény a szabadulásra. Megnyílt előttem a menekvés útja. Az a megfoghatatlan mód, ahogy eljutott hozzám a tör, az örök hatalom ujjmutatása volt... Tudom már, miként vezekeljek bűnömért. A halál fog kibékíteni Auréliával!

Mint lobogó tűzű isteni fényár, úgy izzott át rajtam szerelmem Auréliához. A bűnös vágyak elhagytak. Úgy láttam őt magam előtt, olyannak, mint ahogy akkor a kapucinusok templomának gyóntatószékében.

— Szeretlek, igen, szeretlek, Medardus, de te nem értettél meg engem!... Az én szerelmem a halál! — Aurélia hangja bűgött, suttogott köröttem s én eltökéltem magam, hogy mindent elmondok a bírónak, eltévelyedéseim különös történetéből semmit sem hallgatok el s azután megölöm magam...

Bejött a porkoláb. Hozta az ebédet, de jobbfélét, mint különben, s hozzá még egy palack bort is.

— Fenséges urunk parancsára, — mondotta, megterítette az asztalt, amelyet egy szolga hozott utána, s kinyitotta a lakatot, amely a falhoz láncolt.

Megkértem, mondja meg a bírónak, hogy szeretném, ha kihallgatna, mert könnyíteni akarok lelkemen. Megígérte, hogy teljesíti megbízásomat, de hiába vártam, hogy a bíró elé vezessenek s míg csak a sötétség beálltával nem lépett be az őr, hogy a mestergerendán lógó lámpást meggyujtsa, egy lélek sem jelentkezett. Lelkemben nyugodt voltam, nyugodtabb mint valaha, de oly kimerült, hogy mihelyt lehajtottam fejemet, mély álomba merültem. Álmomban boltozatos, sötét teremben láttam magam; a fal mentén magas

székeken fekete taláros papok ültek. Előttük, vérvörös terítőjű asztalkánál, a bíró foglalt helyet ; mellette egy dominikánus szerzetes, rendi ruhájában.

— Papi törvényszék ítélkezik most feletted, — szólalt meg ünnepélyes méltósággal a bíró, — hiába tagadtad meg papi mivoltodat, nevedet, te megátalkodott gonosztevő! Franciscus, ki a klastromban a Medardus nevet kaptad : mondd, mely bűnökben bűnözted?

Híven be akartam számolni minden bűnömről, gyalázatoságomról, de rémületemre egészen más szavakat formáltak ajkaim, mint amilyeneket elgondoltam és mondani akartam. Töredelmes, őszinte vallomás helyett badar szószátyárkodásnak hatott csak, amit elhebegtem. A dominikánus — oh, mily óriási volt, ahogy felemelkedett! és hogy szikrázott a szeme, ahogy belémfúródott a tekintete! — rám rivalt :

— Kínpadra veled, te nyakas, önfejű szerzetes!

A talárosok köröskörül mind felálltak erre, felém nyujtották hosszú karjaikat és rekedten — hátborzongató hangon üvöltötték :

— Kínpadra vele!

Kirántottam törömet és szívembe akartam döfni, de kezem félrecsúszott s szívem helyett nyakamat találtam. A kereszt jegyéről lesiklott a tűr és dirib-darabra tört. Meg se sebesültem. Hóhérlegények ragadtak meg és egy mély földalatti üregbe löktek. A dominikánus meg a bíró ide is utánam jött. A bíró még egyszer felszólított, valljak be mindent. Megint hiába erőlködtem : szavaim és gondolataim között tébolyult szakadék tátongott. Lelkemben mindent beismertem, bűnbánón, összeroppanva szégyenemben ; — számból viszont hebehurgya, kusza, értelmetlen szavak törtek elő.

A dominikánus intett : 'a pribékek meztelenre vetköztettek, hátrakötötték két karomat és a magasba vontak. Ropogott minden tagom, izületeim hasadoztak. Áldatlan vad dühömben felordítottam és felébredtem.

A fájdalom kezemben-lábamban tovább tartott. A nehéz láncok okozták, amelyekkel megvasaltak. De homlokomon is éreztem valami nyomásfélét ; ki sem tudtam nyitni tőle a szemem. Végre mintha váratlanul nagy tehertől szabadult volna meg a fejem. Hirtelen felugrottam ; fekhelyem oldalán egy dominikánus barát állott. Álom valósággá vált. Ereimen jeges hullám futott át.

Mozdulatlanul, kőoszlopként, keresztbefont karokkal állt ott a barát. Mélyen ülő fekete szeme felém parázslott. Ráismertem a félelmetes festőre ; félajlultan hanyatlottam vissza a szalmára.

Hátha csak káprázat volt? álmomban felizgatott érzéseim csalóka játéka? Megembereltem magam, felegyenesedtem. A barát mozdulatlanul állott és mélyen benn ülő fekete szeme rámmeredt. Kétségbeesetten, tombolva kiáltottam fel:

— Távozz, borzalmak embere! Nem is ember vagy te, de maga a Sátán, ki örök romlásba akarsz taszítani... Átkozott, távozz innen!

— Te hályogos szemű bolond! nem az vagyok én, ki felbogozhatatlanul erős szálakkal örökre magához akar fűzni, — ki el akar tántorítani a szent feladattól, melyet az örök hatalom jelölt ki számodra! Medardus, te vakabb a vaknál! borzalmas, iszonytató valómban jelentem meg előtted, valahányszor könnyelműn szemfényvesztődsz játszottál az örök elkárhozás tátongó sírja előtt. Óvtalak, — nem értettél meg. Most fel! ide gyere!

Szívettépő, sajnó panasz kongó hangján mondta ezt a barát. Tekintete, melytől úgy rettegtem, most szelíd volt és nyájas. Arca is lágyabb lett. Leírhatatlan mélabú ringatott el: a festőben, aki máskor oly borzadállyal töltött el, most az örök hatalom küldöncét láttam, aki azért jött hozzám, hogy istápoljon, vigasztaljon iszonyú nyomorúságomban.

Felkeltem, odaléptem hozzá, egészen közel: nem volt kísértő lélek! Megérintettem a ruháját, mintha parancsnak engedelmeskedném, letérdeltem, ő meg fejemre helyezte kezét, áldó mozdulattal. Gyönyörű, símogatón lágy színű képek nyíltak lelkemben. Ah! a szent berekben voltam megint, igen! pontosan azon a helyen, ahol kora gyermekségemben az idegenszerűn öltözött zarándok a csodálatos kisiút vezette hozzám. Tovább akartam menni, be akartam lépni a templomba, amelyet közvetlen közelemben pillantottam meg. Ott kapok majd — úgy éreztem — bocsánatot nagy bűnömre, bocsánatot vezeklés és bűnbánat árán. De lábam nem mozdult; nem tudtam, nem értettem, ki és mi vagyok. Mélyen bűgő hang szólalt meg ekkor:

— A gondolat: tett!...

Az álomképek elosontak; a festő szólt.

— Megfoghatatlan lény, hát te voltál az? Te magad? azon a szerencsétlen reggelen a b.-i templomban? a fővárosban? és most itt?

— Elég! — szakított félbe a festő. — Én voltam, mindenütt én, melletted, hogy megmentselek a romlástól s a gyalázattól. De nem nyílt meg értelmed... Pedig el kell végezned a művet, amelyre választattál, csak úgy üdvözülhetsz!

— Jaj! miért nem tartottad vissza karomat, — kiáltottam fel

keserű kétségbeesésemben — amikor átkozott megátalkodottságomban amaz ifjút...

— Nem tehettem, nem engedtetett meg nekem, — vágott szavamba a festő. — Ne kérdezz tovább! Vakmerő! ne akard kijátszani az örök hatalom határozatát... Medardus! célodhoz közelgesz... Holnap!

Hideg borzongás futott át rajtam. Értem, értem, mit mond a festő. Tudja, hogy öngyilkos leszek és helyesli elhatározásomat. Halk léptekkel a zárka ajtajához ment.

— Mikor látlak megint? oh, mikor?

— A célnál! — harsogta, még egyszer felém fordulva, ünnepélyes méltósággal. Beledübörgött a zárka boltozata.

— Tehát holnap?

Az ajtó megcsikordult závarjaiban. A festő eltűnt.

Pitymallatkor megjelent a porkoláb, pribékjeivel. Lecsatolták felsebzett lábamról, kezemről a bilincseket. Nemsokára kihallgatásra visznek, mondták. Magambaszállva, közeli halálom gondolatával teljesen megbarátkozva vánszorogtam fel a törvényterembe; vallo-másomat magamban pontosan előkészítettem, rövidre szabom mondókámat, — határoztam el — de azért minden részletre kitérek majd.

A bíró fürgén felém tartott. Nagyon megkínzott állapotban lehettem, mert alighogy megpillantott, az arcán lebegő nyájas mosoly mély részvét kifejezésének adott helyet. Kétkézen ragadott és karosszékébe tessékelt. Majd lassan és ünnepélyesen, szemét le nem véve rólam, így szólt:

— Jó hírt hozok, Krezynski uram! Ön szabad! Fenséges urunk parancsára megszüntetjük a vizsgálatot. Összetévesztettük önt valakivel. Mindennek az a hihetetlen hasonlatosság az oka... Ártatlansága kiderült... Mondom: ön szabad!

Zúgott, forgott körülöttem a világ. A bíró százszorosra nőtt arca sűrű ködön át fintorgott felém. Mély homályba veszett minden...

Valaki homlokomat borogatta: erre tértem magamhoz az ájulásból, amelybe zuhantam volt. A bíró rövid jegyzőkönyvet olvasott fel arról, hogy kihirdette előttem a vád elejtését s hogy elhagyhatom a börtönt. Szótlanul írtam alá a nevem, hang nem jött ki a számon. Valamilyen leírhatatlan, sivár hangulat elfojtott bennem minden örömet. Amióta a bíró oly szívbehatoló jósággal tekintett rám, az volt az érzésem, hogy mivel most hisznek ártatlanságomban

és szabadlábba helyeznek, kötelességem önként bevallani bűneimet s azután a tört szívembe kell döfnöm. Szólni kezdtem ; a bíró viszont azon volt, hogy azonnal elhagyjam a termet. Utánam jött és halkán ezt mondta :

— Most megszűntem bírāja lenni ; de személye az első pillanattól kezdve a legnagyobb mértékben érdekelt. Bármennyire ön ellen szólt is a látszat, — maga a megmondhatója! — elejétől végig azt óhajtottam, hogy bárcsak ne lenne ön az a visszataszító, gonosztevő szerzetes, akinek tartották. Most bizalmasan kijelenthetem : ön sohasem volt lengyel. Nem Kwiecziczewóban született. Nem is Krczynski Leonardnak hívják.

— Úgy van, — feleltem nyugodtan, határozottan.

— És nem is papi személy? — kérdezte ekkor a bíró, szemét lesütve, valószínűleg azért, hogy ne féljek holmi inkvizitori pillantástól.

Meleg hullám öntötte el szívemet.

— Hallgasson meg, mindent elmondok, — pattant ki belőlem.

— Csitt, — intett csendre a bíró. — Látom, beigazolódik, amit mindjárt a legislegelején gondoltam s amit gondolok most is. Értem : rejtélyes körülmények játszanak itt közre ; a sors titokzatos szeszélye bizonyos udvari személyekkel hozta kapcsolatba. Nem illet meg engem, hogy mélyebbre hatoljak a dolgokba s tapintatlan tolakodás volna részemről, ha ki akarnék csalni bármit is az ön igazi személye, az ön olyannyira sajátságos életkörülményei felől. De mi lenne, ha szakítana mindazzal, ami nyugalma fenyegeti és elutaznék? Az után, ami történt, úgy se igen lehet kedvére az itt-tartózkodás...

Alig mondta ezt ki a bíró, a sötét árnyak, melyek oly nyomasztón borultak rám, mintha elrebbentek volna. Újra enyém az élet! idegzetemben, ereimben izzó életöröm lobbant fel. Aurélia!... hogy én most elmenjek onnan, ahol ő él? Felsőhajtottam :

— Őt elhagyni?

A bíró ámulva nézett rám.

— Oh, most kezdek világosan látni! Adja az ég, Leonard uram, hogy sose valósuljon meg az a baljós sejtelem, amely most elfog...

Lelkemben megint gyökeres változás állott be. Eltűnt már minden bűnbánat ; szinte ripók kihívást lepleztem erőszakolt nyugalmmal, amikor megkérdeztem a bírót :

— Hát akkor mégis csak bűnösnek tart?

— Engedje meg, kedves uram, — felelte nagyon komolyan a bíró, — hogy meggyőződésemet, mely inkább érzésekre támasz-

kodik, magamnak tartsam meg. Megállapítottatott, annak rendje és módja szerint, hogy ön nem lehet Medardus, a barát, mivelhogy mondott Medardus itt van a városban: Cyrillus páter, akit egy pillanatra megtévesztett az önök hajszálramenő hasonlósága, határozottan ráismert s maga Medardus sem tagadja kilétét. Így hát minden rendben van, gyanu önt nem érheti már, úgy hiszem, ezek után ön is minden bűntől mentesnek érzi magát.

E beszélgetésnek, amely már kezdett kínossá válni számomra, az vetett véget, hogy egy törvényszolga elhívta a bírót.

Lakásomra mentem, ahol mindent úgy találtam, ahogy otthagytam. Irataim lepecsételt borítékban feküdtek az íróasztalomon, csak Viktorin tárcáját, Eufémia gyűrűjét és a kapucinuscsuha övét nem leltem sehol: szóval börtönbeli sejtelmeim alaposak voltak. Kevés idő múlva egy hercegi lakáj kopogtatott. Levelet hozott a hercegtől meg egy értékes drágakövekkel kirakott aranyszelencét.

«Csunyán bántunk önnel, Krczynski uram, — írta a herceg — de higgye el, erről sem én, sem bírám nem tehetünk. Ön hihetetlen módon hasonlít egy igen gonosz emberhez; de szerencsésen kiderült minden. Jóindulatom jeléül fogadja e szelencét szívesen és mutatkozzék mielőbb!»

A herceg kegye éppoly közönyösen hagyott, mint ajándéka. A szigorú börtönnek bágyadt levertség volt nálam a következménye; testi állapotom alaposan leromlott s ezért örömmel üdvözöltem az udvari orvos megjelenését.

Az orvosi vizsgálaton egy-kettőre túlestünk.

— Nem különleges intézkedése-e a sorsnak, — kezdte rá aztán az orvos — hogy abban a pillanatban, amikor már mindenki szentül hiszi, hogy ön az a bitang szerzetes, aki F. báró családjában annyi bajt okozott, egyszerre csak megjelenik a városban éppen az a gazfickó és elhárít önről minden gyanút?

— Ki kell jelentenem, hogy fogalmam sincs a közelebbi körülményekről, amelyeknek szabadulásomat köszönhetem. Csak nagy általánosságban említette a bíró, hogy Medardus, a kapucinus, akit köröztek s akivel engem összetévesztettek, megérkezett.

— Dehogyan is érkezett meg! Ideszállították szekéren, gúzsba kötve s érdekes módon, éppen önnel egyidőben. De erről jut eszembe, hogy minap el akartam önnek beszélni azokat a csodálatos eseményeket, amelyek bizonyos idővel ezelőtt udvarunknál lejátszódtak. Odáig jutottam, ugyebár, hogy az a Medardus, Francesco fia, mi mindent követett el F. báróéknál. Hadd folytassam most ott, ahol

abbahagytam. Fenséges úrnőnk nővére, aki, amint tudja, a b.-i cisztercita zárda apátnője, egyszer menedéket adott egy szegény asszonynak és gyerekének, akik a Szent Hárshoz zarándokoltak s onnan hazatérőben voltak.

— Az asszony Francesco özvegye volt, a gyerek meg Medardus...

— Tényleg! De honnan tudja ezt?

— A legkülönösebb módon ismerkedtem meg Medardusnak, a kapucinusnak titokzatos históriájával. Pontosan tudom, mi történt vele mindaddig, hogy F. báró kastélyából elmenekült.

— De hogyan? ... Kitől hallotta? ...

— Élő álmokép mutatott meg nékem mindent.

— Tréfál velem?

— Nincs eszemben! Valóban úgy volt az, mintha álmomban hallgattam volna végig egy szerencsétlen embernek a történetét, akit sötét hatalmak dobáltak ide-oda törékeny játékszer módjára s bűnből-bűnbe hajtottak. Ideutaztamban az ...-i erdőben eltévedt a postakocsis; az erdőszlakban megpihentünk s ott...

— Értem már, értem! ott találkozott a baráttal...

— Úgy van, de tébolyult volt.

— Most már nem az. Akkor is lehettek világos pillanatai s olyankor mesélte el önnek...

— Nem egészen így van. Éjszaka szobámba lépett. Nem tudta, hogy én is ott vagyok az erdőszlakban. Példátlan hasonlatosságunk megriasztotta. Kísértetnek hitt, ki megjelenésével halálát hirdeti. Kusza szavakban tört ki, dadogott, hebegett, arról kesergett, mi minden terheli lelkét, engem közben elnyomott az álom. Fáradt voltam az utazástól s csak az egymásba folyó szavakat hallottam. Nyugodtabb, higgadtabb lett a barát beszéde s most tényleg nem tudom, hol és hogyan kezdődött az álom. Valami olyasmire emlékszem, hogy a szerzetes azt erősgette, nem ő ölte meg Eufémiát meg Hermogént, hanem Viktorin gróf mindkettőjük gyilkosa.

— Érdekes, nagyon érdekes! De miért hallgatta el mindezt a bíró előtt?

— Hogyan remélhettem volna, hogy a bíró hitelt adjon ilyen kalandosnak hangzó történetnek? A magas törvényszék nem ismer csodákat...

— De legalább sejtethette volna, hogy összetévesztik az örült baráttal s mindjárt elmondhatta volna, hogy tud arról a Medardusról!...

— Persze, főleg amikor egy együgyű aggastyán, valami Cyrillus, mindenáron rendtársának akart tartani. Ámde igazán nem gondolhattam arra, hogy a megtévelyodott szerzetes az a Medardus, akit keresnek s hogy a bűn, amelyről képzelgett nekem, az ellenem emelt vád tárgyával azonos! De miként fedezték fel? Ha jól emlékszem, az erdész azt mesélte, hogy nem mondta meg a nevét...

— Nagyon egyszerűen történt. A barát, amint tudja, hosszabb időt töltött az erdésznél. Már-már gyógyultnak látszott, de egyszerre ismét kitört rajta az örület, még pedig oly hevesen, hogy az erdész kénytelen volt behozni a városba s bezáratni a bolondok házába. Éjjel-nappal merev tekintettel, mozdulatlan kuporgott ott, mintha kőből volna faragva. Ki nem nyitotta a száját és erővel kellett táplálni, mert kezeujját se mozdította. Hiába volt minden próbálkozás, hogy merevségéből felrázzák; erősebb eszközökhöz azért nem volt szabad folyamodni, mert kockázatos volt, hogy akkor megint dühöngeni fog. Pár nappal ezelőtt az erdész legidősebb fia a városba jött s elnézett a bolondok házába is, meg akarta látogatni a boldogtalant. Még teljesen vigasztalan állapotának hatása alatt állott, amikor kilépve a kapun, belebotlott Cyrillus páterbe, a b.-i kapucinus kolostor öreg szerzetesébe. Megszólította, megkérte, nézzen be a szerencsétlenhez, hátha jót tesznek neki a rendjebeli szerzetes vigasztaló szavai. Alig pillantja meg Cyrillus a barátot, borzadva riad vissza. «Szenséges Szűzanyám! Medardus, Medardus!» Így kiált fel Cyrillus és szavára a szerzetes üres tekintetében visszatér az élet. Feláll, de tompa nyögést hallatva erőtlenül visszahanyatlik. Cyrillus meg a többiek, akik ott voltak, azonnal a törvényszék elnökéhez sietnek és jelentik, mi történt. A bíró, akire az ön ügyét kiosztották, Cyrillussal elsiet a bolondok házába: a szerzetest nagyon bágyadtan, de örülettől teljesen mentesen találják. Bevallja, hogy Medardus a neve és szerzetes a b.-i kapucinus kolostorban. Cyrillus megint csak azon sopánkodik, mennyire megzavarta az önök hihetetlen hasonlatossága. De most már látja, mennyire különbözik mégis beszédben, nézésben, járásban, tartásban Leonard úr Medardus baráttól, aki előtte áll. A nyak bal oldalán meglelik a kereszt jegyét is, amely oly fontos szerepet játszott az ön kihallgatásában. Erre kikérdezik a szerzetest az F. báró kastélyában lefolyt eseményekről. — «Gyalázatos, elvetemült gonosztevő vagyok, — suttogja alig hallhatón — megbántam tetteimet... Oda az életem, elveszett lelkem nyugalma!... könyörüljenek rajtam!... csak egy kis időt engedjenek még, mindent... mindent... bevallok!»

Az esetet jelentik fenséges urunknak, aki azonnal beszünteti az eljárást ön ellen s önt kieresztik a börtönből. Ez szabadulásának hiteles története. A barátot pedig beszállították a tömlőcbe.

— És csakugyan bevallott mindent? Ő gyilkolta meg Eufémiát, Hermogént? Mi van Viktorin gróffal? ...

— Amennyire tudom, a barát ellen csak ma kezdik az eljárást. Ami meg Viktorin grófot illeti, úgy látszik, mint minden egyéb, ami azokkal az udvarunknál játszódott eseményekkel kapcsolatos, az ő személye is érthetetlen, áthatolhatatlan homályban marad.

— Nem látom be, hogyan függnék össze az f.-i kastély dolgai az udvart ért szerencsétlenséggel.

— Nem annyira az eseményekre gondoltam, mint inkább a szereplő személyekre.

— Nem értem.

— Emlékszik-e még pontosan elbeszélésemre a gáztettről, amely az ifjú herceg halálát okozta?

— Emlékszem.

— Nem értette meg belőle, hogy Francesco bűnös szerelemmel szeretete az olasz nőt? Hogy ő volt az, aki az ifjú herceg előtt belopódzott a nászterembe és leszúrta a herceget? Viktorin e borzalmas tett gyümölcse. Ő meg Medardus egyazon atya gyermekei. Viktorin nyomtalanul eltűnt, minden kutatás eredménytelen maradt.

— A barát taszította az Ördögárokba ... Átkozott legyen a tébolyult testvérgyilkos!

Amint ezeket a szavakat kimondtam, halkan, nagyon halkan elkezdődött a kopogás, ugyanaz a kísérteties zaj, mint a börtönben. Nem bírtam leküzdeni a rémületet, amely elfogott. Az orvos sem a kopogást nem hallotta, sem az én belső küzdelmemet nem vette észre.

— Hogyan? Bevallotta önnek, hogy Viktorint is ő tette el láb alól?

— Be. Legalább is erre magyarázom kusza önvádjait. Viktorin eltűnt: így kellett történnie. Szálljon átok a testvérgyilkos fejére!

A kopogás erősödött. Nyögés, jajongás követte. Halk kacaj surrant át a szobán; mintha hívná: «Medardus ... Medardus ... se ... se ... segíts!

Az orvos mindebből semmit se hallott.

— Francesco származását is titok fedi — folytatta. — Valószínűleg rokonságban van a hercegi házzal. Annyi bizonyos, hogy Eufémia leánya a ...

Rettenetes robajjal, recsegéssel felcsapódott az ajtó, metsző vihogás rikoltott be rajta.

— Ha . . . ha . . . ha . . . testvérke, — ordítottam el magam féktelenül — hohó! ide hozzám, függén, függén, ha meg akarsz víni velem! Baglyok ülik most nászukat . . . gyere, a tetőre mászunk és ölremegyünk . . . Aki a másikat ledobja, az a király s vért ihat . . .

Az orvos átkarolt:

— Mi az? mi történt? Ön beteg . . . valóban veszélyesen beteg. Azonnal feküdjék ágyba!

Én a tárt ajtóra bámultam, várva, bejön-e rettenetes hasonmásom. Senkit sem láttam s hamarosan felocsúdtam a vad ijedtségből, mely jeges karmaival fojtogatott. Az orvos kitartott a mellett, hogy betegebb vagyok, mint hinném; állapotomat a börtönnel és a kihallgatás-okozta izgalmaival magyarázta. Beszedtem az orvosságait, de gyógyulásomat nem annyira tudásának köszönhettem, mint inkább annak, hogy megszűnt a kopogás és ijesztő hasonmásom többé nem mutatkozott.

Egy szép reggelen derűs barátsággal árasztotta szobámba arany-sugarait a tavaszi nap, édes virágillat ömlött be az ablakon. Leküzdhetetlen vágy támadt bennem: ki a szabadba! Mit sem törődve az orvosi tilalommal, kirohantam a parkba. Zizegésükkel, susogásukkal üdvözöltek a fák és bokrok, engem: a halálos betegségből felgyógyultat. Fellelegzettem; hosszú, nyomasztó álomból ébredtem fel; elragadtatásom mondhatatlan szavai mély sóhajokba öltöztek s elkeveredtek a madarak csicsergésével, a tarka-barka bogarak vidám zümmögésével.

Igen, nyomasztó álomnak hatott nemcsak ami az utóbbi napokban történt velem, hanem egész életem, mióta elhagytam a klastrot. S most, magam sem tudom hogyan, egy platánoktól árnyas sétányban álltam meg . . . A b.-i kapucinusok kertjében voltam. A távoli berekből idelátszott a magas kereszt, amelynek lábánál annyiszor esengtem mély áhítattal erőért, hogy ellenálljak a kísértésnek. Ez a kereszt volt most bolyongásom célja: a porba akarok hullni előtte, vezekelni akarok, bánom már bűnös álmaimat, amelyeket a Sátán mesterkedése hozott rám. Magasra emeltem kezemet, szemem le nem vettem a keresztről és elindultam feléje.

A légáramlat erősödött; azt hittem, a barátok himnuszát hozza felém, de csak az erdő csodás zsongását ébresztette fel a szél, ahogy végigcsúszott a fák között. Annyira kimerültem, hogy meg kellett állnom. Megfogódtam egy fa törzsében, hogy el ne szédüljek. Valami

ellenállhatatlan erővel vonzott a távoli kereszthez, minden erőmet összeszedtem és odább vonszoltam magam. De csak a mohás padig jutottam, a bokrok elé; halálos aléltság bágyasztotta el tagjaimat; akár egy magatehetetlen agg, lerogytam s halk nyöszörgéssel próbáltam könnyíteni lelkem súlyán.

A sétányon rezzent valami... Aurélia! Ahogy felvillant bennem a gondolat, már előttem is állott... Égi szeméből méla fájdalom könnye csordult, de a könny mögött gyújtó szikra parázslott: lobogó vágy leírhatatlan epekedése. Így lángolt a gyóntatószékben is szeme sugara; hány édes álmomban jelent meg azóta!

— Meg tud nekem bocsátani? — rebegette Aurélia.

Eszemvesztve borultam lábához. Megragadtam kezét.

— Aurélia... Aurélia... érted minden kint elviselek... a halált is...

Kedvesen magához emelt. Keblemre hullt: kéjes csókban forrunk össze. Közelítő nesz riasztott fel, Aurélia gyorsan kibontakozott karomból; nem volt szabad visszatartanom.

— Beteljesült vágyam és reményem, — mondta halkan, és már jött is a hercegnő. A bokrok mögé bújtam s ekkor vettem észre, hogy amit keresztnek hittem, száraz, szürke kóró. Nem éreztem már fáradságot, Aurélia csókjai új életerőt leheltek belém, mintha csak most tárult volna fel bennem tisztán, magasztosan létem titka. A szerelem csodálatos rejtelve volt ez, mely hirtelen kinyílt szívemben glóriás ragyogásával. Elértem életem magaslatára, innen már csak lefelé vezethet az út, hogy beteljesedjék istenség-rendelte végzetem.

Ebben az időben mintha égi álomban éltem volna; ekkor kezdtem feljegyezni, ami azután történt velem, hogy Auréliát viszontláttam. Arra kértelek, idegen, ismeretlen barátom, ki egyszer e lapokat olvasni fogod, emlékezz vissza önnönéleted aranykorszakára, hogy megértsd a bűnbánatban és vezeklésben megszürcült szerzetes vigasztalan nyomorúságát. Könyörögtem neked, zokogj velem... Még egyszer esedezem hozzád, támaszd fel magadban ezt a korszakot s akkor nem kell elmondanom, mint sugárzott be mindent köröttem Aurélia szerelme, mennyivel élénkebben fogta fel értelmem az életet az életben, mennyivel gyorsabban hatolt a dolgok mélyére s mint töltött el mennyei boldogság isteni elragadtatásban. Sötét gondolatok most nem férkőztek lelkemhez, Aurélia szerelme megváltott, csodák csodájára még az a meggyőződés is kicsfrázott bennem, hogy nem én, gyalázatos bitang, voltam az, aki F. báró kastélyában

megöltem Eufémiát és Hermogént, hanem tényleg az az örült barát volt a gyilkos, akivel az erdőszlakban találkoztam. Nem hittem már hazugságnak mindazt, amit az orvosnak elmondtam; megesküdtem volna, hogy minden úgy történt, oly titokzatosan s magamnak is érthetetlenül.

A herceg úgy fogadott, mint elveszettnek hitt és megtalált régi barátot s ezt a hangot természetesen az egész udvarnak át kellett vennie. Csak a hercegnő maradt komoly és tartózkodó, ha kissé nyájasabban viselkedett is, mint azelőtt.

Aurélia gyermeki elfogulatlansággal csak szerelmének élt, csak velem törődött; szerelmét nem érezte bűnnek, amelyet el kellene rejtenie a világ szeme elől. Én sem tudtam elleplezni, hogy csupán szerelmem éltet. Mindenki látta ezt, — senki nem beszélt róla. A herceg szeméből azt olvasták ki, hogy szerelmünket ha nem segíti is elő, mindenesetre hallgatagon tudomásul veszi. Így aztán könnyen intézhettem úgy a dolgot, hogy Auréliát gyakrabban lássam, itt-ott még tanú nélkül is. Karomba zártam, ő viszonzta csókjaimat, de éreztem, mint remeg meg szűzi szemérmében, s elhessentettem magamtól a vétkes vágyakat, — minden bűnös gondolat elsorvadt a szent borzongásban, amely elfogta lelkemet. Ő nem is sejtette, hogy veszély fenyegetheti, de nem is kockáztatott valójában semmit, — ha mellettem ült a szobában, ahol rajtunk kívül nem volt senki s a mennyei báj csakúgy sugárzott belőle, és ha ilyenkor a szerelmi mámor vadabbul lobogott fel bennem, elég volt egyetlen emberfelettien szelíd és szűzies pillantása és máris úgy éreztem, égi kegy ér engem, vezeklő bűnöst, kinek megengedtetik, hogy már e földön egy szenthez közeledhessék. Nem is Auréliát, magát Szent Rozáliát tudtam ilyenkor magam mellett és hangosan kiáltottam:

— Oh, te jámbor, dicső szent, fakadhat-e irántad földi szerelem halandók szívében?

Ilyenkor kezét nyujtotta és édes hangján így szólt:

— Nem vagyok én semmiféle dicső szent, csak egy jámbor hajadon, aki nagyon szeret téged...

Most már több napja nem láttam. A hercegnővel egy közeli vadászkastélyba kocsizott. Nem bírtam ki tovább, odasiettem én is.

Késő este érkeztem meg. A kertben belebotlottam a komornámba az megmutatta Aurélia szobáját. Halkan, nagyon halkan nyitattam ki az ajtót, beléptem: fülledt levegő, csodás virágillat szállt bódítón felém. Emlékek ébredtek bennem, megannyi sötét álom... Nem

Aurélia szobája-e ez a báró kastélyában, ahol... Mintha ott ólalkodnék mögöttem valaki... Lelkemben felsír a kiáltás:

— Hermogén!

Iszonyodva rohantam előre, a fülke ajtaja félig volt betámasztva. Aurélia, háttal felém, egy zsámoly előtt térdelt. Remegve pillantottam hátra: senki...

— Aurélia, Aurélia! — suttogtam erre nagy gyönyörűségemben.

Megfordult, gyorsan, de még mielőtt felállott volna, már mellérogytam és szorosan átkaroltam.

— Leonard, szerelmem! — súgta fülembé.

Tomboló vágy, vad, bűnös éhség erjedt, pezsgett ereimben. Aurélia erőtlenül csüggött karomban, haja kibomlott s vállamra hulltak gazdag fűrtjei; lányos keble duzzadt; lihegett — nem ismertem magamra... Magamhoz rántottam, ő erőre kapott, szemében izzó láng gyúlt ki, amelyet nem láttam még nála, tüzeesebben viszonozta kéjes csókjaimat. Valami dobbant, surrant mögöttünk, — szárny csattogott?... vijjogó hang sikoltott a szobán keresztül... halálrasedzettnek jajkiáltása?

— Hermogén! — jajdult fel Aurélia és ájultan omlott ki karomból.

Megrémültem. Futni kezdtem. A folyosón szemközt találtam magam a hercegnővel, aki sétáról jött haza. Komolyan, szinte gögösen végigmért.

— Valóban, megütközöm jelenlétén, Leonard úr! — mondta aztán.

Sikerült zavaromon úrrá lennem s talán az illónél kissé keményebb modorban azt válaszoltam, hogy olykor hiába küzd az ember bizonyos erők ellen; néha azt kell tennünk, amit máskor talán illetlenségnek vélnénk.

Ahogy a sötét éjszakában a székváros felé siettem, mintha nyomon követett volna valaki s fülembé sugdosott volna egy hang:

— Min... min-dig... ná-lad, ve-led... led... va-gyok... test... test-vér-kém... Medardus test-vé-rem!...

Körülnézve persze azonnal megértettem, hogy a fantóm csak képzeletemben kísért, mégsem tudtam szabadulni az iszonyatos jelenéstől. Valami hajtott: ragadjam meg, beszéljek vele, mondjam el neki, hogy megint hebehurgyán inamba szállt bátorságom Hermogén előtt, pedig mégis csak enyém lesz, enyém lesz nemsokára Szent Rozália, egészen az enyém lesz, hiszen ezért lettem szerzetes, ezért vettem fel a papi szentséget... Hasonmásom csak vihogott és

nyögdécselt, közben pedig, mint korábban is, dadogva szólt hozzám :

— De si-ess... si-si-ess...

— Türelem, pajtás! — nyugtattam meg — türelem! Minden jóra fordul! Hermogént nem jól találtam el, neki is ott az az átkozott kereszt a nyakán, akárcsak nekünk, de se baj! fürgé töröcském jó éles még és hegyes...

— Hi... hi hi... job-ban... cé-lozz... jól... ta-lálj...

Hangja elenyészett a reggeli szellő susogásában. Keleten felgyúlt az ébredő nap bíbora.

Éppen hazaérkeztem, amikor a herceg hivatott. Barátságosan elémjött.

— Kereken kimondom, Leonard uram, — fogadott — ön a legnagyobb mértékben megnyerte vonzalmamat. Nem titkolom, jóakaratom igaz barátsággá mélyült. Nem szeretném önt elveszteni ; boldognak akarom látni. Amúgyis kárpótlással tartozom azért, amit nálunk elszenvedett. Tudja-e, Leonard uram, ki a felelős azért az egész áldatlan eljárásért ön ellen? Tudja-e, ki vádolta meg magát?

— Nem tudom, fenséges uram!

— Aurélia bárókisasszony!. Csodálkozik? Pedig így van. Aurélia bárókisasszony egy kapucinusnak hitte magát, drága Leonard uram! — Hangosan felnevetett. — Szavamra! ha ön kapucinus, úgy a legszeretetremlétebb szerzetes, mióta a világ világ! Mondja meg őszintén, kedvesem : csakugyan amolyan klastromi szent uraságod?

— El nem képzelhetem, fenséges uram, mely gonosz végzet téveszt mindig össze azzal a baráttal, aki...

— Ugyan, ugyan! nem vagyok én inkvizitor!... Csak baj volna, ha papi fogadalom kötné! Mondja : nem óhajtana bosszút állni a sérelmekért, amelyek Aurélia bárókisasszony hibájából érték?

— Van-e ember, akinek kebieben ily érzés támadhat e bájos égi tüneményel szemben?

— Ön szereti Auréliát?

Ezt úgy kérdezte a herceg, hogy közben fürkészve és komolyan a szemembe nézett. Hallgattam, csak kezemet tettem a szívemre. A herceg tovább beszélt :

— Tudom : szereti Auréliát attól a pillanattól fogva, hogy ő először lépett e terembe a hercegnő oldalán. Ő is szereti önt és pedig olyan szenvedélyesen, hogy azt el se hittem volna a szelíd kislányról.

hercegnő mindent elmondott nekem. Aurélia csak önért, önben él.

Gondolná-e, hogy amikor önt letartóztatták, olyan vigasztalan, kétségbeesett hangulat vett rajta erőt, hogy ágnak dőlt és életét féltettük? Akkor azt hitte önről, hogy bátyjának gyilkosa — annál érthetlenebb volt előttünk fájdalma. Már akkor is szerette... Nos hát, Leonard uram vagy jobban mondvá Krczynski uram : ön nemesember ; majd kitalálunk számára valami kellemetes udvari méltóságot és aztán elveszi Auréliát. Néhány nap múlva megtartjuk az eljegyzést ; magam leszek a násznagy!

Ellentétes érzelmek szaggatták lelkemet. Szótlanul álltam helyemen.

— Isten vele, Leonard uram! — bólintott a herceg és nyájasan intve kiment a szobából.

Aurélia a feleségem!... Egy gonosztevő szerzetesnek a felesége! Nem, ezt nem akarhatják a sötét erők, bármit rótt is szegényre a végzet! Ez az érzés diadalmaskodott bennem, elhallgattatva minden ellenkező gondolatot. Határoznom kell, még pedig azonnal.

Törtem a fejem, miként váljak el Auréliától, hogy ne nagyon fájjon. Hogy ne lássam többé? nem! azt nem tudom elviselni! — de hogy nőm legyen, annak még a gondolata is borzalommal töltött el. Felvillant bennem a sejtélem, hogy ha a hitehagyott szerzetes az Úr oltára elé áll és bűnös játékot űz ott szent fogadalmakkal, újból felmagaslik majd előttem annak a rejtelmes festőnek ijesztő alakja, aki a börtönben jelent meg nekem, de ezúttal már nem vigaszt hozón és szelíden, hanem bosszút és romlást hirdetve, mint egykor Francesco menyegzőjén, s gyalázatba, földi s örök nyomorúságba dönt. Tüstént utána azonban kísértő hang szólalt meg bensőmben :

— És Auréliának mégis tiédnek kell lennie! Balga féreg, hogyan változtathatnád te meg, ami meg van írva sorsotokban?

És újból hallottam a másik hangot is :

— Porba veled! elvakult bűnös! Sohasem lehet ő a tiéd : magát Szent Rozáliát akarod te földi szerelemmel ölelni...

Eképpen vergődve kegyetlen hatalmak között, nem tudtam, mitévő legyek, hogy elkerüljem a mindenünnen rám leső romlást. Szertefoszlott már lelkes hangulatom, amelyben egész életemet, az F. báró kastélyában eltöltött végzetes napokat csak rossz álomnak láttam. Fáradtan, csüggedten, most közönséges kéjencnek, elvetemült gonosznak éreztem magam. Amit a bírónak, az orvosnak meséltem volt, ostoba, ügyetlen hazugság csupán ; nem igaz, hogy belső hang szólt belőlem...

Magambaszállva, semmire sem figyelve, se látva, se hallva, osontam végig az utcán. Kocsis hangos kiáltása, hintókerék zöreje ébresztett fel álmodozásomból. Gyorsan félreugrottam. A hercegnő hintója robogott el mellettem, az orvos hajolt ki ablakán és barátságosan intett nekem. Vele tartottam ; lakása előtt kiugrott a kocsi-ból s bevitt magához.

— Auréliától jövök, sok mondanivalóm van — közölte és felvonszolt szobájába. — Ejnye, ejnye; megint meggondolatlanul cselekedett, maga hevesvérű, szilaj kópé! Aurélia már-már kísértetet látott magában. A szegény, gyenge idegzetű teremtés belebetegedett az izgalomba!

Észrevette, mennyire elsápadtam.

— No, no, — folytatta — azért nem olyan veszélyes a dolog. Már lenn sétál a kertben és holnap hazajön a hercegnővel együtt a székvárosba. Önről, kedves Leonard barátom, sokat beszélt. Látni szeretné megint, hogy bocsánatot kérjen, amiért oly félszegen és — amint hiszi — ostobán viselkedett.

Visszagondolva arra, ami a vadászkastélyban lejátszódott, nem tudtam magamnak Aurélia érzéseit megmagyarázni.

Az orvos, úgy látszik, tudott a herceg terveiről. Ezt félre nem érthető módon értésemre adta és vidor életkedvével, amely csak úgy áradt belőle, sikerült kiragadnia komor hangulatomból s csevegésünk csakhamar vígabbra fordult. Mégegyszer leírta, mint találta Auréliát ; hogy gyermekként, ki nem tud rossz álmából magához térni, félig hűnyt, könnyek közt is mosolygó szemmel feküdt nyugágyán, fejecskéjét tenyerére támasztva, beteges látomásairól panaszkodott. Elismételte szavait, utánozta a félénk hajadon sóhajokban meg-megakadó hangját s közben pajzán fordulatot adva egy-egy panasz-nak, oly kedvesen tudta a bájos jelenetet friss és gunyoros megjegyzéseivel derűs színben feltüntetni, hogy az színesen és napsugarasan állott előttem. Előadása még kifejezőbbé domborodott azáltal, hogy Auréliával szemben felvázolta a hercegnő méltóságteljesen ünneplés-kesedő alakját, amin pompásan mulattam.

— Hitte-e volna, — kezdte rá megint — hitte-e volna, mi minden csodálatos kaland várja itt, amikor ideérkezett hozzánk a székvárosba? Először az az ostoba félreértés a törvénszéken, most meg a váratlan, méltán minden ígységet felkeltő boldogság, melyet fejedelmi jóakarója szán önnek...

— Be kell vallanom, valóban, hogy a herceg nyájas viselkedése mindjárt kezdetben nagyon jólesett. Most azonban érzem, hogy

ő is, a többiek is az udvarnál, azért becsülnek meg jobban, mert feledtetni akarják az elszenvedett igazságtalanságot.

— Van e mellett egy más csekélyke magyarázat is, amelyet könnyen kitalálhat.

— Sejtellem sincs róla.

— Nos, bár még most is mindenki egyszerűen Leonard úrnak nevezi, akárcsak azelőtt, mégis ma már mindenki tudja, hogy nemesember. A Pozenből jött hírek mindenben igazolták állításait.

— Hogyan befolyásolhatja ez a herceget, az udvaroncokat? Amikor a herceg megismert és felszólított, jöjjenek el az udvarhoz, azonnal kijelentettem, hogy polgári származású vagyok, mire a herceg azt mondotta, hogy a tudomány megneemesít és méltóvá tesz a környezetében való megjelenésre.

— Így is gondolja. Tetszeleg magának a «felvilágosult» fejedelem szerepében, aki becsüli a tudományt és a művészetet. Nem egy polgári eredetű tudóst és művészt láthat itt nálunk az udvarnál, de a finom érületűek, azok, akik a lélek dolgait nem tudják könnyen venni, vagy akikből hiányzik a vidám gúny, melynek fölényéből a többiek fölött állóknak érzik magukat, lassankint elmaradnak. Bármennyire akar is a nemes ember előítélettől mentesnek mutatkozni, viselkedésébe a polgári származásúakkal szemben mindig valami leereszkedésféle furakodik, amit nem tűrhet el az, ki jogos büszkeségében méltán érzi, hogy nemesi társaságban sokszor éppen ő az, akinek le kell ereszkednie a többiekhez s el kell szenvednie a szellemileg közönséges és ízléstelen környezetet.

Ön nemesi születésű, Leonard uram, de — amint hallom — szellemi és tudományos nevelést kapott. Ez lehet az oka, hogy ön az első nemes, akin még az udvari társaságban, csupa nemesember között, sem veszek észre semmi rossz értelemben vett nemesi vonást. Azt hihetné, hogy nemnemes lévén, elfogult vagyok vagy hogy valami történt velem, ami megtöltött előítéletekkel. Tévedés! Olyan osztályhoz tartozom, amelyet kivételesen nemcsak eltűrnek, de még el is kényeztetnek minálunk. Az orvos és a gyóntató: uralkodó — ura a testnek vagy a léleknek, így hétpróbás nemességű. Gyomorrontás és örök elkárkozás az udvarképeseknek is kellemetlen! Persze, a papi személyek közül ez csak a katolikusokra vonatkozik — a gyóntatókra. A protestáns prédikátor, legalább is vidéken, csak éppen hogy ledarálja az imádságot, felpiszkálja kicsit a nagyságos uraság lelkiismeretét s azután elfoglalhatja helyét az asztal túlsó sarkán, ahol szerényen és alázatosan vehet a peccenyéből s tölthet a borból.

Nehéz lehet, elismerem, meggyökeresedett előítéletektől megszabadulni, de legtöbbször nincs is meg a hajlandóság rá, mert ezeknek az uraknak nagy része tudja, hogy csupán nemesi mivoltának köszönheti elhelyezkedését az életben, más semmi a világon nem adna neki jogot rangra, állásra, tisztségre. A mi egyre szellemibbé váló korunkban az ősökre való hivatkozás és a nemesi gőg fura egy jelenség, kis híján nevetséges is. — A lovagi eszméből, háborúból, fegyverviselésből alakult ki az osztály, amely a többi rendet védi: a védettnek alárendelt helyzete a védővel szemben magától adódik. Bárhogy dícsérheti tudományát a tudós, művészetét a művész, mesterségét az iparos meg a kereskedő, a lovag csak előáll és így szól: «Ihól a durva ellenség, akinek ti, háborúban járatlan emberek, nem tudtok ellenállni; de én, aki értek a fegyverforgatáshoz, pallosommal elibétek állok s azzal, ami nekem játék meg öröm, megmentem életeteket, vagyonotokat, portékáitokat!»

Ám egyre jobban tűnik a nyers erő a földről, egyre többet tesz és alkot a szellem, egyre jobban megmutatkozik mindent felülmúló hatalma. Majd rájönnek még arra, hogy kemény ököl, páncél és fenyegetőn suhintó kard nem elég annak a meghódítására, amit a szellem akar: maga a háború és a fegyverforgatás is aláveti magát a kor szellemi jellegének. Hovatovább mindenki csak magára lesz utalva, s még ha az állam valamicske szemkápráztató fényt ad is neki, önmagából, belső szellemi képességeiből kell merítenie az erőt, amellyel utat tör a világban. A lovagi fogalomból született hivalkodás az ősökkel az ellenkező elvre támaszkodik s mindent erre a mondatra épít: «A dédapám hős volt, ergo én is hős vagyok». Minél távolabbi felmenőre hivatkozik, annál jobb. Azt, hogy a kedves nagyapát hol szállta meg a hősi ihlet és miért kapta meg a nemességet, könnyen meg lehet állapítani, de ha túlságosan friss keletű, gyanússá válik, mint általában minden új csoda. S ez a hivatkozás hősi bátorságra, testi erőre! Izmos, robusztus szülőknek rendszerint ugyanolyan gyermekeik vannak; hasonlóképpen öröklődik a harci szellem és bátorság is. Ezért volt a régi lovagi kor egyik főkövetelménye, hogy a lovagi rend ne keveredjék más elemekkel, maradjon tisztán, s nem csekély érdem volt a törzsökös nemesi kisasszony részéről, ha úrfiú szült, akinek a szegény polgár aztán könyöröghetett: «Kérlek, úrfi, ne falj fel bennünket, inkább védj meg a többi úrfitól...» Bölcs apák viszont gyakran buta fiúkat nemzenek és mert most korunk a testi lovagrend helyébe lassankint egy szellemi lovagrendet állít, az öröklött nemesség bizonyításának szempontjából nyug-

talánítóbb lehet, ha valaki Leibniztól származik, mint ha Amadis vagy a kerek asztal valamely más lovagjának ivadéka. Ily irányban halad a korszellem; az őseire büszke nemesség sora folyvást rosszabbodik: ez magyarázza azt a tapintatlan viselkedést — az érdem kelletlen elismerését és az álszenteskedő leereszkedést — az életben, az államban egyaránt értékes polgári elemmel. Pipogya, csüggedt érzés szüleménye; sejtése annak, hogy a bölcsek szemében rég elavult korok divatjamult külső csillogása elveszti fényét s az üres cicoma mögött nevetésre ingerlő meztelenség tűnik fel. Hála az égnek, sok nemes, férfi és nő egyaránt felismeri a korszellemet és pompás szárnyalással ama életmagaslatra emelkedik, amelyet a tudomány s a művészet nyújt: ezek lesznek a gonosz igazi üldözői.

Az orvos szavai számomra idegen területre kalandoztak. Sohasem jutott még eszembe elgondolkodni a nemes és a polgár viszonya felől. Persze, ő nem sejtette, hogy jómagam is ama második rendhez tartoztam eleddig, amelyet — ahogy ő mondotta — a nemesi gőg nem érint. Nem voltam-e B. legelőkelőbb nemesi portáin a mélyen tisztelt, nagyrabecsült gyóntatóatyja?

Ahogy tovább méléztam, megint csak rájöttem, hogy magam bogoztam kuszáltabbra sorsom fonalát. Abból, hogy egy öreg udvari dámának születési helyemül Kwiecziczewót neveztem meg, most nemesi rang származott számomra s ez adta a hercegnek az eszmét, hogy Auréliával összeboronáljon.

A hercegnő visszajött. Auréliához siettem. Bájos szűzi szeméremmel fogadott; karomba zártam s abban a pillanatban hittem is, hogy a feleségem lehet. Lágyabb, odaadóbb volt, mint máskor. Szeme könnyben úszott s hangjából megbánás, könyörgés szólt, mint duzzogó gyereknél, akiben szűnőben a dac. Rátereltem a szót látogatásomra a hercegnő vadászkastélyában; szerettem volna pontosan tudni, mi történt akkor; lelkére beszéltem Auréliának, közölje velem, mitől ijedt meg annyira.

Hallgatott. Lesütötte szemét. Szörnyű hasonmásomra kellett gondolnom s izgalmamban felkiáltottam:

— Aurélia! az ég szerelméért, mondd, mily sötét jelenséget pillantottál meg mögöttünk?

Ámulva nézett rám, tekintete egyre révedtebb lett, majd hirtelen felugrott, mintha menekülni akarna, de nem mozdult, csak zokogott keservesen, kezét szemére szorítva:

— Nem, nem és nem... hiszen nem ő az!...

Gyengéden átöleltem, mert már-már kimerülten összezsuklott.

— Kicsoda? Kicsoda nem ő?... — kérdeztem izgatottan, sejtve, mi megy végbe benne.

— Ah, kedvesem, szerelmem, nem fogsz képzelgő örültnek tartani, ha elmondom neked mindazt..., mindazt, ami tiszta szerelmünk édes boldogságát egyre megzavarja? Rettenetes álom rontja életemet: szörnyű képei már akkor közénk furakodtak, amikor először láttalak s a halál hideg szárnyát rebbentette felém, midőn a hercegnő vadászlakában oly hirtelen betoppantál szobámba. Tudd meg, ahogy akkor mellettem hevertél, úgy borult egyszer mellém egy hirhedt, gonosz pap, szent imádság ürügyén undok bűnre törve. Vadállati ravaszsággal lesett rám, áldozatára, s míg körülöttem ólálkodott, meggyilkolta bátyámat. Oh és te... az arcod... a hangod... az a jelenet! jaj, ne firtasd, oh!... egy szót se többet! egy szót se többet!...

Hátrahajolt, félig fekve kuporgott a pamlag sarkában, tenyerére támasztott fejjel; hamvas testének üde vonalai csábítón domborultak elé. Előtte álltam: sóvár szemem tobzódva itta magába e bűvös-bájos képet, de gyönyörömmel ördögi szándék viaskodott:

— Boldogtalan leány, Sátán választotta, — gondoltam — azt hiszed, megszabadultál a pap kezéből, aki imádsággal csábított a bűnre? Arája vagy most... eljegyzett menyasszonya!

Szerelmem, melyet égi sugár gyújtott lángra, midőn börtöntől és haláltól szabadulva megláttam őt a parkban, e pillanatban elpárolgott s az a gondolat töltötte el minden porcikámat, hogy Aurélia megrontása lehetne életem legragyogóbb órája...

Auréliát behívták a hercegnőhöz. Nem kételkedhettem felőle, valamely ismeretlen kapcsolat fűzte Aurélia életét az enyémhez, de még mindig nem sikerült a kapcsolatról valami közelebbit megtudnom. Hiába volt kérés-könyörgés: Aurélia nem akarta megmagyarázni kúszán odavetett szavait.

A véletlen leplezte le előttem, amit el akart hallgatni.

Egy nap ott jártam az udvari hivatalnoknál, akinek az volt a feladata, hogy a herceg és az udvartartás postáját továbbítsa. A hivatalnok éppen kiment szobájából, amikor Aurélia komornája behozott egy vastag levelet és odatette az asztalra, a többi, már ott heverő levél mellé. Egy futó pillantással meggyőződtem róla, hogy a levélen a címzés Aurélia kezeírása. Az apátnőnek, a hercegnő nővérének szólt a levél. Villámgyorsasággal felbukkant bennem a sejtélem; ebből a levélből megtudhatok mindent, amit még nem bírtam kikutatni.

Még mielőtt a hivatalnok visszajött volna, kirohantam Aurélia levelével...

Oh, szerzetes avagy világi vándor, ki életemből tanulságot és intelmet óhajtasz meríteni, olvasd el az itt következő lapokat, a szelíd, tiszta leányzó vallomásait, amelyeket a bűneit bánó, reménytelen bűnös könnyeivel öntözött! Vajha megvilágosító vigaszként hatna rád jámbor lelkülete a bűn és vétek napjaiban...

Aurélia az ... i cisztercita apácázárda apátnőjéhez :

Drága jó anyám!

Mily szavakkal közöljem veled, hogy gyermeked boldog, a borzalmas jelenség, mely fenyegető kísértet módjára virágokat tiporva, reményeket döntve lépett életembe, megriadt a szerelem isteni varázsától.

Fáj, nagyon fáj a szívem, hogy amikor megemlékeztél szerencsétlen bátyámról s atyámról, kit a bánat vitt a sírba és istápoltál vigasztalan bánatomban, én nem tártam ki előtted lelkemet, mintegy szent gyónásban. Csak most árulhatom el a sötét titkot, amelyet mélyen elrejtettem keblemben. Valami áskálódó gonosz szellem mintha egyre azon mesterkedett volna, hogy életem legfőbb boldogságát álnokul mint iszonyatot keltő rémképet vetítse eléem. Hullámozó tengeren hányódtam ide-oda s már-már összezsaptak fejem fölött a habok. De amikor azt hittem, már csak a pusztulás várhat reám, az egek csodálatos módon megsegítettek.

Vissza kell mennem kora gyermekéveimig, hogy elmondjak mindent, de mindent, mert akkor került lelkembe a mag, mely kicsírázván oly hosszú ideig emésztett. Három vagy négy esztendő lehettem, s egy gyönyörű tavaszi napon Hermogénnel játszottam a kastély kertjében. Virágot szedtünk és Hermogén, szokása és hajlama ellenére még arra is vállalkozott, hogy koszorút fonjon, amivel aztán felékesítettem magam.

— Gyerünk most anyánkhoz — mondtam, teleaggatva magam mindenféle virággal.

Hermogén azonban hirtelen felugrott és vadul rámförmedt :

— Maradjunk csak itt! anyánk ilyenkor a kék szobában az ördöggel beszélget.

Nem értettem, mit akar ezzel mondani, de nagyon megijedtem és keserves zokogásra fakadtam.

— Mit bőgsz, ostoba liba! — kiáltotta Hermogén. — Anya mindennap beszél az ördöggel, nem fél tőle...

Megijedtem Hermogéntől, oly komoran meredt maga elé, oly durván pattogott a hangja. Elhallgattam.

Anyánk akkoriban sokat betegeskedett, fájdalmas görcsök kínozták, amelyek halotti mozdulatlanságban oldódtak fel. Bennünket ilyenkor lehetőleg eltávolítottak. Én mindig szepegtem, Hermogén rekedten morogta:

— Az ördög szállta meg!...

Így támadt gyermeki elmémben a gondolat, hogy anyám egy gonosz és csúf szellemmel barátkozik, mert akkor ilyennek képzeltem az ördögöt, mivelhogy a szentegyház tanítása még ismeretlen volt előttem. Egy napon magamra hagytak; szorongó érzések fogtak el, ijedtemben lábam mintha gyökeret vert volna, mert egyszerre rájöttem, hogy éppen abban a bizonyos kék szobában vagyok, amelyről Hermogéntől azt hallottam, hogy itt szokott anyám az ördöggel beszélgetni. Nyílt az ajtó és belépett anyám. Halál-sápadtan az egyik üres fal felé fordult és csengő, bánatos hangon rebegte:

— Francesco, Francesco!

A falban zizzent valami, recsegés hallatszott, majd kettévált a fal és egy lilaszín köpenybe burkolózó csodaszép ifjú életnagyságú képe vált láthatóvá. Ennek az ifjúnak az arca, az alakja leírhatatlanul hatott rám, örömben felújjongtam; csak ekkor vett észre anyám s haragosan rámkialtott:

— Mit keresel itt, Aurélia? Ki hozott ide?

Sohasem láttam még ily bosszúsnak, — máskor maga volt a szelídség, a jóság. Megijedtem, hogy én vagyok oka haragjának.

— Itt hagytak, nem én akartam itt maradni... — szípoztam.

De észrevettem, hogy a kép eltűnt, s már csak az érdekelt:

— Oh, a szép kép, hová lett a szép kép?

Anyám magához emelt, megölelt, megcsókolt:

— Te az én jó kislányom vagy. Azt a képet senkinek sem szabad látnia. Most már örökre eltűnt!

Senkinek sem említettem, mi történt akkor velem, csak Hermogénnek mondtam egyszer:

— Nem igaz, hogy anyánk az ördöggel beszélget! Egy szép férfi van ott a szobában, de csak kép és kiugrik a falból, ha anyánk hívja.

Hermogén erre maga elé révedt:

— Az ördög olyan alakot tud ölteni, amelyet akar. Így mondja a tisztelendő páter. De anyánkat nem bántja...

Borzadás futott át rajtam s könyörögtem Hermogénnek, ne beszéljen az ördögről.

Később elköltöztünk a fővárosba, a kép teljesen kiment emlékezetemből, akkor sem gondoltam rá, amikor édesanyám halála után visszatértünk a birtokra. A kastélynak abban a szárnyában, amelyben a kék szoba van, nem lakott senki. Ezen a szárnyon feküdtek anyám termei; apám nem tudott ide belépni a nélkül, hogy fájdalmas emlékei fel ne elevenedjenek. Egyszer azonban tatarozni kellett a kastélyt és akkor felnyitották valamennyi szobát. A kék szobába akkor léptem, amikor a munkások éppen a padlót szakították fel. Mihelyt az egyik kockát kiemelték a szoba közepén, zizegés hallatszott a fal mögül és előtűnt az ismeretlen ifjú életnagyságú képe. A padló alatt megtalálták a rúgót, amely a fal mögött egy gépezetet mozgatott s a falburkolatot kettéválasztotta.

Felújult előttem gyermekéveim ama pillanata, előttem állt anyám... Forró könnyeket hullattam, de tekintetemet nem tudtam levenni a képről, arról a ragyogó, pompás ifjúról, aki sugárzó szemmel nézett le rám.

Atyámnak jelenthették, mi történt, mert röviddel azután bejött. Én még a kép előtt álltam. Alig pillantott rá, megrettenve megtorpant s szomorún suttogetta, mintegy önmagának:

— Francesco, Francesco!...

Aztán a munkásokhoz fordult és harsány hangon kiadta a parancsot:

— Emeljék ki azonnal a képet a falból, fessítsék le a vásznat, csavarják fel és adják oda Reinholdnak!

Attól tartottam, hogy sohasem látom majd viszont a gyönyörű ifjút, aki pompás ruházatában olyan volt, mint egy fejedelem. Valami leírhatatlan félélnkség azonban megakadályozott abban, hogy megkérjem atyámat, ne semmisítesse meg a képet. De néhány nap múlva teljesen elsikkadt az egész jelenet hatása, nyomtalanul eltűnt emlékezetemből.

Közben tizenégyesztendős lettem, élénk, vad lányka, ellentéte a komoly, megállapodott Hermogénnek. Mondta is atyám: mintha Hermogén volna kettőnk közül a lány, én pedig szilaj, csintalan fiú. Ez azonban hamarosan megváltozott. Hermogén szenvedélyesen belefeküdt a lovagi testgyakorlatokba. Harcra, küzdelemre álmódott, azzal telt meg lelke és mivel háború volt kitorőben, könyörgött

atyánknak, engedje hadbavonulni. Engem viszont akkortájt különös, megmagyarázhatatlan hangulat fogott el, amelynek nem tudtam okát adni, s amely hamarosan megzavarta egész lényemet. Lelkemet érthetetlen lankadtság kerítette hatalmába; az élet érve-rese alig-alig dobbant bennem. Ájuláshoz voltam közel, csodálatos képek és álmok rohantak meg, boldog gyönyörűséggel teli ragyogó égre tekinthettem volna, ha szegény álmos gyerekszememet ki tudtam volna nyitni... Minden ok nélkül egyszer lehangolódtam, más-kor viszont fékezhetetlenül vidám voltam. Minden apróság könnyre fakasztott — ha valamire áhítoztam, szinte testi fájdalmat éreztem s tagjaim görcsösen rángani kezdtek.

Atyámnak is feltűnt ez az állapot. Izgékony idegeimnek tulajdonította és orvoshoz fordult segítségért. Gyógyszereket kaptam; nem volt semmi hatásuk.

Magam sem tudom, hogyan történt, egyszerre csak oly élénken állt előttem annak az ismeretlen férfinak rég elfelejtett képe, hogy azt hittem, most is előttem van, s részvétellel néz le rám.

— Mi van velem? meg kell tán halnom? — mi kínozt ilyen elviselhetetlenül?

Így szóltam az álmokképhez s az visszamosolygott:

— Kínod onnan van, hogy szeretsz engem, Aurélia. De vagy-e oly erős, mint a felszentelt pap fogadalma?

Ekkor vettem csak észre legnagyobb irtózatomra, hogy az ismeretlen a kapucinusok rendi ruhája van.

Összeszedtem minden erőmet és sikerült is felocsúdnom révületeimből. Szentül hittem, hogy csak képzeletem űz velem csalóka játékot, de egyben világosan láttam, hogy feltárult előttem a szerelem titka... Igen, szerettem az ismeretlent, szerettem az életretámadt érzelem egész erejével, ifjú szívem egész szenvedélyével és áhítatával. Az álmodozó andalgás e pillanataiban, ha látni véltem őt, levertségem megszűnt, szemlátomást erőre kaptam, holdkórosságomból csak az maradt meg, hogy örökösen a képre gondoltam, a lényre, akit őrzöngő szerelemmel szerettem, holott csupán bennem élt... Mi sem érdekelt; a társaságban szótlannul ültem, mozdulatlanul; csakis eszményképemre gondoltam, s így nem ügyelvén arra, mit beszélnek, sokszor esztelen válaszokat adtam. Joggal tarthattak ostobának...

Bátyám szobájában egy könyvet találtam az asztalon. Fel-ütöttem: angolból fordított regény volt, címe: «A szerzetes». Átfutott rajtam a hideg a gondolatra, hogy ismeretlen szerelmem

papi ember. Sose sejtettem eddig, hogy véték olyasvalakit szeretni, ki Istennek szentelte lelkét; most eszembe jutottak álmképem szavai: «Vagy-e oly erős, mint a felszentelt pap fogadalma?» Mint mázsás súly, úgy hulltak ezek a szavak lelkembe és mély sebet ejtettek rajta.

Hátha megtudok valamit ebből a könyvből? — gondoltam és olvasni kezdtem. A csodás történet magával ragadott, de amikor eljutottam az első gyilkossághoz, a gonosz szerzetes egyre gyalázatosabb bűnözéséhez, amikor odaértem, hogy végül már a Sátánnal lép szövetségre, iszonyú irtózat fogott el. Az járt egyre eszemben, amit Hermogén mondott:

— Anyánk az ördöggel beszélget...

És attól féltem, ismeretlenem is eladta lelkét az ördögnek, akárcsak a regénybeli szerzetes s most el akar csábítani. S mégsem tudtam parancsolni szerelmemnek. Tudtam: bűnös érzés az, harcot vívott bennem az ellenszenv s a lobogó szerelem, mely betöltötte keblemet; alig bírtam magammal az izgalomtól. — Ez a folytonos belső küzdelem ingerlékenyvé tett; férfi közelében attól remegtem, hátha éppen ez az ember a titokzatos szerzetes, aki most majd hirtelen megragad és romlásba dönt.

Reinhold egy utazásáról hazatérve sokat mesélt egy Medardus nevű kapucinus barátról, akinek nagy a híre messze földön mint hitshónoknak, s akit maga is meghallgatott és megcsodált...-ben. A regénybeli szerzetesre gondoltam és különösmód az a sejtelmem támadt, hogy imádott s rettegett álmképem ez a Medardus. Nagyon megrémített ez a lehetőség, magam sem tudom, miért. Gyötörtem, emésztettem magam; ezt az állapotot nem lehetett sokáig bírni. Sejtelmek és álmok tengerében úsztam. Hiába akartam száműzni bensőmből a szerzetes képét: én, szerencsétlen gyermek, nem tudtam a bűnös szerelemnek ellenállni.

Egy ismerős pap jött látogatóba atyámhoz, amint azt máskor is megtette. Hosszasan beszélt az ördög kísértéseiről s fájó szikrák hulltak keblembé, amikor a serdülő lélek vigasztalan állapotát ecsetelte s leírta, miként tör oda magának utat a gonosz s mily kevéske ellenállás várja ott. Atyám is közbeszólt s az volt az érzésem, mintha rám célozna. Menekvést, — mondta végül a pap — szabadulást csak korlátlan hit és a vallásba és szolgálba vetett rendületlen bizalom hozhat.

Ez az érdekes beszélgetés arra indított, hogy az egyháznál keressek vigasztalást s lelkemen őszinte bűnbánattal a szent gyónás-

ban könnyítsek. A székvárosban laktunk akkor s elhatároztam, hogy másnap kora reggel a házunk mellett fekvő klastromkápolnába megyek. Borzalmasan gyötrő volt az éjszakám. Undok, galád képek rohantak meg, — soha nem láttam, soha nem hallottam ilyesmit; központjukban a szerzetes állott, aki kezét segítségre nyujtva felém, így csábított:

— Mondd csak ki bátran, hogy szeretsz és vége lesz minden gyötrelmednek.

Én önkéntelenül elkiáltottam magam, — nem bírtam visszatartani:

— Igen, szeretlek, Medardus!

És máris eltűntek a pokol szellemei! — Végül mégis felkeltem, felöltözködtem és elmentem a kápolnába.

Színes kévékben hatolt be a reggel fénye a tarka ablakokon. Egy fráter a folyosót septe. Az oldalsó bejáraton léptem be, mindjárt ott állt a Szent Rozáliának szentelt oltár, rövid imát rebegtem előtte, majd a gyóntatószék felé tartottam, amelyben egy szerzetest pillantottam meg. Egek Ura, ne hagyj el! — Medardus volt! Nem kételkedhettem benne; földöntúli erő közölte velem. Őrült félelem és szerelem fogott el, de éreztem, hogy csak állhatatos bátorság menthet meg. Meggyóntam neki vétkes szerelmemet Isten szolgájához, sőt... Istenem! az az érzés fogott el akkor hirtelen, mintha már eddig is megátkoztam volna kétségbeesésemben a szent köteléket, mely szerelmesemet Istennek jegyezte el... és ezt is meggyóntam neki.

— Te vagy az, Medardus, te magad vagy az, akit oly kimondhatatlanul szeretek... — ezek voltak az utolsó szók, amelyeket elsuttogtam.

A szerzetes ajkáról mint mennyei balzsam, ömlött az egyház enyhet adó vigasza. Már nem is hittem őt Medardusnak! Egy ősz zarándok karolt át és lassú léptekkel a főbejárathoz vezetett. Szent szavai, nagyszerű szavai alatt elszunnyadtam, mint kisgyermek, kit lágy hangok ringatnak álomba. Elvesztettem eszméletemet.

Mire feléledtem, szobám pamlagján hevertem felöltözve.

— Istennek és a szenteknek hála, köszönet! túl van a válságon, meg fog gyógyulni! — kiáltott valaki.

Az orvos volt; atyámhoz szólott

Elmondották nekem, hogy amikor reggel benyitottak hozzám, egészen merev volt a testem, mintha halott volnék; ideggörcstől féltettek...

Láthatod, szeretett, szent anyám, gyónásom Medardus barátnál

csak túlfeszült idegeim izgatott álma volt ; Szent Rozália, akihez annyszor könyörögtem, s akit lám, még álmomban is felkerestem imámmal, küldte rám ezt az álmot, hogy megmeneküljek a béklyók-ból, amelyeket a fondorlatos Sátán akart rámvetni. Lelkemből eltűnt a tébolyult szerelem a barátsuhába öltözött csalóka látomány iránt. Teljesen rendbejöttem ; vidáman, elfogulatlanul léphettem az életbe.

De, Istenem, még egyszer halálra sebzett a gyűlölt barát és mily rettenetes módon... A papban, aki kastélyunkban megjelent, azonnal ráismertem arra a Medardusra, akinek álmomban meggyóntam.

— Az ördög ő, kivel anyánk beszélgetett, vigyázz! rád fáj most a foga... — intett szüntelen Hermogén, a szerencsétlen.

Nem volt szükség figyelmeztetésre. Attól a perctől fogva, hogy bűnös vágyat szikrázó szemével rámnézett és színlelt átszellemültséggel Szent Rozáliához fohászkodott, rettegtem és irtóztam tőle.

Ami azután történt, az iszonyú csapás, az ismeretes előttem, kedves jó anyám. De nem kellene vajjon azt is bevallanom most, hogy a szerzetes még mindig kísértett és pedig annál veszélyesebben, minél inkább kialakult lelkemben egy újabb érzés, hasonlatos ahhoz a zavaros lelkiállapothoz, amelyben megfogant bennem a bűn gondolata, amikor küzdenem kellett a gonosz csábja ellen? Olykor vakon hittem a barát álszent mondókáinak ; máskor égi szikra ragyogását láttam benne, mely tiszta, égi szerelmet lobbant ki belőlem. Fondorlatos képmutatásán, mely lelkes áhítatot tettettett, nem láttam át s pokoli izzás kéjét csiholta ki belőlem. A szentek, akikhez buzgón imádkoztam, akkor küldték védőangyalomul bátyámat. — —

Képzeld el megrökönyödésemet, szeretett anyám, amikor kevés-sel az udvarba való bevezettetésem után egy férfi tart felém, akiben első pillantásra felismertem Medardust, bár világi ruha van rajta! Elájultam. A hercegnő karjában tértem magamhoz és felsikoltottam :

— Ő az, ő az, bátyám gyilkosa!...

— Ő az, igen, — jelentette ki a hercegnő — Medardus, a kiugrott, kolostorból megszökött barát... Hasonlatossága meglepő Francescával, az apjával...

Jóságos egek, segítsetek! Mialatt ezt a nevet leírom, jéghideg borzalom lopózik tagjaimba. Az a kép anyámnál Francescót ábrázolta... s a csábító, csaló szerzetes, aki tévelygő álmaimban megjelent, szakasztott mása. Gyónásom csodálatos álmában is Medardusra ismertem. Medardus Francesco fia ; Franz ő, akit te oly jámbornak

neveltél, édes jó anyám, s aki a bűn és vétek karmaiba került. Mi köze volt anyámnak Francescóhoz, hogy titokban őrizte képmását s szebb idők emlékéen révedezett előtte? Miért hitte Hermogén ördögnek ezt a képet? Miért okozott bennem ez a kép oly különös megtevélyedést?

Sejtelmek és kétségek hinárijába süppedek. Megszabadultam-e már a gonosztól, szentséges Istenem? Nem tudok, nem, nem tudok tovább írni, sötét éjszaka vesz körül, s nem fénylik benne csillag, mely mutatná, merre kell haladnom...

(Néhány nappal később.)

Nem! Sötét kétségek ne rontsák a rám sugárzó gyönyörű napok ragyogását! A tiszteletreméltó Cyrillus atya, úgy tudom, részletesen beszámolt már neked, drága anyám, arról, hogyan végződött a per, amelyet meggondolatlanságom miatt indított Leonard ellen a gonosz büntetőtörvényszék. Talán hallottad, az igazi Medardust elfogták, valószínűleg csak tetetett tébolya teljesen megszűnt, bevallotta gonosztetteit, most várja az igazságos büntetést, ...de ne tovább! amúgy is fájó sebet ejt szíveden a gazember szégyenletes sorsa, hiszen úgy szeretted gyermekkorában!...

Az udvarnál mindenki csak a perről beszélt. Leonardot megátalkodott, makacs bűnözőnek tartották, aki a csillagot is letagadja az égről. Szerelmes Istenem! mint megannyi tördöfés, úgy értek ezek a szavak, mert egy hang bennem azt hajtogatta, hogy ártatlan ő s ártatlansága napfényre fog derülni. Mély részvétet éreztem iránta, be kellett magamnak is vallanom, hogy megjelenése oly érzelmeket ébreszt bennem, amelyeket nem lehet félremagyarázni. Igen! én még akkor is kimondhatatlanul szerettem őt, amikor a világ hitvány gonosztevőt látott benne. Csodának kellett jönnie, hogy megmentse Leonardot és vele engem is, mert nekem úgysis végem lett volna, ha Leonard hóhérkézre kerül. Ártatlan ő, szeret engem és nemsokára teljesen az enyém lesz. Hiába akarta egy ellenséges hatalom gyermekeivéimet oly galádul megzavarni; a sötét sejtelmek, amelyek akkor kínoztak, most ujjongó boldogságban oszlanak el.

Oh, add áldásodat, szent anyám, áldj meg engem is, szerelmeseimet is! Szíveden szeretném égi gyönyörűségem könnyeit elsírni, én, boldog gyermeked...

Leonard nagyon hasonlít Francescóhoz, csak magasabb s van benne valami jellegzetesen nemzeti vonás is (tudod, ugyebár, hogy lengyel), ami Francescótól és Medardustól egyaránt megkülönbözteti.

Együgyűség volt a szellemes, jólnevelt, ragyogó Leonardot akár egy pillanatra is szökött barátinak tartani. De ama rémületes események oly félelmetes emlékeket hagytak bennem, hogy most is sokszor iszonyat fog el, ha Leonard váratlanul felbukkan előttem és rámnéz sugárzó szemével, amely jaj! annyira hasonlít Medarduséhoz. Csak gyerekekiséggemmel ne bántsam meg kedvesemet! A pap áldása majd elűzi a sötét rémeket, amelyek még most is felhős árnyat vetnek életemre. Foglald nevemet és kedvesem nevét jámbor imádba, oh édes drága anyám!

A herceg azt kívánja, hogy rövidesen megtartsuk az eljegyzést. A pontos napot még megírom, hogy élete legünnepelesebb, legjelentősebb órájában rágondolhass szerető gyermekedre.

Újra meg újra elolvastam Aurélia levelét. A benne ragyogó égi szellem mintha belém hatolt volna, hogy tiszta sugarával eloltson minden bűnös lobogást. Szent zavar, félenkség fogott el Aurélia jelenlétében, — ha magunkra maradtunk, nem mertem oly hevesen csókolni, becézni, mint eddig. Aurélia észrevette a változást. Bevallottam, hogy elloptam az apátnőhöz írt levelét; azzal mentegőztem, hogy valami megmagyarázhatatlan nyomás alatt cselekedtem, mintha felsőbbrendű erők kerítették volna hatalmukba; nem tudtam ellenállni. Ezek a felsőbbrendű erők tudomásomra akarták hozni — mondtam — az ő látomását a gyóntatószékről, hogy megmutassák nekem is, mennyire tanácsolják egybeforrásunkat.

— Bizony, drága égi gyermek, nékem is volt egyszer egy csodálatos álmom, — szóltam aztán. — Szerelmedet vallottad be nékem, de én egy szerencsétlen, sorsüldözte szerzetes voltam, kinek szívét a pokol ezer kínja marcangolta. Téged szerettelek, lángoló hévvel, de szerelmem bűn volt, átkozott bűn, kétszeresen bűn, mert pap voltam, te meg maga Szent Rozália.

Meghökkenve ugrott fel Aurélia:

— Istenem, Istenem, kifürkészhetetlen mély titok van az életünkben! Ah, Leonard, ne lebbentsük fel róla soha a fátylat, ki tudja, mily borzalmak, mily iszonyatok rejtőznek mögötte. Féljük az Istent és fogjunk össze hű szerelemben: akkor megtörik rajtunk a sötét hatalom fenyegető ereje. Elolvastad leveletem; úgy kellett lennie. Magamnak kellett volna mindent feltárnom előtted. Közöttünk nem lehetnek titkok. S mégis úgy érzem, mintha még mindig viaskodnál valamivel, ami rontón hatolt életedbe s amiről balga szeméremből nem akarsz beszélni... Légy őszinte, Leonard! Ah,

könnyíteni fog majd rajtad az őszinte vallomás, utána fel fog sugározni szerelmünk!

Aurélia e szavaira gyötrődve éreztem, hogy a hazugság szelleme lakozik bennem. Hiszen az imént is csúful becsaptam szegény gyermeket... Ez az érzés egyre jobban elhatalmasodott rajtam és azt parancsolta, hogy fedezzek fel mindent Aurélia előtt, de valami-képpen úgy, hogy mégis elnyerjem szerelmét.

— Aurélia, te szent hajadon, ki megmentesz a...

De ekkor ránk nyitott a hercegnő és tekintete visszavetett a pokolba, oly gúnyos volt, oly ártani akaró. Most meg kellett tűrnie maga körül, hiszen Aurélia jegyese voltam s nem is hunyászodtam meg előtte.

Rossz sejtelveimtől csak akkor szabadultam meg, ha magamra maradtam Auréliával, de ilyenkor aztán a menyország üdvössége mosolygott rám. Most már magam is kívántam egybekelésünket.

Egy éjszaka anyám jelent meg előttem. Meg akartam fogni a kezét s akkor észrevettem, hogy káprázat csak és tűnik-oszlik előlem.

— Micsoda ostoba látomás! — kiáltottam bosszúsan.

Erre könnyeborult anyám szeme; a könnyecseppek ragyogó, ezüst csillagokká változtak, amelyekből fénylő permeteg hullott alá és körülfogta fejemet, mintha glóriába akarna tömörülni, de egy irtózatosszerű fekete ököl mindegyre beléje csapott és megbontotta a kört.

— Büntől tisztának szültelek, — szólalt meg anyám szelíden — megtört benned minden erő, hogy nem tudsz ellene szegülni a Sátán csábításainak? Belelátok lelkedbe, megszabadultam a földi salaktól. Állj fel, Franciscus, hadd ékesítselek fel szalagokkal és virágokkal! Elérkezett Szent Bernát napja, istenfélő gyermek lesz megint belőled...

Olyan érzés fogott el, hogy — miként régen — himnuszba kelene kezdenem a szent dicsőítésére, de az énekből, amelybe fogtam, vad rikoltás lett, zúgó üvöltés kísérté és fekete fátyol gördült le közém és anyám alakja közé.

Néhány nappal e látomás után találkoztam az utcán a bíróval. Barátságosan hozzám lépett:

— Hallotta-e már, hogy Medardus barát porével újabb bajok vannak? Már csak az ítélet megfogalmazása maradt hátra, — valószínűleg halálra szóló volna, — amikor megint az örület jelei mutatkoztak a nyomorulton. Hírt kaptunk ugyanis anyja haláláról, én megmondtam neki, mire vadul felkacagott s oly hangon, mely még a leghidegvérűbb embert is borzadállyal töltötte volna el, ezt hörögte:

— Hahaha!... a hercegné (fenséges urunk meggyilkolt öccsének feleségét nevezte meg) már régóta halott!...

Újabb orvosi vizsgálatot rendeltünk el, s úgy látszik, meg fogják állapítani az örültséget.

Megkérdeztem, mikor, mely napon és mely órában halt meg anyám, — pontosan halála pillanatában jelent meg előttem. Szegény elhanyagolt, elfeledett anyám! Megérezte, mi dúl bennem, mi történt, a távolból is segítségemre akart lenni, hogy enyém lehessen végre tiszta jegyesem... Elérzékenyülten gondoltam Auréliára, csak most értettem egészen, mit jelent számomra szerelme: védőszentemet láttam benne, akitől egy percre sem akartam megválni. Borzalmas titkom, azáltal, hogy Aurélia nem firtatta, elvesztette korábbi jelentőségét: semmi egyéb nem éreztem már benne, mint egy magamnak is rejtélyes, kifürkészhetetlen csapást, amelyet felsőbb hatalmak mértek rám.

Elérkezett a nap, amelyre a herceg kitűzte volt esküvőnket. Auréliának az volt a kívánsága, hogy kora reggeli órában esküdjünk és pedig a közeli kolostor kápolnájában, Szent Rozália oltáránál. Az éjszakát álmatlanul töltöttem; hosszú idő óta először fordult elő, hogy áhitatosan imádkoztam. Elvakultságomban nem éreztem, hogy imádsággal bűnre készülök elő s ezzel pokoli vétet követtek el.

Amint beléptem Auréliához, fehér ruhájában, illatozó rózsákkal ékesen, andalító angyali szépségben közelített felém. Ruhája, hajdísze valahogy régiesnek tetszett, homályos emlék ébredt bennem és mély döbbenet reszkettetett meg, — amikor szemem előtt felbukkant az oltár képe, amely előtt összeesketnek majd kettőnket. Szent Rozália vértanúságát ábrázolta a kép s a szent szakasztott úgy volt öltözve, mint most Aurélia.

Nehezemre esett ellepleznem a szörnyű hatást, amelyet ez a hasonlóság idézett fel bennem. Aurélia szeméből a szerelem és a boldogság mámore áradt, mikor kezét nyújtotta felém. Keblemre vontam őt s szűzies hevének tiszta csókja megint azt sugallta nekem, hogy lelkemet csakis Aurélia mentheti meg.

Egy hercegi lakáj jelentette ekkor, hogy a fenséges úr készen áll fogadásunkra. Aurélia gyorsan felhúzta keztyűjét, én már karjába öltöttem karomat, de a komorna most észrevette, hogy úrnőjének összeborzolódtott a haja és kifutott hajtúkért. Az ajtóban vártunk rá; láttam, Auréliát bosszantja az ácsorgás. Az utcáról tompa

moraj hatolt be, kiáltozás, lassan gördülő nehéz szekér dübörgése. Az ablakhoz siettem...

A palota előtt lassan egy létráskocsi haladt el. Pribék vezette a lovakat. Hátsó végében a barát ült, mellette egy kapucinus, aki hangosan imádkozott. A barát arcát egészen eltorzította a halálfélelem sápadtsága és a borostás szakáll, de azért tisztán kivettem iszonyú hasonmásom arcvonásait. A tolongó tömeg pillanatokra megakasztotta a szekeret útjában; amint utat kapott, a barát felém vetette parázsló szemének döbbenetes tekintetét, elkacagta magát és felordított:

— Vőlegény!... vőlegény!... gyere... gyere... a tetőre... tetőre... mászunk... és ölremegyünk... Aki a másikat ledobja, az a király, s vért ihat...

— Mit akarsz tőlem, szörnyeteg? mit akarsz? — üvöltöttem.

Aurélia kétkézzel kapaszkodott belém, elrántott az ablaktól és felzokogott:

— Szent Szűzanyám!... most viszik a vesztőhelyre Medardust... bátyám gyilkosát... Leonard!... Leonard!...

Erre felébredtek bennem a pokol szellemei, vadul szabadjára eresztették bennem kárhozatos szilajságukat: uraivá váltak szegény bűnös lelkemnek... Baljós dühvel markoltam meg Auréliát, — összeborzadt érintésemre.

— Hahaha!... — rikácsoltam, — ostoba, megzavarodott agyú nőszemély... én... én vagyok Medardus... bátyád gyilkosa... a szerelmed, a vőlegényed... csuhás arája lettél... együtt fogunk elkárhozni!... Hohoho!... én vagyok a király... felhörpinteni véredet!...

Kirántottam törömet és Auréliába szúrtam. Aurélia földre rogyott; kezemre vérpatak buggyant.

Leszáguldottam a lépcsőn, átgázoltam a tömegen, odaértem a szekérhez. Lehúztam a barátot, földretepertem; valaki megfogott; törőmmel csapdostam magam körül; kiszabadultam; félreugrottam; nekem jöttek; oldalamban szúrást éreztem: megsebesültem... de, jobbomban a törrel hadonászva, balkezemet ökölbeszorítva, vaktában osztogatva csapásaimat, a park kerítéséig hatoltam előre, s hatalmas lendülettel átvetettem magam rajta.

— Gyilkos!... Gyilkos!... fogjátok meg!... fogjátok meg a gyilkost, — hangzott minden oldalról.

Fülembé zúgott a zaj. A park kapuját, amely zárva volt, be akarták törni. De nem tudtak feltartóztatni. Ott jártam már a

széles ároknál, amely a parkot elválasztotta a vele érintkező erdőtől; egy ugrás — és túljutottam rajta. Rohantam, repültem, előre az erdőbe, míg csak kimerülten össze nem rogytam egy fa tövében.

Sötét éjszaka ocsudtam fel. Mintha bódulatból ébrednék. Lelkemet teljesen betöltötte a gondolat: menekülni, hajszolt vad módjára... Felemelkedtem. Alig tettem pár lépést, a bokrok mögül egy ember hátbatámadt. Átkulcsolta a nyakamat. Hiába volt minden igyekvésem, hogy lerázzam magamról: földrevetettem magam, azután a fák törzséhez hátráltam, — eredménytelenül!... Támadóm vihogott, gúnyosan vigyorgott. A holdvilág áttört a fekete fenyőkön: a barát halálsápadt, iszonyatos arca, az állítólagos Medardus, hasonmásom meredt rám szörnyű tekintetével, mint az imént a szekérről.

— Hihihí!... Testvérke... testvérke... mindig, mindig nálad maradok... nem hagylak el... nem hagylak... nem tudok ... futni... futni..., vigyél... Vesztőhelyről jövök... vesztőhelyről... kerékbe akartak törni... kerékbe... hihihí!...

Így kacagott, így rivalgott a riasztó kísértet, én kétségbeesésemből kétszeres erővel meítve, a magasba ugrottam, hogy lerázzam magamról. Olyan voltam, mint az óriáskígyó zsákmányául esett tigris, amelyre a hulló teste már rátekerőzött... Fának, sziklának futottam neki, — ha már nem tudom megölni, hadd sebesítsem meg legalább, de alaposan, hogy elengedjen... De ő csak hahotázott és fojtogatott, hogy belémpyilalt a fájdalom. Megpróbáltam államba csimpaszkodó karmait lehántani magamról, hisz már-már gégémet az összeroppanás veszedelme fenyegette. Duhaj birkózás után végre leesett rólam, de alig futottam néhány lépésnyire, megint a hátamon termett és tovább vihogott és ordított és dadogott. Hála dühös erőfeszitésemnek, szabad lettem megint! s néhány pillanat múlva újból ott csimpaszkodott nyakamban a rettenetes szörnyeteg.

Nem tudom megmondani, mennyi ideig menekültem hasonmásom elől sötét erdőkön keresztül, az az érzésem, hogy hónapokig tartott ez az iszonyú rohanás, étlen-szomjan. Egyetlenegy világos pillanatomra emlékszem, azután beállott a teljes eszméletlenség. Éppen sikerült hasonmásomat letaszítanom magamról, amikor hirtelen ragyogó napsugár tűzött át az erdőn. Lágy hangok csendültek. Kápolna csengetyűje, amely hajnali misére hív!...

— Meggyilkoltad Auréliát!...

A halál jéghideg markával kapott belém ez a vád. Ájultan összeestem.

MÁSODIK FEJEZET.

A VEZEKLÉS.

Simogató meleg áradt el bennem. Aztán éreztem, hogy ereimben valami különös módon pezseg és bizsereg; ez az érzés gondolattá fejlődött, de az, aki én vagyok, egyszerre száz részre bomlott. Minden ilyen rész egymástól függetlenül mozgott, külön-külön vett tudomást az életről, s hiába adta ki parancsait a fej, elpártolt hűbéresei nem voltak hajlandók uralma alá gyülekezni.

S e szerteszórt részek gondolatai egyszerre forogni kezdtek, csupa fénylő pont, amely egyre gyorsabban és gyorsabban pereg, amíg csak tűzkarikává nem áll össze mind; a gyorsaság még most is növekszik, a karika viszont kisebbedett s végül mozdulatlan tűzgolyóvá vált. Ebből izzón pirosuló napsugarak csaptak ki s lánggá sűrűsödve színjátszó táncba kezdtek.

— Már mozdulnak a tagjaim, mindjárt felébredek!

Pontosan emlékszem, ez a gondolat futott át a fejemben, de még abban a pillanatban kegyetlen fájdalom nyilalt belém s hangos harangszó ütötte meg fületem.

— Menekülni! Minél messzibb — minél messzibb! — kiáltottam s próbáltam feltápászkodni, de erőtlenségem miatt hanyatlottam hátra.

Csak most mertem kinyitni a szememet. A harangozás még egyre tartott — erdőben hittem magam; körülnéztem, tekintetemet magamra vettem. Minő meglepetés! A kapucinusrendi szerzetesek csuhája volt rajtam s egy boltozatos, egyszerű szobában, puhára vetett ágyban feküdtem. Néhány nádszék, egy kis asztal s egy ágy volt a szoba minden bútora. Arra kellett gondolnom, hogy eszméletlen állapotom bizonyára hosszabb ideig tartott s aközben valamilyen képpen egy kolostorba hoztak, amelyben betegeket ápolnak. A ruhám alighanem elszakadt s ezért ideiglenesen csuhát adtak rám. Az a gondolat is felbukkant bennem, hogy a halálos veszedelemből megmenekültem.

E tűnődések megnyugtattak s rájöttem, legjobb bevárni, mi következik most, hisz előrelátható, hogy egy beteget nem hagynak sokáig magára. Bágyadt voltam nagyon, de fájdalmat egyáltalán nem éreztem.

Néhány perce tarthatott csak, hogy ennyire magamnál voltam, s ím lépésekre lettem figyelmes, amelyek egy hosszú folyosón közeledtek felém. Kinyílt az ajtó s két férfit pillantottam meg, az egyik

polgári ruhában, a másikon a kegyesrendi szerzetesek köntöse. Szótlanul megálltak az ágyamnál, a polgáriruhás férfi vizsla tekintettel szemembe nézett és igen meglepődött.

— Végre megint magamnál vagyok, — szóltam elgyengült hangon — az ég áldása azon, ki életre támasztott. — De hol vagyok? hogy kerültem ide?

Nem kaptam feleletet, a polgáriruhás ember odafordult a szerzeteshez és olaszul kezdett vele beszélni:

— Bámulatos! Egészen megváltozott a tekintete s beszéde is tiszta, legföljebb hogy gyenge még a hangja — valamilyen válságos fordulat állhatott be.

— Úgy látom, — felelte a szerzetes — úgy látom, felgyógyulása most már kétségtelen.

— Attól függ, hogyan viselkedik majd az elkövetkező napokban. — Annyit sem tud németül, hogy egy két szót szólhatna hozzá?

— Sajnos, nem tudok — felelte a pap.

— Én értek és beszélek olaszul — szóltam közbe. — Mondják meg, hol vagyok, hogy jutottam ide?

A polgári ruhás férfi, aki szemlátomást orvos volt, meglepetésében örvendve kiáltott fel:

— Oh, nagyszerű! Tisztelendő úr olyan helyre került, ahol érdekében minden lehetőt megtesznek. Három hónapja hozták ide, még pedig igen aggasztó állapotban. Súlyos beteg volt, de gondoskodásunk és ápolásunk használt s már gyógyulóban van. Ha szerencsésen talpra állíthatjuk, nyugton folytathatja útját, mert úgy tudom, Rómába igyekszik.

— És ebben a rajtam levő öltönyben kerültem ide? — folytattam a kérdezősködést.

— Természetesen — felelte az orvos. — De elég a kíváncsiságából. Ne nyugtalankodjék, mindent meg fog tudni, de most az egészsége mindennél fontosabb.

Megfogta ütőeremet, közben a pap egy csészében behozott valamit s felém nyújtotta.

— Igyék, — szólt az orvos — s mondja meg, mi ez az ital. Ittam belőle s máris megmondtam:

— Húsleves, még pedig kitűnően elkészített húsleves.

Az orvos elégedetten mosolygott s odaszólt a papnak:

— Jó, nagyon jó!

f Ezzel magamra is hagytak. Sejtelmem helyes volt: kórházban eküdtem. Jó tápláló ennivalót, erősítő gyógyszereket kaptam, hála

nékik, három nap múlva már felkelhettem. A szerzetes ablako nyitott, pompás meleg áradt be, tiszta levegő, aminőt sohasem szíttam; az épület mellett kert terült el, benne sok-sok gyönyörű, ismeretlen virág bimbózott és feslett, tömött szőlőinda kúszott a falra, de legkivált a levegős, sötétkék ég hatott rám úgy, mintha távoli meseországba jutottam volna.

— Hol vagyok? — kiáltottam fel elragadtatásomban. — A szentek érdemesnek tartottak volna arra, hogy e mennyei tájon keresenek nekem lakhelyet?

A szerzetes édesdeden mosolygott s csak ennyit mondott:

— Olaszországban vagy, testvérem, Olaszországban.

Jobban már nem is csodálkozhattam volna; faggatni kezdtem a szerzetest, mondja el részletesen, mint jutottam e házba; ő az orvoshoz utasított. Ez végre elmesélte, hogy körülbelül három hónapja egy különös ember hozott ide s kérte, vegyenek fel; most kórházban vagyok, a kegyesrendi barátok kórházában.

Ahogy mindjobban erősödtem, feltűnt, hogy az orvos és a szerzetes mind gyakrabban elegyednek velem szóba s főképp azon vannak, hogy én hosszasan, összefüggően beszéljek előttük. Széleskörű ismereteim a tudományok különféle ágaiban bőséges módot nyújtottak erre, az orvos kért, egyetmást írjak is le neki, ezt felolvasta előttem s minden alkalommal igen elégedettnek látszott. De furcsán érintett, hogy műveim dicsérére helyett mindig csak ezt hajtogatta:

— No de ilyet! . . . pompásan megy . . . nem, nem tévedtem! . . . csodálatos . . . csodálatos! . . .

Csak megszabott időben mehettem le a kertbe s ott olykor rettenetesen eltorzult, holtsápadt, csontig lesóványodott embereket láttam, szerzetesek vigyáztak rájuk. Egyszer épp már visszatérőben voltam szobámba, midőn egy nyurga, szikár emberrel találkozom, furcsa, agyagsárga köpeny volt rajta, két szerzetes vezette s minden lépésénél pojácásan ugrott egyet s éleset füttyentett hozzá. Meghökkenem, megálltam, mire a mellém adott szerzetes gyorsan megpróbált elvonszolni s rámszólt:

— Jöjjön, jöjjön, Medardus testvér, ez nem való magának.

— Istenem! — kiáltottam fel — hát honnan tudja a nevemet?

A hangomban lévő idegesség szemlátomást aggasztotta kíséremet.

— Ugyan hát miért is ne tudnók a nevét! — felelte. — Pon-

tosan megmondta az ember, ki idehozta s így is vezettük be a ház névjegyzékébe: Medardus, a b.-i kapucinus kolostorból.

Jéghideg futott végig minden porcikámon. De bárki legyen is az ismeretlen, aki idehozott a kórházba, s ismerje bár szörnyűséges titkomat: nem rosszindulat vezette, hisz jóbarát módjára gondoskodott rólam, s akárhogy is, de szabad vagyok!

A tárt ablak előtt hevertem s mély lélegzettel ittam magamba a pompás, langyos levegőt, az végigáradt ereimen, csontig hatolt s új életet lobbantott fel bennem. Egyszerre csak egy vékonyka kis emberre lettem figyelmes, aki hegyes süvegecskével fejébúbján és kifakult szegényes felöltőben közeledett a ház főbejárata felé, de járás helyett inkább hol szökdécselt, hol meg tipegett. Amikor észrevettem, kalapját meglobogtatta s csókot dobott felém. Ismerősnek hatott az emberke, de arcát nem láttam tisztán s mielőtt rájöhettem volna, ki lehet, eltűnt a fák alatt. De nemsokára kopogtattak ajtómon, kinyitottam s az az imént látott emberke lépett be.

— Schönfeld! — kiáltottam fel meglepetten. — Schönfeld, az ég szerelmére, hogy kerül maga ide?

A bolondos borbély volt a kalmárvárosból, aki annakidején oly nagy veszedelemből szabadított meg.

— Jaj, jaj, jaj! — sóhajtott s arca nevetséges módon sírásra fintorodott. — Hát juthatok én másképpen valahova, juthattam én másképpen ide, a balsors vert, sodort, a balsors, amely minden lángészt üldözőbe vesz! Öltöm és menekülnöm kellett.

— Ölt? — szakítottam félbe izgatottan.

— Igen, öltöm — folytatta. — Haragomban megöltem a város legfiatalabb kereskedelmi tanácsosának bal pofaszakállát s jobb pofaszakállán súlyos sebeket ejtettem

— Nagyon kérem, — vágtam újra szavába — hagyja most a tréfát, legyen egyszer eszénél, mondjon el mindent értelmesen, vagy menjen el.

— Ejnye, ejnye, Medardus testvér, — komolyodott el hirtelen a hangja — meggyógyultál s persze le akarsz rázni a nyakadról! Hogy megtúrtél pedig magad mellett, mialatt betegen feküdtél itt s mint szobatársad, én ebben a másik ágyban aludtam!

— Mit mond? — döböntem meg. — Hogyan jutott eszébe a Medardus név?

— Legyen szíves, nézze meg kámzsája csücskét — felelte mosolyogva.

Odanéztem s az ijedtségtől, az ámulattól megdermedtem. A csu-

hám alá Medardus neve volt belevarrva s öltönyömet jobban szemügyre véve, kétségtelen jeleit fedeztem fel annak, hogy ugyanaz a csuha van rajtam, amelyet F. báró kastélyából menekültömben egy odvas fába rejtettem. Schönfeld észrevette izgatottságomat s mosolya még különösebbé vált; mutatóját rányomta orra hegyére, felpipiskedett s jól a szemem közé nézett. Nekem elfulladt a szavam, ő meg halkán, fontoskodva beszélni kezdett:

— Tisztelendőséged csodálkozni méltóztatik a szép ruhán! Oh, mintha ráöntötték volna, pompásan áll, jobban még, mint az a dióbarna öltöny a síma, bevont gombokkal, amely a tisztés és józan Damon kezéből került tisztelendőségedre... A félreismert s hontalanná tett Pietro Belcampo bátorkodott e ruhával pucérságát befödni, kedves Medardus testvér! Igen figyelemreméltó állapotban kegyeskedett lenni ez alkalommal, mert köpenyként, felöltőként, angol frakként mindössze meztelen bőrét hordta magán tisztelendőséged s nyoma se volt a díszes frizurának, mert belekontárkodva művészetembe, szép göndörkeit tisztelendőséged a tenyeréből nőtt tífzógú fésűvel gondozta.

— Elég ebből a bolondságból, — rivalltam rá — elég ebből a bolondságból, Schönfeld!

— Pietro Belcampo a nevem, — szakított félbe dühösen — igen, Pietro Belcampo. Olaszországban vagyunk. És véd be fejedbe, Medardus, én, én személyemben maga az esztelenség vagyok, amely mindenütt a nyomodban van s értelmet támogatja, mert akár hiszed, akár nem, üdvödet egyedül az esztelenségben leled. Értelmed vacak egy jószág, nem áll meg a maga lábán, pipogya gyereként ide-oda támolyog, az esztelenséggel kell társulnia, az segíti, az mutatja meg neki az utat hazafelé — a bolondokháza felé. Lám, ide is érkezünk szépen mind a ketten, kedves Medardus testvér.

Elborzadtam. Eszembe jutottak az emberek, akiket itt láttam; a szökdécselő figura, az agyagsárga kabátban. Semmi kétség, Schönfeld örületében igazat mondott.

— Bizony, testvérkém, Medardus, — emelte fel Schönfeld a hangját s már ott hadonászott az orrom előtt — bizony, édes testvérkém. Az esztelenség a szellemek igazi királynője e földön. Az értelem csupán a helytartója, s lonha helytartó, ki nem törődik azzal, mi történik a birodalom határain túl, merő unalomból gyakorlatoztatja csak a díszteren a katonákat, azok aztán még rendesen löni se tudnak az ellenségre, amely kívülről benyomul. Viszont az esztelenség, a nép igazi királynője, dobpergés közepette trombitaszóval

vonul be: hajahuj! — nyomában ujjongás — micsoda ujjongás! — A hübéresek elhagyják helyüket, ahová az értelem zárta őket, nem hajlandók többé állni, ülni s feküdni úgy, ahogy a szörszálhasogató udvarmester kívánja. Ez belelát kártyáikba s így szól: — Néné! itt az esztelenség s legjobb növendékeimet elvesztettem. Azok meg eszüket vesztették, az eszeveszettek! — Egy szójáték, aranyos Medardus testvérkém — s a szójáték tüzes hajsütővas az esztelenség kezében, gondolatokat bodorít vele.

— Ismételten kérem, — vágtam bele az együgyű Schönfeld szavába — ismételten kérem, hagyjon fel ezzel az értelmetlen locso-gással s mondja meg, hogy került ide s mit tud rólam meg a rajtam lévő ruháról!

Ezzel karon ragadtam s lenyomtam egy székbe. Végre mintha észbe kapott volna, szemét lesütötte s nagyot lélegzett. A szavak halkan, színtelenül jöttek ajkaira:

— Kétszer mentettem meg már az életét, az én segítségemmel menekült meg a kalmárvárosból s ide is én hoztam el.

— De az Isten szerelmére és mindenre, ami szent! mondja meg, hol akadt reám?

Így rivalltam rá s közben eleresztettem, ő meg tüstént felpattant és szikrázó tekintettel szállt vitába velem:

— Vedd tudomásul, Medardus, ha én, a töpörödött és gyenge Belcampo, a vállamon el nem cipellek, ma keréketört tagokkal a vérpadon feküdnél!

Megremegtem. Megsenmisülten roskadtam a székre.

Kinyílt az ajtó s az ápoló barát belépett.

— Hogy került maga ide? Ki engedte meg, hogy belépjen ebbe a szobába?

E szavakkal rontott Belcampóra, mire az könnyekre fakadt és rimánkodó hangon így szólt:

— Oh, tisztelendő uram! tovább nem tudtam ellenállni a vágynak, látnom kellett drága barátomat, akit a halál torkából én szabadítottam ki!

Erőt vettem magamon s megkérdeztem a szerzetest:

— Mondd, kedves testvérem, csakugyan ez az ember hozott ide engem?

A szerzetes válasza dadogásba fult.

— Most már tudom, hol vagyok — folytattam. — Sejtem, hogy a képzelhető legiszonyúbb állapotban lehettem; de közben

tökéletesen felgyógyultam s végre megtudhatom mindazt, amit szándékosan elhallgattak előlem, nehogy felizgassanak.

— Valóban így volt — kezdte el a szerzetes. — Ez az ember hozta ide intézetünkbe, körülbelül három, háromésfél hónapja. Azt mondta, élettelenül lelte, innen négy mérföldnyire az erdőben, amely birtokunkat elválasztja a német területtől s mindjárt felismerte, hogy ön azonos az egykor oly nagyhírű Medardusszal, a b.-i kapucinusrendi kolostor tagjával, aki Rómába tart; korábban lakóhelyén találkozott már önnel. Önön akkor teljes apáthia uralkodott. Ha vezeték, ment, ha eleresztették, megállt, ha egyet löktek magán, leült, lefeküdt. Az ételt és italt úgy kellett a szájába önteni. Szó helyett zavaros, érthetetlen hangok jöttek ki a torkán, szeméből mintha kiesett volna a tekintet. Belcampo el nem mozdult maga mellől, hűségesen ápolta. Négy hét telt el s akkor rettenetes dührohamai támadtak, kénytelenek voltunk e célra szánt, elkülönített helyiségbe vinni. Olyan volt, mint egy vadállat. De nem akarok erről részletesebben beszélni, talán túlságosan fájna még ez az emlék. Újabb négy hét után ismét a korábbi érzéstelen állapotba esett, amely később tökéletes merevgörccsé fajult. Ebből aztán magához tért s ma már egészséges.

Mialatt a szerzetes ezeket elmondta, Schönfeld leült s mint aki mély tünődésbe merül, arcát tenyerébe hajtotta. Végül mégis megszólalt:

— Igen, igen, jól tudom, olykor eszeveszett bolond vagyok, de az elmegyógyintézet értelmes emberekre káros levegője nekem nagyon jót tett. Mind többször megesik, hogy azon okoskodom, ki és mi vagyok, s ez nem rossz jel. Mert ha az öntudat jelenti azt, hogy vagyok, nem kell egyéb: öntudatom húzza le rólam, akinek tudatára ébredt: a paprikajancsi-ruhát, s mint eszményi gentleman, állok itt. Oh Istenem! — de hát egy lángelméjű fodrász eleve is nem maga a lehiggadt kelekótyaság? — A kelekótyaság megvéd minden örülettel szemben s ugyanakkor biztosíthatom tisztelendőségedet, hogy északi szélben is pontos különbséget tudok tenni egy templomtorony és egy lámpaoszlop között.

— Ezt legjobban azzal bizonyíthatja be, — szóltam közbe — ha nyugodtan, szép sorjában elmondja, mint talált rám és mint hozott ide.

— Ezt akarom tenni, — felelte Schönfeld — bármily gondterhelt ábrázatot vág is a szerzetes úr. Azonban engedj meg, Medardus testvér, hogy mint védencemet, a bizalmas te megszólítással illesselek.

... Éjszaka meglógtál és a rákövetkező nap érthetetlen módon nyoma veszett az idegen festőnek is, képestül, mindenestül. Bármekkora feltűnést keltett is az ügy, az újabb események áradatában mégis hamarosan feledésbe ment. Csak amikor ismeretessé vált az F. báró kastélyában történt gyilkosság és a német bíróságok körözölevelet adtak ki a b.-i kapucinusrendi kolostorba való Medardus barát ellen, csak akkor kezdett ez is, az is visszaemlékezni, hogy hisz a festő ezt mesélte el a vendéglő asztalánál s benned ama Medardust fel is ismerte. A fogadós, akinél laktál, megerősítette a gyanút, hogy szökésedben valamiképpen én is ludas vagyok. Firtatni kezdték a dolgot, dutyiba akartak dugni. Nem volt nehéz arra szánni magam, hogy ebből az amúgyis nyomasztó légkörből szépen odébbálljak. Elhatároztam, hogy Olaszországba megyek, ahol még vannak abbék és frizurák.

Útközben láttalak a ***-i herceg udvaránál. Emlegették, hogy el fogod jegyezni Auréliát s hogy Medardus barátot hamarosan kivégzik. Láttam ezt a szegény flótást is. — Noshát! — mondjanak, amit akarnak, én mégis azt állítom, te vagy az igazi Medardus. Kerülgettelek, de nem vettél észre, erre otthagytam a hercegi székhelyet és folytattam utamat.

Messze jártam már s egyszer kora hajnalban oda jutottam, hogy nekivágjak az erdőnek, amely barátságtalanul és feketén terült el előttem. Kibújtak az első napsugarak s im zörren a cserjés és egy borzas hajú és szakállú, de csinos öltözetű ember rohan el mellettem. Tekintete bős és zavaros ; meglátom és már el is tűnt a szemem elől. Tovább megyek s mily megdöbbenés! a lábam előtt egy meztelen emberi alak fekszik mozdulatlanul. Első gondolatom, hogy gyilkosság történt s a menekülő ismeretlen volt a gyilkos. Lehajlok a meztelen testhez, rádismerek s arra leszek figyelmes, hogy halkán lélegzel. Közvetlen melletted az a barátságheveder, amely most rajtad van ; nagynehezen sikerült rád adnom s elcipeltelek. Mély kábultságodból végre felébredtél, de tovább is megmaradtál abban az állapotodban, amelyről a tisztelendő úr az imént beszélt.

Bizony nem volt semmiség cipelni téged, érthető, hogy csak estére jutottam el a kocsmáig, amely az erdő közepén áll. Lefektettelek a földre, úgy terültél el benne, mint az álomkóros, magam bementem a kocsmába ételért és italért. A söntésben német dragonyosok ültek s a kocsmárosné elmondta, hogy egy barátot lesnek itt a határon, akinek megmagyarázhatatlan módon épp akkor sikerült megszöknie, amikor súlyos bűnéért már várt rá a bitófa. Sejtelmem nem volt,

hogy jutottál a hercegi udvarból ide az erdőbe, de bizonyos voltam afelől, hogy te vagy az a Medardus, akit a katonák keresnek s kötelességemnek éreztem mindent elkövetni, hogy kiragadjalak a rád leselkedő veszedelemből.

Csempészösvényeken átlóptalak a határon s nagynehezen ideértem e házhoz, itt mindkettőnket befogadtak, minthogy kijelentettem, nem akarok elválni tőled. Itt már biztonságban voltál, hisz egy ápolás alatt álló beteget nem adhattak ki idegen bíróságnak.

A szobádban laktam s én ápoltalak. Öt érzékszerved nem épp a legfényesebben működött. Végtagjaidat sem mozgattad valami gyönyörűségesen, Noverre és Vestris részéről csakis a legcsúfabb megvetésre számíthattál volna, mert fejed melledre kókkadt s ha felállítottalak, nyomban eldőltél, mint a rosszul esztergályzott tekebábú. Szónoki tehetséged körül is bajok voltak, mert átkozottul székszavú lettél, legtisztább óráidban sem igen mondtál egyebet, mint «Hu hu» és «Me me» . . . amiből nem nagyon lehetett megtudni, mit akarsz és mire gondolsz, már-már arra a feltevésre jutott az ember, hogy akaratom és eszed cserben hagyott s ki tudja, hol csavarog.

Aztán meg egyszerre fenemód vidám lettél, nagyokat ugráltál, örömedben hangosakat üvöltöttél s letépted magadról a csuhát, hogy természetedet gátló minden bilincstől szabadulj — étvágyad . . .

— Most már elég legyen, — szakítottam félbe a rettenetes tréfalcozást — Schönfeld, elég legyen ebből! Már elmondták, milyen szörnyűséges állapotban voltam. Hála az Úr elnéző kegyelmének, hála a boldogságos Szűznek és szenteknek, hogy kiláboltam belőle!

— S ugyan mi haszna van belőle tisztelendőségednek? — szavalt tovább Schönfeld — már mint abból a különleges szellemi tevékenységből, amit öntudatnak neveznek s ami alapjában semmiben nem különbözik holmi istenverte vámszedő vagy pénzügyőr vagy segéd-felvigyázó átkozott fontoskodásától, ki nyomorúságos hivatalát a padláson ütötte fel s minden kifele tartó árúra rászól: «Hohó . . . tilos a kivitel . . . az országban, az országban kell maradni.» — A legszebb drágakövek egyszerű vetőmagként a földbe kerülnek s mi bújik ki belőlük? Legjobb esetben marharépa, amelyből az ezermázás súlyokkal nyűgösködő robot egy negyeduncia rosszízű cukrot sajtol ki . . . Oh, oh! . . . holott ez a kivitel lenne az alapja a kereskedelmi forgalomnak Isten magasban székelő gyönyörűséges országával, amelyben minden oly felséges és ragyogó . . .

Mennybéli Isten! Uram! Minden drága pénzen vásárolt rizs-poromat, a poudre à la Maréchal-t s az à la Pompadour-t, az à la reine de Golconde-ot, mindet, mindet örömet a folyóba hánytam volna ott, ahol vize a legmélyebb, ha legalább tranzitóárúként egy ujjhegynyi napsugárport kaptam volna fentről, hogy a magas képzettségű professzor urak és kartársaik, de legfőképp a magam parókáját beporozhassam vele!

Vagy mit is mondok! ha Damonom a bolhaszín frakk helyett kegyedet, a tisztelendők legtisztelendőbbjét, nappongyolába bujtatta volna, aminőben Isten városának gazdag, fennhéljázó polgárai az árnyékszékre járnak, úgy ami a rangot és rendet illeti, minden másképp alakult volna; így azonban a világ önt közönséges glebae adscriptusnak tartja, az ördögöt meg az ön cousin germain-jének.

Schönfeld felállt s ide-oda járt, helyesebben szökdécselt a szobában, hadonászva és fura pofákat vágva. Bolondozásával rendes szokása szerint mindjobban belelovalta magát a bolondságba, lefogtam hát két kezénél s rászóltam:

— Mindenáron fel akarsz itt váltani engem? Hát képtelen vagy bohóckodásodban egy percnyi komolyságnak helyet adni?

Különös mosoly jelent meg Schönfeld arcán, majd így szólt:

— Valóban olyan együgyű minden, amit ihletett óráimban beszélek?

— Épp az a baj, — feleltem — hogy fintorgó mondataid alján mély értelem rejlik, de te mindent annyi tarka vacakkal raksz meg és szegsz körül, hogy a maga eredeti színében hagyott szép gondolat nevetségesnek hat, kopottnak, mint a piszkos rongyokkal teleaggatott ruha. Akár a részegek, te se tudsz egyenesen járni, ide-oda ugrálsz — az irány ferde előtted!

— Mit jelent az, hogy irány? — szakított félbe Schönfeld barátságosan és keserédes mosollyal ajka körül. — Tisztelendő kapucinus úr, mit jelent e szó, irány? Az irány célt tételez fel, amelyhez irányítjuk magunkat. Kegyed oly biztos a céljában, drága szerzetes uram? — nem fél attól, hogy macskaesze kevés, viszont a söntésben a megszábotott mértéknél több szeszt szippantott magába s most, mint a tornyon a szédülős tetőfedő, két célt lát s nem tudja, melyik az igazi? Egyébként, bocsássa meg kapucinosságot, de a bohóckodást kellemes fűszerként, kelvirágra való spanyol borsnak hordom magamban. E nélkül szálnalmas alak lenne a hajművész, nyomorult fajankó, akinek az engedély ott a zsebében, de a maga mulatságára s örömére nem tud élni vele.

Az olasz szerzetes hol engem, hol meg a handabandázó Schönfeldet figyelte; németül beszéltünk, egy szavunkat sem értette.

— Bocsássanak meg, uraim, — szólt közbe — de véget kell vetnem vitájuknak, amely lehetetlen, hogy bármelyiküknek is javára váljék. Ön, kedves testvérem, még túlon túl gyenge lábon áll ahhoz, hogy ily soká társalogjon dolgokról, amelyek alighanem kínos emlékeket támasztanak fel multjából; ráér mindezeket apránként megtudni, majd ha egészségesen elhagyja intézetünket, hisz barátja akkor is alighanem önnel marad. Ami meg az ön előadó képességeit illeti, — fordult Schönfeldhez — ön úgy tud mindenről beszélni, hogy valósággal megelevenedik a hallgató szeme előtt. Németországban alighanem bolondnak tartották, minálunk elsőrangú buffone válnék önből. Vígjátékokban pompásan boldogulna.

Schönfeld tágra meredt szemmel bámult a szerzetesre, majd lábujjhegyre állt, kezét összecsapta feje fölött s így kiáltott fel olaszul:

— Szellemhang! . . . Sorsom hangja, e tiszteletreméltó úr ajkain te szólaltál meg! . . . Belcampo . . . Belcampo . . . — így nem láttad meg igazi hivatásodat . . . íme a döntés!

És máris az ajtón kívül volt. Másnap reggel útrakészen állított be hozzám:

— Kedves Medardus testvér, — szólt — meggyógyultál, támogatásomra már nem szorulsz rá. Elmegyek, ahová hivatásom szólít . . . Ég veled! . . . ám engedd meg, hogy művészetemet, amelyre most már csak mint sívár iparra tudok gondolni, még egyszer utoljára fejedem gyakoroljam.

Kést, ollót s fésűt keresett elő s ezernyi fintor és karattyolás közepette rendbe hozta tonzurámat és szakállamat.

Hiába adta annyiszor tanujelét hűségének, Schönfeld terhemre volt s örültem, hogy most elválunk. Az orvos erősítő szereivel meglehetősen talpra állított; arcom színe felfrissült, egyre nagyobbakat sétáltam s jót tett ez is. Bizonyos voltam benne, hogy bárhová el tudok már gyalogolni, elhagytam hát a házat, amely elmebetegnek üdvös lehetett, de egészséges emberre annál szorongatóbb, iszonyúbb hatással volt.

Rábeszéltek, zarándokoljak Rómába s el is határoztam, hogy oda megyek, hamarosan már róttam az arrafelé vezető utat.

Szellemileg tökéletesen egészséges voltam, de azért tudnom kellett az érzéketlenségről, amely a mult fel-felbukkanó képeire sötét fátyolt vetett, úgyhogy elszíntelenedtek, szürkén-szürke festmények-bez váltak hasonlónak. De mintha nem is emlékeztem volna vissza

a multra, annyira csak a jelenvaló gondok foglaltak el. Tekintetem a messzeséget kutatta, egy falut keresett, ahol ételért és éjjeli szállásért könyöröghetek s boldog voltam, ha ájtatos emberek kolduszsákomat és kulacsomat jól megtöltötték; köszönetképpen aztán gépiesen ledaráltam egynéhány imát. Szellemiekben is egyszerű, ostoba koldulóbaráttá silányodtam.

Így értem ama nagy kapucinuskolostorhoz, amely néhány órányira Rómától, gazdasági épületek tömegében, magányosan áll. Itt minden rendbéli testvér otthont talál, ezért úgy számítottam, hogy kényelmesen és alaposan összeszedem magam. Azt mondtam, hogy németországi rendházunkat, amelynek tagja vagyok, feloszlatták, én elzarándokoltam és szeretnék rendünk egy másik klastromába belépni. Az olasz szerzetesek szokásos szívélyességükkel fogadtak, elláttak gazdagon mindennel, a prior meg kijelentette, hogy amennyiben nem tettem fogadalmat hosszabb zarándoklásra, addig maradhatok a kolostorban, ameddig jólesik.

Éppen vecsernyére harangoztak, a szerzetestestvérek a karzatra igyekeztek s nyomukban én is beléptem a templomba. Merész építésű, hatalmas hajója ámulatba ejtett, de nagyon is földönjáró szellemem nem tudott felemelkedni úgy, mint eddig, attól fogva, hogy alig kinyílt gyerekszememmel körülnéztem a Szent Hárs templomában.

A főoltár előtt elmondtam imámat, majd járkálni kezdtem az oldalívek alatt, néztem az oltárképeket, amelyek rendes szokás szerint egy-egy szent mártíriumát ábrázolták. Végül is beléptem az egyik mellékkápolnába, amelynek oltárát a színes ablakon átszűrődő napsugár bűvös fénybe borította. Jobban meg akartam nézni a képet, fölmentem a lépcsőn.

— Szent Rozáliát, — klastromom végzetes oltárképét — jaj! — Auréliát pillantottam meg!

Egész életem — ezernyi bűnöm — gyalázatosságaim — a meggyilkolt Hermogén, Aurélia — minden-minden egyetlen iszonyú gondolatban futott át a fejemben. Hegyes, izzó vas volt ez a gondolat. Keblemet — minden izmomat, minden idegszálamat a legkegyetlenebb gyötirelem vad fájdalma tépte. — Hol a halál, mely enyhét adjon? — Földre vetettem magam — dühöngő kétségbeesésemben szétszaggattam ruhámat, — vigasztalan nyomorúságomban ordítani kezdtem, a templom végtől-végig visszhangzott bele:

— Átkozott, átkozott féreg vagyok! — Sem ezen, sem a más-világon számomra nincs kegyelem, nincs vigasztalás! A pokol, a pokol az én otthonom, örök kárhozat vár rám, nyomorú bűnösre!

Úgy szedtek fel a földről — szerzetesek vettek körül, előttem egy magas növéssű, tiszteletet parancsoló aggastyán, a prior állott. Kimondhatatlanul szelid s komoly tekintetét rajtam nyugtatta, megfogta a kezemet; mintha mennyei irgalommal eltelvén, egy szent tartaná erősen a veszendő lelket a lángingovány fölött, amelybe lehullóban volt.

— Beteg vagy, testvérem, — szolt a prior — beviszünk a kolostorba, ott majd magadhoz térsz.

Csókkal illettem kezét, ruháját, beszélni nem tudtam, de szorongó, mély sóhajtasaim elárulták, mily rettenetes, zilált lelkiállapotban vagyok. — Átvittek a refektóriumba, a prior egy intésére a szerzetesek eltávoztak, kettesben maradtunk.

— Úgy látom, testvérem, — kezdte el a prior — súlyos bűn nyomja lelkedet, mert csak az viselkedik így, aki valamilyen szörnyűséges gaztettén bánkódik mélyen, vigasztalhatatlanul. De nagy az Úr türelme, erős és hathatós a szentek közbenjárása, bizakodj! — Gyónj meg nekem, s ha túl vagy a vezeklésen, részed lesz az egyház vigaszában!

Ebben a pillanatban úgy éreztem, mintha a prior a Szent Hárs-béli öreg zarándok lenne, s hogy a földkerekségen ő az egyetlen ember, akinek elmondhatom, akinek el kell mondanom bűnnel, gyalázattal teli életem történetét. De szó nem jött még ajkamra, leroskadtam a porba az agg pap előtt.

— Átmegek a kápolnába, — mondta erre ünnepélyes hangon s már ott se volt.

Erőt vettem magamon, — utána siettem, a gyóntatószékben ült s én engedelmeskedtem annak, mit lelkem parancsolt: meggyóntam neki mindent — mindent!

Borzalom elmondani, minő vezeklést követelt tőlem a prior. Kitaszítva a templomból, bélpoklosként száműzve társaim köréből, lenn a kolostor kriptájában feküdtem, életemet úgyahogy emészthetetlen, vízben főtt füvekkel tengetvén, korbácsolva s a találékony kegyetlenség válogatott kínzószerszámaival gyötörve testemet. Ha szoltam, csak azért volt, hogy vádoljam magam s kusza imádsággal szabadulásért rimánkodjam a pokolból, amelynek lángjai már bennem lobogtak. De folyék bár száz sebből a vérem, égessen bár száz mérges skorpiócsípéssel a fájdalom, úgyhogy nem bírom már tovább s mint alált gyermek, az álom vesz védő karjaiba, ím újra csak gonosz álmoképek rajzanak elém s újra halálos kínokat óbrazstnenek bennem.

Egész életem csupa iszonyat lett. Eufémiát láttam, ahogy buja szépségében felém közelít, rá kellett kiáltanom :

— Mit akarsz tőlem, átkozott teremtsé! Nem, a pokol nem lehet úrrá fölöttem!

Erre szétlebbentette köntösét s borzadály fogott el, mint a kárhozat előtt. Teste csontvázzá száradt, de csontjai között megszámlálhatatlan kígyó tekerőzött szanaszét, fejét, pirosan parázsló nyelvét felém tátogatta mind.

— Pusztulj innen!... Kígyóid felsebzett mellemet marják... szívem vérén akarnak meghízni... De akkor meghalok... meghalok... a halál elragad bosszúd elől.

Így kiáltottam fel, a jelenés meg rám üvöltött :

— Kígyóim jóllakhatnak szíved vérén... harapásukat nem érzed, mert nem miattuk gyötrődöl — gyötrelmedet magadban hurcolod s az sem öl meg, mert benne élsz. Gyötrelmed a bűn gondolata s az örökkévaló!

Vérrel elborítva Hermogén jelent most meg, Eufémiának menekülnie kellett. A halott ifjú elszáguldott mellettem, a nyakán lévő sebre mutatva, amely a kereszt alakját öltötte fel.

Imádkozni akartam, de tébolyító susogás, suttogás hangzott fel körülöttem. Emberek közeledtek, az imént még oly szelíd volt az arcuk, most elrettentő pofává torzult. — Emberfejek kúsztak elém szöcskelábakon, amelyek fülükből nőttek s mind gúnyos nevetésben tört ki. — Fura szárnyas alakzatok — emberarcú hollók surrantak el fölöttem. — A b.-i karmestert pillantottam meg hűgával, aki bőszen keringőzött, míg bátyja zeneszóval kísérte, de úgy, hogy a vonót önnön mellén húzogatta, amely hegedűvé változott. — Belcampo rontott rám rút gyíkarccal s valamilyen undorító szárnyas férgen lovagolva, izzó vassésűjével szakállamat akarta rendbehozni, — de nem sikerült sehogysem.

Mind eszeveszettebb lett a kavargás, mind különösebb, valószínűtlenebb alakok fogtak körül, emberlábbon szökdécselő parányi hangya éppúgy akadt köztük, mint szikrázó szemű, hatalmas lócsontváz, bőre nyeregge cserződött s egy lovag ült rajta messze világító bagolyfejjel. Lyukas fenekű serleg a vértje, behorpadt tölcser a sisakja.

A pokol minden tréfálkozó kedve felköltözött a földre. Hallom, ahogy nevetek, de ez a nevetés felhasogatja keblemet, égetőbb tőle a fájdalom és erősebben vérzenek sebeim.

Egy asszonyi alak fénylik elő, a csürhe hátrál — a nő elém lép! — Jaj, Aurélia!

— Élek és most már egészen a tiéd vagyok! — szól hozzám.

Újra felébred bennem a bűn. — Auréliát a vad vágyakozástól örülten karomba szorítom.

Aléltságomnak egyszerre vége szakad, de tűz borítja el mellemet — szűrő sörte fúródik a szemembe s a Sátán éles kacaja halatszik:

— Most már egészen az enyém vagy!

Az iszonyat kiáltásával ajkamon riadok fel s nemsokára patakokban ömlik vérem a tüskés korbács csapásaitól, amellyel vigaszt nem ismerő kétségbeesésemben sanyargatom magam. Mert még az álombéli bűnökért, minden vétkes gondolatomért is kétszeresen kell vezekelnem.

Aztán egyszer csak lejárt az idő, amelyre a prior a legszigorúbb vezeklést róta rám. Felkerültem a kriptából, hogy most már a kolostorban, de elkülönített cellában, távol szerzetes társaimtól, újabb sanyargatásokkal sujtsam magam. Majd ahogy fokozatosan könnyítettem sanyargatásomat, engedélyt kaptam, hogy beléphessek a templomba s résztvehessek társaim énekében. Én azonban keveslettem a vezeklés ez újabb módját, amely mindössze a szokásos mindennapi korbácsolásból állott. Állhatatosan visszautasítottam minden jobb ételt, amit elém adtak, naphosszat a hideg márványpadozaton feküdtem mozdulatlanul Szent Rozália képe előtt s cellám magányában kegyetlenül korbácsoltam testemet, mert azt hittem, külső kínjaimtól rettenetes belső gyötrelmeim elhalványodnak. Ám hasztalan volt minden, gondolkodásom szüleményei, ama rút látomások tovább is vissza-visszatértek, szabad prédája maradtam a Sátánnak, hogy gúnyos szavak közepette kínozzon és bűnre csábítgasson.

Ez a szigorú vezeklés s az a nem mindennapi mód, ahogy kitarottam, rám terelte szerzetestársaim figyelmét. Tiszteletteljes borzongással néztek, sőt fülemet megütötte az is, amit egyik odasúgott a másiknak: — «Valóságos szent!» Szörnyű volt számomra ez a szó, eszembe juttatta azt az ijesztő pillanatot, amikor a b.-i kapucinus-templomban a rám bámuló festőnek vak örültségemben azt kiáltottam oda: — «Szent Antal vagyok!»

A vezeklésre kiszabott idő utolsó napjai is leperegtek, de az ön-sanyargatást még most sem hagytam abba, holott már-már nem bírtam a kínokat tovább. Szemem mintha kialudt volna, sebekkel meg-
rakott testem vérző váznál alig volt egyéb, ott tartottam már, hogy

órák hosszat tartó fektemből a földön mások segítsége nélkül nem tudtam feltápáskodni. A prior fogadó-szobájába vitetett.

— Mondd, testvérem, — szolt — érzed már, hogy a szigorú vezeklés könnyített lelken? Volt részed már az ég vigaszában?

— Nem volt, tisztelendő atyám, — válaszoltam elfojtott kétségbeesésemben.

— Figyelj rám, testvérem — folytatta a prior s hangját felemelte. — A sok gyalázatos gaztettért, amelyet meggyóntál, én a legszigorúbb vezekléssel sújtottalak. Ezzel eleget tettem az egyház parancsainak, amelyek úgy rendelkeznek, hogy az a gonosztevő, akit a földi bírák keze el nem ér, de gonoszságait bűnbánón bevallja az Úr szolgájának, látható cselekedetekkel is bizonytságot tegyen bűnbánatáról. Lelkét fordítsa mindenestül az ég felé, de ugyanakkor gyötörje testét is, hogy földi kínjai leküzdjék minden ördögi vágyát a gonoszságra. Ám véleményem szerint — s ezt osztják az egyház legnevesebb tanítómesterei — a bűnök súlyán a sanyargatás legrettentőbb kínjai sem könnyítenek még csak egy körömhegynyivel sem, ha a vezeklő rájuk épít s azt hiszi, velük az Örökkévaló kegyére érdemessé tette magát. Emberi ésszel fel nem fogható, hogy mihez méri Isten tetteinket; s ha tiszta is minden megnevezhető bűntől, mégis elveszett az, aki vakmerően arra gondol, hogy külsőséges jámborkodásával meghódíthatja az eget; hasonlóképpen az a vezeklő is, aki önsanyargatását befejezván, abban a hiszemben van, hogy ezzel bűnössége megszűnt, csak arról tesz tanuságot, hogy bűnét lelke mélyén s igazán még nem bánta meg.

Te, Medardus testvér, még nem vigasztalódtál meg, ami azt bizonyítja, hogy bűnbánatod őszinte. Ezért azt kívánom, hagyj fel tested ostromozásával, jobb étellel tápláld magad s ne kerüld többé rendi testvéreid társaságát.

Tudomásodra hozom, hogy életed rejtelmes történetét valamennyi rendkívüli bonyodalmával jobban ismerem, mint te magad. — Nem tudtál elmenekülni végzeted elől s az a Sátánnak hatalmat adott fölötted, vétkeiddel csupán eszköz voltál az ő kezében. Ne hidd, hogy azért kevésbbé vagy bűnös az Úr szemében, hisz megadatott neked is az erő, hogy bátor harcban leigázd a Gonoszt. Kinek szívében nem tobzódik a kísértés s nem száll szembe a jósággal? Ám e küzdelem nélkül nem volna erény a világon, lévén az erény csupán a jóra való erők győzelme a gonoszon, mint ahogy ellenkező esetben születik meg a bűn.

Legelőbb is tudd meg, hogy az egyik bűnt, amellyel vádolod

magad, csak gondolatban követted el. — Aurélia él. Bősz eszeveszett-ségedben tenmagadat sebezted meg, a te sebeid vére csordult kezre... Aurélia él... Biztos tudomásom van róla.

Térdre roskadtam, kezemet imára emeltem, mély sóhaj szállt fel keblemből, szememből könnyek záporoztak.

— Tudd meg azt is, — folytatta a prior — hogy az az idegen, agg festő, akit gyónásodban megemlítettél, olykor ellátogatott a mi klastromunkba is, régen még, meg sem tudom mondani, milyen régen, de lehet, hogy rövidesen újra jelentkezni fog. Annak idején egy könyvet bízott rám, amelyben különféle rajzok vannak, de kiváltképpen egy történetet tartalmaz, amelyhez néhány sort mindig hozzáírt, valahányszor nálunk időzött.

Nem tiltotta meg, hogy másnak is megmutassam e könyvet, ezért annál is inkább oda akarom neked adni, mert szent kötelességemnek tartom ezt. Belőle megtudod majd, mi van különös sor-sod mögött, amely egyszer csodálatos látomások magasztos világába emel, máskor meg a legocsmányabb életmódba taszít.

Azt mondják, a csoda eltűnt a földről. Én nem hiszem. Csodák vesznek körül s ha a legnagyobb csodát, melyben nap nap után részesülünk, nem is vagyunk hajlandók e névvel illetni, mert igen sok tünemény szabályosan ismétlődő megjelenésének törvényét kifürkésztük, e szabályos kört mégis gyakran rendkívüli jelenségek szelik át, amelyek minden bölcseségünket meghazudtolják s mivel felfogni őket nem tudjuk, együgyű csökönyösségünkben nem hiszünk bennük. Makacsul letagadjuk őket belső szemünk előtt, mert áttetszőbbek voltak, hogysen külső szemünk durva síkján visszatükröződhettek volna.

Ilyen minden kieszelt szabállyal dacoló, rendkívüli jelenség ez a furcsa festő is, nem vagyok bizonyos benne, hogy testi megjelenése valóban az-e, amint látjuk. Tény, hogy az élet megszokott tüneteit senki se figyelhette meg vele kapcsolatban. Írni s rajzolni se látta senki s a könyvben, amelyet minden itt tartózkodáskor forgatni szokott, mégis egyre szaporodnak a teleírt lapok. Az is különös, hogy a könyvben minden mintha csupa zürzavaros macskakaparás, egy elrugaszkodott képzeletű festő érthetetlen ákombákomja lett volna, de amióta te, kedves Medardus testvérem, meggyóntál, elolvastam és értem az egészet.

Bővebben nem térhetek ki arra, hogy mit sejtek és mit gondolok a festőről. Magadtól ki fogod ezt találni, vagyis inkább a titok önként feltárul majd előtted.

Most menj, szedd össze magad s ha úgy érzed majd, hogy lelkedben megerősödtél, ami remélem, néhány nap múlva bekövetkezik, megkapod tőlem az idegen festő csodálatos könyvét...

Engedelmeskedtem a prior akaratának. Együtt ettem a testvérekkel, abbahagytam az önsanyargatást, mindössze a szentek oltárai elé járultam áhitatos imáimmal. És bár tovább véreztek lelki sebeim s most sem enyhült a szívemből kifelé szűrő fájdalom, de a szörnyűséges álmok képek eltávolodtak tőlem s kemény fekhelyemen holtfáradtan virrasztva olykor mintha angyalszárnyak legyeztek volna. Felnéztem és az élettől viruló Aurélia csodás alakját pillantottam meg, könnyel telt szemében mennyei részvét, ím fölém hajol és kezét fejem fölé tartja, mint aki védeni akar. Erre szempilláim lecsukódtak és szelíd, üdítő szender új erőt öntött ereimbe.

Amikor a prior észrevette, hogy lelkemben megint tovább engedett a feszültség, ideadta a festő könyvét, hogy figyelmesen olvassam végig az ő cellájában.

Kinyitottam a könyvet, először mindenféle rajz tűnt a szemembe, körvonalakkal jelzett s utóbb a fény és árnyék játékaival kiegészített vázlatok a Szent Hárs-béli falfestményekről. Csöppet sem lepődtem meg, a legparányibb kíváncsiság sem támadt bennem arra, hogy e rejtélyt egykettőre valahogy megoldjam. Nem! — Szó se volt itt semmiféle rejtélyről, mindazt, amit a könyv tartalmazott, régesrég ismertem már. Azt is, amit a festő az utolsó oldalakon apró, alig olvasható, tarkán színezett betűivel egybehordott: az én álmaim voltak ezek, az én sejtelmeim, de megtisztultan, határozott szavakkal érthetőn elmondva, úgy, ahogy én sose tudtam volna.

A kiadó közbevetett megjegyzése.

Medardus testvér itt most egy szóval sem tér ki arra, amit a festő könyvében talált, hanem folytatja történetét, rendre elmondván, miként vett búcsút a titkait már ismerő priortól és a jólelkű testvérektől, miként zarándokolt el Rómába s ott mint vette sorra Szent Péter, Szent Sebestyén és Lőrinc, a lateráni Szent János és a Santa Maria Maggiore templomát, hogy minden egyes oltár előtt térdre hullva imádkozzék, — mint lett figyelmes rá még a pápa is, mint terjedt el róla az a hit, hogy valóságos szent, ami aztán elűzte Rómából, mivelhogy most igazán megbánta bűneit s tudta magáról, hogy nyomorú bűnbánónál nem egyéb.

Azonban mi, mármint én és te, kegyes olvasóm, nagyon is keve-

set tudunk Medardus testvér képzelgéseiről és álmairól, s ha nem olvashatjuk el a festő feljegyzéseit, lehetetlenség számunkra egybe-kapcsolni, egy csomóba összehozni Medardus történetének gubancos, szanaszét futó szárait. Vagy hogy jobb hasonlattal éljek: nem látjuk a fókusz, amelyből a különféle tarka sugarak kiindultak.

Az Istenben boldogult kapucinus feljegyzéseit egy régi, megsárgult pergament fődte s e pergamenten apró, majdnem olvashatatlan betűkre, egy egészen különös kézírásra lett figyelmes a szemem. Hajtott a kíváncsiság és nagynehezen sikerült kibetűznöm; mily meg lepetés, amikor kitűnt, hogy a festő könyvében megörökített történet fekszik előttem, éppen az, amelyet Medardus említ. Régi olasz nyelven van írva, kissé krónikaszerű és fölötte szűkszavú. Sajátos irálya a mi nyelvünkön nyersen hangzik, rekedtesen, mint a repedt pohár; de hogy mindent megérthessünk, szükséges ideiktatnom a fordítását; meg is teszem, de még előbb, sajnos, meg kell mondanom a következőket.

A hercegi család, amelyből a sokat emlegetett Francesco származott, ma is él még Olaszországban, élnek még a herceg leszármazottai is, akinek udvarában Medardus tartzkodott. Nevüket tehát nem mondhatom meg s a föld kerckén a legbalkezesebb, legüggyefogyottabb író volna az, aki e könyvet kezébe adván, kegyes olvasó, nevetek agyalna ki, holott a szereplőknek megvan a maguk igazi, még pedig szépen és regényesen hangzó neve. E sorok írója úgy vélte leghelyesebbnek, ha efféle szavakkal segíti ki magát, mint: a herceg, a báró stb. De most, hogy az agg festő a legrejtélyesebb, legbonyolultabb családi viszonyokat leplezi le, az ilyen általános megjelölésekkel nem tudná magát kellőképpen megértetni. A festő egyszerű krónikászsoltáros előadását mindenféle girbe-gurba jegyzettel és utasítással kellene kicikornyáznia és felpaszománoznia.

Átvévén hát a kiadó szerepét, arra kérlek, kedves olvasóm, kegyeskedj a következőket megjegyezni:

P. hercege, Camillo, az őse a családnak, amelyből Francesco, Medardus atyja származik. W. hercege, Theodor, viszont Alexander herceg apja s ez utóbbi udvarában élt egyideig Medardus. Öccse Albert, szintúgy W. hercege, az olasz Gizainta B. hercegnőt vette feleségül. A hegyek között lakó F. báró családját mindenütt jól ismerik, csak annyit kell megjegyezni róla, hogy felesége olasz származású, a leánya Pietro S. grófnak, aki viszont Filippo S. gróf fia volt.

Minden könnyebben áttekinthető lesz, ha kedves olvasóm, e keresztneveket és betűket megjegyzed.

Most pedig a történet folytatása helyett következik

A pergamentlap az agg festő feljegyzéseivel

... Történt pedig, hogy Genova városát algériai kalózok szorongatták, mire az Camillóhoz, P. hercegéhez, a tengerek hírneves hőséhez fordult, hogy négy tökéletesen felszerelt és katonákkal meg-
rakott gályával indítson büntető hadjáratot a vakmerő haramiák ellen. A dicsőséges haditettekre szomjúhozó Camillo azon nyomban írt idősebb fiának, jöjjön haza s távollétében kormányozza országát.

Ez a Francesco festeni tanult Leonardo da Vinci iskolájában s a művészet lelke teljességgel úrrá lett fölötte, más egyébre gondolni sem tudott. Minden földi tisztességnél és ékességnél többre becsülte a művészetet, s az emberek egyéb foglalatosságát, igyekvését holmi hívságokért való nyomorú futosásnak tartotta. Semmiért le nem tett volna a művészetről, el nem hagyta volna élemedett korú mesterét, ezért azt írta atyjának, hogy az ő kezének jobban áll az ecset a jogarnál, ezért szándéka tovább is Leonardónál maradni.

Igen megharagudott erre az öreg, gögös Camillo herceg, fiát semmiházi esztelennek szidalmazta, majd elküldte hív szolgáit, hogy a fiút hozzák haza. Francesco azonban semmiképpen sem volt hajlandó visszatérni, kijelentette, hogy szemében a fejedelmek, trónjuk minden fényével, érdemetlen jószágok egy jókezü festőhöz mérten, a legnagyobb haditettek csak kegyetlen földi játszadozások, míg a festő alkotása a lelkében lakozó isteni szellem tiszta tükörképe. A hős Camillo erre még jobban feldühödött s esküt tett, hogy Francescót kitagadja s utódjául a trónon kisebbik fiát, Zenobiót, kívánja. Francesco ezt elégedetten vette tudomásul, sőt írásban is lemondott a trónról öccse javára. Már most Camillo herceg egy kemény, véres ütközetben, Algériában, életét vesztette, az uralkodó Zenobio lett, míg Francesco, titokban tartván hercegi nevét és rangját, festő maradt s a trónon ülő öccse által adományozott soványka évjáradék-ból élt, eléggé nyomorúságosan.

Azelőtt Francesco gögös, lobogó ifjú volt, ám az agg Leonardo megfékezte vadóc indulatait, s fejedelmi rangjáról lemondva, jámbor ragaszkodó fia lett mesterének. Együtt dolgozott vele néhány fontosabb nagy művén is, majd tanítványi sorából mesterré fejlődött, hírnevet szerzett s több templomtól és kolostortól megbízást kapott oltárkép festésére. Az öreg Leonardo szóval és tettel állandóan segítette mind halála napjáig.

Ekkor aztán erőszakkal elfojtott tűzként újra előtört a fiatal Francescóból minden fennhéjázása és gögje. A kor legnagyobb fes-

tőjének tartotta magát s elért művészi rangját megtoldván nemesi címével, azt hajtogatta, ő a festők fejedelme. Az öreg Leonardóról megvetéssel beszélt csak, hűtlen lett annak tiszta, egyszerű stílusához, új modorban kezdett dolgozni, képein a testek bujasága, a ríktó színpompa elkápráztatta a szemet, — s a meghódított tömeg túlzott dicsszavai még hiúbbá és fennhéjázóbbá tették.

Már most, Rómában csupa hangos, kicsapongó ifjú társaságába került Francesco, s mert mindenütt az első, a legkiválóbb szeretett lenni, a ledérség tobzódó viharaiban is az ő vitorlása száguldott az élen. Ezeket a fiatalokat a pogányság hamis, csalóka pompája egészen elvakította. Francesco vezetésével titkos szövetséget alakítottak s a kereszténységből aljas gúnyt űzve, a régi görögök szokásait utánózták, arcátlan lotyókkal elvetemült ünnepségeket rendeztek. Festők, főként meg szobrászok jöttek így össze, akik nem akartak másról tudni, csak az antik művészetről s kinevették mindazt, amit a kereszténység szent tanításaitól megihletett újabbkori művészek hitük dicsőségére elképzelték és szépségesen megalkottak.

Pogány lelkesedésében Francesco is sok jelenetet festett meg e hazug mesevilágból. Senki úgy nem tudott buja teltségű női testeket ábrázolni; a színeket élő asszonyokról, az alkatot és idomokat hajdani márványszobrokról kölcsönözte. Többé nem járt templomokba és klastromokba, hogy agg és jámbor mesterek szebbnél-szebb képein épüljön s értékeiket művészi alázattal lelkébe fogadja, mindegyre csak álnok pogány isteneket rajzolt. De közülök is elsősorban egy híres Vénus-kép foglalkoztatta, valósággal megszállottja volt ennek.

Egyszer aztán valahogyan hosszabb ideig nem érkezett meg az évjáradék, amelyet Zenobiótól szokott kapni s Francescót, akinek tobzódó életmódja minden keresményét elvitte, de felhagyni mégsem tudott vele, súlyos anyagi gondok zaklatták. Ekkor eszébe jutott, hogy valaha megbízást kapott egy kapucinus kolostortól, jó árért fesse meg Szent Rozália képmását. Eddig nem volt hajlandó hozzákezdeni a képhez, annyira lenézett minden keresztény szentet, de most a pénz kedvéért elhatározta, hogy a képet gyorsan megcsinálja.

Azt eszelte ki, hogy a szent hajadont meztelenül s ama Vénus-kép mintájára fogja ábrázolni. A vázlat a képhez várakozáson felül sikerült s a bűnnek hódoló ifjak odavoltak Francesco galád ötletétől, aki a keresztény szent leány helyett ím pogány bálványképet állít a templomba a jámbor szerzetesek elé. El is kezdte a képet Francesco, ám minden valamiképpen másképp került ki a keze alól, mint ahogy képzeletében és gondolataiban kialakította, valaminő maga-

sabb szellemi erő elnyomta a lelkén uralkodó rút és hazug szellemet. Sűrű ködökből a magasságos ég egyik angyalának arca bontakozott ki és Francesco nem merte vásznán az arcot megörökíteni, félt, hogy szentségtörést követ el s az Úr ítélőszéke elé kell roskadnia; ugyanakkor a meztelennek rajzolt testre is ím illedelmes köntös kellemes ráncai simulnak, a szent mélypiros öltönyt és égbék köpenyt visel.

A kapucinusbarátok Francescóhoz intézett levelében pusztán csak Szent Rozália képmásáról esett szó, közelebbről nem határozták meg, hogy a festő képe tárgyául ne válassza-e Rozália életének egyik jelentős eseményét, így hát Francesco egyszerűen odaállította vászna közepére a szent leányt; ámde különös megszállottságában mindenféle alakot festett köréje, amelyek aztán mintegy maguktól csodálatos csoportozatot alkottak s a képen a szent vértanúsága jelent meg. Francesco teljesen belemerült a munkába, vagyis inkább a kép valamilyen szellemi erővé nőtt, kemény kézzel megragadta s kiemelte őt abból a bűnös világi életből, amelynek eddig rabja volt.

A szent leány arcát azonban nem tudta megfesteni, tehetetlenség e pokoli kínokat okozott neki, lelkét mintha egyre hegyes tövisek szurkálták volna. A Vénus-kép többé eszébe sem jutott, ellenben annál többször látta maga előtt az agg Leonardo mestert, ahogy rátekint s elszomorodott arccal, fájón és panaszkodón így szól hozzá:

— Szívesen segítenék, de nem szabad. Előbb fel kell hagynod hitetlen életmódoddal s alázatosan, bűnbánón mindama szent irgalmaért esened, aki ellen vétettél.

Francesco kerülte eddigi társait; egy idő múlva ezek felkeresték műtermében s ím azt látják, hogy barátjuk magatehetetlenül, betegen fekszik az ágyán. Francesco elpanaszolta nekik nagy baját, hogy mintha gonosz szellem vette volna el erejét, Szent Rozália képe egyáltalán nem halad előbbre. Erre mind nagyot nevettek és ezt mondták:

— Oh barátom, micsoda betegség esett beléd? — Hallgass ránk! Aesculapnak és a jószívű Hygeiának boráldozatot mutatunk be s a gyöngélkedő menten fel fog gyógyulni!

Szirakuzai bort hoztak, az ivóedényeket megtöltötték s a pogány istenek ott függő képei előtt áldozatkép kiöntötték. Nagy mulatozás kezdődött, Francescót is borral kínálták, de az nem volt hajlandó inni, sem résztvenni a féktelen társak lakomázásában, bárhogy éltették is Vénus asszonyt! Erre egyikük megszólalt:

— Úgy látszik, bolond festő barátunk testben, lélekben egyaránt beteg. Orvost kell hoznom,

Máris vállára vetette köpenyét, felcsatolta törét és kisietett az ajtón. De alig néhány másodperc múlva már újra itt volt.

— No lám, — szólt — magam lettem orvossá, hogy e körben sinylődöt rendbehozzam.

Az ifjú járásával, testtartásával mindenképpen igyekezett egy vén orvost utánozni, roskadozó térddel tipegett, fura módon fiatal arcát is ráncossá, redőssé torzította, úgyhogy valóban igen rút vénembernek hatott. A társaság nem győzött nevetni és kiabálni:

— Nini, micsoda tudós pofákat tud vágni a doktor úr!

A doktor oda lépett a beteg Francescóhoz s nyers, megvető hangon rászólt:

— No, szegény komám, kukaságodra valami patika kell! — Jaj, milyen fehér, milyen pápista képed van, komám, Vénus asszonynak bizony nem fogsz így tetszeni! — Gyógyulj meg, Donna Rozália akkor tán kegyeibe fogad! — Félig holt vagy, koma, csudatékony patikámból kortyints egyet. Szenteket akarsz festeni, erre nincs jobb az én itókámnál. Bor az, még pedig Szent Antal pincéjéből!

Az állítólagos doktor most köpenye alól egy palackot vont elő s kihúzta dugóját. Különös illat csapott fel belőle, az ifjakat mind elbódította, álmoság nehezedett rájuk, ez is, az is hűnyt szemmel egy-egy székre roskadt. Viszont Francescót igen feldühítette, hogy erőtlen kukának merte valaki csúfolni, kikapta a doktor kezéből a palackot s nagyot húzott belőle.

— Egészségedre! — kiáltotta az ifjú, akinek arca közben visszafiatalodott s tartása is megint rugékony lett. Majd álomba esett társait felkeltette s valamennyien letámolyogtak a lépcsőn.

Mint ahogy emésztő lángjait bőszt süvöltés közepette okádja a Vezuv, úgy rontottak elő Francesco lelkéből most a tüzes indulatok. Ahány pogány jelenetet festett, az mind szeme előtt kavargott, szinte életre támadottan, ő maga ordítozni kezdett:

— Jöjj, imádott istennőm, el kell jönnöd neked is, éledj fel és légy enyém, mert különben a földalatti isteneknek áldozom fel életemet!

S ím megpillantotta Vénus asszonyt, közvetlenül a kép mellett állt és barátságosan intett feléje. Felugrott fekhelyéről s elkezdte festeni Szent Rozália arcát. Arra gondolt, hogy híven lemásolja Vénus asszony szépséges vonásait. De akárhogy akarta is, mintha nem tudna kezének parancsolni: az eset minduntalan lesiklott arról a ködről, amely a szent leány arcát takarta s mintegy akarata ellenére a körötte csoportosuló durva arcokon dolgozott. A szent égi arculata

mégis mind láthatóbbá vált s oly elevenen sugárzó szemmel tekintett le Francescóra, hogy az, mint akit hirtelen villám sujtott halálra, hanyatt esett.

Aztán lassacskán kissé megint ocsudni kezdett, nagynehezen feltá-pázkodott, de a képre nem mert ránézni, borzadtott tőle, ehelyett le-sütött szemmel odasettenkedett az asztalhoz, amelyen ott állott még a doktor bora. Jókorát ivott belőle s a bortól megint friss erőre kapott. Most már rá mert pillantani a képre. Az utolsó ecsetvonásig készen tarkállott előtte, de nem Szent Rozália arca, hanem Vénus imádott vonásai mosolyogtak le róla, csábos, szerelmes tekintettel.

Ebben a pillanatban vad, bűnös érzéki vágy lobbant fel Francescóban. Eszeveszett sóvárgásában üvöltött, a pogány Pygmalion szobrászra kellett gondolnia, akinek történetét szintén megfestette, s mint az, ő is könyörögni kezdett Vénus asszonyhoz, hogy a képbe leheljen életet. Kisvártatva csakugyan mintha megmozdult volna a kép, de amikor karjába akarta ölelni, rá kellett jönnie, hogy holt vászon van előtte. Erre hajába markolt, tépte magát, egyáltalán úgy viselkedett, mint akit megszállott az ördög.

Két nap, két éjjel őrzöngött így Francesco ; harmadnap, szinte kövémeredten, éppen a kép előtt állott, amikor nyílt az ajtó s mintha női ruha suhogása ütötte volna meg a fülét. Hátra fordult s egy asszonyt pillantott meg, akiben műve élő mására ismert rá. Kis híján össze nem esett, amikor így képzeletet meghazudtoló szépségében s elevenen látta a képet, amely lelke mélyén egy márványszobor hatására alakult ki, s csaknem borzongva kellett a festményre néznie, amely ezekután csak az idegen nő hű tükörképének hatott. Aki előtt váratlanul csodás szellem jelenik meg, az érez így ; nyelve megbénult, szótlannul térde hullott vendége lábaihoz és imádkozók módjára tárta feléje kezét.

Az ismeretlen nő mosolyogva felemelte s elmondta neki, hogy még abból az időből ismeri, amikor az öreg Leonardo da Vinci iskolájában tanult, kislánykorában gyakran látta s mérhetetlen szerelemre gyulladt iránta. Most elhagyta szüleit, rokonait, ide zarándokolt egyedül Rómába, hogy újra találkoz hassék vele, mert egy belső hang azt súgta neki, hogy Francesco is nagyon szereti s vágyódásában, szerelmében le is festette őt ; im itt a bizonyosság, hogy a hang igazat mondott.

Francesco ebből arra következtetett, hogy valamilyen titokzatos lelki összhang vezérelte hozzá az idegen nőt s ugyanez az összhang magyarázza meg csodálatos képének létrejöttét és örült szerelme

fellángolását. Forró szerelemmel átölelte a szép teremtet s nyomban templomba akarta vinni, hogy egy pap a házasság szentségével örökre egymáshoz kösse kettejüket. De a nő hallani sem akart erről s így szólt:

— Mi jut eszedbe, kedves Francescóm? Nem fennkölt művész vagy-e, ki nem hajlandó elviselni a keresztény egyház bilincseit? Testedet, lelkedet nem a boldog, üde ókor s nem életvidám istenei ígézték-e meg? Mi köze a mi nászunkhoz a savanyúképű papoknak, akik életüket komor csarnokokban reménytelen panaszolkodással végigjajgatják? A mi szerelmünk ünnepét derűben, fényben kell megülni!

Francesco lelkét megfogták ezek a csábító szavak s még az este állítólagos barátai, a vétkes, elrugaszzkodott könnyelműségnek hódoló ifjak társaságában pogány szertartással megülte lakodalmát az idegen nővel.

Kisült, hogy az asszony egy láda drágakövet és pénzt hozott magával s mert Francesco abbahagyta a festést, éveken át ebből éltek bűnös kéjekbe merülten. Egyszer aztán az asszony bevallotta, hogy gyermeket vár; ragyogó szépsége most még csodásabban kivirágzott, valóban olyan volt, mint az életre kelt Vénus-kép. Francesco szinte már összeroskadt élete buja örömei alatt.

Egy éjszaka visszafojtott, rémült nyöszörgés riasztotta fel; ijedten felpattant, gyertyát gyújtott, hogy megnézzze, mi leli az asszonyt? Fiúgyermeket hozott világra. A szolgálkat bábáért és orvosért szalasztották. Francesco felvette a csecsemőt anyja öléből, de ebben a pillanatban az asszony iszonyút sikoltott, teste összeropant, mintha egy óriási kéz markolt volna beléje. Megjött a bába a cselédjével, utána az orvos; de amikor segítséget akartak nyújtani az asszonnak, rémülten visszahőköltek, egy holtta dermedt testet láttak az ágyon, nyakát és keblét undorító kék foltok rútitották el s a fiatal szép arc helyén egy szörnyen eltorzult, ráncos ábrázat meredt rájuk előredüledt, tágranyilt szemekkel.

A két nő ordítózására beözönlött a szomszédság. Az idegen asszonnról eddig is mindenféle szóbeszéd járta, örökös bujálkodása Francescóval sokakat utálattal töltött el s már ott tartott a dolog, hogy papi áldást nélkülöző bűnös viszonyukról jelentést tesznek az egyházi bíróságnál. Most, hogy meglátták a szörnyűségesen eltorzult halottat, bizonyossá vált előttük, hogy az ördög cinkosa volt s ím az hatalmát kitölti rajta. Szépsége átkozott varázslat hazug káprázata

lehetett csupán. Aki csak a szobában volt, mind rémülten menekült, senki semmi áron nem nyúlt volna a halotthoz.

Francesco is tudta már, hogy kivel volt dolga s rettentő félelem fogta el. Bűnei sorban elvonultak szeme előtt s Isten ítélete már itt a földön beteljesedett rajta, mert lelkében a pokol lángjai lobogtak fel.

Másnap az egyházi bíróság küldöttje jelent meg poroszlók kíséretében, hogy letartóztassa Francescót, de egykori büszkesége és bátorsága feltámadt, előrántotta törét, utat tört magának és elmene-kült.

Jó messzire Rómától egy barlangra bukkant, fáradtan, kimerülten ebben rejtőzött el. Maga se tudta hogyan, de köpenyébe burkoltan, újszülött fiacskáját is elhozta magával. Bösz haragjában a kövekhez akarta vágni az ördögi némbor szülte gyermeket, már fölemelte a levegőbe, de a kisdéd rimánkodón felnyögött s az apa szívébe mély részvét költözött; puha mohára fektette a fiúcskát, egy narancs volt nála, annak nedvét ajkaira csöpögtette.

Vezeklő remeteként több hétig élt itt a barlangban Francesco, bűnös életét százszor megtagadta s mindegyre áhítattal fohászkodott a szentekhez. De legkivált az annyira megbántott Szent Rozáliát szólította, hogy legyen pártfogója az Úr trónusa előtt

Egyik este is ott térdelt Francesco a pusztaságban és imádkozott. Tekintete a tengerbe merülő napot követte, s a tengert nézte, amely nyugat felől piros tűzben hullámozott. A lángok belefakultak a szürke esti ködbe s Francesco egy derengő, rózsálló fényt vett észre, amely mind erősebb vonalakban rajzolódott ki az égen. Angyaloktól körül-véve Szent Rozáliát pillantotta meg Francesco, felhőn térdelt s lágy susogással e szavak hallatszottak:

— Uram, bocsáss meg fiadnak, ki gyengeségében és tehetetlenségében nem tudott a Sátán kísértésének ellenállni.

A rózsaszín derengésen most villámok cikáztak keresztül s dörgő moraj futott végig a menny boltozatain:

— Melyik megtévedt ember vétkezett nála többet? Nincs kegyelem számára s nem lelhet nyugalmat a sírban sem, amíg bűnéből sarjadt nemzedéke bünt bűnre halmoz a földön!

Francesco a porba hanyatlott, tudta jól, hogy az ítélet hangzott el fölötte s rettentő végzet vigasztalan prédája lesz ezentúl.

A barlangban alvó kisfiára nem is gondolt, csak futott, futott, s mert festeni többé nem tudott, keserves nyomorúságban tengette életét. Néha eszébe jutott, hogy a kereszténység dicsőségére szebbnél-szebb képeket kellene festenie, el is képzelte már, hogyan rajzolja és

festi majd meg a hatalmas sorozatot, amely a Boldogságos Szűz és Szent Rozália történetét ábrázolja. De miként kezdjen művéhez, amikor egy fillérje sincs vásznat, festéket venni s kinnal telt életét abból a szűkös alamizsnából tengeti, amit a templomok kapuiból koldul össze?

Történt, pedig, hogy valamelyik templomban üldögélt s a puszta falakra bámészkodva, képzeletében azokat festette tele. Ím két fátyolba burkolt nőalak lép hozzá s az egyik csodás angyali hangon így szólítja meg:

— Messzi Poroszországban templomot emeltek Szűz Mária tiszteletére, ott, ahol az Úr angyalai képmását egy hársfára helyezték. A templom híjával van még minden festői dísznek. Menj oda, művészeteddel hozz szent áldozatot és szétmarcangolt lelked égi vigasz orvosságában részesül.

Mire Francesco felemelte tekintetét a két nőalakra, már csak azt látta, hogy azok szelíd fényű sugarakká bomlanak, ugyanakkor lilium- és rózsailat áradt el a templomon. Ebből megértette, hogy kik voltak látogatói, s már másnap reggel útnak akart indulni. De még azon az estén hosszú kutatás után ráakadt Zenobio egyik szolgája, kifizette egyszerre kétévi járadékát s meghívta ura udvarába. Francesco a pénzt szétosztotta a szegények között, magának csak egészen keveset tartott meg s nekikerekedett Poroszország felé.

Útja Rómán vitt keresztül s így eljutott a nem messzire fekvő kapucinus kolostorba is, amelynek annakidején Szent Rozália képét festette. Látta is a képet az oltárba illesztve, de amikor közelebből szemügyre vette, rájött, hogy az művének másolata csupán. Megtudta, hogy az eredeti festményt nem akarták a szerzetesek maguknál tartani a különös hírek miatt, amelyek a művészről keringtek, — s miután annak eltűnése után a hagyatékából megszerezték a képet s lemásoltatták, mindjárt tovább is adták a b.-i. kapucinus kolostornak.

Nehéz zarándokút után eljutott Francesco Kelet-Poroszországba a Szent Hárs-kolostorba s itt végrehajtotta a parancsot, amelyet maga a Boldogságos Szűz adott. Csodálatos művekkel festette teli a templomot, belőlük meg kellett éreznie, hogy a kegyelem tevékeny már benne. Égi vigasz szállott lelkébe.

Történt pedig, hogy Filippo S. gróftól vadászat közben, elhagyott vad vidéken rettentő vihar érte utól. Szelek süvöltöttek a szakadékokban, patakokban ömlött a zápor, mintha csak embernek, állatnak

új özönvízben kellene elpusztulnia. Filippo gróf végre egy barlangra bukkant, odamenekült, sőt lovát is nagynehezen bevonszolta.

Fekete felhők borították köröskörül az egész láthatárt, oly sötét volt, különösen a barlangban, hogy Filippo gróf nem láthatta, nem tudott rájönni, közvetlen közelében mi zihál, mi mozog. Igen félt, hogy valamilyen vadállat bujt a barlangba, ki is húzta kardját, hogy támadás esetén védekezhessék. Aztán elvonult a zivatar, a napfény utat talált a barlangba s nagy meglepetésére azt látja, hogy falevelekből egybehordott fekhelyen egy meztelen fiúcska hever mellette s csillogó szemmel néz reá. A fekhely szélén egy elefántcsontszerleg állott, benne néhány cseppnyi illatos bor, ezt a kisdéd nagy élvezettel szüröcsölgette.

A gróf kürtjébe fújt, szerteszéledt emberei lassacskán egybeverődtek s uruk parancsára arra vártak, nem jelentkezik-e valaki az itt hagyott gyermekért. Már közeledett az éjszaka, mire a gróf így szólt:

— Nem hagyhatom itt egyedül a kisdedet, magammal viszem, de ugyanakkor kihirdettetem, nálam a fiú, hogy szülei, illetőleg az, aki a barlangba fektette, visszakérhessék tőlem.

Így is történt. De hetek, hónapok, évek multak és senki sem jelentkezett. A gróf a talált gyermeket Francesco névre keresztelte. A fiúcska felnőtt, testben, lélekben egyaránt szépséges ifjává serdült, a gróf örömét lelte kiváló tulajdonságaiban, úgy szerette, mint tulajdon fiát s mivel gyermeke nem volt, rá akarta hagyni minden vagyonát.

Huszonötéves lett Francesco s ekkor a gróf örült szerelemre gyulladt egy szegény, de csodaszép hajadon iránt s bár ez jóformán még gyereklány, maga meg már jócskán koros volt, feleségül vette. Nem kellett sok hozzá s Francescóban bűnös gerjedelmek támadtak, magáévá akarta tenni a grófnőt s hiába volt az jámbor és erényes, hiába vonakodott hűségesküjét megszegni, kemény harc és ördöngös mesterkedések árán sikerült behálóznia, az asszony bűnös gyönyörök áldozata lett, a fiú jóttevőjének sötét hálátlansággal és csalással fizetett.

A két gyermek, Pietro gróf és Angiola grófnő, akiket az agg Filippo az apai öröm elragadtatásával ölelt szívéhez, e bűnös szerelem gyümölcsei voltak; de ez az öreg gróf és az egész világ előtt titokban maradt.

Egy lelki szózat arra ösztökölt, hogy keressém fel Zenobio öcsém-et és így szóljak hozzá:

— Lemondtam a trónról s ha nálam korábban és gyermektelenül halnál meg, akkor is szegény festő akarok maradni s éveimet csendes áhitatban, művészetemet folytatva kívánom leélni. De kis országunk ne jusson idegen sarj kezére. Ama Francesco, akit Filippo S. gróf nevelt föl, az én fiam. Riadt menekülésemkor én hagytam ott a barlangban s a gróf aztán megtalálta. A mellé helyezett elefántcsont-serlegbe a mi címerünk van belevésve, de még ennél is erősebb bizonyíték minden tévedéssel szemben a fiú maga, megjelenése, tehetsége kétségtelenül arra vall, hogy a mi családunk sarja. Fogadd magadhoz, Zenobio, az ifjút a magad fiaként s legyen ő az utódod!

Zenobio ama kételyeit, hogy Francesco törvényes házasságban fogant-e, a pápától szentesített örökbefogadási okirattal eloszlattam s így fiam bűnös, házasságtörő életmódja véget ért, majd rövidesen törvényes nászban fiút nemzett, aki a Paolo Francesco nevet kapta.

Bűnös nemzetségem bűnben tobzódott. Am fiam bűnbánata nem elégséges engesztelés-e mind e vétkekért? Isteni bíróként álltam előtte, mert szememnek tárva-nyitva az ő lelke s mi a világ számára titok, azt megmondta a bennem lakozó szellem, amely egyre erősebbé s hatalmasabbá növekszik s engem az élet kavargó áradata fölé emel, ahonnan leláthatok a mélybe a nélkül, hogy e pillantás a halálba rántana.

Francesco távozása halálos dőfés volt S. grófnő szívébe, mert csak most ébredt bűne tudatára s nem bírta elviselni a viaskodást a bűnös ifjú iránti szerelme és bűnbánata között.

Filippo gróf kilencvenéves gyermektegg agg volt, amikor meghalt. A fiának vélt Pietro hugával, Angiolával átköltözött Francesco udvarába, aki közben Zenobio utódja lett. Itt éppen nagy ünnepségek közepette Paolo Francesco eljegyzését ülték Vittoria M. hercegnővel. Pietro megpillantotta a csodálatos szépségű menyasszonyt, nyomban szenvedélyes szerelemre gyulladt s nem törődve semmi veszéllyel, Vittoria meghódítását tűzte ki élete céljául. Paolo Francesco mind-ebből semmit sem vett észre, mivel ő meg Angiolába holondult bele, ám a lány hidegen visszautasította közeledését.

Vittoria állítólagos hajdani fogadalma szerint elhagyta az udvart, hogy egy évet visszavonultságban, magányban töltsön. Egy év múlva visszatért, hogy megtartsák az esküvőt, ami után Pietro grófunk és Angiolánk visszakészültek szülővárosukba. De Paolo Francesco szerelmét Angiola örökös, állhatatos elutasításai csak szenvedélyesebbé fokozták, vágyódása vadállati bűsz gerjedelemmé fajult, amelyet csak

a kéj enyhíthetett meg. — Így történt aztán, hogy az esküvő napján aljas ármánnyal befurakodott Angiola hálószobájába; a lány eszméletlen bódulatban feküdt, mivelhogy a nászlakomán ópiumot kevertek ételébe s Paolo Francesco kielégíthette bűnös vágyait.

Az elvetemült merénylet Angiolát halálos beteggé tette, a lelkiismeretfurdalástól gyötört Paolo Francesco erre bevallotta, hogy a gyalázatossgot ő követte el. Pietro első haragjában le akarta döfni az árulót, de karja megbénultan hullott alá, arra kellett gondolnia, hogy a gaztettért ő már előzetesen bosszút állott. A kis Giazinta B. hercegnő, akiről mindenki azt hitte, hogy Vittoria nővérenék leánya, valójában ama titkos pásztorórák gyümölcse volt, amelyeken Pietro a menyasszonnyal találkozott.

Ezekután Pietro és Angiola Németországba utazott, itt a lány egy fiúnak adott életet, aki a Franz nevet kapta s gondos neveltetésben részesült. A valójában ártatlan Angiola lassacskán megvigasztalódott, feledni kezdte gyalázatát, újra kivirult még tökéletesebb szépséggel és bájjal. Nem csoda, hogy Theodor von W. herceg lángolón belészeretett; vonzalmát a leány őszinte szívvel viszonzta. Rövidesen a herceg hitvесе is lett s ugyanakkor Pietro gróf is megesküdütt egy német hajadonnal. Ez egy leánygyermeket szült neki, míg Angiola férjét két fiúgyermekkel ajándékozta meg.

A jámbor Angiola igazán tiszta lelkiismerettel élhetett, de azért el-elfogta a sötét töprengés, valahányszor lidérces álomként felrövült előtte Paolo Francesco gaztette, sőt sokszor azt érezte, hogy az öntudatlanul elkövetett paráznaságban ő is vétkes és a megbosszuló ítélet le fog egyszer sújtani rá és gyermekeire. A gyónás és a teljes feloldozás sem nyugtathatta meg. Hosszú gyötrődés után mennyei sugallatként köszöntötte azt a gondolatot, hogy férjének mindent be fog vallani. Bár jól tudta, mennyi harcába kerül majd a vallomás a cudar Paolo Francesco gaztettéről, ünnepélyesen megesküdütt rá, hogy a nehéz lépést megteszi, s esküjét meg is tartotta.

Elszörnyedten hallgatta végig Theodor herceg a gyalázatos eseményt, egész lelke megrendült belé s dühe már-már az ártatlan asszony életét fenyegette. Angiolának több hónapon át egy távoli kastélyban kellett meghúzódnia, azalatt a herceg keserű, gyötrő érzéseivel viaskodott, míg végül is nem csak megengesztelődve nyújtotta kezét hitvesének, hanem, annak háta mögött magára vállalta Franz neveltetését is.

Amikor a herceg és hitvесе meghalt, csak ketten ismerték Franz születésének titkát: Pietro gróf s a fiatal Alexander herceg. A festő

utódai közül senki se hasonlított testben, lélekben annyira Filippo gróf egykori nevelt fiához, Francescóhoz, mint épen Franz. Ragyogó, fennkölt lelkesedéssel teli, tüzes ifjú volt, egyformán gyors tettben és gondolatban. Vajha ne súlyosodnék rá apja s ősapja bűne, vajha ellen tudna állni a Sátán bőszt kísértéseinek!

Még Theodor herceg halála előtt mindkét fia, Alexander és Johann, elutazott szép Olaszhonba, de Rómában, — nem annyira nyilvánvaló egyenetlenkedés, inkább kettejük elütő természete, különböző hajlamai következtében — elváltak egymástól. Alexander eljutott Paolo Francesco udvarába s annak kisebbik, Vittoriától született leánya iránt oly mély szerelemre lobbant, hogy mindjárt házasságra gondolt. De Theodor herceg fia előtt érthetetlen iszonyattal utasította vissza a házasság tervét s így Alexander csak apja halála után kelhetett egybe Paolo Francesco leányával.

Johann herceg hazafelé utaztában megismerkedett féltestvérével, Franz-zal. Sejtelve sem volt kettejük oly közeli rokonságáról, de annyira megkedvelte a fiút, hogy többé sem tudott elválni tőle. Franz az oka, hogy nem tért vissza bátyja palotájába, hanem újra Olaszországnak vette útját. A kifürkészhetetlen végzet aztán úgy akarta, hogy mindketten, Johann is és Franz is, meglássák Vittoria és Pietro leányát, Giazintát, s egyaránt halálos szerelemre gyulladjanak iránta.

A bűn egyre újabb csírákat hajt. Ki tud szembeszállni a sötétség hatalmával ?!

Szörnyűséges bűnöket követtem el ifjúságomban, de az áldott Szűz és Szent Rozália közbenjárására megmenekültem az örök kárhózzattól, a pokol kínjait itt a földön viselhetem el, mindaddig, amíg átkozott családfám ki nem szárad s több gyümölcsöt nem hoz.

Szellemi erőknél parancsolok, de a földi élet terhe lenyom s ki a ödös jövőendő titkait sejttem, a mindennapok csalóka színpompája megvakít, szétfolyó képei megzavarják ostoba szememet, nem ismerem fel, hogy valójában mit is rejtene ?

Gyakran észreveszem a szálakat, amelyeket a lelkem üdvére törő sötét hatalmak szőnek szüntelen, botorul azt hiszem, megfoghatom és szétszakíthatom őket. Ám túrnöm kell s hívón, áhítatosan, örök bűnbánatban elviselnem a rám rótt kínokat, hogy gyalázatoságaimért vezekeljek.

A herceget és Franzot elriasztottam Giazinta közeléből, de a Sátán nem nyugszik, készíti Franznak a csapdát, elkerülni nem tudja.

Franz a herceg társaságában abba a városba érkezett, ahol Pietro gróf élt hitvesével és Aurélia nevű leányával. Aurélia épp most érte el tizenötödik évét. Mint egykor bűnre hajló apjában, Paolo Francescóban, megpillantván Angiolát, vad gerjedelem támadt, úgy lobbant lángra a tilos gyönyörök tüze a fiúban, amint szemét Aurélia szűzi alakjára vetette. Mindenféle ördögi ármánnyal sikerült behálóznia a jámbor, virággá alig fejlett gyereklányt, az szívvel, lélekkel az övé lett s bűnbe esett, mielőtt még ráébredhetett volna a bűn gondolatára.

Amikor tettét tovább már nem lehetett titkolni, kétségbeesésben anyja lába elé vetette magát és bevallott mindent. Pietro gróf, bár maga is a bűn prédája volt, bizonyosan megölte volna Franzot és Auréliát. Az anya minden jogos haragjával Franz ellen fordult, ráíjesztett, hogy elvetemült tettét felfedi Pietro gróf előtt s ezzel eltávolította a maga s az elcsábított Aurélia közeléből. A lányt sikerült kivonnia apja figyelő szemei elől, egy messze eső faluban bújtak meg, ahol egy kislánynak adott életet.

De Franz nem tudott lemondani Auréliáról, kifürkészte lakóhelyét, odasietett s épp akkor lépett a szobába, amikor egy cseléd se volt otthon, a grófnő leánya ágya mellett ült s a nyolcnapos kisdedet ölében tartotta. A gaz csábító váratlan megjelenésére rémülten s felháborodottan pattant fel a grófnő s ráparancsolt Franzra, hogy a szobát azonnal hagyja el.

— Takarodj... takarodj! különben elvesztél: Pietro gróf mindent tud rólad, átkozott!

Így kiáltott, így próbálta Franzot megfélemlíteni, közben taszigálta az ajtó felé. Ám azt hirtelen pokoli vad düh fogta el, kitépte a grófnő kezéből a csecsemőt, öklével mellen ütötte az asszonyt, úgyhogy az hátra esett; ezek után elrohant. Mire Aurélia mély ájultságából magához tért, anyja már nem élt: elestében feje egy vasveretű szekrénybe vágódott s a mély seb megölte.

Franz el akarta pusztítani a kisdedet, rongyokba bugyolálta, az esti sötétben lesurrant a lépcsőn s ki akart lopózni a házból, de elfojtott sírásra lett figyelmes, amely a földszint egyik szobájából szűrődött ki. Önkéntelenül megállt, fülelt s odasettenkedett a szoba közelébe. E pillanatban jajgatva, ríva, egy asszony lépett ki az ajtón, akiben a ház úrnőjének, S. bárónőnek dajkáját ismerte fel. Franz megkérdezte, mi bántja.

— Jaj, uram, nekem már végem! — felelte a dajka. — Egy perc előtt még itt ült az ölemben a kis Eufémia, nevetett, rikoltozott,

egyszerre csak lebukik a feje, halott. — A homloka tele van két foltokkal, azt fogják mondani, hogy a földre ejtettem!

Franz besietett a szobába, megpillantván a halott csecsemőt, megérezte, hogy a végzet az ő gyermekének életbenmaradását kívánja, mert alakja, arca annyira egy volt a halott kis Eufémiával, hogy az már csodával határos. A dajka talán mégsem lehetett annyira ártatlan a leányka halálában, mint ahogy előadta s mert Franz sem fukarkodott a pénzzel, könnyű volt megvesztegetni s rávenni, hogy a két csecsemőt cserélje ki; Franz most a kis halottat pólyázta be a rongyokba s azt dobta be a folyóba.

Így hát Aurélia gyermeke S. bárónő Eufémia nevű leányaként nevedezett fel, születésének titka rejtve maradt a világ előtt. Szegény teremtetést az Egyház a keresztség szentségével nem fogadta ölébe, hisz a kisdéd, aki életét cserébe adta az ő életéért, már meg volt keresztelve.

Aurélia évek multán F. báróhoz ment nőül, a házasságból két gyermek származott, Hermogén és Aurélia.

A mennyei örök hatalom abban a kegyben részesített, hogy csatlakozhattam a bátyja udvarába visszatérő herceghez és Francescóhoz — olasz módra így hívták most Franzot — s elkísérhettem a fejedelmi rezidenciába őket. Szándékom az volt, hogy erős kézzel megragadjam az ingatag fiút, ha közeledik majd a szakadékhöz, amely előtte tátong. Ostoba képzelgés tőlem, tehetetlen bűnöstől, aki még nem lelt kegyelmet az Úr trónusának lépcsőinél!

Francesco megölte fivérét s előbb még meggyalázta Giazintát! Francesco vére a boldogtalan fiú, akit a herceg Viktorin grófnak nevezett el s gondjaiba fogadott. A gyilkos Francesco a hercegnő jámbor-életű nővérét akarta hitvesül tenni, de a bűnös frigyét megelőztem abban a percben, amikor már ott álltak az oltár előtt.

Nagyon rászolgált Franz arra a mélységes nyomorúságra, mely rászakadt — miután a jóvátehetetlen bűn gondolatától gyötörve, világga ment. Ha valami, úgy a nyomorúság készítette bűnei megbánására.

Menekültében, megrokknva a bánkódástól és betegségtől, egy falusi birtokos házába került, s itt barátságos fogadtatásra talált. A birtokos jámbor, csendes kedélyű hajadonlánya beleszeretett a jövevénybe s gondosan ápolta. Így történt aztán, hogy a felépült Franz viszonzta a lány szerelmét és a házasság szent esküjével egye-

sült vele. Okossága, tudása fellendítette a házat, az apósa után maradt szép örökséget megsokszorozta s élvezte a földi jólét örömeit.

Ám ingatag és hiú a bűnös boldogsága, míg Istent meg nem engeszteli. Franz ismét keserves nyomorba süllyedt s a nélkülözés halálos csapást mért rá, kórságában testi s lelki ereje mindinkább elhagyta. Élete szüntelen vezekléssé vált. Végül is az ég elküldte hozzá a vigasz egy sugarát. — Zarándokoljon a Szent Hárshoz, ott fia születik, aki az Úr kegyelmét meghozza neki.

A Szent Hárs templomát övező erdőben odaléptem a gondba borult anyához, amint éppen apátlan újszülött fiára borulva sírdogált, s a vigasz szavaival enyhítettem szomorúságán.

Az Úr kegyelme bőségesen árad a gyermekre, ki a Boldogságos Szűz áldott kegyhelyén született. Gyakran megesik, hogy a gyermek Jézus látható alakban meglátogatja s a gyermeki lélekben már most meggyújtja a szeretet tüzét.

A szent keresztségben az anya a fiúnak apja nevét adta; őt is Franznak hívják! — Vajjon te leszel, szent helyen született Franciscus, ki jámbor életeddel megváltod gonoszságra vetemedett ősed bűneit s meghozod neki a sír nyugalját?

Távol a világtól és csábos kísértéseitől nevedekdjék a fiú, lelkében egészen az ég felé fordulva. Legyen szerzetes belőle. A szent öreg, aki csodás vigaszt tud lelkembe önteni, így hagyta meg az anyának; s ez talán a kegyelem megjövendölése már, mely csodálatosan tiszta fényét rámveti, úgyhogy magamban mintha meglátnám a jövő eseményeit.

Látom az ifjút halálos küzdelemben a sötétség hatalmaival, amelyek rettentő fegyverekkel rontanak reá! — Elbukik, de egy égi leány a győztes koszorúját tartja feje fölé! — Maga Szent Rozália ez, aki megmentette őt!

Csak engedje a mennybéli örök hatalom, ott akarok állni a gyermek, az ifjú, a férfi mellett s védeni őt, amennyire az Úrtól kapott erőmtől telik. — Olyan lesz ő, mint...

A kiadó megjegyzése.

Kegyes olvasóm, az öreg festő elfakult írása itt oly olvashatatlanná válik, hogy tovább nem lehet belőle semmit kibetűzni. Térjünk hát vissza a figyelmedre talán nem méltatlan Medardus barát kéziratához

HARMADIK FEJEZET.

VISSZATÉRÉS A KOLOSTORBA.

Odáig jutottam, hogy amerre csak mutatkoztam Róma utcáin, állva maradtak az emberek és főhajtva, alázattal áldásomért könyörögtek. Lehetséges, hogy szigorú vezeklésem keltett feltűnést — nem tudom, miként történt — tény, hogy idegenszerű, szokatlan külsőmhöz az élénk képzeletű rómaiak hamarosan valami legendát fűztek s a nélkül, hogy sejtettem volna, egy jámbor mese hősévé léptettek elő. Ha az oltár lépcsőjén imádságomba merültem, gyakran félénk sóhajok és halk imák riasztottak fel áhítatomból; felpillantottam; hívek térdeltek körülöttem és pártfogásomért esedeztek. Miként a kapucinus kolostorban, itt is gyakran elhangzott mögöttem a szó: il Santo!; — ilyenkor fájó törzsúráások sebeztek.

El akartam hagyni Rómát. Mennyire megijedtem, amikor a prior közölte velem, hogy a pápa magához rendelt! Komor sejtelmeim támadtak: netán megint a gonosz akar magához láncolni, de végül mégis leküzdöttem félénkségemet és elmentem a Vatikánba.

Gazdagon díszített karosszékében fogadott a pápa, egy ereje teljében levő, nagyműveltségű férfiú. Két gyönyörű gyerek, papi ruhában, jegesvizes hűsítőt szolgált fel és kócsagtoll-legyezővel üzte a nap hevét a szobából. Alázatosan léptem eléje és az előírt térdhajtás után mozdulatlanul vártam.

Élesen rám nézett, de tekintetében annyi volt a jóindulat, hogy eltűnt belőle a szigorú komolyság, melyet a távolból nézve előmleni láttam rajta s nyájas mosoly enyhítette meg arcvonásait.

Megkérdezte, honnan jövök, mi hozott Rómába — szóval régi szokás szerint, személyi viszonyaimról érdeklődött, majd felállt:

— Azért hívattalak, fiam — szólt — mert sokat hallottam ritka jámborságodról. Mondd csak, Medardus barát, áhítatoskodásodat miért végzed a nagy nyilvánosság előtt, a leglátogatottabb templomokban? Ha az a célod, hogy az Úr szentjét tisztelje, imádjja benned a hitbuzgó tömeg, szállj magadba, vizsgálj meg lelkedet, kutasd cselekedeteid titkos rúgóit. Ha nem vagy önzetlen és tiszta az Úrban és előttem, földi helytartója előtt, úgy gyalázatos véget fogsz érni hamarosan, Medardus barát!...

Erős, átható hangon mondta ezt a pápa és villám cikázott szeméből. Először történt hosszú idő óta, hogy nem találtam magam bűnösnek a bűnben, amellyel vádoltattam. Nemcsak hogy nem ves -

tettem el hidegvéremet, hanem még valami különös lendületet merítettem abból, hogy vezeklésem őszinte, igaz, benső alázatból fakad és így valósággal a megszállottak hevével mondhattam:

— Szentséges atyám, Krisztus urunk földi helytartója, néked megadatott az erő, hogy lásd lelkemet és tudd, mily mázsás súllyal nyom földre bűneim mondhatatlan tömege; fel kell ismerned ezért bűnbánatom igaz őszinteségét is. A bántó álszenteskedés gondolata távol esik tőlem! távol minden hivalgó szándék, hogy méltatlan módon megtévesszem a hívőket. Engedd meg, szentséges atyám, a vezeklő szerzetesnek, hogy rövidrefogva leálcázza előtted vétkes életét s azt is, amire most az igaz megbánás és kicsinységének tudata hajtja! . . .

Nevek említése nélkül, tömören elbeszéltem életem történetét. A pápa figyelme nőttön nőtt. Visszaült karosszékébe, fejét tenyerére támasztotta, a földre szögezte szemét, majd hirtelen felugrott, kezét karbafonta, jobb lábával dobantott, mintha hozzám akarna sietni és izzó pillantást vetett rám. Mire végére értem szavaimnak, megint leült.

— Csodálatosabb történetet nem hallottam még, Medardus barát — mondta aztán. — Hiszel-e látható, nyilvánvaló hatásában annak a gonosz hatalomnak, amelyet ördögnek nevez az egyház?

Válaszolni akartam, de a pápa tovább beszélt:

— Hiszed-e, hogy a kegyseres kamrából csent és felhörpintett bor volt az, ami bűneidre hajtott?

— Miként mérges gázokkal telített víz, úgy adott erőt az a bűn csirájának, mely bennem szunnyadt; így hatalmasodhatott el rajtam a gonosz...

A pápa hallgatott néhány percre, majd komolyan magába merülten így folytatta:

— Hátha a természet a szellemiekben is követi a testi szervek törvényeit és egyenlő sejtek, egyenlő csirák megint csak egyenlőkre oszlanak? Hátha hajlam és akarat apáról fiúra öröklődik, minden kényszerűen leküzdve, mint ahogy az ifjú palántába zárt erő mindig egyazon zöldre festi a kifejlett fa leveleit? Vannak gyilkoscsaládok, banditacsaládok... Ez volna az eredendő bűn, bűnös nemzedékek örök átka, amelyet nem szüntethet meg semmi vezeklés!

— Ha a bűnös ivadéka az öröklött szervezet folytán kell bűnöznie, akkor nincsen bűn! — szakítottam félbe a pápát.

— Dehogy nincs! — felelt a pápa. — Az örök szellem egy óriást teremtett lelkünkben, aki a bennünk dühöngő vak állatot meg tudja

fékezni és bilincsekbe tudja verni. Tudat a neve ennek az óriásnak ; harcából, amelyet az ösztön-állattal folytat, születik jellemünk. Az óriás győzelme : erény, az állat győzelme : bűn...

Megint hallgatott egy ideig a pápa, majd arca felderült. Nyájasan mondta :

— Mit gondolsz, Medardus barát, méltó-e Krisztus helytartó-jához, hogy veled erényről és bűnről elmélkedjék?

— Arra méltattad szolgádat, szentséges atyám, — viszonzotani — hogy meghallja magasröptű nézetedet az emberi létről. Hogyne beszélhetnél hát neki a küzdelemlről is, amelyet már régóta pompás és dicső győzelemmel fejeztél be!

— Nagyon jó véleménnyel vagy felőlem, Medardus barát! Csak nem gondolod, hogy a tiara babérkoszorú, amely mint hőst és győztest hirdet engem a világnak?

— Felemelő dolog, — szóltam erre — királynak lenni és egy népen uralkodni. Az élet e magas polcáról minden összefüggőbbnek, arányaiban felmérhetőbbnek látszik. Így születik meg az áttekintés csodás ereje, mely az igazi fejedelmekben mint valami magasabbrendű szentség jelentkezik.

— Azt akarod mondani, — vágott közbe a pápa — hogy még az értelem- és akaratszegény fejedelmekben is lakozik valami csodálatos találékonyság, mely sokak szemében bölcseségnek látszik és a tömeget elkápráztatja. De miként függ ez össze azzal, amiről beszélünk?

— Előbb ama fejedelmek szentségéről akartam szólni, — feleltem — akiknek országa e világról való. Most rátérek az Úr helytartójának isteni, magasztos szentségére. Az Úr szelleme titokzatos módon világosítja meg a konklávéba zárt főpapok elméjét. Egymástól elkülönített kicsiny fülkékben ájtatoskodnak ; a kinyilatkoztatásra vágyódó lelket égi sugár termékenyíti meg s az elragadtatott ajkáról egyetlen név csendül el, az örökkévaló erő dicsőítő himnuszaként. — A méltó földi helytartóját kiválasztó örök erő határozata így fejeződik ki földi nyelven s így, szentséges atyám, koronád, mely hármass gyűrűjével az Úr, a Világok Urának misztériumát hirdeti, valóban babérkoszorú, mely mint hőst és győztest ékesít. Országod nem e világról való s mégis arra vagy hivatva, hogy a föld valamennyi országa fölött uralkodj s te vagy az elhivatott, aki az Úr lobogója alá gyűjtöd a láthatatlan egyház minden tagját. Földi birtokod, melyet itt kaptál, csak mennyei pompában ragyogó trónusod...

— Szóval belátod, Medardus testvér, — szakított félbe a pápa

— hogy megvan az okom, elégedettnek lenni a számomra kijelölt trónussal? Ragyogó Rómámat tényleg égi pompa ékíti: ezt magad is tapasztalhatod, Medardus testvér, ha tekinteted nem fordult el még egészen a földi hívságtól... Nem hiszem, hogy így volna... Űgyes szónok vagy, értelmemet foglalkoztattad... Látom, közelebből is meg fogunk ismerkedni... Maradj itt! Néhány nap múlva prior lehetsz s ki tudja, utána akár az én gyóntatóatyám... Most eredj... és viselkedj kevésbé feltűnően a templomokban, szent úgy se válik belőled, a naptár minden helye be van töltve. — Távozz!

A pápa utolsó szavai éppúgy ámulatba ejtettek, mint általában egész viselkedése, mely igazán nem felelt meg annak a képnek, amelyet magamban előzőleg megalkottam a keresztény egyház fejről, arról, kinek megadott, hogy összefogjon és oldjon... Észrevettem, hogy amit hivatása magasztos isteni voltáról mondtam, azt csak üres, csalárd hízeltetésnek tekintti. Az volt a tévhite, hogy szentnek akarom kijátszani magam és mivelhogy neki bizonyos okokból gátat kell vetnie ilyen törekvéseimnek, most más útonmódon igyekszem érvényesülni, tekintélyt és befolyást szerezni. Ebbe talán belement volna, — hogy miért, azt nem tudom.

Nem gondoltam már arra, hogy amikor a pápa még nem hívatott, eltökélt szándékom volt elhagyni Rómát. Elhatároztam, hogy ájtatosságaimat csakúgy folytatom, miként eddig. De nagyon izgatott voltam ahhoz, hogy teljesen a mennyei eszmének szenteljem magam. Még imaközben is önkéntelenül korábbi életem jutott eszembe: bűneim képe elhalványult; lelki szemeim előtt csak pályám tündöklő fokaik ragyogtak rikító fénnel: mint hercegi kegyenc kezdtem, most majd mint pápai gyóntató folytatom — ki tudja, mely magasságokra emelkedem még?

Így aztán mégis felhagytam áhítatoskodásaimmal, nem azért, mert a pápa megtiltotta, hanem mert így véltem jobbnak. Inkább azt utcákat jártam. Egy nap a Piazza d'Espagná-n bandukoltam, amikor egy bábjátékos bódéja előtt nagy tömeget láttam. Pulcinella éktelenül sikoltozott éppen, a nézők meg nyerítve vihogtak. Véget ért az első felvonás, készülődtek a másodikra. A kis függöny felgördült; az ifjú Dávid jelent meg a színpadon, parittyájával és egy zsáknyi kőgolyó bissal. Fura mozdulatokkal előadta, hogy mindjárt meg fogja ölni az otromba óriást, Góliátot és megmenti Izráelt. Tompa morgás, dörmögés hallatszott. Felbukkant Góliát, az óriás, — otromba behemót feje volt.

Micsoda meglepetés! A Góliátfejben a bolondos Belcampóra

ismertem rá. Közvetlen a feje alatt furfangos szerkezettel egy apróska testet, icipici karokat és combokat mozgatott; saját vállát és karjait szövetdarab takarta, amely Góliát terebélyes köpenyét volt hivatva ábrázolni.

Góliát büszke szónoklatba fogott, miközben a legfurább fintorokat vágta és törpe testecskéjét riszálta. Dávid csak hébe-hóba halatott egy-egy finoman gúnyos kacajt. A tömeg féktelenül nevetett. Magam is nagyon élveztem Belcampo mesés alakítását; hagytam, hadd ragadjon magával a jókedv s az igazi, gyerekes vídamság oly rég elszokott hahotájában törtem ki.

Oh, nevetésem mostanában úgyis többnyire csak szívettépő kínlődásom görcsös kirobbanása volt...

A párviadalt hosszú vita előzte meg s Dávid nagy tudományos és művészeti felkészültséggel megmagyarázta, miért kell félelmetes ellenfelét fejbekoppantania s megölnie. Mint sistergő lidércfény, úgy kóválygott minden izom Belcampo széles ábrázatán; az óriás karok a parányi Dávid felé sujtottak, de Dávid mindannyiszor ügyesen félreugrott s egyszerre csak Góliát köpenyéből kukkant elő. Végre a parittyakő eltalálta Góliátot, az óriás lehanyatlott, a függöny legördült.

Belcampo játékos művészete annyira elragadott, hogy egyre hangosabban nevettem, talán túlon túl hangosan is. Valaki halkan megkopogtatta a vállamat. Egy olasz pap állt mellettem.

— Örvendek, — szólalt meg — hogy nem vesztette el jó kedélyét és kedve telik e földi multságokban, tiszteletreméltó uram. Ájtatoskodását látva nem hittem volna, hogy effajta együgyűségek meg tudják nevetetni.

Elszégyeltem magam. Az az érzésem támadt, hogy szégyenkez-nem kell vídamságomért és meggondolás nélkül olyasmit mondtam, amit azon nyomban megbántam:

— Higyje el, uram: aki edzett úszója az élet tarka hullám-játékának, annak mindig marad ereje arra, hogy kiemelkedjék a sötét árból és bátran üsse fel fejét.

A pap alaposan végigmért.

— Ejnye, mily pompás hasonlat! És mily formás! Úgy vélem, most már alaposan ismerem uraságodat és csodálom lelkem legmélyéből...

— Nem tudom, uram, mivel érdemelte ki csodálatát egy szegény vezeklő szerzetes!

— Nagyszerűen csinálja, szent atyám! Nem esik ki szerepéből! Most a pápának lett kedvence, ugyebár?

— Krisztus szent földi helytartója kegyeskedett pillantására méltatni. Porbahullva hajoltam meg előtte, miként az megilleti magas méltóságát, melyet az örök hatalom adott neki, mikoron lelkében mennyei tiszta erkölcsre ismert...

— Látom, méltó vazallusa vagy a hármaskoronásnak és végre fogod hajtani, amit elvárnak tőled... De hidd el nekem: az Úr mostani helytartója valóságos erkölcsi példakép VI. Sándorhoz képest és számításaidban könnyen csalatkozhatasz!... Csak játszd, csak játszd játékodat; víg danának, szomorúnak, egyszer csak végére jutnak... Isten megáldja, tisztelendő atyám!

Harsány gúnykacajjal hátat fordított és elsietett. Dermedten álltam ott. Ha szavait összevetem a magam megfigyelésével, rá kell nyilván jönnöm, hogy a pápa korántsem az a koronás bajnok, aki legyőzte az ösztönállatot s azt is be kell vallanom, hogy a nagyközönség beavatottjai vezeklésben egyebet nem láthatnak, mint képmutató akarnokoskodást s érvényesülési vágyat.

Sebzett lélekkel tértem vissza a klastromba s áhítatos imába merültem a magányos templomban. Lehullt szememről a hályog: világossá vált előttem, hogy megint a pokol sötét hatalmai akartak megkísérteni, de egyben beismertem bűnös gyöngeségemet is s tartottam az ég büntetésétől. Csak gyors menekvés menthet meg, gondoltam és elhatároztam, hogy már kora reggel útnak indulok.

Csaknem beállott már az éjszaka, amikor megcsendült a kolostor kapucsengője. A kapus-testvér, cellámba lépve, jelentette, hogy egy különös külsejű ember mindenáron beszélni akar velem. A társalgóba siettem. Belcampo ugrott felém, szokott módján karonragadt s a szögletbe vont.

— Medardus, — kezdte rá halkan és hadarva — bárhogy mesterkedel is önmagad romlásán, nyomon követ a csepűragó, ki nem enged markából, a nyugati szél szárnyán repül utánad — vagy a déli szélén? lehet, hogy a dél-délnyugatién!... — megragad csuhád csücskénél és magához ránt a mélységből. Oh, Medardus, lásd be, barátod vagyok, kedvellek s ne feledd Dávid meg Jonathán példáját jó kapucinusom!

— Nagyon tetszett Góliát szerepében, — vágtam a fecsegőnek szavába — igen megcsodáltam alakítását, de most azt mondja meg gyorsan, mi vezeti hozzám?

— Hogy mi vezet ide? — kapott szavamba Belcampo. —

Hogy mi vezet ide? Szeretetem egy kapucinusbarát iránt, akinek egyszer régen helyrehoztam a fejét, aki véres-aranyos dukátokkal dobálózott, útalatos kísértetekkel társalgott, itt-ott kicsit gyilkolt is és végül a világ legszebb lányát akarta feleségül venni, polgári, azaz, hogy inkább nemesi módon.

— Hallgass, — kiáltottam — hallgass, te szörny, te bolond!... Megszenvedtem már azért, amit átkos meggondolatlanságodban szememre vetsz...

— Ily érzékeny helyet hagyott a seb, oh uram, amelyet az álnok erő ejtett rajtad? Akkor bizony messze vagy még a gyógyulástól! De most kezes leszek, mint a bárány, türtőztetem magam, nem ugrabugrálok sem testileg, sem szellemileg, csak annyit mondok, oh lelkem kapucinusa, hogy főleg vakmerő esztelenséged miatt szeretlek oly nagyon s mivelhogy azt tartom, hogy az esztelenségnek addig kell élnie és virulnia a földön, ameddig csak lehetséges, kimentelek minden halálos veszedelemből, amelybe fejest ugrasz. Bábszínházamban kihallgattam egy beszélgetést. Rólad volt szó. A pápa ki akar nevezni az itteni kapucinus kolostor priorjának és gyóntatójának óhajt fogadni. Menekülj, rohanj el Rómából, mert törzsúrások ólálkodnak rád. Ismerem a bérgyilkost, akit megbíztak a menyországba való ekspediciálással. Útjában állsz a dominikánusnak, aki a pápa mostani gyóntatója — szálla vagy szemében s barátai szemében. Holnap nem szabad már itt lenned...

Ami Belcampo mesélt, teljesen összhangban volt az ismeretlen pap elejtett szavaival. Annyira megdöbbsentem, hogy észre se vettem, mint szorít nagyhevesen szívére a mókás öreg s mint búszúzik tőlem szokott fintoraival és bakugrásával.

Éjfélre járhatott az idő, amikor nyílni hallottam a kolostor külső kapuját. Az udvar kövezete kongott a begördülő kocsikerekei alatt. Lépések közeledtek a folyosón, valaki megkopogtatta cellám ajtaját. Kinyitottam és megpillantottam a páter gvárdiánt, akit egy fáklyát tartó, s homlokig beburkolózott ember követett.

— Medardus testvér, — szólalt meg a gvárdián — egy haldokló kér papi vígaszt és utolsó kenetet. Teljesítsd kötelességedet! Kövesd ezt az embert, aki elvezet oda, ahol szükség van rád.

Megborzongtam, az a sejtelem ébredt fel bennem, hogy halálba csálnak. De nem szegülhettem ellen: elindultam a fáklyás után, aki kinyitotta a kocsit és betuszkolt a belsejébe. A kocsiban már ült két ember. Közrevettek. Megkérdeztem, hová visznek, — ki az, aki éppen tőlem kér vígaszt és halotti szentséget. Nem kaptam

választ. Mély csendben ügettünk át több utcán. A patkók felcsapódásának zajából arra következtettem, hogy kívül járunk már Rómán, de aztán világosan hallottam, hogy kapu alatt haladunk át és megint kövezett úton forognak a kerekek.

Végre megállott a kocsi. Megkötözték kezemet és csuklyát borítottak arcomra.

— Haja szála sem görbül meg, — szólalt meg egy durva hang — ha hallgat mindarról, amit most látni és hallani fog. Ha nem, az életével fizet!

Kisegítettek a kocsiból. Zárak csörrentek, csikorduló, akadozó pántokon nyikorgott a kapuvas. Hosszú folyosókon, majd lépcsőkön vezettek le, egyre mélyebbre és mélyebbre. Lépteim kongása elárulta, hogy boltozatos helyiségben járunk, melynek rendeltetését tudtomra adta az átható hullaszag.

Végre megálltunk. Kezemről levették a kötéléket, fejemről a csuklyát.

Tágas, boltozatos teremben voltam, melyet csak gyengén világított meg egy mécses. Mellettem fekete palástba burkolt férfi állt — valószínűleg az, aki idehozott. Köröskörül alacsony padokon csupa dominikánus barát.

A szörnyű álom jutott eszembe, amelyet a tömlöcben álmodtam egyszer. Bizonyosra vettem, hogy megkínoznak és eltesznek láb alól. De nyugodt maradtam. Buzgón imádkoztam magamban — nem menekvésért, hanem üdvötíló halálért...

Néhány percnyi rejtelmes hallgatás után elém lépett az egyik szerzetes és színtelen hangon így szólt:

— Egy rendtársad felett ítéltünk, Medardus! Tőled, szent-életű testvértől, vár bűnbocsánatot és vigaszt. Az ítéletet most fogjuk végrehajtani. Teljesítsd kötelességedet!

A feketepalástos karon ragadott és tovább vezetett egy keskeny sikátoron. Szűk fülkébe jutottunk. Sarkában szalmazsupon egy halovány, csontig soványodott, rongyokkal takart váz hevert. A palástos a lámpást, amelyet magával hozott, letette a fülke közepében lévő kőasztalra és eltávozott. A fogolyhoz léptem; az agyanehezen felém fordult. Megdöbbsentem, amikor megismertem benne a jámbor Cyrillust. Égi fényességű mosoly tűnt fel arcán.

— Hát mégsem tévesztettek meg a pokol e gyalázatos szolgálai! — mondta bágyadtan. — Tőlük hallottam, hogy itt vagy Rómában, édes Medardus testvérem. Mivelhogy olyan nagyon vágyódtam utánad, amiért olyan igen igaztalan voltam irántad, megígérték

hogy halálom óráján idehoznak téged hozzám, az óra ütött s ők, megtartották a szavukat.

Letérdeltem a jámbor agg mellé és esengtem neki, mondja meg, mint volt lehetséges, hogy bebörtönözték, halálra szánták.

— Drága Medardus testvérem, — felelte Cyrillus — nyomorú soromról, földi bajaimról csak akkor beszélhetek, ha már magambaszálló lélekkel elmondtam neked, mennyire vétkeztem ellened gyarló tévedésből s ha már megbékítettél engem Istennel. Tudod, ugye, hogy klastromunkban mindenki azt hitte rólad — én is, persze — hogy alávaló gonosztevő vagy, a legszörnyűbb bűnöket követted el s ezért kiközösítettünk, megtagadtunk téged. Pedig valójában az ördög űzte velünk játékait: hurkot vetett nyakadba és a szent kegyhelyről elhurcolt a vétkes világi életbe. Neveddel, ruháddal, külsőddel visszaélve, egy pokoli képmutató követte el a gonosz-tetteket, amelyek csaknem a bitóhalál gyalázatát hozták rád. A meny-nyei hatalom csodás módon kinyilatkoztatta, hogy ha könnyelműn eltévelyedtél is, fogadalmadat megszegni akarván, ama rettenetes bűnöktől tiszta a lelkiismereted. Térj vissza kolostorunkba, testvéreink és Leonardus szeretettel és örömmel fogják fogadni elvesztettnek hitt társukat. Oh, Medardus...

Az aggastyánt nagyon kimerítette a beszéd, mély ájulás vett erőt rajta. Leküzdöttem az izgalmat, amelyet új, csodálatos eseményeket jövendőlkő szavai keltettek bennem és csakis rá, lelki üdvére gondolva, más eszköz híján úgy próbáltam életet önteni belé, hogy jobb kezemmel lassan elkezdtem dörzsölni a tarkóját meg a szive táját. Így szokták volt kolostorunkban a halálos betegeket mély révületükből felébreszteni.

Cyrillus hamarosan magához tért és meggyónt, nekem! ő, az istenfélő jámbor...

Miközben megadtam az abszolúciót az aggnak, kinek legnagyobb vétké a kétkedés volt, mely hellyel-közzel elfogta, mintha az örök malaszt egy mennyei szikrát gyújtott volna meg bennem. Mintha csak szerszám volnék, testetöltött szerve ama malaszttnak, amelynek révén már itt e földön hozzáférközhetnek a még röghözkötött emberhez fés emberi nyelven szólhat hozzá...

Cyrillus égnek emelte áhítattal teli tekintetét:

— Medardus testvérem, mennyire felüdítettek szavaid! Vidáman nézek szembe a halállal, amelyet becsstelen gonoszok hívnak fejemre. Úgy esem el, mint áldozat; az az undok csalárdság, az a

bűnszövetkezet ejtett el engem, amely a hármaskoronájának trónusánál ólálkodik.

Dobogó léptek közeledtek, kulcs csörrent a lakatban. Cyrillus végső erőfeszítéssel feltápáskodott, görcsösen megfogta kezemet és fülembé súgta :

— Térj vissza kolostorunkba! Leonardus tud mindenről; azt is tudja, hogyan halok meg. Beszélj lelkére, hogy hallgasson róla. Úgyis egy-kettőre elért volna, fáradt öreget, a halál... Isten veled, testvérem! Imádkozz lelkem üdvösségéért! Veletek leszek, amikor a kolostorunkban halotti misét mondtok értem. Fogadd meg, hogy nem fogsz beszélni semmiről, amit itt látsz és hallasz. Csak magadat döntenéd romlásba és klostromunkat kevernéd ezernyi bajba...

Csuklyás emberek jöttek, kiragadták az aggastyánt fekvőhelyéből és elhurcolták magukkal a sikátoron át a holtozatos terembe, ahonnan érkeztem. Intésükre én is követtem őket.

A dominikánusok kört alkottak, közrefogván az aggot, akinek le kellett térdelnie a kör közepén emelt kis magaslatra. Kezébe feszületet nyomtak. Én is behatoltam a körbe — kötelességemnek tartottam ezt — s hangosan imádkoztam. Egy dominikánus elrángált karomnál fogva. Ebben a pillanatban az egyik csuklyásnak a kezében pallost láttam felvillanni és Cyrillus véres feje lábamhoz gördült. Észméletemet vesztettem.

Mire magamhoz tértem, kicsiny cellaszerű szobácskában találtam magam. Egy dominikánus lépett hozzám és álnok mosollyal ajkán így szólt :

— Nagyon megrémültél, testvérem, pedig inkább örvendezned kellene, hogy ily szép vértanuhalált láthattál. Mert ugyebár vértanú minden kolostorbéli testvéretek, aki megérdemelt halálbüntetésben részesül? Hiszen ti ott valamennyien szentek vagytok!

— Szentek nem vagyunk, — feleltem — de annyit mondhatok, hogy a mi kolostorunkban ártatlanokat nem szokás lemészárolni. Engedjete haza! Amiért hívtatok, megtettem és szívesen tettem meg. Mellettem lesz a megdicsőültnek szelleme, ha galád gyilkosok kezébe kerülök.

— Nem kételkedem benne, hogy ez esetben oldaladon állhat majd a megboldogult Cyrillus testvér; de azért ne nevezd, kérlek, gyilkosságnak halálát, drága testvérem. Cyrillus súlyosan vétkezett Krisztus helytartójával szemben; maga a pápa rendelte el halálát. Különben felesleges erről veled beszélnem, hiszen szentséges atyánk

bizonyosan meggyónt már mindent neked. Tessék, igyál egy kortyot ebből a frissítóból, sápadt vagy és kimerült...

Kristályserleget nyújtott felém, melyben sötétvörös, pompásan illatozó bor csillogott. Magam sem tudom, minő sejtelem villant át rajtam, amikor a serleget számhoz emeltem, azonban azonnal észrevettem, hogy ugyanaz a borszag csap felém, mint amelyet ama végzetes éjszakán éreztem, amikor Eufémia itallal kínált. Önkéntelenül, magamnak sem adva számot róla, balkaromat szemem elé emeltem, mintha vakítana a mécses fénye és csuhám bal ujjába öntöttem a serleg tartalmát.

— Egészségedre váljék — kiáltott a dominikánus, kituszkolva a cellából.

Belöktek a kocsiba, mely nagy csodálkozásomra most üres volt. A lovak vágatni kezdtek. Az éjszaka borzalmai, a szellemi erőfeszítés, mély bánatom a szerencsétlen Cyrillus sorsán teljesen elkábítottak. Nem is védekeztem, amikor durván kituszkoltak a kocsiból és a földre löktek. Hajnalodott már. Előttek a kapucinus kolostor bejárata derengett.

Feltápaszkodtam, meghúztam a csengőt. A kapus alaposan megijedhetett halvány, zavaros ábrázatomtól, jelenthetett is róla valamit, mert alig végeztünk a reggeli misével, bejött cellámba a prior. Tekintetéből aggodalom szólt. Kérdéseire csak annyit válaszoltam, hogy annak a halála, akit fel kellett oldoznom, annyira borzasztó volt, hogy lelkem mélyéig megrendített. De ekkor balkaromban oly rettenetes fájdalmat éreztem, hogy nem tudtam tovább beszélni. Felordítottam. Hívták a klastromi orvost, lehántották karomról a csuhát, amely szinte odatapadt a húshoz; egész karom duzzadt, gyulladt volt, csatokban fityegtek az izomrostok, felmarta valami.

— Borral kínáltak, de én csuhám karjába öntöttem — nyögtem félájultan a borzasztó fájdalomtól.

— Maró méreg volt a borban, — jelentette ki az orvos és el-sietett, hogy valami szert hozzon: legalább kissé enyhüljenek örlő kínjaim.

Hála az orvos ügyességének és a prior által azonnal elrendelt gondos ápolásnak, meg lehetett menteni karomat, amelyet már-már tőből le akartak metszeni, de így is csontig száradt le róla a hús és mozgató erejét elvette az átkozott ital.

— Világosan látom, — mondta a prior — mi történt itt. A jámbor Cyrillus testvér érthetetlen módon eltűnt kolostorunkból, de meg Rómából is; neked is ez lesz a sorsod, Medardus, ha rövidesen

el nem hagyod Rómát. Mialatt betegen feküdtél, mennyi gyanús kérdezősködés! ha nem ügyelek és ha jámbor testvéreink nem oly összetartók, celládba is behatolt volna a gyilkos... Különös embernek látszol, aki köré, bármerre jár, végzetes szálak bonyolulnak. Rövid római tartózkodásod alatt is akaratlanul feltűntél; voltak, vannak, akik kíváncsún tartják, hogy ne légy útjukban. Térj vissza hazádba, kolostorodba! Béke legyen veled!

Éreztem, hogy amíg csak Rómában maradok, életem állandó veszélyben forog, de egykori bűneim kínzó emlékéhez, amelyet szigorú vezeklésem sem tudott eltüntetni, az a testi fájdalomérzés is csatlakozott, amelyet sorvadó karom okozott s így nem tulajdonítottam nagy fontosságot annak, életben maradok-e vagy sem. Annyit szenvedtem, — a hirtelen halál legalább megvált majd a nyomasztó gyötrelemtől... Mindjobban megbarátkoztam a gondolattal, hogy erőszakos halállal halok meg, szinte dícteljes, buzgó vezekléssel kiérdemelt mártíriumot láttam ebben a halálnemben. Elképzeltem magam, mint lépek ki a kolostor kapuján s mint döfi belém törét hirtelen egy rejtelmes alak. Vértől hullámát tömeg veszi körül; jajongás tölti be az utcákat, «Medardust, a jámbor, vezeklő Medardust meggyilkolták!» — kiáltják és egyre jobban tolonganak az emberek, keseregve, zokogva az élettelen test körül. Térdelő nők fehér kendőkkel törülgetik a sebet, amelyből csurog még a vér. Valaki megpillantja nyakamon a kereszt jegyét, felkiált: «Vértanú ő, szent — nézzétek: rajta az Úr jegye!» és mindenki térdreereszkedik. Boldog, ki csak ujjal érintheti a szent testét, ruháját. Hordágyat hoznak, ráfektetik a tetemet, virággal koszorúzzák és imádkozó, éneklő ifjak viszik diadalmenetben Szent Péter templomába...

Földi megdicsőülésem ily ékesen kiszínezett képét festette elém képzeletem. Nem gondoltam már arra, hogy csak bűnös gögöm gonosz szelleme akar így újabb csapdába csalni. Elhatároztam, hogy gyógyulásom után is itt maradok, itt telepszem le, eddigi életmódomat folytatom s vagy dicsőségben halok meg vagy pedig a pápa segítségével megszabadulok ellenségeimtől s az egyház valamely magas méltóságába emelkedem.

Szívós, életképes természetem mégis csak elviselte a nagy fájdalmat és ellenállott a pokoli nedv romboló hatásának. Az orvos biztatott, hogy rövidesen teljesen felépülök s tényleg már csak elalvás előtt kínoztak rémképek, lázas rohamok: hol kivert a hideg, hol hőhullám borított el. Ilyenkor — vértanúságom szemléletébe merültem — láttam magam, amint törshúrással leterítenek. De nem a

Piazza d'Espagná-n történt ez, mint korábbi látomásaim során, és nem is vett körül a tömeg, szenttéavatásomat követelvén, hanem magányosan hevertem a b.-i kolostorkert egyik sétányán. Vér helyett undorító színtelen nedv csurgott szélesretátott számból és valahonnan egy hang szólalt meg :

— Vértanú vére ez? Megszűröm a mocskos vizet, meg is festem s akkor majd koronát tesz fejére a tűz, mely legyőzte a fényt...

Én magam voltam az, aki ezt mondtam, de amikor elszakadtam halott énemtől, rájöttem, hogy önmagam testetlen gondolata vagyok, levegőben úszkáló pirosas fényesség. Fellebegtem a fénylő hegyormokhoz, arany felhők kapuján át akartam bevonulni váramba, de villámok hasogatták az égboltozatot, megannyi kígyó, amely lobogó tűzben illegeti magát s ekkor már csak színtelen, párás köd voltam s erőtlenség omlottam alá.

— Én vagyok, én vagyok az, — mondta e gondolat — aki virágaitokat, véreteket festem... virág és vér, mily csodás nászajándék!

S ahogy zuhantam, egyre mélyebbre és mélyebbre, megpillantottam tetememet, tátongó sebbel mellemen, melyből folyt, folyt a mocskos víz. Leheletemnek kellett volna e vizet vérré változtatnia, de kísérletem sikertelen maradt: a tetem felegyenesedett, vizenyős, undok szeme rámmeredt és mint északi szél mély szakadéokban, oly förtelmes bűgással súvította:

— Elvakult, ostoba gondolat, fény és tűz között nincsen küzdelem; a fény: tűzkeresztség a bíbor által, amelyet meg akarsz mérgezni.

A tetem összeroppant: a virágok hervadtan kókasztották le kelyhüket, az emberek — sápadt kísértetek — földrevetették magukat; ezerhangú vigasztalan jajgatás szállt a magasba:

— Mindenható Isten, oly mérhetetlen-e bűneink sokasága, hogy elleneink büntetlen megölhetik vérünk vezeklő áldozatát?

Mint a tenger morajló hulláma, mind magasabbra dagadt a panasz árja!

A gondolat már-már széteszlott a vigasztalan jajongás bőmbőlésében, amikor mintha villanyos ütés ragadott volna ki álmomból. A kolostor harangtornyán elütötték az éjfélt, a kápolna ablakaiból vakító fény áradt cellámba.

— A halottak kikelnek sírjukból és misére mennek, — szólott egy belső hang és imádkozni kezdtem.

Halk kopogást hallottam ekkor. Azt gondoltam, valamelyik szer-

zetestársam akar bejönni, de borzalom! csakhamar megint kísérteties hasonmásom rémítő vihogására, hahotájára kellett ismernem. Gúnyolódva, pajzánkodva kiáltotta:

— Testvére... testvére... Eljöttem megint hozzád... vérzik a seb... vérzik a seb... piros..., gyere, testvére... gyere Medardus, gyere velem....

Fel akartam ugrani fekhelyemről, de a rémület rámterítette jeges takaróját s minden mozdulat, amelybe fogtam, izmaimba hasító küzdelembe került. Csak a gondolat maradt meg bennem, áhítatos imádsággá erősödve: vajha megmenekülnék a sötét hatalmaktól, amelyek a poklok tárt kapujából ostromolnak. És imámat, amelyet pedig csak magamban, hangtalanul rebegtem, most hangosan, bűgön hallottam magam is, ahogy egyre erősödött rettenetes hasonmásom kopogása, vigyorgása, fecsegése fölött, majd sejtelmes zümmögésbe veszett, mintha a déli szél ártó rovarokat riasztott volna fel, amelyek mérges fulánkjaikkal támadják a viruló vetést. A zümmögés az emberiség vigasztalan panaszává hatalmasodott s lelkem így sóhajtott fel:

— Oh, a jóserejű álom! Meggyógyítja-e vajjon vérző sebemet, nyujt-e vigaszt sorsomra?

Az alkony bíboresillama áttört a színtelen, komor ködön s egy fenséges alak jelent meg benne. — Krisztus volt: sebeiből vércseppek gyöngyöztek és hulltak a földre. Piros lett tőlük a föld s a panasz ujjongó himnusszá fokozódott, mert a piros szín az Úr kegyelmét jelentette; üdvözült az emberiség!...

Csak szegény Medardus vére maradt színtelen, ahogy folyt, folyt a sebből. — Ájtatosan könyörögtem:

— Az egész nagy világon én legyek az egyedüli, akinek az elkárhozás örök kínját kell vigasztalanul elviselnie?

Megrezzentek a bokrok; égi izzásban bíborszínűvé váló rózsaszál bukkant elő és angyali szelíd mosollyal nézett Medardusra. Édes illat keringett a levegőben, a tavaszi lég csodás ragyogása.

— Nem a tűz győzött, nincsen küzdelem fény és tűz között... A tűz: jelszó, mely megvilágosítja a bűnösnek elméjét!

A rózsza mondotta ezeket a szavakat, de a rózsza ekkor már bájos lánykává változott: hófehér ruhában, koszorúval sötét hajában lépett felém.

— Aurélia! — riadtam fel és álmom véget ért.

Kábító rózsaillat töltötte be a cellát. Izgatott érzékeim játszottak velem, amikor úgy tetszett, mintha Auréliát látnám magam

előtt, Auréliát, ahogy komoly pillantást vet rám s eggyé válik a cellámba áradó reggeli sugarakkal.

Tisztán láttam már, az ördög kísértése, bűnös gyengeségem ez... Lesiettem és buzgón imádkoztam Szent Rozália oltáránál. Nem kellett nékem önsanyargatás, kolostori vezeklés; mire a déli nap merőleges sugarai tűztek a földre, már több óra járásnyira voltam Rómától. Nemcsak Cyrillus intelme, hanem ellenállhatatlan belső kényszer is hajtott hazámba, el, el Rómából, ugyanazon az ösvényen, amelyen odaérkeztem. Hivatásom elől menekülve akaratlanul is a legegyszerűbb utat választottam a cél felé, amelyet Leonardus tűzött ki számomra.

Elkerültem a herceg székvárosát. Nem mintha attól féltem volna, hogy rámismernek s rendőrkézre adnak, de hogyan léphettem volna szívettépő gyötrellem nélkül arra a helyre, ahol bűnös romlottságomban arra vetemedtem, hogy földi boldogság után szaladjak, holott Istennek szenteltetvén, eleve le kellett mondanom róla? — ahol, elfordulván a szeretet örökön tiszta szellemétől, a testi ösztön kielégülésének pillanatát gondoltam az élet legfőbb céljának, oly sugárzásnak, amelyben egyetlen lángban lobban fel az, ami érzéki és érzékfeletti? — ahol az élet vérbő gazdagságából táplálkozó teljesség volt számomra a lét alapelve? — ahol felláztam minden égi eszmény ellen, s természetellenes önmegtagadásnak véltem, ha valaki mennyei célok felé tör? S mi több, lelkem legmélyén éreztem, hogy hiába ad majd erőt feddhetetlen viselkedés és állandó nehéz vezeklés, mégsem tudnék megínézködni azzal a sötét, borzalmas hatalommal, amelynek gonosz kihívását már annyiszor tapasztaltam s amely most is rám támadhat. Viszontlátni Auréliát! — talán teljes csábos bájában, szépségében! Elviselhetem-e ezt a nélkül, hogy le ne tiporjon a gonosz szellem, mely pokol tűzével forralja véremet, míg sísteregve nem pezseg ereimben?

Hányszor megjelent előttem Aurélia, hányszor feszítették keblemet oly érzelmek, amelyeknek bűnösségét felismertem és amelyeket erős akarattal leküzdöttem! De tudtam, mennyien tartanak szemmel s tudtam, tehetetlen vagyok, nem bírnám a küzdelmet; de éreztem, vezeklésem őszinte vigaszt adott, megszabadultam végre a gőg dacos szellemétől, az önteltségtől, amellyel harcba hívtam a pokoli hatalmakat.

Rövidesen a hegyekbe értem s egy szép reggelen az előttem nyíló völgy ködéből egy kastély bontakozott ki, közelebb érvén, ráismertem: F. báró birtokán jártam. A park elvadult, a lugasok gízgazzal teltek

meg, az utakat felverte a dudva, a pázsiton tehenek legeltek, törött ablakok, a feljárt összeomlóban. Lélek se mutatkozott.

Némán, mozdulatlanul álltam szörnyű magányomban. A bozót-ból halk nyögés csapta meg fülemet: öreg embert pillantottam meg ott, aki — úgy látszik — nem vett észre, habár közel álltam hozzá. Még közelebb húzódva, tisztán hallhattam panaszát:

— Meghaltak, — meg, — valamennyien, akiket szerettem... Ah! Aurélia, Aurélia! te is meghaltál e világnak...

Most ismertem csak fel a vén Reinholdot. Gyökeret vert a lábam.

— Aurélia halott? Nem, nem lehet! tévedsz, vén ember, Auréliát megóvták az egek a bűnös szerzetes törétől.

Hangomtól úgy megremegett az öreg, mintha villám csapott volna belé.

— Ki az? Ki van itt? Leopold, Leopold! — kiáltott fel.

Egy gyerek szaladt ki valahonnan. Ahogy meglátott, mélyen meghajolt:

— Laudetur Jesus Christus! — köszöntött.

— In omnia saecula saeculorum, — fogadtam.

Az öreg összeszedte magát. Hangosabban kérdezte:

— Ki van itt? Ki az?

Ekkor vettem csak észre, hogy vak.

— Egy pap, kapucinusbarát, — szólt a gyerek.

Az aggastyánt végtelen ijedelem és iszonyat fogta el.

— El innen! — kiáltott, — vezess el innen, gyerek, vezess be! Reteszeljétek el az ajtókat!... Péter álljon őrt... el innen, el!

Mint megvadult bika elől, úgy menekült előlem, minden erejét összeszedve. A gyerek csodálkozva mért végig. Reinhold türelmetlenül vonta magával, nem várta meg, míg segít neki. Mindketten eltűntek az ajót mögött. Hallottam, ahogy a zárban fordult a kulcs.

Rohanva menekültem legrettentőbb bűneim színhelyéről, mert azok e jelenet hatása alatt élénkebben állottak előttem, mint valaha. Elnyelt az erdő mélye. Fáradtan ereszkedtem le egy fa lábához a puha mohába. Nem messze kicsiny halom emelkedett, rajta koszorú. Bágyadtságom álomba döntött; amikor felébredtem, egy öreg paraszt ült mellettem. Mihelyt észrevette, hogy ébren vagyok, levette süvegét és tisztességtudón, komoly méltósággal így szólt:

— Messziről jöhetsz, tisztelendő atyám és alaposan elfáradhatál, ha ily mély álomba tudtál merülni ezen a borzalmas helyen! Vagy talán nem ismered történetét?

Elmondtam, hogy idegen zarándok vagyok, Olaszországból jövők és az itteni eseményekről mit sem tudhatok.

— Pedig rendtársaidat ugyancsak közelről érinti s bevallom, amikor oly édes álomban láttalak, azért ültem ide melléd, hogy óvjalak a veszélytől. Azt mesélik, egy kapucinust gyilkoltak meg itt néhány évvel ezelőtt. Annyi szent, hogy akkortájt falunkba érkezett egy ilyen barát és nálunk töltvén az éjszakát, tovább ment a hegyekbe. Szonszédom történetesen az Ördögárok alatti dűlőn járt, amikor egyszerre távoli kétségbeesett kiáltást hallott, amely aztán hirtelen elhalt. Azt is állítja, — de én nem hiszem, hogy így volt, — látta, mint zuhan le a mélységbe valaki a hegytetőről. Magam sem tudom, miért, de valamennyien azt gondoltuk a faluban, hogy a kapucinusnak esett baja, többen odasiettünk s amennyire életünk kockáztatása nélkül megtehetjük, lemerészkedtünk a szakadékba, hogy legalább a holttestét megtaláljuk a boldogtalannak. De semmire sem akadtunk, — jól kinevettük hát a szomszédot. Egyszer azonban megint lélekszakadva jön a szomszéd, hogy valaki — egy meztelen alak — mászik ki az Ördögárokból, persze, csak képzelődött. De később hallottuk, hogy a kapucinust csakugyan meggyilkolta, Isten tudja miért, egy nemes úr és a holttestét bedobta az Ördögárokba. Ezen a helyen történt a gyilkosság, annyi bizonyos. Itt üldögéltem egy nap és elgondolkodtam, közben meg ezt az odvas fát néztem itt ni! Sötétbarna posztó látszott ki belőle. . . Felugrom, odamegyek : vadonatúj kapucinuscsuhát húzok ki a fa odvából. Véres volt az ujjja és a csücskébe ez a név volt hímezve : Medardus. . . Szegény ember vagyok, mondom, de eladom a csuhát és az áráért misét mondatok szegény barát lelki üdvéért, úgyse tudott a halálra előkészülni. Igen ám, de amikor bevitettem a csuhát a városba, egy ószeres se akarta megvenni, kapucinusklasztrom meg nem volt arrafelé. Végre valami vadász — vagy erdészféle ember szólított meg ; éppen ilyen csuha kellene neki, mondta, és jól megfizetett érte. Megkértem a plébános urat, ne sajnálja a fáradságot, mondjon jó bőséges misét és mivel az Ördögárokból nem lehet fejfát felállítani, itt állítottam fel ezt a fakesztertet a kapucinus csúf halálának emlékezetére. De azt beszélik, hogy a megboldogult nem leli helyét odalenn, hanem feljön olykor-olykor kísérteni. Nem sokat segített, lám, a plébános úr miséje. Téged is megkérnélek, tisztelendő atyám : ha utadnak végére érsz, mondj misét rendtársadnak, Medardusnak lelkiüdvéért!

— Tévedsz, jó ember! — szóltam erre. — Medardus, a kapucinus, aki pár évvel ezelőtt Olaszországba utaztában megállott a falutokban,

nem halott. Nem gyilkolta őt meg senki, lelkiüdvéért nem kell misét mondani, munkálkodhat ő maga érte! Én vagyok az a Medardus!

Felnyitottam csuhámat és megmutattam a csücskébe himzett Medardus nevet.

A paraszt elsápadt, rémülten meredt rám. Majd felugrott és jajveszékelve eltűnt az erdőben. Világos volt, hogy a meggyilkolt Medardus kísértő szellemének hitt; minden igyekezet hiábavaló lett volna, hogy rávezessem tévedésére.

Oly magányos, oly félreeső volt ez a zug! a csendet csak a közeli hegyipatak csörgedezése zavarta meg... legalkalmasabb színtér arra, hogy borzalmat fakasztó képek keljenek életre. Félelmetes hasonmásomra gondoltam; a paraszt félelme rám ragadt; megremegtem: minden sötét bokorban őt véltem látni...

De mégis megembereltem magam és kiléptem. Kísértő második énem hátborzongató gondolatát leküzdve magamban, eltöprengtem. Ime, tudom már, hogyan jutott a tébolyult barát a csuhához, amelyet aztán menekülés közben elhagyott a én a magaméra ismertem benne. Az erdész vásárolta a városban a paraszttól, amikor vendége arra kérte, szerezzen neki valami gúnyát. Mennyire összekuszálódott az Ördögároknál lefolyt végzetes esemény! Mélyen megrendített ez, mert így minden körülmény összejátszott, hogy elősegítse ama károhozatos személycserét Viktorinnal. Az ijedős szomszéd különös látomását nagyon fontosnak ítéltem s bíztam benne, hogy egyszer majd bővebb magyarázatot kapok rá. Hogy hol és hogyan, azt persze nem is sejtettem.

Többheti kóborlás után végre egykori otthonomhoz közeledtem. Dobogó szívvel pillantottam meg a távolban a cisztercita apácák zárdájának tornyait. Ott jártam már a faluban, a templom előtti szabad téren. Himnusz ütemei csendültek; férfikar énekelt valahol. Feszület tűnt fel. Mögötte — mint ünnepi körmeneten — szerzetesek párosával.

Rendtársaimra ismertem! Elöl az agg Leonardus, mellette egy ifjú, ismeretlen barát. Nem vettek észre, elhaladtak mellettem, be a zárda nyitott kapuján.

Utánuk ugyanolyan rendben a b.-i dominikánusok és ferencesek vonultak el, majd lefüggönyözött batárok gördültek be az udvarba, bennük a b.-i kedves nővérek. Valamilyen egészen rendkívüli ünnepségnek kellett itt lefolynia! A templom ajtaja tárva-nyitva állott. Beléptem. Gondosan ki volt söpörve a templom hajója, az oltárokat virágok díszítették, a sekrestyés frissen nyíló rózsákról motyogott

valamit: kora reggel itt legyenek, rendezkedett, mert az apátnő kifejezetten megparancsolta, hogy a főoltárt rózsákkal kell felékesíteni.

Buzgó imádsággal megerősítvén lelkemet, elhatároztam, hogy odamegyek rendtestvéreimhez. Beléptem a zárdába és Leonardus prior után kérdezősködtem. A kapusnő tágas terembe vezetett: ott ült karosszékében, a testvérek között, Leonardus. Felzokogtam; szívem mintha összeroppant volna; szólni sem tudtam, lábához vetettem magam.

— Medardus! — kiáltott fel.

Tompa moraj futott végig a barátok során.

— Medardus! Végre megjött közénk Medardus testvér!

Felemeltek. Egyik a másik után kebléhez szorított.

— Hála az egek Urának, — kiáltották — hála a jó Istennek, hogy kikerültél az álnok világ ármányaiból! Mi volt veled? Beszélj, beszélj, testvérünk!

A prior felállt. Intésére követtem a szobába, amelyet a zárdában való tartózkodásakor rendelkezésére szoktak bocsátani.

— Medardus, — szólalt meg — bűnös módon megtörted fogadalmadat. A helyett, hogy elvégezted volna, amit rád bízunk, gyáván megfutamodtál és ezzel kolostorunkat csúful cserbenhagytad. Ha kolostori törvényeink szigorát követném, befalaztathatnák!

— Ítélj felettem, — könyörögtem — ítélj, tisztelendő atyám, a törvény szigorával. Örömmel rázom le magamról nyomorú életem terhét... Érzem, a legsanyargatóbb vezeklés sem hoz rám könnyebbulést e földön.

— Végy erőt magadon — folytatta Leonardus. — Eddig a prior beszélt; most barátod, atyád fog szólni. Csodálatosképpen elkerülted a halált, amely Rómában leselkedett rád. Csak Cyrillus esett áldozatul...

— Így hát atyám tudja? — kérdeztem csodálkozva.

— Mindent tudok. Tudom, hogy ott álltál szegény mellett halála órájában s azt is tudom, hogy mérgezett borral akartak eltenni láb alól. Bizonyára sikerült a szerzetesek árgusszemeit kijátsszanod és kiöntened az egész bort, mert ha csak egy cseppet iszol belőle, tíz perc alatt véged.

— Oh, idenézz, atyám! — kiáltottam és csuhám ujját visszahajtva megmutattam csontig sorvadt karomat, elbeszélve, hogy rosszat sejtettem és ezért a bort csuhámba öntöttem.

Leonardus visszariadt múmiaszerű testrészem csúf látványától.

— Megbűnhődte bűneidért, — suttogta — de Cyrillus... a jámbor lélek...

Elmondtam, hogy Cyrillus titkos kivégzésének tulajdonképpeni okát nem tudtam meg.

— Rád is az a sors várt volna, — mondta a prior — ha, mint Cyrillus, te is kolostorunk hivatalos megbízottjaként léptél volna fel. Kolostorunk igényei — amint tudod — megakadályozzák, hogy *** bíboros bizonyos jogtalan jövedelmeket továbbra is behajtson. Ez indította a bíborost arra, hogy addigi ellenségével, a pápa gyóntatóatyjával, hirtelen barátságot kössön s e dominikánus szerzetesben segítőtársat nyerjen Cyrillus ellenében.

A ravasz barát hamarosan rájött, miként teheti tönkre Cyrillust. Ő maga mutatta be a pápának, s annyira dícsérte az idegen kapucinust, hogy a pápa azonnal közvetlen környezetébe fogadta. Cyrillusnak itt egykettőre észre kellett vennie, hogy az Úr helytartója mennyire e földi világon, e földi világ élvezeteiben keresi országát; látta, hogy játékszere egy parányi képmutató csoportnak, amely éles szellemét a legaljasabb eszközökkel félrevezeti, megtöri, ég és pokol között lebegteti.

A jámbor Cyrillus ezen — amint az előrelátható volt — nagyon megütközött és hivatva érezte magát arra, hogy szentlélek sugallta tüzes szónoklataival a pápát megrendítse s lelkét elterelje a földi hívságokról. A pápát, elpuhult kedélyek módjára, meghatotta a jámbor agg példálózása s a dominikánus ügyesen kihasználta a túlfűtött hangulatot, hogy előkészítse az utolsó csapást, amelyet szégyen Cyrillus ellen irányított. Azt jelentette a pápának, hogy titkos összeesküvés van készülóban: őt a hármass tiarára méltatlannak akarják nyilvánítani; Cyrillusnak az a megbízatása, hogy nyilvános vezeklésre vegye rá, ami azután jeladás lenne egy általános felkelés kirobbanására a bíborosok között.

A pápa ezekután testvérünk kenetes szavaiba ellenséges szándékot magyarázott — meggyűlölte az öreget, de hogy a feltűnést kerülje, egyelőre még megtűrte a közelében. Cyrillusnak megint alkalma nyílt egyszer tanúk nélkül beszélnie a pápával s egyenesen kimondotta, hogy méltatlan helytartója Krisztusnak, szégyent, kárhozatot hozó terhe az egyháznak az, aki nem mond le teljesen a világi örömről és nem folytat szent életet. Az ilyentől, mondotta, meg kell szabadítani az egyházat.

Röviddel ezután megállapították, hogy a jégén hűtött víz, amelyet a pápa inni szokott, meg van mérgezve. Ez azután történt, hogy

Cyrrillus kiment a pápa termeiből. Neked, aki ismerted a szentlelkű aggastyánt, felesleges bizonyítanom, hogy Cyrrillus teljesen ártatlan. A pápa azonban meg volt győződve bűnösségéről, aminek az lett a következménye, hogy kiadta a parancsot : titokban ki kell végezni.

Te magad is erősen szemet szúrtál Rómában ; az, amit a pápával beszéltél, főleg életed, ahogyan azt néki elmondtad, bizonyos szellemi rokonságra utalt közöttte és közötted. Azt remélte, hogy társaságodban magasabb szempontokig emelkedhetik és bűnös okoskodással az erény és vallás kérdéseinek fittyet hányva, ingyenc módjára élvezi majd a tévhiteket, melyek birtokában lelkesedéssel fogja a bűnt a bűnért elkövetni. Vezeklésedben csak ügyesen elrendezett álszent mesterkedést látott, eszközt célod elérésére. Csodált téged és szívesen sütkérezett elismerő, dicsérő szavaid sugarában. Így történt, hogy még mielőtt a dominikánus tudatára ébredt volna fontosságodnak, te egyre nagyobb befolyásra tettél szert és a sötétben ólálkodók érdekeit jobban veszélyeztetted már, mint maga Cyrrillus. Láthatod, Medardus, pontosan értesültem mindenről, amit Rómában csináltál. Tudok a pápával váltott minden szavadról. Nincsen ebben semmi titokzatosság. Ő Szentsége közelében van kolostorunknak egy barátja, aki pontosan beszámolt nekem mindenről. Még akkor is közeledben volt, amikor azt hitted, hogy négyszemközt maradtál a pápával ; minden szót hallott, amit beszéltetek . . . Amikor vezekléni kezdte a kapucinus kolostorban, melynek priorja közeli rokonom, bűnbánatodat őszintének ítélt. Így is volt az akkor, úgy vélem — de Rómában vétkes gög gonosz szelleme szállott meg, s te, mint annyiszor, ekkor is engedte neki. Miért vádoltad magad a pápa előtt olyasmivel, amit sohasem követtél el? Jártál-e egyáltalán valaha F. báró kastélyában?

— Ah, tisztelendő atyám! — kiáltottam és végtelenül gyötört a fájdalom. — Éppen ott követtem el legborzasztóbb bűneimet! És a legkeményebb büntetés, amelyet az örök, kifürkészhetetlen hatalom rámért, éppen az, hogy sose tisztuljak meg e földön a bűntől, melyre elvakultságomban vetemedtem. Vétkes képmutató vagyok én a te szemedben is, atyám?

— Valóban most beszélgetésünk mindinkább meggyőz arról, hogy vezeklésed után nem estél újabb hazugságba, de mégis . . . valamit . . . egy érthetetlen rejtélyt, nem tudok megmagyarázni magamnak. A székvárosból való menekülésed után az ég nem akarta, hogy elkövesd a bűnt, amelyre felkészültél és megmentette a jámbor Aurélia életét, — mondom, kevésbé azután, hogy elmenekültél a

székvárosból, és hogy a barát, akit még maga Cyrillus is össze-
tévesztett veled, csodák csodájára előkerült, köztudomásúvá lett,
hogy a báró kastélyában nem te jártál, hanem a kapucinusnak
álcázott Viktorin gróf. Bizonyos levelek, amelyek Eufémia hagyatékából kerültek napfényre, ezt ugyan már azelőtt is sejtették, de az a vélemény uralkodott, hogy Eufémia maga is léprement, mivelhogy Reinhold ugyancsak erősködött: határozottan rád ismert és akárhogy hasonlítasz is Viktorinhoz, őt nem lehet megtévesztetni. Eufémia vakságát senkisé sem értette.

Ekkor bukkant fel a gróf vadásza és elmondta, hogy a gróf, aki már hónapok óta magányosan élt a hegyekben s megnővesztette a szakállát, egyszer csak kapucinuscruhában jött vele szembe az erdőben, éppen az Ördögárokknak nevezett hely közelében. Fogalma se volt, honnan szedte a gróf a csuhát, de ezen nem is törte a fejét; már korábban hallott a grófnak arról a szándékáról, hogy csuhában fog a báró kastélyában megjelenni, egy teljes évig viselni fogja a csuhát és mindennemű fura dolgot hajt majd végre. Másfelől sejtette is, miként juthatott hozzá, mert előző nap azt mesélte a gróf, hogy a faluban egy kapucinust látott és reméli, valahogyan majd megkaparintja a csuháját. A vadász nem találkozott a kapucinussal, de valamilyen kiáltást hallott s röviddel azután megindult a szóbeszéd a faluban egy kapucinusról, akit az erdőben meggyilkoltak. Tévedésről szó sem lehet — ahhoz túlságosan jól ismerte urát és azután is találkozott a gróffal, amikor az a kastélyból elmenekült.

A vadásznak ez a vallomása elvette Reinhold kijelentésének hitelét. Csak azt nem értette senki, hová tűnhetett Viktorin. A hercegnő azt a véleményt hangoztatta, hogy a Kwiecziczewóból való állítólagos Krczynski úr volt Viktorin gróf és gyanúját főleg az állítólagos Krczynski és Francesco közötti feltűnő hasonlatosságra építette; mert Francesco bűnösségében akkor már senkisé kételkedett, s Krczynski megjelenése mindig egészen különös módon felizgatta őt.

Sokan voltak ezen a véleményen; általában nem egy grófi vonást fedeztek fel a kalandoron, akit igazán nevetséges volt szökött barátának tartani. Különben az erdész históriája a tébolyult szerzetessel, aki az erdőben bolyongott és végül nála szállt meg, pompásan beillett Viktorin gaztettének történetébe, mihelyt az ember némi következtetéssel bizonyos dolgokat valónak tételezett fel. Medardus egyik kolostorbéli társa a tébolyult barátban határozottan ráismert Medardusra — szóval a barát: Medardus. Viktorin a szakadékbá

lökte; onnan valami úton-módon megmenekült — ebben utóvégre nincs semmi lehetetlen. Alélságából felocsúdva kimászott a szakadékból, de súlyos fejsebe, a fájdalom, az éhség, a szomjazás megzavarta eszt, belebolondult, dühöngeni kezdett, a hegyekben kődorgott, itt-ott talán valamelyik jószívű paraszt kegyelméből némi ennivalót is kapott, valami rongyos gunyát is aggattak rá, míg csak az erdőszlak közelébe nem tévedt.

Itt van azonban valami — két dolog is — amit nem tudok magának megmagyarázni. Hogyan juthatott Medardus oly messzire a hegyekből a nélkül, hogy útközben feltartóztatták volna? És hogyan vádolhatta magát — orvosok által ellenőrzött teljesen világos pillanataiban — olyan bűnökkel, amelyeket sohasem követett el?

Azok, akik ez összefüggések valószínűségét hirdették, azt vetették ellen, hogy hiszen mit sem tudni az Ördögárokból megmenekült Medardus sorsfordulatairól; lehetséges, hogy csak akkor zavarodott meg az esze, amikor bolyongásaiban már az erdőszlak közelébe ért. Ami meg az el nem követett bűnökkel való kérdését illeti, abból meg éppen arra lehet következtetni, hogy csak látszólag gyógyult meg, valójában őrült maradt. Rögeszméjévé vált, hogy ilyen meg amolyan bűnök terhelik lelkiismeretét. A bíró, akinek éleslátásában sokan megbíztak, így foglalta össze véleményét:

— Az állítólagos Krczynski úr sohasem volt lengyel, gróf sem volt, annál kevésbbé Viktorin és semmiképpen sem volt ártatlan; a szerzetes bolond volt, az is maradt; beszámíthatatlan — ezért kellett a bíróságnak óvintézkedésből fogvatartását elrendelnie.

Ezt a véleményt a hercegnek nem volt szabad hallania, mert a báró kastélyában elkövetett gatzettek hatása alatt ő változtatta a bíróság bebörtönzési végzését halálos ítéletté. De a mi gyarló és mulandó életünkben minden esemény és tett, bármily rendkívülinek tűnik fel első pillanatra, egykettőre elveszti színét-fényét! Most is üres szócsépléssé súlytalanodott az, ami eleinte a székvárosban s főleg az udvarban annyi borzongást, iszonyatot keltett. Felmerült a lehetőség, hátha Viktorin gróf volt Aurélia megszökött vőlegénye, erre egyszerre mindenki az olasz nő históriáját kezdte emlegetni; azok, akik korábban mit sem tudtak róla, bő részleteket hallhattak a beavatottaktól, kik immár úgy vélték, hogy nem hallgathatnak tovább; aki csak látta Medardust, természetesen ítélte, hogy arcvonásai teljesen megegyeznek Viktorin grófiéival, hiszen egy apának fiai! Az orvos is emellett tört lándzsát; mondta is a hercegnek:

— Örülünk, fenséges úr, hogy ez a két rejtelmes fickó elkerült innen! Nem tudtuk őket megfogni: annál jobb...!

A herceg mindenképp helyeselte ezt; régen az volt a szívevágya, hogy legyen vége már az egész históriának, a kettős Medardus ügyis annyi balfogásra kényszerítette!

— Maradjon minden úgy, ahogy van, — mondta — ne rángassuk a fátyolt, amelyet a sors vetett nagylelkűn e történet szereplőire...

Csak Aurélia...

— Aurélia! — vágtam hevesen a prior szavába — az egekre, mondd meg, tisztelendő atyám, mi lett Auréliával?

— Ejnye, Medardus testvér, — mosolyodott el a prior — még mindig nem hamvadt el szívedben a veszedelmes tűz? még mindig lobot vet a legkisebb érintésre is? Még mindig nem tisztultál meg a bűnös gerjedelmektől, amelyek hatalmukba kerítettek! És mégis higgyek vezeklésed őszinteségében, higgyem, hogy elhagyott teljesen a hazugság szelleme?

Tudd meg, Medardus, csak akkor bízom bűnbánatodban, ha a vétkeket, amelyekkel vádolod magad, valójában elkövetted! Csak akkor hihetem, hogy a bűnök annyira megmértelyezték lelkedet: megfeledkezve tanításaimról, arról, amit külső és belső vezeklésről mondtam neked, mint hajótörött a vízen lebegő bizonytalan deszka felé, úgy kaptál kétkézzel ama csalfa bűnbocsátó eszközök után, amelyek szemfényvesztő pojáca színében tüntettek fel téged nemcsak a gyarló, romlott pápa előtt, hanem minden igaz ember szemében is. Mondd csak, Medardus: egészen makulátlan volt-e áhítatod, törekvésed a menny erői felé, holott közben Aurélián jártak gondolataid?

Belsőmben reszketve, szem-lesütve hallgattam.

— Őszinte vagy, Medardus — szólt a perjel. — Hallgatásod ékesen beszél. Én tudtam, meg voltam győződve róla, hogy te vagy az, aki a székvárosban a lengyel nemes szerepét játssza és Aurélia bárókisasszonyt el akarja venni feleségül. Elégge pontosan követtem utadat. Egy furcsa ember — Belcampo hajművésznek nevezte magát, — akivel legutóbb Rómában találkoztál, adott hírt rólad; éreztem, tudtam, hogy Hermogént és Eufémiát te gyilkoltad meg álnok módon s annál irtózatosabb volt számomra, hogy Auréliának is ily ördögi hurkot vetsz. Romlásodat okozhattam volna, de eszemágában sem volt, hogy a bosszúálló bíró szerepét vállaljam; magadat, sorsodat az ég örök hatalmára bízam. Csodálatosképpen megmenekültél:

amellett szólt ez, hogy földi pusztulásodnak nem ütött még az órája.

Hallgasd csak meg, mily különös esemény indított arra, hogy azt higgyem : valóban Viktorin gróf volt az, aki F. báró kastélyában kapucinusnak öltözve megjelent!

Nem is olyan régen történt, hogy Sebastianust kapus-testvér-rünket, hörgés, sóhajtozás ébresztette fel. Haldokló hörög így, gondolta Sebastianus, felkelt, — éppen virradt már — kinyitotta a kaput, hát egy ember fetreng a földön, közvetlenül a kapu tövében, dermedtté fagyva. Nagynehezen elmondja, hogy Medardus ő, aki elszökött volt kolostorunkból. Sebastianus ijedten jelentette nekem, mi történt. Lesiettem, lejöttek a testvérek is — az ájult embert becipeltük a refektóriumba. Bármily szörnyen eltorzult arc meredt is elénk, többen rádismertek benne ; a szokatlan öltözettel, a fáradsággal, ijedelemmel magyaráztuk mindazt, ami idegenül hatott rajta. Szakálla volt és tonzúrája, a mellett azonban világi gunyája, amelyen minden rongy és piszok ellenére is, látszott az egykori finomság. Selyem harisnyája volt, az egyik cipőjén még megmaradt az arany csatt, fehér atlaszmellénye és...

— És finomposztóból készült gesztenyebarna kabátja, — vágtam közbe — díszes fehérneműje, sima aranykarika az ujján...

— Honnan tudod? — kérdezte elámulva Leonardus.

— Ezt a ruhát viseltem azon a végzetes násznapon!...

Hasonmásom állt előttem. — Nem, nem a téboly testetlen, iszonytató ördöge, aki mögöttem jött egyre, majd húsom-véremet marcangoló vadként a vállamra kapaszkodott ; hanem a szökött barát, az örült, aki üzőbe vett, ájulásomban lerántotta rólam a ruhát és kámzsáját hagyta cserébe. Ő az, aki ott hevert a kolostor kapujában... rémületes s őbenne én...

Megkértem a priort, hogy folytassa. Felcsillant bennem az igazság sejtése : mi is játszódhatott ott le velem oly csodálatos, titokzatos módon.

— Nem tartott sokáig — mesélte tovább a prior — és a gyógyíthatatlan örület szembetűnő, kétségbevonhatatlan jelei mutatkoztak szegényen. Akármennyire hasonlított is hozzád, akármennyire kiabálta is szüntelen : «Medardus vagyok, a szökött barát, vezekelni akarok nálatok...», valamennyien szentül hittük már, hogy ez rögeszméje csak a boldogtalannak. Csuhat adtunk rá, elvezettük a templomba lelki gyakorlatokra fogtuk s ekkor észre kellett vennünk, hogy, sohasem élhetett klastromban. Fel kellett ötlenie bennem a

gondolatnak, hátha a székvárosból szökött barát nem más, mint Viktorin gróf...?

Értésemre jutott, mit mesélt annakidején az örült az erdésznek, de úgy ítélt, hogy mindaz, amit elmondott, az ördög bájitalának megelélése, a bor elfogyasztása, a tömlőcbeli látomás, a kolostori tartózkodás, mind, mind beteg elméjének szüleménye, a te erős egyéniségednek érthetetlen lelki úton gyakorolt hatása oltódott lelkébe. Furcsa volt az is, hogy mihelyt dühöngeni kezdett, nagyfennen grófnak és befolyásos nagy úrnak nevezte magát. Elhatároztam, hogy átkísértetem a St. Getreu melletti tébolydába. Ha meg lehet gyógyítani, úgy a legjobb kezekben lesz ott; az igazgató az emberi szervezet minden rendellenességét ismeri; nagyszerű orvos! S ha meggyógyul, lehull a lepel — legalább részben — az ismeretlen erők titkos játékaról. Erre azonban nem került sor. Harmadnap, késő éjszaka, felrázott álmomból a harang, amely, mint tudod, azt jelenti, hogy jelenlétemet kívánják a betegszobában. Odasiettem. Jelentették, hogy az idegen sürgősen beszélni kíván velem; valószínűleg gyónni akar, mert oly gyenge, hogy alig éri meg a regelt. A téboly mintha teljesen eltűnt volna belőle.

— Bocsáss meg, tisztelendő atyám, — szólt az idegen, miután néhány jámbor szóval a lelkére beszéltem — bocsáss meg, hogy félrevezettelek. Nem vagyok Medardus, a barát, ki kolostorotokból megszökött. Viktorin gróf fekszik előtted... Hercegnek kellene engem nevezned, mivelhogy fejedelmi vérből származom és tanácslom is, ne feledd ezt, mert különben haragom lesz rajt!

— Még ha herceg is, — válaszoltam — e falak között, kivált mostani állapotában nincsen annak semmi jelentősége. Helyesebb volna, ha nem törődnek földi hívságokkal s alázattal várná a Mindenható határozatát. — Mereven nézett rám, eszmélete szinte elhagyta, — erősítő cseppeket adtak neki, hamarosan magához tért és így szólt:

— Halálat érzem és könnyíteni szeretnék lelkemen. Hatalmadban vagyok, mert hiába tetteted magad, tudom, Szent Antal vagy. Magad ismered legjobban bájitalod pusztító hatását. Nagy terveim voltak, amikor nagyszakállú, barnacsuhás szerzetesnek öltöttem. De ahogy töprengeni kezdtem, legeltitkoltabb gondolataim kibujtak belőlem és testi formát öltöttek. Iszonyú volt ez az új lény és mégis én voltam az. Irtózatossá erejével letaszított ez a második énem a mély szakadékba, éppen akkor, amikor az örvénylőn pezsgő habokból, a fekete sziklák mögül, kiszállt hófehéren a hercegisasszony. Karjával fogott fel a hercegisasszony, kimosta sebeimet;

semmi fájdalmat nem éreztem. Szerzetessé lettem, persze, — de másik énem erősebb volt nálam és rávett arra, hogy a hercegisasszonyt, aki megmentette életemet, akit imádtam, és a bátyját megöljem. Börtönbe vetettek, de te tudod a legjobban, Szent Antal, hogyan szabadítottál meg onnan s mint vittél magaddal a levegőben, amikor felhörpintettem átkozott italodat. A zöld Erdőkirály rosszul fogadott, pedig felismerte bennem a hercegi sarjat. Megint eljött az a másik énem, gondolataim énje és annyi minden csúfságot suttogott fülemből! azt akarta, hogy most már mindig együtt maradjunk, hiszen eddig is mindent együtt végeztünk. Így történt. De amikor elmenekültünk a kivégzés elől, mégis megint összekaptunk. Mert amikor ez a második örült énem egyre azt akarta, hogy én tapláljam a saját gondolataimmal, megharagudtam, földretepertem, jól elvertem és lehúztam róla a ruhát.

Ennyit még csak meg lehetett valahogy érteni abból, amit összehordott, de amit azután fecsegett, az már a kitörő örület kusza zagyvasága volt. Egy órával később, amikor reggeli misére harangoztak, háthoronzongató sikollyal összeesett; azt hittük, vége.

Átvittem a halottkamrába; sírkertünkben, szentelt talajon akartuk eltemetni, de képzeld el rémületünket: amikor koporsóba akartuk helyezni, a holttest nyomtalanul eltűnt... Hiábavaló volt minden keresés-kutatás. Le kellett mondanom arról, hogy valaha is megtudjak valamit, — közelebbit, érthetőt — a rejtélyes eseményekről, amelyekbe te is, a gróf is belekeveredtetek. Ha egybevetettem azt, amit a kastélybeli borzalmakról tudtam, azzal, amit most az örült összehadart, aligha kételkedhettem azonosságában Viktorin gróffal. Mit is mondott a vadásza? Egy zarándokot, aki a hegyekben kóborgott, meggyilkolt, elszedte a ruháját: így készült a merényletre, amelyet a báró kastélyában akart elkövetni. Talán túlment a határon, amelyet magának szabott; lehet hogy Eufémiát és Hermogént nem is akarta megölni. Talán már akkor is tébolyult volt, ahogy Reinhold állítja, de az is lehet, hogy csak menekülése alatt őrijtette meg a lelkiismeretfurdalás. A ruhából, amelyet hordott és a szerzetes meggyilkolásából az a rögeszme alakult ki benne, hogy ő maga is szerzetes s hogy énje két ellenséges lényre szakadt. Homályos, mi történt a kastélyból való menekülése közben egészen addig, amíg az erdőszlakba érkezett. Az is megmagyarázhatatlan, miként születhetett benne kolostorbéli tartózkodásának és a börtönből való szabadulásának története. Semmi kétség, külső körülmények játszhattak közre, de felette sajátos, hogy amit minderről mesélt, egyezik, — ha csak csonkán is —

a te történeteddel. Csak két időpontot nem tudok sehogyse összehangolni: megérkezésének napját az erdészhez, az erdész közlése szerint, és azt a napot, amelyen Reinhold szerint Viktorin a kastélyból elmenekült. Ha hiszek az erdésznek, úgy a tébolyult Viktorin ugyanaznap bukkant fel az erdőben, amikor a báró kastélyába érkezett.

— Ne tovább, — könyörögtem a perjelnek, — ne tovább, szentatyám! Bűnök súlya nyomja lelkemet de vesszen el bennem a reménység a kegyelmes Isten bocsánatában, és az örök üdvösségben, haljak meg vigasztalan kétségbeesésben, magamat és életemet átkozva, ha el nem mondom most igaz bűnbánattal és mély alázattal, híven, miként a szent gyónásban, mindazt, ami velem azóta történt, amióta elhagytam a kolostort.

Hogy elcsodálkozott a prior, amikor elmeséltem neki a legteljesebb részletességgel eddigi életemet!

— Hiszek neked, Medardus testvér, — mondta a prior, miután végére értem történetemnek — hinnen kell neked, mert az őszinte bűnbánat minden jelét láttam rajtad, mialatt beszéltél. Ki tud behatolni a titok mögé, melyet két testvérnek, egyazon bűnös apa fiainak — kik maguk is bűnbe estek — szellemi rokonsága alkotott? Bizonyos, hogy Viktorin csodával határos módon megmenekült a szakadékból, amelybe lőkted s hogy ő volt a tébolyult barát, aki az erdésznél tartózkodott, téged hasonmásodként üldözött s itt a kolostorban meghalt. A sötét hatalom számára, amely életedbe avatkozott, játékszer volt csupán, — nem társad volt ő, csak az alárendelt lény, mely utadat állta s elhomályosította a ragyogó célt, amely felé törtél. — Ah, Medardus testvér, még itt kereng nyughatatlanul az ördög a földön és bájitalaival kísérti a halandókat! Kinek nem ízlott egyszer-egyszer e pokoli italok valamelyike? De az ég úgy rendelte el, hogy az ember rájöjjön pillanatnyi könnyelműségének gonosz következményeire s e tudatból mérítsen erőt az ellenállásra. Az Úr hatalma abban mutatkozik, hogy miként az életet a természetben a méreg határozza meg, úgy az erkölcsi jó eszméje csak a gonoszság révén válik nyilvánvalóvá. Ezt nyugodtan mondhatom néked, Medardus: nem fogsz félreérteni. — Menj most társainkhoz!

Ekkor elfogott a vágy a magasztos, szent szerelem után, valószínűs fájdalom futott át idegeimen, ereimen:

— Aurélia, ah, Aurélia! — kiáltottam.

A prior felemelkedett és nagyon komoly hangon így szólt:

— Bizonyára észrevetted, hogy nagy ünnepségre készülünk itt a zárdában? Holnap szenteljük fel Auréliát apácának; a Rozália nevet kapja.

Földbe gyökerezett a lábam, szó nem jött ajkaimra.

— Eredj társainkhoz! — kiáltotta szinte haragosan a prior.

Magam sem tudom, hogyan támolyogtam le a refektóriumba, ahol a testvérek gyülekeztek. Megint kérdésekkel ostromoltak, de mit sem tudtam életemről mondani; a mult minden képe elhomályosodott előttem, csak Aurélia sugáralakja csillogott rám.

Ájtatoskodás örve alatt otthagytam a barátokat és a tágas zárdakert túlsó végében emelkedő kápolnába siettem. Imádkozni akartam, de a zizzenő neszek, a lombok lágy zúgása megzavartak elmélkedésemben.

— Itt van ő is... ő az!... el fog jönni!... — ezt súgta nekem valami. Szívem dobogott az aggodalomtól és az elragadtatástól.

Mintha halk beszélgetést hallanék! Feltápászkodtam, kíváncsiorogtam a kápolnából; nem messze tőlem két apáca jött, egy noviciát közrefogva. Jaj, ez csak Aurélia lehet!... görcsös remegés futott át rajtam... lélegzetem elakadt... előre akartam lépni, de lábam felmondta a szolgálatot: lezuhantam a földre. Az apácák és a novicia eltűntek a bokrok mögött.

Mindig csak Aurélia... Aurélia!... senki más, semmi más kép vagy gondolat... csak az ő számára van hely lelkenben!

Mihelyt megcsillantak a reggel első sugarai, a zárda harangjai hirdetni kezdték Aurélia avatásának ünnepét. A barátok az egyik nagyteremben gyülekeztek; az apátnő is odajött, két nővér kíséretében.

Nem írhatom le az érzést, amely áthatott, amikor megpillantottam azt a nőt, ki oly bensőségesen szerette apámat. Mily boldog lehetett volna apám vele! a legnagyobb földi boldogság várt rá oldalán, de ő erőszakosan eltépte a szálakat, amelyek egybefűzték őket a hajlamait, melyek megzavarták létüket, örökségül hagyta fiára. A szent nő erkölcsre, jámborságra akarta volna nevelni a fiút, de az bűnt bűnre halmozott, megsemmisítvén így jámbor nevelőanyja minden reménységét abban, hogy a fiú erénye majdan vigaszt nyújthat a bűnös apa tévelygéseiért.

Lehajtott fejjel, földreszegzett tekintettel hallgattam meg az apátnő rövid szózatát, amelyben újból bejelentette az összegyűlt gyházi személyeknek, hogy Aurélia belép a zárdába, s felkérte

őket, imádkozzanak áhitatosan a fogadalom percében, nehogy az ősi ellenség érzékzavaró játékot űzhessen a jámbor szűzzel.

— Súlyos megpróbáltatásokon kellett átesnie e hajadonnak, — mondotta az apátnő. — Gonoszságra akarta csábítani örök ellenségünk; a pokol minden álnokságát felhasználta, hogy befonja, bűnre vigye és — ha majd felébred álmából a lányka — gyalázatba, kétségbeesésbe döntse. De a mennyei hatalom megóvta gyermekét s ha ma is megkísérti ellenlábasunk, hogy megközelítse, csak annál dicsősége-sőbb lesz Auréliának győzelme. Imádkozzatok, testvérek, imádkozzatok, ne azért, hogy Krisztus menyasszonya meg ne inogjon, — mert szilárd és állhatatos az ő elhatározása, amely az égi dolgokhoz vonzza, — hanem hogy semmi földi baj meg ne szakítsa jámbor tevékenykedését! Úgy érzem, bánat száll rám, amelynek nem is akarok el-lenszegülni!

Nyilvánvaló volt, hogy az apátnő engem — csakis engem! — nevezett a kísértés ördögének. Azt hihette, azért jöttem, mert Auréliát most fogják apácává avatni. Talán bizony még aljas szándékokat is tulajdonított nekem... Az a tudat, hogy bűnbánatom, vezeklésem őszinte s teljesen megváltoztam, erőt adott nekem. Az apátnő egy pillantásra sem méltatott. Mélyen megsértett lelkemben ugyanolyan keserű, gőgös gyűlölet csírázott ki, mint amilyet a székvárosban a hercegnő láttára éreztem s a helyett, hogy lába elé vetettem volna magam, még mielőtt szól, merészen és hetykén elébe akartam lépni, hogy így beszéljek hozzá:

— Vajjon mindig ily földfeletti szent voltál-e? Földi élvezetek vajjon sohasem érdekelték-e? Ha atyámat láttad, mindig úgy viselkedtél-e, hogy a bűn gondolata számára nem maradt hely lelkedben? Valld be, vajjon nem keltett-e benned földi kéjt óvatlan pillanataidban apám képmása még akkor is, amikor már infula és fátyol volt rajtad?... Mily érzés fogott el, oh gőgös asszony, mikor kedvesed fiát szívedre szorítottad és oly fájdalmasan rebegeted el annak a nevét, aki örökre elveszett számodra, ha még oly nagy bűnös volt is? Harcoltál-e, úgy mint én, a sötét hatalmakkal? Győzelem-e az, amit nem előzött meg kemény küzdelem? Érzed-e magad oly erősnek, hogy megvethesd a bűnöst, akit földre sujtott hatalmas ellenfele, de aki bűnbánatban, vezeklésben mégis fel tudott emelkedni?

Gondolataim hirtelen megváltozása, a vezeklőnek átalakulása öntudatos harcossá, aki büszkén követeli magának újranyer-
tét, külsőn is meglátszott. A mellettem álló barát meg is kér-
dezte:

— Mi történt, Medardus? Miért vetsz oly haragos pillantásokat a magasztos-szent asszonyra?

— Igen, meglehet, hogy magasztos-szent asszony ő, hiszen oly magasan állott mindig, hogy halandó szeme odáig el nem érhetett, de nem keresztény, hanem pogány papnőnek látom őt most, aki arra készül, hogy meztelen késével emberáldozatot hozzon.

Magam sem értem, miért mondtam ezt. Még csak nem is kapcsolhattam be a fogalmak sorába, amelyek foglalkoztattak! De ezek a szavak egyszerre tarka, összevissza képeket keltettek fel bennem, amelyek borzalom ködében folytak össze.

Hogy Aurélia örökre elhagyja a világi életet? Lemondjon minden földi élvezetről, fogadalmat tegyen, holott ez a fogadalom, szentül hiszem, csak vallási hóbort szüleménye?

Miként eladván a Sátánnak lelkemet, a bűnben, a vétekben láttam az élet megtestesülését, ragyogó fénypontját, úgy most is csak az járt fejemben, hogy kettőnknek, Auréliának és nekem, már az életben kell egyesülnünk, ha másképpen nem, a legnagyobb földi kéj egyetlen pillanatában, — azután hadd haljunk meg, kárhozottak, a pokol fejedelmének szolgái! Igen, én a borzalmas szörnyeteg! a Sátán maga, a gyilkosság gondolatát melengettem keblemben. Elvakultságomban nem eszméltem rá, hogy mihelyt magamra veszem az apátnő szavait, a Sátán legagyafurtabb kísértésének esem hatalmába; a legszörnyűbb bűnre most csábított az ördög...

Ijedten nézett rám a barát, akihez szóltam:

— Úr Jézus, szentséges Szűzanya, mit beszélsz? — rebegte, de én csak az apátnőt néztem, aki már éppen indulóban volt.

Pillantása rámesett. Halálrasápadt, megtántorodott, az apácának kellett támogatniok. Mintha suttogott volna valamit; ilyesfélét hallottam:

— Oh, szentséges egek, balsejtelmem...

Elhívták hozzá a priort. Már újból megkondultak a harangok, a zárda valamennyi harangja, felzendült az orgona, búgtak, morajlottak a hangok, a kórusban álló nővérek szent énekei szállongtak a levegőben, amikor a prior megint megjelent a teremben. Erre elindult a menet, egymásután vonultak el a különböző rendbeli barátok a templomba, amely oly zsúfolva volt, mint Szent Bernát ünnepén szokott lenni. Az illatozó rózsákkal ékes főoltár egyik oldalán támlás székek várták a papokat, — szemközt magas emelvényen a püspöki zenekar kísérte a misét, amelyet maga őminenciája celebrált.

Leonardus odaintett magához. Észrevettem, mily aggódón

ügyel rám, legkisebb mozdulatomra is felfigyelt és breviáriumomra mutatott: imádkozzam. Az apácák közvetlenül az oltár előtt, alacsony ráccsal elkerített térségben szorongtak. Elérkezett a döntő pillanat. Most vezették be a kolostorból, az oltár mögötti rácsajtón át, Auréliát.

Suttogás futott végig a tömegen, amint feltűnt. Az orgona elhallgatott. Csodás, szívreható akkordokban csendült fel az apácák himnusza.

Eddig fel se pillantottam. Rettenetes félelem dúlt bennem, görcsösen megremegtem: breviáriumom kihullott kezemből. Utána-hajoltam, hogy felemeljem, de hirtelen szédülés fogott el s bizonyára ledőltem volna székemről, ha Leonardus meg nem fog.

— Mi van veled, Medardus? — súgta fülembe. — Oly feldúlt vagy, állj ellen a gonosznak!

Minden erőmet összeszedtem. Felnéztem és megláttam Auréliát, aki az oltárnál térdelt.

Oh, egek ura, sohasem volt még ily szép, ily varázslatos... Menyasszonyi ruhában... ah, mint azon a végzetes napon, amelyen enyémnek kellett volna lennie. Hullámozó hajában virágzó mirtus és rózsza. Az áhítat, a pillanat ünnepélyessége gyöngé pírrel festette meg orcáját; ég felé emelt tekintetében mennyei gyönyörűség derengett. Mennyire eltörpült e viszontlátás mellett az a pillanat, amikor először láttam őt, vagy találkozásunk a herceg udvarában! A szerelemnek, a vad váagnak lángja örültebben lobogott bennem, mint valaha.

— Istenem, oh szentséges pátrónusaim! ne őrijtsetek meg! csak meg ne őrijtsetek! mentsetek meg, szabadítsatok meg a pokol e kínjaitól, jaj! ne kergessetek örületbe! hogy el ne kövessem a borzalmak borzalmát s el ne kárhozzam érte... — így fohászkodtam magamban. Éreztem, mint válik lelkemen mindinkább úrrá a gonosz

Az volt az érzésem, hogy Aurélia a cinkostársam, részese bűneimnek s hogy a fogadalom, amelyet most készül letenni, szíve mélyén nem egyéb, mint ünnepélyes eskü, amellyel az Úr oltára előtt fogadja, hogy az enyém lesz. Nem Krisztus aráját láttam benne, hanem a szószegő, fogadalmát megtörő barát céda ágyasát. Átkarolni őt a tomboló érzéki vágy kirobbanásával, azután halálba taszítani: csak ez, csak ez töltötte be lelkemet. Nem bírtam szabadulni ettől a gondolattól. A gonosz szellem hajszolt. Már-már felkiáltottam:

— Hagyjátok abba, elvakult bolondok! nem a földi salaktól

tiszta szüzet, a barát jegyesét akarjátok az ég mennyasszonyává szentelni!

Oda akartam rohanni az apácák közé, magammal vonszolni őt... csuhámban kotorásztam töröm után... a szertartás már annyira előrehaladt, hogy Aurélia rákezdett a fogadalmi szövegre.

A hangja!... szelíd holdfény csillant meg a feketén gomolygó viharfelhők mögül. Világosság támadt lelkenben: felismertem a gonoszt és ellene szegültem.

Aurélia minden egyes szavából új erőt merítettem. A ziháló küzdelemnek én lettem a győztese! Oszlóban voltak a bűn fekete gondolatai, a földi vágy nyughatatlan ficankolásai. Aurélia, egek jámbor arája! inádságod megmentett a romlástól, az örök kárhozattól... Fogadalmad az én vigasztaló vigasságom, reménységem; az ég derűje öntötte el lelkemet.

Leonardus észrevehette, micsoda változás ment végbe bennem, mert nyájasan így szólt hozzám:

— Ellenálltál a gonosznak, fiam! Vajha ez lenne az utolsó megpróbáltatás, amelyet rád rótt az örök hatalom!

A fogadalom elhangzott. Az apácák egymással felelgető éneke alatt éppen elkezdték Auréliát öltöztetni. Hajából kibontották a mirtusokat és a rózsákat, éppen le akarták vágni leomló fürtjeit, amikor gomolygás támadt a templomban, emberek tolongtak, többen földre buktak, egyre közelebb kavargott az izgalom. A tömegben, örülten hadonászó, vérbenforgó tekintetű, félmeztelen férfi tört magának kérlelhetetlenül utat, testén kapucinuscsuha foszlányai lógtak, ökölsapásokat osztogatott jobbra-balra.

Azonnal megismertem benne iszonyatos hasonmásomat. Rettentes sejtelnem támadt. Fel akartam ugrani, hogy elébe vessem magam, de akkorra már átlendült a rácsozaton, amely a főoltárt elkerítette. Sikoltozva futottak szét az apácák. Az apátnő szorosan átkarolta Auréliát.

— Hahaha! — rikácsolta a tébolyult, — el akarjátok rabolni hercegnőmet? Hahaha! az én kicsi menyasszonykámat? Menyasszonyom vagy!

Magához rántotta Auréliát és kését, melyet már magasra tartva szorongatott öklében, markolatig keblébe döfte. A sebből felszökött a vér.

— Ujjujuj! menyasszonykám, kicsike hercegnőm, nem illanatsz el már előlem! — rikoltotta, átlendült az oltáron, ki a rácson és eltűnt a zárda folyosóján.

Az apácák elszörnyedve sikoltoztak.

— Gyilkosság!... Gyilkosság az Úr oltárán! — ordította a tömeg és megrohanta az oltárt.

— Álljátok el a kolostor kijáratait! Ne menekülhessen a gyilkos! — kiáltotta Leonardus. A csöcselék lökdösődött, a barátok közül aki csak épkezléb ember, mind felkapott a sarokból egy zarándokbotot, azzal rohant ki a folyosóra a gonosztevő üldözésére.

Mindez egyetlen szempillantás alatt történt. Én ott térdeltem már Aurélia mellett; az apácák fehér kendőkkel jól-rosszul bekötözték a vérző sebet és az ájult apátnő körül sűrögtek-forogtak. Valaki megszólalt közelemben, harsány hangon:

— Sancta Rosalia, ora pro nobis!

És aki csak a templomban maradt, felkiáltott:

— Csoda! csoda történt! oh, szent vértanúnk!... Sancta Rosalia, ora pro nobis!

Feltekin tettem. A vén festő állt mellettem. Szelid volt és sima az arca... így jelent meg előttem a tömlőcben is.

Nem éreztem semmi fájdalmat Aurélia halálán, semmi rémületet a festő megjelenésén; lelkemben felvirradt... a sötét éjszaka sejtelmes árnyai eltisztultak.

— Csoda! csoda történt! — ujjongott a tömeg. — Látjátok az öreget az ibolyaszín köpenyben? Az oltárképből ugrott elő! Jól láttam!... Én is láttam! én is!

Egyszerre beszélt mindenki, de mintegy adott jelre, térdreborultak valamennyien, elhalt a hangzavar és elcsukló, zokogásba fulladó buzgó imának adott helyet. Az apátnő feléledt ájultságából és szívettépő hangon kitört belőle a sajgó mély fájdalom:

— Aurélia!... gyermekem!... jámbor, édes kislányom!... Így határozta, örökkévaló Isten!

Közben előteremtettek egy hordágyat, vánkost, takarókat terítettek rá. Ahogy ráemelték Auréliát, mélyen felsóhajtott és felnyitotta szemét. A festő föléje hajolt és homlokát simogatta. Mint egy szent, olyan volt — a jelenlévőket, még az apátnőt is csodálatos tisztelet fogta el.

Én szorosan a hordágy mellett térdeltem. Aurélia pillantása rám esett. Szívembe markolt fájdalmas, szent vértanúsága. Szólni nem tudtam, tompa jajgatás fakadt ki számon.

Halkan, szelíden így beszélt ekkor Aurélia:

— Miért siratod azt, akit a mennyei hatalom méltónak tartott arra, hogy abban a pillanatban ragadja el a földről, amelyben felis-

merte minden földi dolog hiúságát s lelkét egyetlen nagy-nagy vágyódás tölti el az örök boldogság és üdvösség birodalma után?

Felálltam s egészen melléje húzódtam:

— Aurélia! szent hajadon! — suttogtam, — csak egy másod-percre tekints le rám a magasságból! Lelkemet, kedélyemet romboló, emésztő kétségek kínozzák. Beléjük pusztulok... Aurélia! megvetsz-e engem, szegény bűnöst, ki bőszen ellenséggént tiportam életedbe? Ah, nagyon megbűnhődtem, de jaj! a bűnhődés nem csökkenti vétkeim mértékét... Aurélia! megbékéltél-e a halál küszöbén?

Mintha angyalszárnyak simogatnák, úgy mosolygott Aurélia. Behúnyta szemét.

— Oh, édes Jézusom, boldogságos Szent Szűz, így kell magamra maradnom, vigasztalás nélkül, kínzó kétségbeesésben? Szabadíts meg, Uram, szabadíts meg a gonosztól! — mély áhitattal így imádkoztam és Aurélia még egyszer felvetette szemét:

— Medardus, elbuktál a gonosszal szemben... De vajjon nem vétkeztem-e én is, amikor földi boldogságra vágytam bűnös szerelmekben? Isten végzése volt, hogy tévelygő eleink súlyos hibáért bűnhödjünk. Egyesített bennünket a szerelem, amely a csillagok fölött trónol s idegen a földi kéjtől. Álnok ellenségünk értett hozzá, hogy szerelmünk mély jelentőségét elfedje előlünk és galádul arra csábított, hogy földi mértékkel mérjük azt, ami égi. — Jaj, én voltam az, aki bevallottam szerelmemet a gyóntatószékben, de ahelyett hogy az örök szerelem lángját lobbantottam volna fel benned, a kék pokoli paraszát élesztettem... Égetett a parázs, hogyan olthattad volna el?... bünt bűnre halmozva-e?... Bátorság, Medardus! A tébolyult, ki a sátán csábszavára azt hiszi magáról, hogy Medardus s hogy néki kell befejezni a művet, amelyet te kezdtél meg, az egek eszköze volt a mennyei határozat végrehajtására... Bizakodj, Medardus, nemsokára... nemsokára...

Szeme hűnyva volt, keble zihált, majd ájulás nehezedett reá. De a halál még mindig nem tudta legyűrni.

— Meggyönt-e, tisztelendő atyám? Meggyönt-e? — kérdezték kíváncsian az apácák.

— Nem én adtam néki, ő adott lelkemnek mennyei vigaszt, — válaszoltam.

— Bizakodj, Medardus, nemsokára túl leszel a megpróbáltatások idején! Akkor minden jóra fordul...

Ezt a festő mondotta és én feléje léptem:

— Ne hagyj el, könyörgök... —

Nem tudtam tovább beszélni. Érzékeim elbódultak, félig ébren voltam, félig álomban, hangos zivaj, kiáltozás ébresztett fel ebből az állapotból. A festőt nem láttam már. Parasztok, polgárok, katonák nyomultak a templomba. Mindenáron azt akarták, engedjék meg nekik átkutatni az egész zárdát: meg kell találniok Aurélia gyilkosát, itt kell még lennie valahol! Az apátnő attól félt, hogy ez nagy rendzavarással járna s nem egyezett bele. De még az ő tekintélye sem tudta megnyugtadni a felizgatott kedélyeket. Szemére vetették, hogy kicsinyes akadékoskodással leplezi a gyilkost, mert az szerzetes. A tömeg egyre hevesebben zúgott, már attól kellett tartani, hogy megostromolják a kolostort.

Ekkor Leonardus lépett a szószékre és néhány lendületes szóval megmagyarázta, mi az: megszentelteleníteni egy templomot. Elmondta, hogy a gyilkos különben sem volt soha szerzetes; tébolyult az istenadta, akit itt ápoltak s amikor halottnak hitték, csuhában ravatalra helyezték a halottasházban. Ott magához tért és elszökött. Ha a zárdában van még, nem szabadulhat: minden intézkedést megtettek már.

A tömeg megnyugodott. Csak azt követelte még, hogy Auréliát ne a folyosón át vigyék a kolostorba, hanem az udvaron keresztül, ünnepélyes menetben. Így is történt. A remegő apácák felemelték a rózsafüzérekkel teleaggatott hordágyat. Aurélia most is mirtussal, rózsával volt ékes, mint annakelőtte. Négy apáca baldahint tartott a hordágy fölé, mögöttük, két apácára támaszkodva, az apátnő lépdelt, utána a többiek, a zárdá lakói, majd a különböző rendbeli barátok, legvégül, vegyesen, a tömeg. Így hullámozott a menet a templom felé. Az orgonajátszó nővér alighanem időközben felment a kórusba, mert alig étr a templomba a menet, már búgtak, komoran és megrázón, az orgona sípjai.

S ekkor, jaj! ekkor Aurélia lassan feltámaszkodott, kezét imára kulcsolva égnék emelte és megint térdreborult az egész sokaság és buzgón rebegte:

— Sancta Rosalia, ora pro nobis!

Így valósult meg az, amit első találkozásunkkor sátáni elvakultságomban bűnös képmutatással hirdettem...

Amikor az apácák az alsó teremben letették a hordágyat és a barátok meg a nővérek körbeállva suttogták imájukat, Aurélia mély sóhajtással a mellette térdelő apátnő karjába alélt. Elszállt belőle a lélek...

A tömeg nem tágitott a kaputól s amint a harangok hirdetni

kezdték a jámbor szűz földi halálát, zokogás, jajongás hangzott mindenünnen. A legtöbben megfogadták, hogy megvárják a temetést, csak azután hagyják el a falut és utaznak haza, addig szigorú böjtöt tartanak.

Gyorsan terjedt a hír a szörnyű tettről és az égi menyasszony vértanúhaláláról. A temetésen, négy nap múlva, mintha szentté dicsőülés örömnepét ülték volna. A kolostor előtti rétet már előző nap ellepte a tömeg — csak Bernát napján gyűlnek össze ennyien! — a földre heveredve várták meg a reggelt. De vigasság helyett most sóhajok, jámbor fohások hangzottak. Szájról-szájra adták az oltárnál lejátszódott szörnyű jelenet történetét s ha itt-ott hangos szó hallatszott, a nyomtalanul eltűnt gyilkost átkozta az.

Lelkem üdvére mélyen hatott ez a négy nap, amelyet többnyire magamban töltöttem, a kerti kápolnában üldögélve. Hosszú, nehéz vezeklésem a római kapucinusoknál nem volt ily erős hatással rám. Aurélia utolsó szavai feltárták előttem bűneim titkát. Beláttam, hogy hármennyire el voltam is látva az erénynek és jámborságnak nagy-nagy erejével, tehetetlen bábként omoltam össze a Sátán előtt, aki tovább akarta plántálni bűnös törzsünket. Még parányi volt bennem a gonosznak csirája, amikor megpillantottam a hangversenymester hűgát, amikor a vétkes gőg felébredt bennem. De a Sátán kezemre játszotta bájitalát, mely átkozott mérgével véreimet pezsgésbe hozta. Nem törődtem az ismeretlen festő, a prior, az apátnő komoly figyelemzetetésével. Amikor Aurélia megjelent előttem a gyóntatószékben, teljessé vált bűnösségem. Kitört, felburjándzott bennem a bűn, mint testi betegség, amelyet a méreg hívott elő. Hogyan ismerhette volna fel a Sátán szolgája a szent köteléket, amelyet a mennyei hatalom az örök szeretet jelképeként fűzött körénk?

A kárörvendő Sátán egy elkárhozott lélekhez láncolt, akinek létébe énemnek be kellett hatolnia s aki szellememet birtokába kerítette. Látszólagos haláláért — az ördög üresen puffogó tüzi-játéka volt ez! — engem mardosott a lelkiismeret. De a tett megbarátkoztatott a gyilkosság gondolatával. Így fejlődött egyre jobban az ördögi csalárdság. A bűnben fogant fivér az ördög sugallatára hallgató rontóeszköz volt, a rossz szelleme, mely vétekből-vétekbe sodort és gyötrelmes kínokba hajszolt.

Amíg Aurélia nem engedett az örök malaszt parancsának és nem tette le fogadalmát, lelkem bűn mocskában fetrengett. Addig úr volt felettem az ellenség. . . De a csodás nyugalom, a sugárzó derű, amely

Aurélia utolsó szavaira elfogott, bizonyosság volt számomra, hogy Aurélia halálával megbűnhődtem én magam is...

A rekviem ünnepélyes kórusa bensőmig megrázott fenségével, amint felcsendült a «Confutatis maledictis flammis acribus addictis», de mire a «Voca me cum benedictis»-t énekelték, már úgy láttam Auréliát magam előtt, mint akkor, amikor először pillantott rám, légiesen tisztán, mennyei ragyogásban. Sugárzó csillagok tündököltek feje körül s ő lelkem üdvéért könyörgött az Úrhoz... «Oro supplex et acclinis cor quasi cinis!» Porbahulltam, de mily más volt alázatom, esengésem, mint klastrombéli szenvedélyes önsanyargatásom, féltelen, vad vezeklésem! Szellemem most tisztán ítélt igazság és hamisság között; tudatomon meg kellett törnie az ellenség minden új kísértésének.

Az első pillanatokban nem annyira Aurélia halála rendített meg, hanem pusztulásának rettenetes módja. De hamar rájöttem, hogy az örök hatalom kegye a legszebb ajándékot adta néki... A megkísértett, bűn nélküli, krisztusi ara vértanúságát...

Elveszett-e számomra?

Dehogya, csak most, miután megtisztult a földi szenvedésektől, csak most ragyoghat igazán: örök szerelemnek tisztafényű sugara, keblemnek tisztán lobogó tüze. Igen, Aurélia halála a csillagok felett trónoló, földi szennytől mentes igaz szerelem avatőünnepé! Úgy, ahogy ő mondta...

Ezek a gondolatok szárnyalásukkal földi létem felé emeltek; boldogabb napokat, mint akkor a cisztercita zárdában, még nem éltem át.

A szertartást követő napon Loenardus meghagyta a barátoknak, hogy készüljenek fel az útra, visszamegyünk a városba. Már felsorakoztunk, amikor az apátnő magához hivatott. Egymagában találtam szobájában. Izgatott volt, könnyek csillogtak szemében.

— Mindent, mindent tudok, kedves fiam. Így nevezhetlek hát ismét! Kiálltad a próbát, túl vagy a kísértéseken. Mennyit szenvedtél! Oh, Medardus, csak a mi szentünk, aki az Úr trónusánál könyörög érettünk, egyedül ő maradt tiszta minden bűntől. A szakadék szélén támolyogtam én is, amikor földi kéjért sóvárogva el akartam magam adni a gyilkosnak. — Édes fiam, drága Medardusom, mennyi vétkes könnyet hullattam magános cellámban apádra gondolva! Menj most Isten nevében. Lelkemben eloszlott minden kétség: tudom, nem lehet gáncs, hogy elvetemült bűnösnek neveltelek...

Leonardus tehát mindent elmondott az apátnőnek, amit az nem tudott rólam. De ő maga is bebizonyította viselkedésével,

hogy megbocsátott nekem és az örök bíróra bízza, mit határoz felőlem ha majd ítélőszéke elé kerülök.

A kolostorban a maga rendjén folyt az élet. A testvérek soraiban voltam: egy a sok között.

Egy napon aztán így szólt hozzám Leonardus:

— Még egy vezeklést mérnék rád, Medardus testvér!

Alázatosan megkérdeztem, mi az.

— Jegyezd fel pontosan életed történetét, — felelte a prior. — Nem szabad elhagynod egyetlen szakaszát sem, semmit abból, amin átestél. Még a legjelentéktelenebb részletet is le kell írnod, főleg mindazt, ami világi kóborlásaid tarka forgatagában történt veled. Képzeled varázsoljon vissza a világi életbe! Még egyszer át fogod érezni egykori léted borzalmait és sívár kedvteléseit, azt, ami iszonyatos és kacagtató volt benne. Talán itt-ott Auréliát másként fogod viszontlátni, nem éppen a vértanúhalált halt Rózália nővér képében. De ha valóban megszabadultál a gonosz szellemtől és túl vagy minden földi kísértésen, úgy felette maradsz az eseményeknek, szarnyalón, mint magasabbrendű szellem és minden felújult benyomás nyomtalanul suhan át lelkeden.

Engedelmeskedtem a prior parancsának.

Minden úgy esett, ahogy megmondotta. Fájdalom és öröm, borzalom és kéj kelt birokra bennem, mialatt életemet megírtam.

Nyájas felebarátom, ki majdan egyszer e lapokat olvasni fogod, emlékszel-e: a szerelem ragyogó aranykorszakáról beszéltem neked, amikor kóválygó életemben először ragyogott fel Aurélia képe. Nem a buja földi kéj a szép, a jó: legtöbbször csak megrontja a könnyelmű, együgyű halandót; mennyivel magasabb az aranykorszak, amelyben elcsitul a bűnös vágy s kedvesünk mennyei sugárként lobbant lángra lelkünkben minden igaz érzést, mindent, amivel a szerelem égi birodalma áldásosan eláraszt bennünket, gyarló földi embereket...

Ez a gondolat üdített fel engem, valahányszor forró könny csordult szememből, mikor világi életem pazar képeire emlékeztem s rég beheggedt sebeim újból felfakadtak.

Tudom, halálom órájában talán még eléggé erős lesz a gonosz ahhoz, hogy meggyötörjön engem, szegény bűnös szerzetest, de azért állhatatosan, sőt buzgó áhítozással várom a pillanatot, amely elszabadít a földről. Hiszen az a pillanat lesz a beteljesülése annak, amit Aurélia — maga Szent Rózália, — ígért s ami csak a halálban teljesülhet be! Imádkozz érettem, imádkozz, szent hajadon! ha majd üt az óra: ne verjen béklyóba a pokol hatalma, amely előtt annyiszor elbuktam, ne taszítson az örök kárhozat mocsarába!

UTÓIRAT PÁTER SPIRIDION, A B.-I KAPUCINUS KOLOSTOR KÖNYVTÁROSA TOLLÁBÓL.

Az Úr 17. . esztendejében, a szeptember harmadikáról negyedikére forduló éjszakán csodálatos események játszódtak le a kolostorban.

Éjféltajt lehetett, amikor Medardus testvér mellettem levő cellájából különös vihogás, nevetés s ugyanakkor tompa, panaszos nyöszörgés zaja ütötte meg fülemet. Sőt mintha egy rüt, ellenszenves hangot is hallottam volna, amely ezt mondta :

— Gyere, barátocskám, Medardus, keressük fel a menyasszonyodat.

Felkeltem s át akartam menni Medardus testvéremhez, de érthetetlen remegés fogott el, egész testemet mintha a hideg rázta volna ; ezért Medardus cellája helyett priorunkhoz, Leonardushoz siettem, felkeltettem s elmondtam, mi történt. A prior elrémült, kiugrott ágyából, szólt, hozzak szentelt gyertyát s menjünk azonnal Medardus testvérhez. Így is lett, a gyertyákat a folyosón, Isten anyjának szobra alatt a mécsesen meggyújtottam s már futottunk fel a lépcsőn.

De akárhogy füleltünk, az előbbi undorító hangot nem hallottuk. Helyette halk és kellemes harangszó szűrődött ki a cellából s mintha finom rózsairat áradt volna onnan. Közelebb léptünk, ekkor kinyílt a cella ajtaja s egy különös, magas termetű, bozontos, ősz szakállú férfi lépett ki, lila köpenyben. Nagyon megijedtem, jól tudtam, hogy ez csak gonosz kísértet lehet, hisz a klastrom kapui gondosan be vannak zárva, senki idegen nem jöhet be. Leonardus azonban bátran a szeme közé nézett, de szólani ő se szólt.

— A beteljesedés órája nincs már messze — szólalt meg az ismeretlen kongó, ünnepélyes hangon s eltűnt a folyosó homályában

Én erre még jobban megijedtem, a gyertya kis híján kiesett

reszkető kezemből. Szerencse, hogy a prior jámbor és erős hitében nem sokat törődik a kísértetekkel, karon fogott és csak ennyit mondott :

— Gyerünk be Medardus testvérhez.

Bementünk. Testvérünket, aki egyideje gyengélkedett már, haldokolva találtuk, nyelve megbénult, már hörögni is alig tudott. Leonardus mellette maradt, én felkeltettem a testvéreket, vagyis erősen megkongattam a harangot s nagyot kiáltottam :

— Felkelni! — Felkelni! — Medardus testvér haldoklik!

Mind fel is keltek, egyikünk se hiányzott, amikor égő gyertyával körülvettük haldokló testvérünket. Én is leküzdöttem végre remegésemet s mint a többiek, gyászba borultam. Hordágyon átvittük Medardus testvérünket a kolostor templomába a lefektettük a főoltár tövében. Nagy meglepetésünkre itt egyszerre magához tért s beszélni kezdett, úgyhogy Leonardus meggyóntathatta, feloldozhatta, majd feladta neki az utolsó kenetet. Mi aztán a karzatra mentünk s míg Leonardus ott maradt Medardus testvér mellett s beszélgetett vele, a szokásos halotti énekeket zengtük halálba tartó testvérünk lelki üdvéért.

Másnap vagyis 17. . szeptember ötödikén, éppen tizenkettőt ütött a kolostor harangja, amikor Medardus testvér a prior karjaiban kilehelte lelkét. Eszünkbe jutott, hogy egy éve, ugyanezen a napon és ugyanebben az órában gyilkolták meg oly szörnyű módon Rozália apácánővért, nyomban fogadalma letétele után.

A rekviem és a temetés alatt a következők történtek :

Mialatt a rekviemet mondtuk, erős rózsaillat terjedt el s arra lettünk figyelmesek, hogy Szent Rózália képmására, amelyet egy öreg, ismeretlen olasz művész festett s kolostorunk a Róma környéki kapucinusoktól jókora summáért vásárolt, úgyhogy azok csak a kép másolatát tartották meg, — mondom, a képre valaki csokrot erősített a legszebb s az év e szakában fölötte ritka rózsákból. A kapus testvér elmondta aztán, hogy mi nem vettük észre, de a hajnali órákban egy rongyos, nyomorúságos külsejű koldus kúszott fel az oltárra, a csokrot az helyezte el a képen.

Ugyanez a koldus megjelent a temetésen is és a testvérek soraiba furakodott. El akartuk kergetni, de Leonardus erősen végigmérte a szemével, majd azt parancsolta, hogy tűrjük meg magunk között. Sőt világi testvérként felvette a kolostorba is. Péter testvérnek neveztük, világi életében ugyanis Schönfeld Péternek hívták s meghagytuk neki ezt a fennkölt nevet, mert csendes, jóindulatú teremtésnek bizonyult, keveset beszélt és csak egyszer-másszor nevetett fel han-

gosan és furcsán, de bűn nem volt e nevetésben s bennünket igen mulattatott.

A prior egy alkalommal elmesélte, hogy Péter értelmi világát az örület gőze oltotta ki, lelkében az élet íroniája bolondosságá változott. Mi nem értettük meg valamennyien, mit akar ezzel a tudós Leonardus mondani, de annyit sejtettünk, hogy Péter világi testvért már régebből ismerheti.

Így a lapokhoz, amelyek Medardus testvér élete történetét tartalmazzák, de amelyeket magam nem olvastam el, halála körülményeit híven és nem minden fáradság nélkül ad majorem dei gloriam hozzáfűztem. Béke és nyugalom a jobblétre szenderült Medardus testvérrre, az egek Ura részeltesse őt boldog feltámadásban s vegye föl a szent férfiak égi gyülekezetébe, mivel jámboran halt meg.
